

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII
MOLDOVA**

UNIVERSITATEA DE STUDII EUROPENE DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 341.231.14:342.7(478+498)(043.3)

DOLTU MIHAI

**DREPTURILE OMULUI ȘI MĂSURILE PENTRU
COMBATerea PANDEMIEI COVID-19 ÎN UNIUNEA
EUROPEANĂ, ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA - O
ABORDARE COMPARATIVĂ**

552.08. Drept internațional și european public

Teză de doctor în 55. ȘTIINȚE JURIDICE

Conducător științific: Lîsenco Vladlena, Conf. univ. Dr. hab.

Autor: Doltu Mihai

Chișinău

2024

©DOLTU MIHAI, 2024

Cuprins

Adnotare (română, rusă, engleză)	5-7
Introducere	8
1. Drepturile omului în timpul pandemiei de COVID-19 în contextul cercetărilor științifice	21
1.1. Problema de cercetare și evaluarea principalelor obiective ale tezei	21
1.2. Aspecte teoretice ale drepturilor omului	28
1.3. Drepturile omului în contextul pandemiei de COVID-19 în literatura de specialitate românească și internațională. Stadiul actual al cercetării	49
1.4. Concluzii la capitolul 1	53
2. Surse juridice referitoare la chestiunea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19. Aspecte metodologice	56
2.1. Acte normative cu referire la drepturile omului elaborate în context pandemic în Uniunea Europeană	49
2.2. Acte normative cu referire la drepturile omului elaborate în context pandemic în România și Republica Moldova	71
2.3. Concluzii la capitolul 2	86
3. Situația drepturilor omului în contextul măsurilor pentru combaterea COVID-19 la nivelul Uniunii Europene	89
3.1. Drepturile și libertățile fundamentale afectate de măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei de COVID-19. Prevederi legale și realități concrete	89
3.2. Acțiuni ale societății civile pentru apărarea drepturilor omului	110
3.3 Concluzii la capitolul 3	117
4. Situația drepturilor omului în contextul măsurilor pentru combaterea COVID-19 în România și Republica Moldova	119
4.1. Drepturile și libertățile fundamentale afectate de măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei de COVID-19 în România și Republica Moldova. Prevederi legale și realități concrete	119

4.2. Acțiuni ale societății civile pentru apărarea drepturilor omului. Instituția Avocatului Poporului și activitatea sa.....	151
4.3. Concluzii la capitolul 4.....	167
Concluzii generale și recomandări.....	169
Bibliografie.....	182
Declarația pentru asumarea răspunderii.....	207
CV-ul autorului.....	208

Adnotare

Doltu Mihai, "Drepturile omului și măsurile pentru combaterea pandemiei COVID-19 în Uniunea Europeană, România și Republica Moldova - o abordare comparativă". Teză de doctorat în Științe juridice, Specialitatea științifică: 552.08. Drept internațional și european public. Școala doctorală Științe Juridice a Universității de Studii Europene din Moldova. Chișinău, 2023

Structura tezei: Patru capitole, Introducere, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie cu 199 de titluri (127 acte normative, rapoarte, orientări etc. și 72 lucrări de specialitate). Rezultatele obținute au fost valorificate în opt articole științifice.

Cuvinte cheie: drepturi și libertăți fundamentale, pandemia de COVID-19, Uniunea Europeană, România, Republica Moldova, restricții, abordare comparativă.

Scopul lucrării: lucrarea de față își propune să analizeze în manieră comparativă modul în care măsurile adoptate împotriva pandemiei de COVID-19 au afectat drepturile omului, la nivelul României, al Republicii Moldova dar și la nivelul Uniunii Europene ca entitate distinctă.

Obiectivele cercetării: Examinarea măsurilor de combatere a pandemiei. Analiza impactului acestor măsuri asupra drepturilor omului.

Noutatea și originalitatea științifică: Contribuție la cercetarea unor evenimente și aspecte de maximă actualitate și relevanță pentru perioada actuală. Perspectiva comparativă aplicată situației drepturilor omului din România, Republica Moldova și Uniunea Europeană. Contribuție la înțelegerea importanței respectării drepturilor și libertăților fundamentale ca principiu călăuzitor în abordarea oricăror politici de stat.

Rezultatul/rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: investigarea comparativă realizată în urma cercetării situației drepturilor omului în cele trei entități menționate; considerăm că această abordare e cea mai potrivită pentru a produce concluzii pertinente.

Semnificația teoretică: lucrarea oferă repere teoretice pentru orice cercetare care în vedere investigarea comparativă a unor realități juridice.

Valoarea aplicativă: prezenta lucrare poate servi ca material de referință atât pentru specialiștii din mediul academic cât și pentru practicieni.

Implementarea rezultatelor științifice: prin publicarea acestora sub forma unui volum de specialitate; prin aprofundarea în continuare a acestei linii de cercetare.

АННОТАЦИЯ

**Долту Михай, "Права человека и меры по борьбе с пандемией COVID-19 в Европейском союзе, Румынии и Республике Молдова - сравнительный подход".
Докторская диссертация по юридическим наукам, научная специальность:
552.08. Международное и европейское публичное право. Докторская школа
юридических наук Университета европейских исследований Молдовы.
Кишинев, 2023 г.**

Структура диссертации: четыре главы, введение, общие выводы и рекомендации, библиография, включающая 199 наименований (127 нормативных актов, докладов, методических рекомендаций и т.д. и 72 специализированные работы). Полученные результаты использованы в восьми научных статьях.

Ключевые слова: основные права и свободы, пандемия Ковид-19, Европейский союз, Румыния, Республика Молдова, ограничения, сравнительный подход.

Цель работы: В данной работе ставится задача сравнительного анализа того, как меры, принятые против пандемии Ковид-19, повлияли на права человека в Румынии, Республике Молдова и Европейском союзе как отдельном субъекте.

Задачи исследования: Изучить меры по борьбе с пандемией. Проанализировать влияние этих мер на права человека.

Научная новизна и оригинальность: Вклад в исследование событий и проблем, имеющих наибольшую актуальность и значимость для текущего периода. Сравнительный подход к ситуации с правами человека в Румынии, Республике Молдова и Европейском союзе. Вклад в понимание важности уважения основных прав и свобод как руководящего принципа в подходе к любой государственной политике.

Полученный результат/результаты способствуют решению важной научной проблемы: сравнительное исследование, проведенное по результатам изучения ситуации с правами человека в трех указанных субъектах, мы считаем наиболее подходящим для получения соответствующих выводов.

Теоретическая значимость: работа дает теоретические ориентиры для любых исследований, направленных на сравнительное изучение правовых реалий.

Прикладное значение: работа может служить справочным материалом как для научных, так и для практических работников.

Реализация научных результатов: публикация в виде научного сборника; дальнейшее углубление данного направления исследований.

Annotation

Doltu Mihai, "Human rights and measures to combat the COVID-19 pandemic in the European Union, Romania and the Republic of Moldova - a comparative approach". PhD thesis in Legal Sciences, Scientific speciality: 552.08. International and European public law. Doctoral School of Legal Sciences of the University of European Studies of Moldova. Chisinau, 2023

Thesis structure: Four chapters, Introduction, General conclusions and recommendations, Bibliography with 199 titles (127 normative acts, reports, guidelines, etc. and 72 specialized works). The results obtained were used in eight scientific articles.

Key words: fundamental rights and freedoms, COVID-19 pandemic, European Union, Romania, Republic of Moldova, restrictions, comparative approach.

Aim of the paper: This paper aims to analyse in a comparative manner how the measures adopted against the COVID-19 pandemic have affected human rights in Romania, the Republic of Moldova and the European Union as a distinct entity.

Research objectives: To examine measures to combat the pandemic. To analyse the impact of these measures on human rights.

Scientific novelty and originality: Contribution to the research of events and issues of the utmost topicality and relevance for the current period. Comparative perspective applied to the human rights situation in Romania, the Republic of Moldova and the European Union. Contribution to the understanding of the importance of respect for fundamental rights and freedoms as a guiding principle in the approach to any state policy.

Result/results obtained contributing to the solution of an important scientific problem: comparative investigation carried out following research on the human rights situation in the three entities mentioned; we consider this approach to be the most appropriate to produce relevant conclusions.

Theoretical significance: the paper provides theoretical guidelines for any research aimed at the comparative investigation of legal realities.

Applicative value: this paper can serve as reference material for both academics and practitioners.

Implementation of the scientific results: by publishing them in the form of a scholarly volume; by further deepening this line of research.

Introducere

Actualitatea și importanța problemei abordate. Pe 13 martie 2020, Organizația Mondială a Sănătății a proclamat Europa drept focarul pandemiei de COVID-19, înregistrând un număr mai mare de cazuri și decese decât totalul celorlalte regiuni ale globului. Primul caz confirmat de COVID-19 pe continentul european a fost înregistrat în Franța pe 24 ianuarie 2020, iar Germania și Finlanda au raportat cazuri la doar trei, respectiv cinci zile ulterior. Într-un interval de numai șase săptămâni, virusul s-a răspândit în toate cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, ultimele infectări fiind confirmate în Malta, Bulgaria și Cipru pe 9 martie 2020. La acea dată, existau 13.944 de cazuri active în cadrul Uniunii Europene, numărul acestora dublându-se la fiecare trei-patru zile. Pe 17 martie 2020, într-o măsură fără precedent, Uniunea Europeană a decis închiderea tuturor frontierelor externe pentru a limita propagarea virusului. Măsura de restricționare temporară a călătoriilor neesențiale a fost adoptată și la nivelul autorităților locale: Italia a implementat un lockdown național pe 9 martie, Germania a ordonat închiderea școlilor și a frontierelor începând cu 13 martie, Spania a făcut același lucru pe 14 martie, iar Franța pe 16 martie. Până pe 18 martie 2020, peste 250 de milioane de europeni se aflau în izolare¹.

Pandemia de COVID-19 a afectat profund Europa și întreaga lume, având un impact major asupra mai multor sectoare ale vieții sociale. Sănătatea publică a fost cea mai afectată, cu un număr mare de decese și cazuri de îmbolnăvire, ceea ce a pus o presiune uriașă asupra infrastructurilor de sănătate. În mod similar, economia a fost și ea grav afectată, deoarece măsurile de restricționare a circulației, adoptate de statele europene pentru a opri răspândirea virusului, au încetinit activitatea economică și au necesitat intervenții masive din partea guvernelor pentru a preveni un colaps generalizat. Aceste restricții au dus la întreruperi în lanțurile de aprovizionare și în procesul normal de producție. În plus, criza a avut implicații politice semnificative, scoțând în evidență rolul Uniunii Europene în gestionarea unei amenințări de asemenea proporții.

¹ LINKA, K. et al. Outbreak dynamics of COVID-19 in Europe and the effect of travel restrictions. In: *Comput Methods Biomech Biomed Engin.* [on line] 2020 Aug; 23(11):710-717. [citat 3 sept 2021], disponibil la doi: 10.1080/10255842.2020.1759560.

Cercetarea impactului pandemiei de coronavirus asupra drepturilor omului în Republica Moldova, România și Uniunea Europeană reprezintă, așadar, un subiect de cercetare de o importanță critică din mai multe motive. În primul rând, o asemenea cercetare permite evaluarea răspunsului la criză în regiunile avute în vedere. Pandemia de COVID-19 a reprezentat o provocare fără precedent pentru guvernele din întreaga lume, inclusiv pentru cele din Republica Moldova, România și statele membre ale Uniunii Europene. Analiza modului în care aceste entități au gestionat criza, cu accent pe respectarea și protejarea drepturilor omului, poate oferi o perspectivă valoroasă asupra eficacității și adecvării răspunsurilor lor. Este esențial să se înțeleagă dacă măsurile luate au echilibrat în mod corespunzător sănătatea publică și libertățile civile.

Investigarea subiectului abordat în această teză este importantă, apoi, pentru identificarea încălcărilor drepturilor omului. Pandemia a pus presiuni semnificative asupra unei serii de drepturi fundamentale, inclusiv dreptul la sănătate, la educație, la muncă și la libertatea de mișcare. Teza va identifica cazuri specifice în care drepturile omului au fost compromise și ar putea oferi o bază pentru recomandări de politici și reforme pentru a preveni repetarea acestor situații. Studiul impactului pandemiei pe drepturile omului poate evidenția, de asemenea, lacunele existente în cadrul legislativ și capacitatea instituțiilor de a răspunde la crize. Aceasta poate conduce la dezvoltarea de mecanisme mai robuste pentru protejarea drepturilor omului în situații de urgență.

Prin analiza detaliată a impactului pandemiei, cercetarea cuprinsă în această teză poate identifica grupurile vulnerabile și cele mai afectate de criză. Acest lucru este crucial pentru proiectarea unor politici care să îmbunătățească reziliența comunităților și să asigure că nimeni nu este lăsat în urmă. În contextul globalizării, lecțiile învățate din experiența Republicii Moldova, României și Uniunii Europene pot oferi perspective valoroase pentru alte țări și regiuni. Comunicarea cunoștințelor dobândite în acest fel, precum și a celor mai bune practici este esențială pentru îmbunătățirea răspunsurilor globale și regionale la crizele viitoare.

În cele din urmă, cercetarea cuprinsă în această lucrare poate evidenția importanța guvernării democratice și a respectării statului de drept în gestionarea crizelor. Măsurile de urgență trebuie să rămână proporționale, temporare și supuse supravegherii judiciare și legislative, pentru a proteja drepturile fundamentale ale cetățenilor.

În concluzie, teza de față despre impactul pandemiei de coronavirus asupra drepturilor omului în Republica Moldova, România și Uniunea Europeană are potențialul de a contribui semnificativ la înțelegerea complexităților legate de gestionarea crizelor de sănătate publică, evidențiind simultan importanța incontestabilă a protejării drepturilor omului. Această cercetare ar putea servi ca fundament pentru consolidarea cadrelor legale și instituționale, promovând o guvernare responsabilă și inclusivă, esențială pentru binele comun.

Contextul socio-politic în care este plasat obiectul cercetării. Pandemia de COVID-19 nu a reprezentat un eveniment singular, ci o succesiune de valuri infecțioase pe parcursul a doi ani, începând cu martie 2020, perioadă în care cazurile de COVID-19 au fluctuat, crescând și scăzând. Astfel, impactul acesteia a fost resimțit în mod diferit de diverse țări, la momente diferite. Mutațiile virusului, răspunsurile variate ale autorităților de sănătate publică, inclusiv utilizarea repetată a lockdown-urilor, dezvoltarea vaccinurilor și implementarea unor campanii de vaccinare eficiente pentru o mare parte din populație au contribuit, printre altele, la apariția acestor valuri. Începând cu primăvara anului 2020, guvernele au început să impună restricții legale asupra dreptului la libertatea de mișcare și la cea de întrunire. În multe țări, aceste restricții au fost relaxate la începutul verii anului 2020, pe măsură ce numărul infecțiilor a scăzut, însă au fost reintroduse ca răspuns la al doilea val de COVID-19, din octombrie până în decembrie 2020 și, din nou, în timpul iernii 2021-2022, ca reacție la apariția de noi variante ale virusului. Cele mai severe măsuri luate de statele afectate au fost mai ales în cursul anului 2020; pe măsura scăderii ratei de infectare și a introducerii vaccinării, aceste măsuri au fost relaxate treptat, până la eliminarea completă a restricțiilor în cursul anului 2022.

Pandemia de COVID-19 a avut un impact devastator nu doar asupra sănătății publice, ci și asupra economiei europene, generând nemulțumiri masive în rândul populației din multe state europene datorită pierderii locurilor de muncă și reducerii drastice a activității economice. Această nemulțumire a fost amplificată de restricțiile impuse de autorități pentru a combate epidemia, cum ar fi limitarea deplasărilor, carantinarea, închiderea magazinelor, centrelor de distracție, restaurantelor, sălilor de sport și interzicerea adunărilor, inclusiv pentru evenimente private. Aceste măsuri au dus la

numeroase proteste, exprimate prin manifestații de stradă, uneori violente, în țări precum Italia, Franța, Germania, Spania, Belgia și Olanda².

În România, în contextul extinderii pandemiei, la 16 martie 2020, pe baza articolului 93 alineatul 1 și articolului 100 din Constituția României, precum și a articolelor 3 și 10 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 1/1999, Președintele României a proclamat starea de urgență, restrângând în același timp exercitarea următoarelor drepturi și libertăți pentru a preveni răspândirea COVID-19: libera circulație; dreptul la viață intimă, familială și privată; inviolabilitatea domiciliului; dreptul la educație; libertatea de întrunire; dreptul de proprietate privată; dreptul la grevă; libertatea economică.

Starea de urgență constituie un set de măsuri excepționale de natură politică, economică și de ordine publică, aplicabile pe tot teritoriul țării sau în anumite regiuni administrative, care se instituie în următoarele cazuri: existența unor riscuri grave, actuale sau iminente, pentru securitatea națională sau funcționarea democrației; probabilitatea unor calamități care necesită prevenirea, limitarea sau eliminarea, după caz, a efectelor unor dezastre. Conform articolului 93 din Constituția României, măsurile excepționale stabilite de Președintele României, conform legii, sunt starea de asediu și starea de urgență. Textul constituțional menționează posibilitatea de a institui măsuri excepționale de către puterea executivă, care ulterior trebuie să fie aprobată de Parlament, în termen de cinci zile de la adoptare. În cadrul actelor normative adoptate la nivel național, măsurile excepționale ale stării de asediu și de urgență sunt reglementate de Ordonanța de Urgență nr. 1/1999 - act juridic adoptat pe baza delegării legislative. Ordonanța de Urgență nr. 1/1999 precizează, în articolul 1, motivele sociale care justifică adoptarea măsurilor excepționale la nivel național, cum ar fi apariția unor riscuri grave pentru apărarea țării și securitatea națională, pentru democrație sau pentru prevenirea, limitarea sau eliminarea efectelor unor dezastre³.

Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 a stabilit starea de urgență pe tot teritoriul României, pentru 30 de zile, din cauza pandemiei de COVID-19, cu opțiunea de prelungire. Conform articolului 2 din decret, pentru a preveni răspândirea infectării cu

² VERITER, S. L. et al. Tackling COVID-19 Disinformation: Internal and External Challenges for the European Union. In: *The Hague Journal of Diplomacy* 15 (2020) p. 569-582.

³ IRDO. *Studiu preliminar privind criza generată de pandemia COVID-19 și impactul acesteia asupra drepturilor omului*. București: IRDO, 2021, p. 5.

COVID-19 și a gestiona efectele acesteia, în timpul stării de urgență anumite drepturi sunt restricționate, proporțional cu nivelul de îndeplinire a criteriilor specificate în articolul 2, alineatul 4, precum: libertatea de circulație, dreptul la viață privată, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la educație, libertatea de întrunire, dreptul de proprietate privată, dreptul la grevă și libertatea economică⁴.

Deoarece aceste măsuri au adus atingeri grave drepturilor și libertăților fundamentale, Reprezentanța Permanentă a României pe lângă Consiliul Europei a informat Secretariatul General al Consiliului Europei despre măsurile luate, printr-o notificare oficială și două note verbale, inclusiv o copie a decretului prezidențial. Articolul 15 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale permite statelor să derogheze temporar de la obligațiile lor din Convenție, în cazul unui pericol public care amenință viața națiunii, cu condiția ca măsurile să nu contravină altor obligații de drept internațional și să fie aduse la cunoștința secretarului general al Consiliului Europei împreună cu motivele justificative și data la care măsurile încetează iar Convenția devine din nou complet aplicabilă. Cu toate acestea, chiar și în aceste situații excepționale, Convenția precizează că unele drepturi nu pot fi derogate, precum: dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii sau tratamentelor inumane, dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau servitute și dreptul de a nu fi condamnat pentru o faptă sau omisiune care nu era considerată infracțiune atunci când a fost comisă⁵.

În prima perioadă a pandemiei, s-au purtat discuții intense în mediile academice dar și ale practicienilor juriști cu referire la justificarea derogărilor de la Articolul 15 al Convenției Europene. S-au conturat două opinii divergente. Unii specialiști au susținut că este justificat ca statele să facă derogări de la Convenție și de la alte instrumente internaționale privind drepturile omului deoarece astfel de derogări susțin efectiv măsurile de urgență. Logica din spatele acestei abordări este că, imediat ce urgența se termină, derogarea va fi ridicată, și legea va reveni la normal. Alți specialiști au subliniat că aceste

⁴ European Court of Human Rights. *Factsheet – Derogation in time of emergency*, 2021, p. 1 [citată 16 nov. 2022] disponibil la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_15_eng.

⁵ GOROVNICEANU, M. *Activarea derogării de la aplicarea prevederilor CEDO*, [on line], p. 2 [citată 16 nov. 2022] disponibil la https://www.tuca.ro/web/pdf/ro/Stiri_Legislative_COVID_19_Activarea_derogarii_de_la_aplicarea_prevederilor_CEDO__Tuca_Zbarcea__Asociatii_24_martie_2020.pdf.

derogări nu sunt nici necesare, nici dorite. Potrivit lor, Convenția include deja un mecanism de acțiune în situații de urgență, cum ar fi criza COVID-19, prin urmare statele ar trebui să acționeze în limitele acestui mecanism, care pot fi mai largi decât de obicei din cauza magnitudinii crizei. Criza pandemiei de COVID-19 a oferit un teren propice pentru testarea ambelor abordări. O proporție semnificativă a statelor semnatare au făcut derogări de la Convenție. Alte state, însă, nu au făcut derogare. Pandemia de COVID-19 nu a fost singura criză globală prin care a trecut umanitatea, dar se deosebește de altele deoarece s-a produs într-o epocă în care drepturile omului au un rol foarte important în discursul public și în conștiința colectivă, fiind considerate parte integrantă a statului de drept și a echilibrului puterilor în democrațiile liberale⁶.

Decretul nr. 240/2020 din 15 aprilie 2020, care a decis prelungirea stării de urgență pe întreg teritoriul României, reîncorporează în întregime și în mod identic dispozițiile legate de limitarea exercitării drepturilor și libertăților fundamentale, așa cum au fost ele enunțate în primul decret de instituire a stării de urgență în România. În plus, este inclus și un pasaj din preambulul Decretului 195/2020, care subliniază că "limitarea exercitării unor drepturi nu ar trebui să compromită esența acestora, ci ar trebui să vizeze un obiectiv legitim, să fie necesară într-o societate democratică și să fie proporțională cu scopul urmărit", împreună cu criteriile care trebuie îndeplinite pentru a restricționa exercițiul acestor drepturi și libertăți fundamentale⁷. Restricțiile au durat până în 9 martie 2022, când au fost eliminate complet, prin încetarea aplicabilității ultimului act normativ referitor la acestea, Hotărârea Guvernului nr. 171 din 3 februarie 2022 privind prelungirea stării de alertă pe teritoriul României și stabilirea măsurilor care se aplică pe durata acesteia pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19⁸.

O situație similară s-a înregistrat și în Republica Moldova. Din cauza răspândirii rapide a epidemiei dincolo de granițele naționale, inclusiv în rândul populației Republicii

⁶ TZEVELEKOS, V. P., DZEHTSIAROU, K. Normal as Usual? Human Rights in Times of COVID-19. In: *European Convention on Human Rights Law Review*, [on line] 2020, 1(2), 141-149 [citat 16 nov. 2022] disponibil la <https://doi.org/10.1163/26663236-00102001>.

⁷ POPESCU, C.-L. Notificarea internațională a măsurilor derogatorii privind drepturile omului. In : *AUBD-Forum Juridic*, [on line] nr. 2/2020, pp. 1-12.

⁸ Hotărâre de Guvern nr. 16 din 8 martie 2022 pentru abrogarea Hotărârii Comitetului Național pentru Situații de Urgență nr. 6/2022 privind procedura de aprobare a regulilor de aplicare a măsurii carantinei asupra persoanelor. In: *Monitorul Oficial* nr. 230 din 8 martie 2022.

Moldova, statul a fost obligat să acționeze rapid. Acesta a trecut de la evaluarea nivelului de alertă galbenă la nivel național pentru situația epidemiologică privind COVID-19 (24 februarie 2020) la alertă portocalie (8 martie 2020), alertă roșie (13 martie 2020) și, în cele din urmă, a declarat starea de urgență pe întreg teritoriul țării la 17 martie 2020, în prima fază până în la 15 mai 2020. În virtutea Hotărârii prin care a fost declarată starea de urgență, Comitetul pentru Situații de Urgență al Republicii Moldova a fost autorizat să emită ordonanțe pentru implementarea următoarelor acțiuni: aplicarea unui regim specific pentru intrările și ieșirile din țară; impunerea unui regim distinct de deplasare pe teritoriul național; implementarea carantinei și adoptarea altor măsuri sanitare și epidemiologice obligatorii; stabilirea unui regim specific de activitate pentru toate organizațiile; interdicția organizării de adunări, evenimente publice sau alte acțiuni de amploare; direcționarea, dacă este necesar, a consumului raționalizat de alimente și alte produse esențiale. Documentul prevede, de asemenea, posibilitatea controlării conținutului mass-media în legătură cu: informarea cetățenilor despre originile și amploarea crizei sanitare, măsurile adoptate pentru prevenirea riscurilor, eliminarea efectelor acestei situații și protejarea populației, educarea cetățenilor cu privire la conduita adecvată în timpul stării de urgență. Hotărârea mai prevede proceduri speciale de numire și revocare a conducătorilor agențiilor economice și instituțiilor publice și interzice demisia angajaților, exceptând cazurile prevăzute de reglementările legale, pentru această durată. Mai sunt prevăzute următoarele măsuri: mobilizarea cetățenilor pentru prestarea de servicii de interes public, în conformitate cu legislația; efectuarea, conform legii, a rechizițiilor de bunuri pentru a preveni și elimina efectele situațiilor care au necesitat declararea stării de urgență; implementarea oricăror altor măsuri necesare pentru prevenirea, atenuarea și eliminarea rezultatelor pandemiei de coronavirus⁹.

Aceste măsuri au fost stabilite în contextul dinamicii situației epidemiologice a infecției cu COVID-19 în Republica Moldova și au vizat protejarea populației, prevenirea, reducerea și eliminarea efectelor pandemiei de noul Coronavirus pe teritoriul național.

⁹ *A fost declarată stare de urgență pe teritoriul Republicii Moldova, în legătură cu situația epidemiologică prin infecția cu COVID-19* [citată 16 nov. 2022] disponibil la <https://old.msmps.gov.md/ro/content/fost-declarata-stare-de-urgenta-pe-teritoriul-republicii-moldova-legatura-cu-situatia>

Evenimentele care au dus la adoptarea acestor măsuri s-au produs într-o succesiune rapidă. Inițial, la 27.01.2020, Comisia pentru Situații Excepționale și Urgențe de Sănătate Publică a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a fost convocată pentru a discuta măsurile de pregătire și control a infecției COVID-19. S-a hotărât ca ședințele comisiei legate de pregătirea și răspunsul la COVID-19 să includă reprezentanți ai instituțiilor relevante din afara sistemului de sănătate, în cadrul Punctului Focal de coordonare intersectorială a măsurilor de prevenire și control a infecției COVID-19. La 2.02.2020, a fost convocată Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP), care a analizat informațiile prezentate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) privind situația epidemiologică a COVID-19 și a stabilit un set de măsuri pentru pregătirea răspunsului la eventuale cazuri de infectare, conform Hotărârii CNESP nr. 1 din 24.02.2020. La 24.02.2020, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP) a declarat Cod Galben de alertă la nivel național din cauza situației epidemiologice a infecției cu COVID-19, conform Hotărârii CNESP nr.2 din 24.02.2020. Primul caz de infectare cu virusul COVID-19 în Republica Moldova a fost înregistrat oficial la 7.03.2020. În următoarea zi, 8.03.2020, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP) a declarat Cod Portocaliu de alertă la nivel național din cauza situației epidemiologice, conform Hotărârii CNESP nr.3 din 08.03.2020. După confirmarea a șase cazuri de COVID-19 în Republica Moldova și după ce Organizația Mondială a Sănătății a anunțat la 11.03 stadiul de transmitere pandemică a virusului, CNESP a declarat la 13.03.2020 Cod Roșu de alertă la nivel național, conform Hotărârii CNESP nr. 7 din 13.03.2020. La 17.03.2020, Parlamentul Republicii Moldova a decretat stare de urgență pe tot teritoriul țării pentru perioada cuprinsă între 17.03 – 15.05.2020, conform Legii RM nr. 212/2004 și Hotărârii Parlamentului RM nr. HP55 din 17.03.2020. CNESP și-a suspendat, în acest context, activitatea, iar gestionarea pandemiei COVID-19 a revenit la nivel național Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova (CSE RM), iar la nivel teritorial și local comisiilor teritoriale și locale pentru situații excepționale.

La 26.03.2020, Comisia pentru Situații Excepționale din Republica Moldova (CSE RM) a dat undă verde unei instrucțiuni care stabilea regimul de carantină în diferite localități, pe durata stării de urgență (conform Dispoziției CSE RM nr. 6 din 26.03.2020).

Odată cu încheierea stării de urgență, CNESP a decretat în continuare starea de urgență în domeniul sănătății publice pentru intervalul 16.05 – 30.06 2020, păstrând în vigoare majoritatea restricțiilor impuse în timpul stării de urgență anterioare. De asemenea, CNESP a desemnat Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) și Agenția Națională pentru Sănătate Publică (ANSP) drept autorități competente în gestionarea situației de urgență din domeniul sănătății publice, conform Hotărârii CNESP nr. 10 din 15.05.2020, anexa 4¹⁰.

Starea de urgență a fost prelungită succesiv până la încetarea acesteia prin Hotărârea CNESP nr. 6/2022, respectiv până la data de 15.04.2022¹¹. Hotărârea anulează starea de urgență privind sănătatea publică pe teritoriul Republicii Moldova, începând cu 16.04.2022, declarată prin Hotărârea CNESP nr. 61 din 9 septembrie 2021, dar lasă posibilitatea de revizuire în funcție de evoluția situației epidemiologice. După anularea stării de urgență, s-a recomandat continuarea unor măsuri de prevenire și control al COVID-19, cum ar fi purtarea măștilor în spații publice închise, transport public, zone aglomerate, unități comerciale și instituții medico-sanitare, respectarea igienei mâinilor și respiratorii, și comportament responsabil în caz de simptome respiratorii.

După cum se poate constata, în pofida caracterului său transnațional, pandemia de COVID-19 a fost tratată, în principal, ca o problemă națională, deși a reprezentat un interes comun european încă de la debutul său pe continent. Statele membre ale UE, precum și celelalte țări europene, au implementat propriile lor strategii naționale, adesea nesincronizate și chiar conflictuale, bazându-se pe evaluările proprii de risc, fără a lua întotdeauna în considerare sfaturile științifice și sprijinul logistic oferit de instituțiile Uniunii Europene, Consiliul Europei sau alte entități transnaționale. Cu toate acestea, răspunsurile la criza sanitară, deși disparate, au avut o oarecare similitudine. În prima etapă, s-au luat măsuri naționale de gestionare a riscurilor, care, deși particulare fiecărui stat, erau motivate de un scop comun: atenuarea pandemiei, minimizarea răspândirii bolii și, astfel, diminuarea presiunii asupra sistemelor de sănătate. A doua fază, care a urmat după atingerea apogeeului pandemiei, a fost marcată de eforturi sincronizate de atenuare a

¹⁰ Succesiunea măsurilor adoptate în Republica Moldova în timpul pandemiei de COVID-19 a fost reconstituită de pe site-ul Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică, https://alegeri.md/w/Hotărârile_Comisiei_Naționale_Extraordinare_de_Sănătate_Publică [citată 26 nov. 2022]

¹¹ Hotărârea nr. 6 din 15 aprilie 2022 a Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică [citată 26 nov. 2022] disponibil la https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/untitled.pdf2_.pdf

unor măsuri de gestionare a riscurilor la nivel național, pentru a preveni apariția de consecințe nefavorabile sau distorsiuni sanitare și financiare la nivelul Uniunii Europene dar și al altor țări de pe continent¹².

Scopul și obiectivul tezei. Lucrarea de față își propune să analizeze modul în care măsurile adoptate împotriva pandemiei de COVID-19 au afectat drepturile omului, la nivelul României, al Republicii Moldova dar și la nivelul Uniunii Europene ca entitate distinctă. România este membră a Uniunii Europene din 2007, iar Republica Moldova este țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană din 2022. Am considerat utilă, așadar, o prezentare comparativă a modului în care măsurile adoptate împotriva pandemiei de COVID-19 au afectat drepturile omului la nivelul acestor trei entități. Considerăm că această abordare este în măsură să furnizeze lecții prețioase pentru mai buna gestionare, din perspectiva respectului față de drepturile omului, a unor perioade dificile sau periculoase.

Metodologia cercetării științifice. Lucrarea se întemeiază pe mai multe categorii de surse:

- Pentru Uniunea Europeană - acte normative, luări de poziție emise de diverse instituții cu atribuții în domeniul drepturilor omului la nivel european: The Subcommittee of Human Rights of the European Parliament, The European Instrument for Democracy and Human Rights, European Network of National Human Rights Institutions etc.; rapoarte solicitate de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene statelor membre; ghiduri, informări, instrucțiuni emise de entități oficiale sau neguvernamentale; documente fundamentale referitoare la drepturile omului, precum Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale și Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.
- Pentru România - Constituția României, Ordonanța de urgență nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, publicat în

¹² ALEMANN, A. The European Response to COVID-19: From Regulatory Emulation to Regulatory Coordination? In: *European Journal of Risk Regulation*, [on line] 11(2), 2020, 307-316. [citat 26 nov. 2022] disponibil la doi:10.1017/err.2020.44

Monitorul Oficial nr. 212 din 16 martie 2020 emis de Președintele României, alte acte normative emise în perioada pandemiei cu incidență în materia drepturilor și libertăților fundamentale, comunicate și informări ale Grupului de Comunicare strategică și a Departamentului pentru situații de Urgență, disponibile pe site-ul Ministerului Afacerilor Interne, alte documente, acte normative, luări de poziție etc. emise de autoritățile competente.

- Pentru Republica Moldova - Constituția Republicii Moldova, Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nr. 212-XV din 24.06.2004, dispoziții ale Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, hotărâri ale Comisiei naționale extraordinare de sănătate publică din Republica Moldova.

Documentarea bibliografică a fost realizată în special la Biblioteca Centrală Universitară din Iași, unde au fost consultate cărți și reviste de specialitate dar și publicații precum Monitorul Oficial. Au fost avute în vedere și bazele de date cu lucrări științifice disponibile online.

Actele normative aflate la baza acestei lucrări au fost analizate pentru a evidenția problematica drepturilor omului în contextul pandemiei de COVID-19. Au fost utilizate mai multe metode ale cercetării științifice: metoda descriptivă (prezentarea informațiilor conținute în surse); metoda comparativă (analiza comparativă a situației drepturilor omului din România, Republica Moldova și Uniunea Europeană); relația cauzală (aplicată corelării dintre măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei și încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale); metoda logică (la formularea concluziilor acestei cercetări).

Structura lucrării. Lucrarea este structurată în patru capitole. Primul este dedicat unor aspecte teoretice: definirea principalelor obiective ale lucrării, stadiul actual al cercetării precum și considerații generale referitoare la drepturile omului. Al doilea capitol este dedicat unor aspecte de metodologie, privitoare la cele mai importante categorii de surse – în special sursele juridice și abordarea acestora. Al treilea capitol se referă la situația drepturilor omului în context pandemic în Uniunea Europeană. Capitolul al patrulea are în vedere situația drepturilor omului în context pandemic în România și Republica Moldova. Lucrarea include, de asemenea, Introducere, Concluzii și Bibliografie.

Originalitatea lucrării. Teza întrunește mai multe elemente de originalitate:

- Contribuție la cercetarea unor evenimente și aspecte de maximă actualitate și relevanță pentru perioada actuală.
- Contribuție la corpus-ul de lucrări științifice elaborate de juriști români cu referire la subiectul drepturilor omului în timpul pandemiei; deși la nivel internațional volumul de lucrări este deja considerabil, lucrările apărute în spațiul românesc sunt mult mai puține.
- Perspectiva comparativă aplicată situației drepturilor omului din România, Republica Moldova și Uniunea Europeană.
- Contribuție la înțelegerea importanței respectării drepturilor și libertăților fundamentale ca principiu călăuzitor în abordarea oricăror politici de stat.

Aprobarea rezultatelor. Constatările și concluziile cercetărilor cuprinse în această teză au fost prezentate sub forma a numeroase participări la conferințe științifice naționale și internaționale și a unor articole științifice apărute în publicații științifice din Republica Moldova, România dar și din străinătate. Menționăm, spre exemplificare:

Participări la conferințe: prezentarea cu titlul "Impactul pandemiei de Covis-19 asupra mediului european de securitate" la conferința „Dezvoltarea Armatei Naționale în Contextul Aprofundării Reformelor Democratice”, ediția a VI-a, Chișinău, 25 februarie 2021; prezentarea cu titlul "Derogation from the European Convention of Human Rights during the coronavirus pandemic in Romania" la 22nd International Scientific Conference "International Relations 2021: Current Issues of World Economy and Politics" (organized by the University of Economics in Bratislava, Faculty of International Relations with support of the Taipei Representative Office in Bratislava and of the Slovak Association of United Nations), 2-3 decembrie 2021; prezentarea cu titlul "Limitarea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19 și mediul european de securitate" la conferința „Dezvoltarea Armatei Naționale în Contextul Aprofundării Reformelor Democratice”, Chișinău, 24 februarie 2022.

Articole științifice: Ceban Cristina, Doltu Mihai, Acțiuni ale avocatului poporului din România pentru protecția drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19, în "Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului", Materiale ale mesei rotunde dedicate Zilei internaționale a

drepturilor omului, Chișinău, 8 decembrie 2020, Chișinău, 2021, p. 80-86; Mihai Doltu, "Chestiuni referitoare la restrângerea dreptului la libera circulație în uniunea europeană în timpul pandemiei de COVID-19", în "Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene / Promotion of social and values in the context of European integration: International Scientific Conference, Chișinău, Cazan, Galați, 11 decembrie 2020, p. 105-112; Mihai Doltu, "Derogation from the European Convention of Human Rights During the Coronavirus Pandemic in Romania", în International Relations 2021: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference 2 nd – 3 rd December 2021, Publishing Ekonóm, 2021, p. 196-202; Mihai Doltu, Cristina Ceban, "Impactul pandemiei de COVID-19 asupra mediului european de securitate", în Materialele conferinței științifice cu participare internațională "Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice", Ediția a VI-a, Chișinău, 2021, p. 249-252; Mihai Doltu, "Limitarea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19 și mediul european de securitate", în Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice, ediția a VII-a. Materialele conferinței științifice cu participare internațională, Chișinău, 2022, p. 65-72; Mihai Doltu, "Cauze din jurisprudența CEDO referitoare la drepturile fundamentale în timpul pandemiei de COVID-19", în Cadastru și drept, vol. 55, 2022, p. 602-607; Mihai Doltu, "Actions taken by the Ombudsman of the Republic of Moldova to protect human rights during the COVID-19 pandemic" in International Journal of Communication Research, Vol 15 Issue 2023/3.

1. Drepturile omului în timpul pandemiei de COVID-19 în contextul cercetărilor științifice

1.1. Problema de cercetare și evaluarea principalelor obiective ale tezei

Pandemia de COVID-19 a reprezentat o provocare majoră pentru guverne din întreaga lume, necesitând adoptarea unor măsuri excepționale pentru a limita răspândirea virusului și a proteja sănătatea populației. Cu toate acestea, măsurile luate au avut și un impact semnificativ asupra drepturilor omului. Problema de cercetare a acestei lucrări de doctorat constă în evaluarea și compararea modului în care drepturile omului au fost afectate de măsurile luate pentru combaterea pandemiei COVID-19 în Uniunea Europeană, România și Republica Moldova.

Pentru a studia această problemă, lucrarea a analizat mai întâi măsurile adoptate de fiecare entitate pentru a combate pandemia, inclusiv restricțiile de călătorie, carantina, izolarea, măsurile de distanțare socială, obligativitatea purtării măștilor și vaccinarea. Apoi, a evaluat impactul acestor măsuri asupra diferitelor drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea de mișcare, dreptul la viață privată, dreptul la muncă, dreptul la educație și dreptul la sănătate. În plus, a examinat dacă măsurile adoptate sunt conforme cu normele și standardele internaționale în materie de drepturile omului.

Această analiză va permite identificarea eventualelor diferențe în abordările adoptate de Uniunea Europeană, România și Republica Moldova, și evaluarea eficienței și oportunitatea acestor abordări în protejarea drepturilor omului în timpul unei crize de sănătate publică. În final, pe baza concluziilor trase, lucrarea va elabora recomandări pentru îmbunătățirea abordărilor adoptate și pentru protejarea mai eficientă a drepturilor omului în fața unor astfel de crize viitoare.

În contextul unei pandemii globale, este esențial să se asigure că măsurile adoptate pentru a proteja sănătatea publică nu subminează drepturile fundamentale ale omului. Această lucrare de doctorat își propune să contribuie la înțelegerea modului în care aceste două obiective pot fi echilibrate mai eficient.

Lucrarea are următoarele obiective principale:

Examinarea actelor normative emise pentru de combatere a pandemiei în raport cu efectul acestora asupra drepturilor omului. Acest obiectiv presupune următoarele direcții de cercetare :

- analiza detaliată a actelor normative și a măsurilor legislative adoptate de Uniunea Europeană, România și Republica Moldova pentru combaterea pandemiei de COVID-19.
- evaluarea conformității acestor măsuri cu legislația națională și internațională privind drepturile omului. Examinarea legalității măsurilor de combatere a pandemiei COVID-19 implică o analiză riguroasă a cadrului legislativ și normativ adoptat de autoritățile din Uniunea Europeană, România și Republica Moldova pentru a gestiona criza sanitară. Aceste măsuri au avut un impact semnificativ asupra vieții cotidiene și asupra drepturilor fundamentale ale cetățenilor, generând necesitatea unei analize riguroase a cadrului legislativ și a modului în care au fost aplicate aceste măsuri. În acest context, cercetarea actelor normative adoptate pentru combaterea pandemiei COVID-19 poate arăta măsura în care măsurile prevăzute de acestea au fost proporționale, necesare și conforme cu standardele internaționale privind drepturile omului. Uniunea Europeană a emis numeroase regulamente și directive pentru coordonarea răspunsului la pandemie. De exemplu, Regulamentul (UE) 2021/953 privind certificatele digitale COVID ale UE a fost adoptat pentru a facilita libera circulație în interiorul Uniunii Europene în condiții de siguranță ; cercetarea noastră va avea în vedere cum acest regulament a respectat dreptul la libera circulație și dacă restricțiile impuse au fost proporționale și necesare pentru protecția sănătății publice.

Examinarea activității instituțiilor cu atribuții referitoare la drepturile omului. Acest obiectiv urmărește să analizeze activitățile întreprinse pentru protecția drepturilor omului în timpul pandemiei de anumite instituții abilitate în acest scop. Îndeplinirea acestui obiectiv presupune următoarele :

- prezentarea Avocatului Poporului din România și a Ombudsmanului din Republica Moldova. Avocatul Poporului și Ombudsmanul din Republica Moldova sunt instituții independente, menite să protejeze drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, asigurându-se că autoritățile respectă legislația națională și internațională.
- analiza activității Avocatului Poporului și a Ombudsmanului în timpul pandemiei. În contextul stării de urgență și al restricțiilor impuse, Avocatul Poporului și Ombudsmanul au avut sarcina dificilă de a asigura un echilibru între protecția sănătății publice și respectarea drepturilor omului. Avocatul Poporului și Ombudsmanul au monitorizat îndeaproape implementarea măsurilor de urgență adoptate de autorități pentru a limita răspândirea virusului. Printre aceste măsuri se numără carantina, restricțiile de circulație, închiderea școlilor și a locurilor de muncă, precum și utilizarea aplicațiilor de urmărire a contactelor. Ombudsmanul a emis rapoarte periodice privind legalitatea și proporționalitatea măsurilor de urgență, evaluând modul în care acestea afectează drepturile fundamentale, cum ar fi libertatea de mișcare, dreptul la viață privată și dreptul la educație.

Examinarea măsurilor de combatere a pandemiei. Acest obiectiv vizează examinarea detaliată a măsurilor adoptate de Uniunea Europeană, România și Republica Moldova pentru combaterea pandemiei COVID-19.

Primul pas constă în identificarea și clasificarea măsurilor adoptate de guverne pentru a limita răspândirea virusului. Acestea pot include lockdown-uri, carantine, restricții de călătorie, obligativitatea purtării măștilor, închiderea școlilor și a afacerilor, precum și măsuri de distanțare socială. Este important să fie evaluată legalitatea și proporționalitatea acestor măsuri în raport cu drepturile omului, prin prisma legislației naționale și a angajamentelor internaționale. Aceasta implică o analiză a modului în care măsurile respectă principiile necesității, legalității, și proporționalității. De asemenea, trebuie examinate mecanismele de supraveghere și control existente pentru a asigura că restricțiile temporare nu devin permanente. O parte semnificativă a analizei va fi dedicată evaluării efectelor concrete ale măsurilor de combatere a pandemiei asupra diferitelor drepturi umane, inclusiv dreptul la sănătate, la educație, la muncă, la libertatea de mișcare, la viață

privată și la protecția datelor. De asemenea, vor fi identificate grupurile vulnerabile sau marginalizate care au fost disproporționat afectate de aceste măsuri. O abordare comparativă, analizând răspunsurile la pandemie în Republica Moldova, România și Uniunea Europeană, poate oferi perspective valoroase asupra eficacității diferitelor strategii. Studiile de caz specifice pot evidenția bune practici sau, dimpotrivă, lecții învățate din greșeli sau abordări ineficiente.

Acest obiectiv implică o analiză detaliată a măsurilor luate de Uniunea Europeană, România și Republica Moldova pentru a combate răspândirea virusului SARS-CoV-2. În particular, se va acorda atenție unor aspecte precum:

- restricțiile de călătorie: au fost analizate natura și extinderea restricțiilor de călătorie impuse, inclusiv închiderea frontierelor, restricțiile de zbor, cerințele de carantină la sosire și interdicțiile de călătorie.
- carantina și izolarea: a fost examinat modul în care carantina și izolarea au fost implementate și gestionate, inclusiv locația carantinei (acasă sau în centre special amenajate), durata acesteia și modul în care a fost monitorizată și aplicată.
- măsurile de distanțare socială: a fost analizată natura măsurilor de distanțare socială impuse, cum ar fi limitările privind adunările publice, închiderea locurilor de muncă și a școlilor, limitările privind capacitatea în spații închise și publice, precum și alte măsuri pentru a reduce contactul între persoane.
- obligativitatea purtării măștilor: a fost analizat modul în care obligativitatea purtării măștilor a fost implementată și aplicată în diferite contexte, cum ar fi în spațiile publice închise, în mijloacele de transport în comun și în spații deschise.

Pentru fiecare dintre aceste aspecte, a fost avut în vedere gradul de conformitate cu recomandările și liniile directoare internaționale, eficiența în combaterea răspândirii virusului și impactul asupra drepturilor omului. De asemenea, au fost analizate eventualele diferențe în abordările adoptate de Uniunea Europeană, România și Republica Moldova, au fost examinate motivele pentru aceste diferențe și implicațiile acestora.

Analiza impactului acestor măsuri asupra drepturilor omului. Acest obiectiv presupune o analiză minuțioasă a modului în care măsurile adoptate pentru combaterea

pandemiei COVID-19 au afectat drepturile fundamentale ale omului. Acest obiectiv s-a concentrat pe drepturi și libertăți fundamentale precum:

- libertatea de mișcare: a fost analizat modul în care restricțiile de călătorie, carantina și izolarea au afectat libertatea de mișcare a indivizilor. Acest lucru va include analiza impactului asupra migranților, a persoanelor care locuiesc în zonele de frontieră și a celor care călătoresc în scopuri de afaceri sau personale.
- dreptul la viață privată: a fost examinat impactul măsurilor asupra dreptului la viață privată, cum ar fi urmărirea contactelor și colectarea de date de sănătate. Acest lucru include analiza măsurilor de protecție a datelor implementate și modul în care acestea au fost respectate.
- dreptul la muncă: a fost analizat impactul măsurilor de combatere a pandemiei asupra dreptului la muncă. Acest lucru include analiza impactului asupra angajării, a muncii la distanță, a drepturilor lucrătorilor și a securității locului de muncă.
- dreptul la educație: impactul închiderii școlilor și a instituțiilor de învățământ superior asupra dreptului la educație. A fost analizat modul în care învățământul la distanță a fost implementat și accesibilitatea acestuia pentru toți elevii și studenții.
- dreptul la sănătate: a fost examinat modul în care măsurile de combatere a pandemiei au afectat accesul la servicii de sănătate pentru alte boli sau afecțiuni. De asemenea, a fost avut în vedere modul în care dreptul la sănătate a fost afectat de măsurile de carantină și izolare. Au fost analizate și diferențele în accesul la tratament și vaccinuri între diferite grupuri sociale și economice.
- libertatea de întrunire : a fost analizat modul în care restricțiile de circulație și distanțarea socială au restrâns exercitarea acestui drept.
- libertatea religioasă : a fost analizat modul în care regulile de distanțare socială și de limitare a mobilității au afectat practicile religioase.

Pentru fiecare drept analizat, a fost avut în vedere modul în care guvernele și organismele internaționale au echilibrat nevoia de a proteja sănătatea publică cu obligația de a proteja drepturile fundamentale ale omului. De asemenea, au fost identificate eventualele diferențe privind impactul asupra drepturilor omului în Uniunea Europeană, România și Republica Moldova și au fost analizate motivele pentru care au existat aceste diferențe, precum și implicațiile lor.

Cercetarea situației drepturilor omului în timpul pandemiei de Covid-19 în Republica Moldova. Acest obiectiv presupune următoarele direcții de cercetare :

- analiza impactului măsurilor de carantină și distanțare socială asupra drepturilor economice și sociale, cu un accent special pe accesul la educație și la muncă.
- investigarea efectelor pandemiei asupra accesului la servicii medicale, în special pentru grupurile vulnerabile, cum ar fi persoanele în vârstă și cele cu afecțiuni preexistente.
- explorarea impactului restricțiilor de călătorie și starea de urgență asupra libertății de mișcare și drepturilor civile.
- evaluarea răspunsului sistemului de sănătate la pandemie, cu o atenție deosebită pentru tratamentul COVID-19 și continuarea serviciilor medicale esențiale.
- analiza efectelor pandemiei asupra securității alimentare și a dreptului la un standard de viață adecvat, inclusiv accesul la hrană și condiții de trai.
- studiul impactului măsurilor preventive și de răspuns la pandemie asupra persoanelor cu dizabilități, cu un focus pe accesibilitatea informațiilor și serviciilor.
- evaluarea consecințelor economice ale pandemiei pentru lucrătorii din sectoarele afectate, migranți și persoane fără loc de muncă.
- investigarea impactului pandemiei asupra drepturilor copiilor, inclusiv accesul la educație și protecția împotriva abuzului și neglijării.
- analiza strategiilor de comunicare și sensibilizare publică legate de prevenirea COVID-19, vaccinare și respectarea măsurilor de sănătate publică, cu un accent pe incluziunea socială și accesibilitate.

Pentru fiecare din aspectele de mai sus, va fi avut în vedere contextul socio-politic și economic al Republicii Moldova în perioada studiată.

Cercetarea situației drepturilor omului în timpul pandemiei de Covid-19 în România. Acest obiectiv presupune următoarele direcții de cercetare :

- evaluarea legalității și proporționalității măsurilor de restricție impuse de guvernul României în contextul pandemiei de COVID-19, și impactul acestora asupra drepturilor fundamentale ale omului.

- analiza impactului măsurilor de carantină și izolare asupra dreptului la libertatea de mișcare și la respectarea vieții private și familiale a cetățenilor.
- investigarea efectelor restricțiilor impuse asupra dreptului la muncă și asupra condițiilor de muncă, inclusiv tranziția spre telemuncă și impactul acesteia asupra echilibrului dintre viața profesională și cea privată.
- examinarea consecințelor măsurilor preventive asupra accesului la educație, în special în contextul învățământului online și a provocărilor legate de inegalitatea accesului la resursele digitale.
- evaluarea impactului restricțiilor asupra accesului la servicii de sănătate non-COVID, inclusiv întârzierile în tratamente și intervenții chirurgicale și efectele acestora asupra stării generale de sănătate a populației.
- analiza măsurilor de supraveghere digitală implementate pentru monitorizarea răspândirii virusului, cum ar fi aplicațiile de urmărire a contactelor, și implicațiile acestora asupra dreptului la viață privată și la protecția datelor personale.
- studiul impactului discriminării și al stigmatizării asupra anumitor grupuri vulnerabile în contextul pandemiei, inclusiv persoanele vârstnice, minoritățile etnice și persoanele cu dizabilități.
- evaluarea eficacității și transparenței comunicării guvernamentale în legătură cu măsurile de prevenție și tratament ale COVID-19, și influența acesteia asupra încrederii publice și a respectării măsurilor.
- investigarea rolului și impactului societății civile și al organizațiilor pentru drepturile omului în monitorizarea, raportarea și combaterea încălcărilor drepturilor omului în timpul pandemiei.
- analiza comparativă a măsurilor adoptate în România în contextul mai larg al Uniunii Europene și al vecinătăților sale, cum ar fi Republica Moldova, pentru a identifica bune practici și lecții învățate în protejarea drepturilor omului în timpul crizelor de sănătate publică.

Aceste obiective permit înțelegerea modului în care gestionarea pandemiei de COVID-19 a influențat exercițiul și protecția drepturilor omului în România, oferind o perspectivă cuprinzătoare asupra provocărilor și oportunităților pentru consolidarea respectării drepturilor omului în contexte de criză.

1.2. Aspecte teoretice ale drepturilor omului

Evoluția drepturilor omului, în special în Europa, își are originile filozofice în perioada iluministă. Gânditori precum Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Charles de Montesquieu, Christian Thomasius și Immanuel Kant au adus contribuții semnificative, propunând idei despre drepturile individuale, controlul violenței politice, principiile democratice, egalitatea și separarea puterilor în stat.

Cu toate acestea, diferite evenimente istorice au împiedicat de multe ori progresul drepturilor universale ale omului.

Înființarea Organizației Națiunilor Unite și adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului au fost umbrite de intensificarea naționalismului în țările în curs de dezvoltare și de escaladarea tensiunilor globale dintre statele posesoare de arsenal nuclear. În plus, speranța că drepturile omului vor înflori într-o economie de piață globală după prăbușirea regimurilor comuniste din 1989 a fost umbrită de naționalismul în creștere în regiuni precum fosta Uniune Sovietică, Africa și Balcani¹³.

Drepturile omului sunt drepturi inerente tuturor ființelor umane, indiferent de sex, rasă, naționalitate sau statut economic. Aceste drepturi au fost dezvoltate și prioritizate în mod diferit de-a lungul istoriei în diverse tradiții politice. Acest fapt a dus la diverse semnificații și interpretări ale drepturilor omului de-a lungul timpului, culminând cu crearea Declarației universale a drepturilor omului de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 1948.

Atrocitățile comise în timpul celui de-al Doilea Război Mondial au contribuit la decizia de înființare, în 1949, a Consiliului Europei, o organizație axată pe pace, justiție și cooperare internațională. Consiliul a urmărit să consolideze statul de drept și să dezvolte în continuare drepturile omului și libertățile fundamentale ca bază a unei democrații adevărate. Acesta a afirmat că democrația, statul de drept și drepturile omului sunt interdependente și se bazează unele pe altele, subliniind principiul egalității și al participării politice a tuturor indivizilor, rolul legii în guvernarea societății, inclusiv

¹³ ISHAY, M. R., *The History of Human Rights From Ancient Times to the Globalization Era*. University of California Press, 2008, pp. 32-35.

separarea puterilor în stat, precum și drepturile civile, politice, sociale, economice și culturale fundamentale ale tuturor ființelor umane¹⁴.

În ceea ce privește drepturile omului, Consiliul Europei are multe în comun cu Uniunea Europeană. Consiliul Europei și Uniunea Europeană sunt două entități distincte, dar au în comun angajamentul de a susține drepturile omului, democrația și statul de drept în Europa. De-a lungul anilor, ambele organizații au găsit modalități de a-și sincroniza eforturile, ceea ce a condus la o relație de cooperare și complementaritate în ceea ce privește drepturile omului. Fiind înființat în 1949, Consiliul Europei precede cu câțiva ani Comunitatea Economică Europeană, cea care a devenit ulterior Uniunea Europeană. Colaborarea dintre Consiliul Europei și Uniunea Europeană, inclusiv în domeniul drepturilor omului, este reglementată de un Memorandum de înțelegere adoptat în 2007.

Conform acestuia, Consiliul Europei (CE) și Uniunea Europeană (UE) s-au angajat să colaboreze pe baza principiilor indivizibilității și universalității drepturilor omului, aderând la standardele-cheie stabilite atât de Organizația Națiunilor Unite, cât și de Consiliul Europei. În special, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale este recunoscută ca fiind un document fundamental. UE identifică CE ca fiind principala referință în materie de drepturi ale omului în Europa, iar normele Consiliului Europei sunt utilizate ca puncte de referință în documentele UE. De asemenea, UE ia în considerare deciziile organismelor de monitorizare ale CE și ține legătura cu Comisarul pentru drepturile omului al CE. Ambele entități urmăresc alinierea inițiativelor în domeniul drepturilor omului, menținând coerența cu convențiile CE, permițând în același timp o protecție sporită în temeiul legislației UE. Acestea recunosc faptul că aderarea rapidă a UE la Convenția pentru apărarea drepturilor omului ar consolida coeziunea în materie de drepturi ale omului în Europa. Colaborarea lor cuprinde diverse domenii ale drepturilor omului, inclusiv drepturile minorităților, combaterea discriminării, a rasismului, a xenofobiei, a torturii, a traficului de persoane, a drepturilor copilului și promovarea educației în domeniul drepturilor omului, a libertății de exprimare și a informării. Angajamentul UE față de drepturile omului este reprezentat de Agenția pentru

¹⁴ CIOABĂ, A. et al., *Societatea civilă și drepturile omului*. București : Editura Institutului de Teorie Socială, 1997, pp. 126.

Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, instituție care respectă în același timp instrumentele utilizate de CE pentru monitorizarea drepturilor omului.

Protecția drepturilor omului depinde de o infrastructură solidă care trebuie să cuprindă nivelurile politic, administrativ, judiciar și civil ale societății. Drepturile omului sunt norme juridice înrădăcinate în dreptul internațional public, la care UE și statele sale membre sunt obligate să adere. În calitate de subiect de drept internațional, UE este mandatată să respecte, să protejeze și să promoveze drepturile omului, în special cele care fac parte din dreptul internațional cutumiar. De asemenea, statele membre ale UE sunt obligate să respecte drepturile omului în conformitate cu tratatele la care au aderat. Drepturile omului reprezintă o valoare fundamentală înrădăcinată constituțional atât pentru UE, cât și pentru statele sale membre. Prin urmare, UE are obligația juridică, derivată din propriul drept constituțional, de a-și folosi puterea legislativă în domeniul migrației pentru a preveni încălcarea sistematică a drepturilor omului de către statele membre, în special în domeniile pentru care UE a elaborat legislație specifică¹⁵.

Un important pas înainte pentru protecția drepturilor omului l-a reprezentat Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată în 1948 în Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite. Aceasta garantează că orice persoană are anumite drepturi fundamentale care cuprind aspecte economice, sociale, politice, culturale și civice, care constituie fundamentul unei vieți fără lipsuri materiale și trăită în absența fricii. Aceste drepturi nu sunt acordate ca o recompensă pentru o bună conduită și nici nu sunt limitate la anumite țări, epoci sau grupuri sociale. Acestea sunt drepturi inerente care aparțin tuturor indivizilor, în mod universal și necondiționat, indiferent de rasă, etnie, statut de handicap, cetățenie, origine geografică, sex, clasă socială, castă, religie, vârstă sau orientare sexuală, și se aplică în toate statele semnatare.

Declarația Universală a Drepturilor Omului face parte din așa-numita Cartă Internațională a Drepturilor Omului, împreună cu două pacte adoptate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1966, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, respectiv Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

¹⁵ BAST, J. et al. Human Rights Challenges to European Migration Policy. REMAP Project, Stiftung Mercator. Giessen: Justus Liebig University, 2020 [on line] [citat 16 dec. 2022] disponibil la <https://www.stiftung-mercator.de/de/publikationen/human-rights-challenges-to-european-migration-policy/>

Aceste trei documente au fost semnate de toate statele incluse ulterior în Uniunea Europeană.

Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice este conceput pentru a proteja drepturile civile și politice, cuprinzând dreptul indivizilor la autodeterminare. Statele semnatare sunt obligate să se asigure că toți indivizii de pe teritoriul lor beneficiază de drepturile stipulate în Pact, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, convingeri politice, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alt statut. Pactul prevede următoarele drepturi și libertăți : dreptul intrinsec la viață; dreptul de a nu fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante și la experimente medicale sau științifice fără consimțământ; dreptul de a nu fi supus sclaviei sau muncii forțate; dreptul de a nu fi supus la arestări sau detenții arbitrare; dreptul de a circula fără restricții în interiorul propriului stat; pentru cei acuzați de o infracțiune penală, dreptul de a fi considerați nevinovați până la dovedirea vinovăției prin lege, de a fi judecați cu promptitudine și de a nu fi obligați să depună mărturie împotriva lor sau să își recunoască vinovăția; libertatea de gândire, de conștiință și de religie; dreptul la liberă exprimare și asociere, inclusiv dreptul de a constitui și de a adera la sindicate; obligativitatea consimțământului liber și complet din partea ambilor soți în momentul căsătoriei ; dreptul de a participa la activități politice, inclusiv dreptul de a vota și de a fi ales; egalitatea tuturor indivizilor în fața legii, fără discriminare; dreptul persoanelor aparținând minorităților etnice, religioase sau lingvistice de a se bucura de propria cultură, de a-și exprima și practica religia sau de a-și folosi limba. Pactul interzice, de asemenea, orice formă de propagandă în favoarea războiului și orice formă de susținere a xenofobiei, rasismului și intoleranței religioase, care ar putea duce la discriminare, ostilitate sau violență¹⁶.

Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale afirmă că drepturile economice, sociale și culturale decurg din demnitatea inerentă a fiecărui individ. Pactul este fundamentat pe convingerea că o societate formată din indivizi liberi, fără frică și lipsuri, poate fi realizată numai prin crearea unor condiții care să permită tuturor să se bucure de drepturile economice, sociale, culturale, civile și politice egale. Printre

¹⁶ Pactul Internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile civile și politice [citat 16 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/82590>

principiile fundamentale care au inspirat acest pact se numără: egalitatea și nediscriminarea în ceea ce privește exercitarea tuturor drepturilor definite în document, precum și angajamentul statelor părți de a respecta, proteja și realiza aceste drepturi economice, sociale și culturale.

Printre drepturile garantate de Pact se află următoarele: dreptul la muncă; dreptul la condiții de muncă echitabile și favorabile; dreptul de a înființa și de a se afilia la sindicate și dreptul la grevă; dreptul la securitate socială, inclusiv sub forma asigurărilor sociale; dreptul la protecție și sprijin pentru familie; interzicerea muncii copiilor¹⁷; dreptul la un nivel de trai satisfăcător pentru individ și pentru familie, care să includă hrană, îmbrăcăminte și locuință adecvate precum și posibilitatea îmbunătățirii condițiilor de trai; dreptul la cel mai înalt standard posibil de sănătate fizică și mentală; dreptul la educație; libertatea părinților de a alege pentru copiii lor școlile pe care le consideră potrivite; dreptul de a participa la viața culturală și de a beneficia de progresele științifice¹⁸.

Unul dintre cele mai importante tratate care codifică drepturile omului este, așadar, **Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale**, concepută de Consiliul Europei și semnată la Roma pe 4 noiembrie 1950, intrând în vigoare pe 3 septembrie 1953¹⁹. Convenția a fost semnată de toate cele 46 de țări care formează Consiliul Europei, dintre care 27 sunt și membre ale UE. Acest document a fost cel mai frecvent invocat în majoritatea dezbaterilor, discuțiilor, luărilor de poziție, argumentărilor etc. emise în timpul pandemiei de COVID-19 în legătură cu drepturile omului. Din acest motiv, se justifică să fie prezentat pe larg, deși este un document bine cunoscut nu doar juriștilor ci și altor categorii sociale și profesionale.

¹⁷ Pentru o analiză detaliată a documentelor referitoare la dreptul la muncă, vezi și LIENCO, V., International labor organization and international non-governmental organizations: interaction on human rights promotion, în *Moldoscopie. Publicație periodică științifico-practică* [on line], Tipul B Anul 26 (2022), nr. 1 (96), p. 41-51 [citată 15 mai 2024] disponibil la https://uspee.md/wp-content/uploads/2022/10/MS_nr.-1_22_tipar_v.15-1.pdf

¹⁸ Pactul internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [citată 16 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/82589>.

¹⁹ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_eng [citată 23 martie 2023]

Convenția prevede următoarele drepturi și libertăți fundamentale²⁰:

Dreptul la viață - este protejat prin lege, moartea intenționată putând fi cauzată unei persoane doar prin executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal, dacă infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege. Excepții sunt făcute în cazurile în care moartea rezultă dintr-o recurgere absolut necesară la forță pentru a asigura apărarea împotriva violenței ilegale, pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute, sau pentru a reprimă tulburări violente sau o insurecție, conform legii (Art. 2).

Interzicerea torturii – o persoană nu poate fi supusă sub nici o formă torturii, nici pedepselor și tratamentelor inumane și degradante (Art. 3).

Interzicerea sclaviei și a muncii forțate - sclavia și munca forțată sau obligatorie sunt interzise, cu câteva excepții specifice. Munca forțată sau obligatorie nu se referă și la munca impusă unei persoane supuse detenției sau pe durata libertății condiționate, la serviciul militar sau un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu pentru cei care refuză serviciul militar din motive de conștiință, la serviciul impus în situații de criză sau calamități care amenință comunitatea, la munca sau serviciul care fac parte din obligațiile civice firești și normale (Art. 4).

Dreptul la libertate și la siguranță – acest articol subliniază dreptul la libertate și siguranță al fiecărui individ, stipulând însă anumite cazuri în care o persoană poate fi lipsită de libertate, conform legii. Aceste cazuri includ: detenția legală pe baza condamnării de către un tribunal competent; arestarea sau detenția pentru nerespectarea unei hotărâri judecătorești sau pentru garantarea executării unei obligații legale; arestarea sau reținerea pentru a fi adus în fața unei autorități judiciare competente când există motive verosimile de a se bănui că a comis o infracțiune sau pentru a împiedica comiterea unei infracțiuni sau fuga după comiterea acesteia; detenția legală a unui minor pentru educație sub supraveghere sau aducerea acestuia în fața autorității competente; detenția legală a unei persoane care poate transmite o boală contagioasă, a unui alienat, alcoolic, toxicoman sau vagabond; arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a împiedica intrarea ilegală pe teritoriu sau dacă există o procedură în curs de expulzare sau extrădare. orice persoană

²⁰ Consiliul Europei. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [citată 3 mai 2021] disponibilă la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_roun

arestată trebuie informată rapid și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării și a acuzațiilor aduse împotriva sa. Persoana arestată sau deținută în condițiile prevăzute de lege trebuie adusă de îndată în fața unui judecător sau alt magistrat împuternicit și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi condiționată de o garanție care să asigure prezența persoanei în cauză la audiere. De asemenea, orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau detenție are dreptul să introducă recurs în fața unui tribunal pentru a se decide legalitatea detenției sale și pentru a dispune eliberarea dacă detenția este ilegală. În final, se menționează că orice persoană, victimă a unei arestări sau detenții contrare dispozițiilor articolului, are dreptul la reparații (Art. 5).

Dreptul la un proces echitabil – acest articol prevede dreptul fiecărei persoane de a avea cauza sa judecată în mod echitabil, public și într-un termen rezonabil, de o instanță independentă și imparțială. Hotărârea trebuie pronunțată public, dar accesul presei și publicului poate fi interzis în anumite circumstanțe, cum ar fi interesul moralității, ordinii publice, securității naționale, protecția minorilor sau a vieții private a părților. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa este stabilită legal. Acuzații au dreptul de a fi informați în detaliu și într-o limbă pe care o înțeleg, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva lor; de a dispune de timp și facilități necesare pentru pregătirea apărării lor; de a se apăra singuri sau de a fi asistați de un avocat ales de ei sau, dacă nu au mijloacele necesare, de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer; de a audia sau solicita audierea martorilor acuzării și de a obține citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca martorii acuzării, precum și de a fi asistați gratuit de un interpret, dacă nu înțeleg sau nu vorbesc limba folosită la audiere (Art. 6).

Stabilirea pedepselor doar prin lege – acest articol subliniază principiul fundamental al justiției care stipulează că nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care nu era considerată infracțiune conform legilor naționale sau internaționale la momentul săvârșirii. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul comiterii infracțiunii. Totuși, acest articol nu împiedică judecarea și pedepsirea unei persoane pentru o acțiune sau omisiune

care era considerată infracțiune la momentul săvârșirii conform principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate (Art. 7).

Dreptul la viață privată și de familie – acest articol prevede dreptul fundamental al oricărei persoane la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale. Însă, precizează că interferența unei autorități publice în exercitarea acestui drept este permisă doar dacă este prevăzută de lege și constituie o măsură necesară într-o societate democratică pentru a proteja securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății și moralei sau drepturile și libertățile altora (Art. 8).

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie – acest articol enunță că orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie, incluzând dreptul de a-și schimba sau manifesta religia sau convingerile individual sau colectiv, în public sau privat. Totuși, această libertate poate fi restrânsă prin legi care, într-o societate democratică, sunt necesare pentru siguranța publică, protejarea ordinii, sănătății, moralei publice, a drepturilor și libertăților altora (Art. 9).

Libertatea de exprimare – acest articol prevede că fiecare persoană are dreptul la libertatea de exprimare, inclusiv la libertatea de opinie și la libertatea de a primi sau comunica informații fără interferența autorităților și indiferent de frontiere. Cu toate acestea, textul menționează că aceste libertăți pot fi supuse unor restricții legale, necesare într-o societate democratică, pentru protejarea securității naționale, integrității teritoriale, siguranței publice, ordinii, prevenirii infracțiunilor, protecției sănătății, moralei, reputației, drepturilor altora, prevenirea divulgării informațiilor confidențiale și garantarea autorității și imparțialității judiciare. Textul specifică, de asemenea, că statelor li se permite în anumite condiții să supună societățile de radiodifuziune, cinematografie sau televiziune unui regim special de autorizare (Art. 10).

Libertatea de întrunire și de asociere – acest articol prevede dreptul fiecărei persoane de a se aduna pașnic și de a se asocia, inclusiv de a forma și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor proprii. Cu toate acestea, textul precizează că exercitarea acestor drepturi poate fi supusă unor restrângeri legale, necesare într-o societate democratică, pentru protecția securității naționale, siguranței publice, apărarea ordinii, prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, moralei, drepturilor și libertăților altora. De

asemenea, textul menționează că nu este interzis să se impună restricții legale asupra exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, poliției sau administrației de stat (Art. 11).

Dreptul la căsătorie – acest articol stipulează că, de la o anumită vârstă determinată de lege, atât bărbații cât și femeile au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie, în conformitate cu legislația națională care reglementează exercitarea acestui drept (Art. 12).

Accesul la justiție - acest articol prevede că orice persoană a cărei drepturi și libertăți, recunoscute de Convenție, au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și în cazul în care încălcarea a fost comisă de persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale (Art. 13).

Interzicerea discriminării – acest articol subliniază că exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare, bazată pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație (Art. 14).

Derogarea în caz de stare de urgență – acest articol stipulează că, în situații de război sau pericol public care amenință viața națiunii, o Parte Contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile Convenției, dar numai în măsura strict necesară și fără a contrazice alte obligații internaționale. Cu toate acestea, nu sunt permise derogări de la anumite articole ale Convenției, cum ar fi cele legate de dreptul la viață, tortură și sclavie. Partea Contractantă care exercită dreptul de derogare trebuie să informeze pe deplin Secretarul General al Consiliului Europei despre măsurile luate, motivele lor și data la care aceste măsuri au încetat și Convenția a devenit din nou aplicabilă în întregime (Art. 15).

Aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale – provocări și perspective. Ideea aderării Uniunii Europene la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale a fost discutată încă din anii 1970. Raționamentul din spatele acestei inițiative a fost acela de a se asigura că UE, ca organizație, se supune aceluiași obligații în materie de drepturile omului ca și statele sale membre, oferind un cadru juridic coerent în întreaga Europă pentru protecția drepturilor omului. Tratatul de la Lisabona, care a intrat în vigoare în decembrie 2009, a inclus în mod explicit o dispoziție, prin articolul 6 alineatul (2) din

Tratatul privind Uniunea Europeană, potrivit căreia UE urmează să adere la Convenție. Acest lucru a marcat începutul oficial al drumului UE către aderare.

Acest proces ilustrează angajamentul Uniunii Europene față de un sistem juridic internațional. Această aderare, atunci când va fi finalizată, va avea efecte comparabile cu calitatea de membru al unei organizații internaționale. Uniunea Europeană va face obiectul deciziilor judiciare obligatorii din punct de vedere juridic ale Curții Europene a Drepturilor Omului și va participa la organismele statutare ale Consiliului Europei atunci când acestea vor acționa în temeiul convenției.

Negocierile dintre Uniunea Europeană și Consiliul Europei au culminat cu elaborarea unui proiect de acord de aderare, finalizat în aprilie 2013. Acest proces se confruntă cu numeroase obstacole juridice. Astfel, în decembrie 2014, Curtea Europeană de Justiție a emis Avizul 2/13, în care a argumentat că proiectul de acord de aderare era incompatibil cu dreptul Uniunii Europene. Argumentele Curții au vizat mai multe aspecte, unul dintre cele mai importante fiind autonomia dreptului Uniunii Europene. Curtea Europeană de Justiție a susținut că acordul de aderare poate afecta autonomia juridică a UE, deoarece ar putea permite Curții Europene a Drepturilor Omului să prevaleze asupra legislației Uniunii.

După aderare, atât Uniunea Europeană, cât și statele sale membre vor fi obligate, în temeiul dreptului internațional, să respecte hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului la care au fost părți. Repartizarea complexă și dinamică a sarcinilor între UE și statele sale membre ar putea determina CEDO să ofere o interpretare a dreptului material al UE care să fie obligatorie pentru Curtea de Justiție, ceea ce ar putea avea un impact potențial asupra autorității judiciare a acesteia. În această privință, UE este diferită de un stat, fiind o entitate juridică formată din numeroși actori internaționali. În comparație, statele sunt monolitice în dreptul internațional. Prin urmare, dacă interpretarea CEDO se extinde la determinarea responsabilității, potențiala provocare a monopolului judiciar și a autorității Curții de Justiție va fi calitativ diferită de orice provocare prezentată de autoritatea judiciară a unei instanțe naționale.

În plus, autoritatea Curții Europene de Justiție se bazează în mare măsură pe sprijinul instanțelor naționale, prin urmare discuția privind autonomia UE se concentrează pe cât de integrate și ireversibil interconectate sunt ordinea juridică și sistemele judiciare

ale UE și naționale în fața unei provocări externe, cum ar fi o autoritate judiciară externă respectată care confirmă că UE încalcă drepturile omului. Se pune problema dacă o astfel de constatare a CEDO va duce la o rezistență sporită față de legislația UE din partea instanțelor naționale sau a opiniei publice²¹.

Caracterul specific al sistemului de drepturi fundamentale al UE se reflectă, în primul rând, în inspirația pe care creatorii săi au extras-o din tradițiile constituționale ale statelor membre și din standardele internaționale privind drepturile omului, inclusiv Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Referința explicită la Convenție pentru interpretarea propriului registru de drepturi fundamentale și stabilirea unui standard minim pentru interpretarea sensului și a domeniului de aplicare a drepturilor corespunzătoare garantate de Cartă este, de asemenea, unică. În cadrul acestui sistem autonom, baza constituțională a Uniunii Europene, Tratatul Uniunii Europene, și-a asumat o obligație juridică de a adera la Convenție. Cu toate acestea, această aderare pare să fie blocată, cel puțin în viitorul apropiat, din cauza autonomiei ordinii juridice a UE, așa cum a fost articulată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în Avizul 2/13²².

Acordul de aderare a Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum se prevede la articolul 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, trebuie să reflecte necesitatea de a păstra caracteristicile Uniunii și ale dreptului Uniunii. Acest lucru include dispozițiile speciale privind participarea potențială a UE la autoritățile de supraveghere ale convenției și mecanismele necesare pentru a se asigura că acțiunile întreprinse de statele membre și acțiunile individuale sunt îndreptate corect împotriva statelor membre și/sau, după caz, împotriva Uniunii.

În plus, acordul trebuie să garanteze că aderarea Uniunii nu afectează competențele Uniunii sau atribuțiile instituțiilor sale. Acesta trebuie să garanteze că niciuna dintre dispozițiile sale nu aduce atingere situației speciale a statelor membre în ceea ce privește Convenția europeană și protocoalele sale, măsurile adoptate de statele membre prin

²¹ ECKES, C. EU Accession to the ECHR: Between Autonomy and Adaptation. În *The Modern Law Review*, [on line], 76(2), 2013, 254–285, [citată 10 mai 2024], disponibil la <https://ael.eui.eu/wp-content/uploads/sites/18/2015/04/Eckes-08-Eckes.pdf>

²² ONIȘOR, A.-R. CJUE, Carta și CEDO. Amurgul unei relații atipice?. În *Revista Themis*, [on line] 179, 2021, [citată 10 mai 2024], disponibil la <https://inm-lex.ro/wp-content/uploads/2021/12/Onisor-AR-CJUE-Carta-si-CEDO.-Amurgul-unei-relatii-atipice.pdf>

derogare de la Convenția europeană în conformitate cu articolul 15 din aceasta și rezervele formulate de statele membre cu privire la convenție.

La fel de importante sunt și provocările legate de aderarea UE la convenție în special în ceea ce privește dificultățile procedurale înainte de intrarea în vigoare a acordului, atât din perspectiva Uniunii, cât și din cea a Consiliului Europei. Alte provocări se referă la funcționarea mecanismului Convenției europene prin aderarea Uniunii, în special în ceea ce privește acțiunile externe ale Uniunii în domeniul politicii externe și de securitate comune, precum și la potențialele implicații pentru relațiile dintre Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Aceste impedimente politice și juridice se referă la protecția drepturilor fundamentale, în special în cazul în care este probabil ca un act al UE să fi încălcat aceste drepturi²³.

Provocările legate de aderarea UE la CEDO sunt în primul rând de natură juridică și instituțională. Rezolvarea acestor provocări implică abordarea preocupărilor CEJ cu privire la păstrarea autonomiei și supremației dreptului UE, asigurând în același timp o protecție eficientă a drepturilor omului în întreaga Europă. În plus, există provocarea politică de a alinia toate statele membre și instituțiile UE la modalitățile de aderare.

Viitorul aderării UE la CEDO rămâne incert. După Avizul 2/13, a existat o pauză în acest proces, dar discuțiile și eforturile de depășire a obstacolelor juridice continuă. Comisia Europeană își menține angajamentul față de aderare, recunoscând importanța acesteia pentru credibilitatea angajamentului UE față de drepturile omului.

Aderarea la Uniune este, fără îndoială, complexă, dar reprezintă un obiectiv mult dorit după 50 de ani de discuții. Supunerea Uniunii Europene unui control extern în ceea ce privește drepturile fundamentale consolidează în mod semnificativ legitimitatea sa internațională, precum și pe cea a legislației UE. Odată cu aderarea, credibilitatea politică a Uniunii Europene va fi sporită, deși impactul asupra autonomiei sistemului său juridic nu poate fi trecut cu vederea. În Europa, aderarea la Convenție va îmbunătăți uniformitatea sistemului de protecție a drepturilor fundamentale.

În concluzie, aderarea UE la CEDO este un proces de referință în integrarea juridică europeană. Aceasta semnifică un angajament față de drepturile omului care

²³ CĂLINOIU, C. Tendințe actuale referitoare la aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. În *Revista Univers Strategic*, VI, 2015, pp. 91-103.

transcende granițele naționale și sistemele juridice. În ciuda provocărilor și a eșecurilor, procesul de aderare evidențiază rolul în evoluție al UE în guvernanta globală a drepturilor omului. În continuare, rezolvarea complexității juridice și realizarea aderării vor necesita eforturi diplomatice și juridice susținute, reflectând natura dinamică a proiectului european însuși.

Al doilea document care stă la baza sistemului de protecție a drepturilor omului al Uniunii Europene este **Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene**. Aceasta conține drepturile fundamentale care trebuie respectate atât de Uniunea Europeană, cât și de statele membre atunci când pun în aplicare legislația UE. Documentul a fost adoptat în anul 2000, dar a produs efecte juridice depline odată cu Tratatul de la Lisabona în 2009.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene a fost elaborată într-o perioadă în care statele membre se aflau în plin proces de integrare politică și economică, fiind considerată un pas esențial în transformarea UE într-o entitate mai coerentă și mai unificată, bazată pe valori și principii comune. Înainte de adoptarea Cartei, protecția drepturilor în UE era fragmentată și se baza pe o varietate de surse, inclusiv tratatele UE, tratatele internaționale privind drepturile omului și tradițiile constituționale ale statelor membre. Acest fapt a menținut o stare de incertitudine cu privire la drepturile protejate la nivelul UE. Consiliul European întrunit în 1999 la Köln a concluzionat că este necesar să se stabilească un document care să nuanțeze mai clar drepturile fundamentale aplicabile la nivelul UE. Prin urmare, Carta a fost elaborată de o convenție compusă din reprezentanți ai instituțiilor UE și ai statelor membre. Aceasta a fost proclamată la Nisa în decembrie 2000 și a primit ulterior un statut juridic obligatoriu prin Tratatul de la Lisabona din 2009²⁴.

Carta face referire la drepturile omului în mod asemănător Convenției. Astfel, sunt interzise tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante, precum și pedeapsa capitală; sunt afirmate dreptul la viață și dreptul la integritatea persoanei. Carta cuprinde, de asemenea, drepturi precum respectarea vieții private și de familie, protecția datelor cu caracter personal, dreptul la căsătorie, libertatea de gândire, de conștiință și de religie, libertatea de exprimare și de informare, libertatea de a desfășura o activitate comercială și

²⁴ Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>

dreptul la proprietate. Sunt prevăzute și egalitatea în fața legii, nediscriminarea, importanța diversității culturale, religioase și lingvistice, drepturile copiilor și ale persoanelor în vârstă, egalitatea între bărbați și femei. Carta conține și o serie de drepturi referitoare la muncă: dreptul lucrătorilor la informare și consultare în cadrul întreprinderii, protecția în caz de concediere nejustificată, condiții de muncă echitabile și corecte, interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă, viața de familie și profesională, securitatea socială și asistența socială. Referitor la drepturile civile, cartă prevede dreptul la vot, dreptul de a candida la alegeri, dreptul de petiționare, libertatea de circulație și de ședere, precum și protecția diplomatică și consulară. Din punct de vedere al accesului la justiție, Carta include drepturi precum accesul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare, principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor, dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori în cadrul unei proceduri penale pentru aceeași infracțiune.

Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene sunt două instrumente distincte, dar complementare, de protecție a drepturilor omului în Uniunea Europeană. În multe privințe acestea sunt asemănătoare, dar între ele există și numeroase deosebiri. Astfel Convenția este un tratat internațional creat de Consiliul Europei, un organism format din 47 de țări europene. Prin urmare, se aplică tuturor statelor membre ale Consiliului Europei, nu doar țărilor UE. Pe de altă parte, Carta drepturilor fundamentale este un instrument al Uniunii Europene și se aplică numai instituțiilor UE și statelor membre ale UE atunci când acestea pun în aplicare legislația UE. Convenția se axează în principal pe drepturile civile și politice, cum ar fi dreptul la un proces echitabil, libertatea de exprimare și interzicerea torturii. În același timp, Carta acoperă o gamă mai largă de drepturi, inclusiv drepturile cuprinse în Convenție, precum și drepturile economice și sociale (cum ar fi drepturile lucrătorilor și dreptul la securitate socială), protecția datelor și garanțiile privind bioetica, asistența medicală preventivă și protecția consumatorilor.

Încălcărilor Convenției sunt aduse în fața Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), cu sediul la Strasbourg, care poate emite hotărâri obligatorii împotriva statelor semnatare. Carta, pe de altă parte, este pusă în aplicare de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, cu sediul la Luxemburg. Deși persoanele fizice nu pot sesiza direct Curtea de

Justiție, acestea pot invoca drepturile prevăzute în Cartă în fața instanțelor naționale, care pot să sesizeze Curtea de Justiție. Așadar, deși atât Convenția, cât și Carta au ca scop protejarea și respectarea drepturilor omului în Europa, ele fac acest lucru în moduri diferite și în cadrul unor domenii de aplicare și jurisdicții diferite.

Convenția are obiectivul de a implementa la nivel colectiv anumite drepturi stipulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, adoptată de Organizația Națiunilor Unite. Pe lângă definirea drepturilor și libertăților civile și politice, convenția stabilește un mecanism internațional de monitorizare care completează mecanismele naționale, toate statele membre recunoscând competența entității centrale a acestei convenții: Curtea Europeană a Drepturilor Omului²⁵.

România a aderat la această convenție la 20 iunie 1994, moment din care, între altele, au fost posibile petițiile individuale în fața CEDO de către persoane fizice și entități juridice românești. Convenția și protocoalele sale suplimentare garantează drepturile și libertățile fundamentale, deținute de persoane fizice, persoane juridice sau entități sociale, excluzând toate structurile de stat.

Dreptul internațional clasifică drepturile și libertățile omului în două categorii: drepturi absolute și drepturi relative. Drepturile absolute sunt acele drepturi pe care autoritățile unui stat nu le pot încălca sub nicio formă, în timp ce drepturile relative sunt acele drepturi a căror exercitare poate fi restrânsă, în anumite circumstanțe.

Convenția garantează drepturi absolute precum: dreptul la viață și dreptul de a nu fi supus torturii, dreptul de a nu fi redus la sclavie și dreptul de a nu fi forțat la muncă, dreptul la neretroactivitatea legii penale etc. Drepturile relative protejate de Convenție și protocoalele sale includ: dreptul la libertate și siguranță, dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței, libertatea de gândire și de conștiință, dreptul la libertatea de exprimare, libertatea de întrunire și de asociere, dreptul la proprietate, dreptul la educație, libertatea de circulație etc²⁶.

²⁵ DUMINICĂ, R. Derogarea de la Convenția (europeană) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în contextul pandemiei de coronavirus. În *Revista Universul Juridic*, [on line] nr. 5, mai 2020, pp. 141-152 [citată 3 mai 2021] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>

²⁶ Strategie pentru consolidarea aplicării Cartei drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană, Comisia Europeană, 2020, p. 43 [citată 21 mai 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0711&qid=1608047356199>

Convenția stipulează două tipuri de obligații pentru statele semnatare: o obligație negativă (de pasivitate) care le cere statelor să se abțină de la intervenții în exercitarea drepturilor, cu excepția cazurilor strict definite de Convenție și de legislația internă a fiecărui stat; și o obligație pozitivă, care cere statelor să intervină atunci când aceste drepturi sunt încălcate sau restricționate. Regulile generale privind clasificarea drepturilor în absolute și relative și posibilitatea de a restricționa exercitarea acestora în cazuri specifice sunt similare în dreptul intern și internațional²⁷.

De exemplu, articolul 53 din Constituția României permite restricționarea exercitării unor drepturi, dar numai prin lege și dacă este necesar pentru protejarea securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralei publice, drepturilor și libertăților cetățenilor, efectuarea de investigații penale, sau prevenirea efectelor unei calamități naturale, dezastru sau catastrofă majoră. Orice restricție trebuie să fie necesară într-o societate democratică, proporțională cu situația care a generat-o, aplicată fără discriminare și să nu afecteze existența unui drept sau a unei libertăți. Aceste criterii, stipulate în Constituția României, sunt conforme cu reglementările din instrumentele juridice internaționale relevante și sunt susținute de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului²⁸.

În același fel, drepturile specificate în articolul 2 din Decretul nr. 195/2020 includ drepturi cuprinse în documentele mai sus menționate:

- libera circulație;
- dreptul la viață intimă, familială și privată;
- inviolabilitatea domiciliului;
- dreptul la educație;
- libertatea de întrunire;
- dreptul de proprietate privată;
- dreptul la grevă ;
- libertatea de asociere;
- libertatea economică.

²⁷ MOROIANU ZLĂTESCU, I. *Instituții europene și drepturile omului*. București: Editura I.R.D.O., București, 2008, p. 116.

²⁸ POPESCU, C.-L. Notificarea internațională a măsurilor derogatorii privind drepturile omului. In: *AUBD-Forum Juridic*, nr. 2/2020, pp. 1-12.

Decretul care instaurează și prelungește starea de urgență stipulează restrângerea și limitarea activităților multor instituții și entități, atât publice, cât și private, în toate sferele vieții sociale. Astfel, acestea sunt supuse unor măsuri excepționale, pe lângă drepturile menționate în art. 16 alin. 2 și următoarele²⁹:

- accesul liber la justiție și cel al persoanei vătămate de acces la o autoritate publică;
- dreptul la un proces echitabil și dreptul la un remediu efectiv ;
- accesul la un tribunal imparțial;
- dreptul la libertate și siguranță;
- libertatea religioasă;
- libertatea de exprimare și dreptul la informare;
- dreptul la ocrotirea sănătății și dreptul la asistență medicală ;
- libertatea profesională și dreptul la muncă;
- dreptul de petiționare.

Experții în domeniul juridic, atât la nivel național cât și internațional, au dezbătut convenabilitatea și justificarea activării articolului 15 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, existând mai multe perspective în această privință. Unii argumentează că prevederile Convenției nu împiedică implementarea de măsuri guvernamentale eficiente pentru combaterea pandemiei, în timp ce alții subliniază că nu toate restricțiile necesită o derogare pentru a fi conforme cu cerințele Convenției, dar există anumite măsuri care ar putea necesita o derogare, în special dacă acestea sunt menținute pentru o perioadă extinsă. O altă opinie larg acceptată este că derogarea este necesară și preferabilă, dat fiind că se referă la o urgență de sănătate publică care impune adoptarea unor măsuri severe³⁰.

Un stat care decide să aplice dreptul de derogare trebuie să îndeplinească anumite condiții procedurale (conform articolului 15 alineatul (3) din Convenție, articolul 4 alineatul (3) din PIDCP), precum obligația de declarare și notificare, și să respecte

²⁹ DUMINICĂ, R. Some reflections about the activation of art. 15 of the European Convention on Human Rights by Romania in the context of the COVID-19 pandemic. In: *Journal of Law and Administrative Sciences*, no. 3/2020, pp. 10-17.

³⁰ Coronavirus pandemic in the EU. Fundamental rights implications. Bulletin 1, [on line] 1 February-20 March 2020 [citată 13 iunie 2021] disponibil la <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/Covid19-rights-impact-april-1>

legislația națională. Un astfel de stat poate adopta măsuri de derogare de la obligațiile sale doar atât cât este necesar pentru depășirea situației de criză, atât aplicabilitatea și durata, cât și necesitatea și proporționalitatea acestor măsuri, fiind supuse examinării de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului și monitorizării de către Comitetul pentru Drepturile Omului. Pentru unele drepturi, nu este admisă nicio derogare. Derogarea nu poate fi discriminatorie sau contrară altor obligații ale statului în cauză în temeiul dreptului internațional. Scopul principal al derogării trebuie să fie restabilirea unei situații normale în care respectarea tuturor drepturilor omului să fie din nou asigurată. Curtea este singura entitate care poate determina dacă statele au depășit limitele strict necesare situației de criză printr-o analiză a marjei de apreciere naționale. În plus, menținerea măsurilor derogatorii după încetarea circumstanțelor excepționale constituie o încălcare a Convenției. Măsurile derogatorii trebuie să fie esențiale, absolut indispensabile pentru a face față amenințării publice. Statul nu poate suspenda drepturile și libertățile garantate de Convenție decât în măsura în care exercitarea acestora ar împiedica combaterea amenințării publice, adică măsurile trebuie să fie strict limitate la exigentele situației³¹.

Statele au un anumit grad de libertate în evaluarea dacă există o amenințare publică excepțională și dacă sunt necesare derogări. Responsabilitatea autorităților naționale este de a determina, analizând severitatea situației și luând în considerare toți factorii pertinenti, dacă și când o amenințare publică excepțională pune în pericol existența națiunii și dacă este necesar să se declare starea de urgență pentru a o contracara. De asemenea, este în competența autorităților naționale să determine tipul și extinderea derogărilor necesare pentru a depăși starea de urgență. Cu toate acestea, deși statele au o anumită libertate de acțiune în această zonă, acestea nu au puteri nelimitate, iar Curtea Europeană a Drepturilor Omului exercită anumite drepturi de supraveghere asupra acestor prerogative. Când Curtea analizează dacă un stat a depășit limita strict necesară situației de criză, sunt luați în considerare factori precum: natura drepturilor afectate de derogare, durata stării de urgență și circumstanțele care au condus la aceasta.

Multe state au considerat, în timpul pandemiei, că legislația deja existentă nu era suficientă pentru a face față amenințării la adresa sănătății publice. Aceste state au

³¹ RADU, R. H. Derogarea de la dispozițiile Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale în caz de stare de urgență. In : *Revista Universul Juridic*, 4 aprilie 2020, pp. 4-15 [citat 13 iunie 2021] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>

considerat că legislația necesară să fie adoptată trebuia să răspundă unor chestiuni precum : dacă măsurile adoptate sunt adecvate situației de urgență, dacă aceste măsuri au fost utilizate pentru scopul pentru care au fost create; dacă se realizează o monitorizare continuă a necesității aplicării derogării, ca o cerință de proporționalitate; dacă măsurile implementate sunt însoțite de garanții pentru a preveni abuzurile potențiale; dacă măsurile au fost proporționale cu obiectivul vizat și dacă nu au fost discriminatorii fără justificare; dacă au fost respectate căile legale³².

Starea de urgență, menționată în art. 15, nu autorizează statele să ignore toate prevederile Convenției. Astfel, Convenția interzice orice derogare de la dreptul la viață, cu excepția deceselor cauzate de acțiuni de război sancționate legal, de la interzicerea torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante, de la interzicerea sclaviei, sau de la principiul stabilirii pedepselor doar în cadrul legii, drepturi considerate a fi absolute. În plus, trei protocoale adiționale la Convenție stabilesc alte situații pentru care derogările nu sunt permise: Protocolul nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea în timp de război, Protocolul nr. 13 privind abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanțe și Protocolul nr. 7 privind dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași infracțiune, prevăzut de art. 4. Astfel, aceste drepturi rămân în totalitate aplicabile, chiar și în circumstanțe excepționale de stare de urgență. Măsurile de derogare trebuie să fie în acord cu alte obligații care decurg din dreptul internațional, de exemplu cu Pactul internațional privind drepturile civile și politice adoptat de ONU în 1966. Scopul acestei dispoziții este de a asigura un standard minim de respectare a drepturilor omului la nivel internațional. De asemenea, statele sunt obligate să specifice durata și zona geografică a măsurilor implementate³³.

România a transmis în 18.03.2020 Consiliului Europei, prin Rezentantul său Permanent, o notă verbală prin care a comunicat următoarele : la 16 martie 2020, președintele României a decretat starea de urgență pe teritoriul României pentru a limita răspândirea virusului SARS-CoV-2. Decretul, publicat în Monitorul Oficial, include

³² European Commission for Democracy through Law. Reports concerning the state of emergency, Strasbourg, 9 aprilie 2020, p. 16 [citat 13 iunie 2021] disponibil la https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation

³³ MOLLOY, S. COVID-19 and Derogations Before the European Court of Human Rights. In: *Verfassungsblog. On Matters Constitutional*, [on line] 10 April 2020 [citat 24 oct. 2020] disponibil la <https://verfassungsblog.de/COVID-19-and-derogations-before-the-european-court-of-human-rights/>

măsurile de urgență necesare pentru asigurarea sănătății publice. Unele dintre aceste măsuri implică derogări de la obligațiile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, la care România este parte. Reprezentanța Permanentă a României a solicitat ca această notificare să fie considerată în conformitate cu articolul 15 alineatul (3) din Convenție. Durata inițială a stării de urgență este de 30 de zile, iar autoritățile române vor informa ulterior cu privire la orice modificări ale situației.

În cazul României, una dintre problemele majore semnalate în legătură cu derogarea a fost lipsa unei comunicări oficiale clare pe această temă, astfel încât populația a aflat despre derogare inițial din mass-media. În absența unei comunicări oficiale și transparente din partea Guvernului României cu privire la motivul exact și modul de aplicare a art. 15 din Convenție, au apărut în spațiul public îngrijorări legate de posibile abuzuri, sugerând că statul român ar încerca să scape de orice responsabilitate pentru nerespectarea drepturilor omului, opinia publică interpretând situația ca și cum România ar fi decis să suspende aplicarea întregii Convenții și să permită abuzuri³⁴.

Cu toate acestea, ulterior, în comunicatul de presă din 24.03.2020³⁵, Grupul de Comunicare Strategică a clarificat că aplicarea art.1 alin. 15 a fost limitată doar la drepturile specificate explicit și numai în cadrul art. 2 din Decretul 195/2020, și a fost destinată exclusiv gestionării crizei generate de răspândirea virusului SARS-VOC-2, pentru perioada de 30 de zile pentru care a fost declarată starea de urgență. În plus, în acel comunicat de presă, se menționa că organul judiciar creat în conformitate cu Convenția, adică Curtea Europeană a Drepturilor Omului, își păstrează competența de a se pronunța în orice situație cu privire la măsurile adoptate de România în acest context³⁶.

În mod asemănător, Republica Moldova a transmis în 20.03.2020 Consiliului Europei, prin Reprezentantul său Permanent, o notă verbală prin care a comunicat

³⁴ BICSKEI, H. Human Rights amid Coronavirus Pandemic: a Case Study of Romania. In: *Revista do Ministerio Publico do Estado de Goias*, [on line] 2020, pp. 11-20 [citat 15 iunie 2021] disponibil la <https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=19873>

³⁵ ROTARU, S. Orban și derogarea de la Convenția Europeană a Drepturilor Omului: "Nu sunt perfect documentat". În: *Euractiv*, [on line] 24 Mar 2020 [citat 13 iunie 2021] disponibil la <https://www.euractiv.ro/coronavirus-Covid19/ludovic-orban-si-derogarea-drepturilor-omului-nu-sunt-perfect-documentat-18124>

³⁶ BOGDAN, D., TEODORESCU, A. M. M. Starea de urgență, România și CEDO. In: *Revista Universul Juridic*, [on line] 25 martie 2020, pp. 1-9 [citat 26 nov. 2020] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>

următoarele: Parlamentul Republicii Moldova a declarat starea de urgență în perioada 17 martie - 15 mai 2020, pe întreg teritoriul țării, ca măsură critică pentru oprirea răspândirii COVID-19. Această decizie a fost comunicată de Reprezentanța Permanentă a Republicii Moldova către Consiliul Europei, în conformitate cu prevederile Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Măsurile implementate sau planificate în Republica Moldova, în contextul stării de urgență, implică restricționarea anumitor drepturi și libertăți fundamentale, cum ar fi circulația, funcționarea instituțiilor de învățământ, organizarea de întruniri publice și demonstrații. Aceste măsuri au impus necesitatea derogării de la anumite dispoziții ale Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, conform articolului 15 din Convenție, inclusiv articolul 11, articolul 2 din Primul Protocol și articolul 2 din Protocolul nr. 4. Având în vedere răspândirea alarmantă a COVID-19 în Europa, măsurile restricționare luate de Republica Moldova sunt esențiale pentru a controla răspândirea virusului și a proteja populația de pandemia globală. Reprezentanța Permanentă a Republicii Moldova a solicitat ca această notă verbală să fie recunoscută ca o notificare conform articolului 15, alineatul (3) din Convenție și a asigurat că Secretarul General al Consiliului Europei va fi informat atunci când măsurile vor fi anulate și dispozițiile Convenției vor fi rePLICATE în totalitate³⁷.

Anumite țări membre, cum este cazul Ungariei, nu au recurs la procedura de declarare a stării de urgență și de derogare conform articolului 15 din Convenție, optând în schimb pentru instaurarea unei stări de urgență bazate exclusiv pe prevederile constituționale. Astfel de țări pot argumenta că constituțiile lor oferă o protecție adecvată a drepturilor omului și, prin urmare, pot neglija nivelurile mai ridicate de protecție stabilite de Convenție. Alte state membre, precum Regatul Unit, au implementat măsuri de urgență fără a declara oficial o stare de urgență; într-un interval scurt de timp, guvernul a reușit să obțină aprobarea parlamentului pentru o lege extinsă care îi acorda noi prerogative³⁸.

³⁷ PERMANENT REPRESENTATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO THE COUNCIL OF EUROPE. Annex to the letter JJ9016C, 20 March 2020 [citată 13 iunie 2021] disponibil la <https://rm.coe.int/16809cf9a2>

³⁸ GREENE, A. State of Emergency: How Different Countries Are Invoking Extra Powers to Stop the Coronavirus. În: *The Conversation*, [on line] March 30, 2020 [citată 3 iunie 2021] disponibil la <https://theconversation.com/state-of-emergency-how-different-countries-are-invoking-extra-powers-to-stop-the-coronavirus134495>.

1.3. Drepturile omului în contextul pandemiei de COVID-19 în literatura de specialitate românească și internațională. Stadiul actual al cercetării

Problema drepturilor omului în contextul pandemiei de COVID-19 a fost considerată o chestiune de maximă importanță, generând sute de cărți și mii de articole științifice elaborate de specialiști din toată lumea. Astfel, de exemplu, Miller³⁹ investighează modul în care criza de sănătate publică și economică declanșată de pandemie, precum și restricțiile adoptate de diverse state au afectat, sub aspectul încălcării drepturilor fundamentale, comunitățile cele mai vulnerabile. Scheinin și Molbæk-Steensig⁴⁰ argumentează în favoarea unor măsuri pentru combaterea pandemiei bazate pe respectarea drepturilor omului, acestea presupunând recunoașterea de drepturi și valoare egale pentru toate ființele omenești. Scheinin demonstrează că puterile speciale implică un risc major de a fi folosite în mod abuziv, în special din rațiuni politice, având ca rezultat suprimarea opoziției, desființarea Parlamentului, reportarea alegerilor, etc. El menționează exemplul Ungariei ca o demonstrație a faptului că acest pericol este relevant chiar și în contextul pandemiei COVID-19. Autorul subliniază faptul că guvernul ungar a proclamat o stare de urgență conform legii fundamentale a Ungariei, cu un mandat pe durată nedeterminată, aspect ce poate ridica anumite îngrijorări, deoarece guvernul poate emite decrete fără a avea nevoie de aprobarea parlamentară⁴¹. Kirchner⁴² evidențiază provocările pentru drepturile omului puse de pandemie în diferite regiuni ale Europei și ale lumii. Gozgor determină, pe baza unui studiu foarte cuprinzător, care a inclus 108.918 de respondenți din 178 de state, nivelul de încredere în guverne și în măsurile luate de acestea în contextul pandemiei⁴³. Meßerschmidt analizează proporționalitatea măsurilor legislative luate de diferite state pentru combaterea Covid cu dimensiunea reală sau percepută a

³⁹ MILLER, T. *A Covid Charter, a Better World*. Rutgers University Press, 2021.

⁴⁰ SCHEININ, M., MOLBÆK-STEENSIG, H. Pandemics and Human Rights: Three perspectives on human rights assessment of strategies against COVID-19. European University Institute - Department of Law, [on line] 2021 [citat 18 august 2022] disponibil la <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/69576>

⁴¹ SHEININ, M. COVID-19 Symposium: To Derogate or Not to Derogate? În: *Opinio Juris*, [on line] April 20, 2020 [citat 18 august 2022] disponibil la <https://opiniojuris.org/2020/04/06/COVID-19-symposium-to-derogate-or-notto-derogate/>

⁴² KIRCHNER, S. *Governing the Crisis: Law, Human Rights and COVID-19*. Münster: LIT Verlag, 2021.

⁴³ Gozgor, G. Global Evidence on the Determinants of Public Trust in Governments during the COVID-19. În: *Applied Research in Quality of Life* [on line] (2021) [citat 18 august 2022] disponibil la <https://doi.org/10.1007/s11482-020-09902-6>.

pericolului pentru sănătatea publică⁴⁴. Cormacain argumentează că legislația referitoare la stările de urgență trebuie separată de cea ordinară, pentru a face mai ușoară renunțarea la restricții în momentul încetării situației care le-a impus⁴⁵. Hodge și Barazza argumentează că intervențiile făcute pentru sănătatea publică, precum controalele neinvazive la aeroport, nu ar trebui să încalce drepturile fundamentale sub pretextul necesității. Puterile de urgență în materie de sănătate publică trebuie să fie bine definite și focalizate pe evitarea riscurilor esențiale și pe combaterea amenințărilor specifice, cum e cazul COVID-19⁴⁶.

Juriștii români, la rândul lor, au început să se ocupe tot mai mult de impactul negativ al măsurilor luate de autorități împotriva Covid asupra drepturilor fundamentale. Astfel, Mazilu-Babel arată, de exemplu, că măsurile adoptate în timpul pandemiei riscă să fie disproporționate față de pericolul real existent și că jurisprudența CEDO demonstrează că situațiile de urgență nu anulează aplicarea drepturilor fundamentale. Duminică analizează implicațiile derogării solicitate de România de la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Șandru analizează efectul măsurilor luate în timpul pandemiei asupra protecției datelor cu caracter personal⁴⁷. Matache & Bhabha evidențiază riscul apariției manifestărilor rasiste cu ocazia aplicării măsurilor pentru combaterea COVID-19⁴⁸. Numărul 1-2/2020 al Revistei de drept public conține un grupaj întreg de articole dedicat aspectelor juridice ale măsurilor anti-COVID-19. Ioan investighează sistemul de sancțiuni stabilit pentru zădărnicierea combaterii bolilor și eficiența discutabilă a acestuia pentru

⁴⁴ MEBERSCHMIDT, K. COVID-19 legislation in the light of the precautionary principle. În: *The Theory and Practice of Legislation*, [on line] 2020, VOL. 8, NO. 3, 267–292 [citată 18 august 2022] disponibil la https://www.researchgate.net/publication/342316926_COVID19_legislation_in_the_light_of_the_precautionary_principle

⁴⁵ CORMACAIN, R. Keeping COVID-19 emergency legislation socially distant from ordinary legislation: principles for the structure of emergency legislation. În: *The Theory and Practice of Legislation*, [on line] 2020, VOL. 8, NO. 3, 245–265 [citată 18 august 2022] disponibil la <https://ukconstitutionallaw.org/2020/07/10/ronan-cormacain-social-distancing-of-emergency-legislation-during-the-COVID-19-pandemic/>

⁴⁶ HODGE, J. G., BARRAZA, L.. Legal Pitfalls In Response to 2019 Novel Coronavirus (January 24, 2020). În: *Slate - Future Tense*, [on line] January 24, 2020 [citată 2 feb. 2023] disponibilă la <https://ssrn.com/abstract=3525561>

⁴⁷ MAZILU-BABEL, M. Starea de urgență pentru prevenirea răspândirii COVID-19 și jurisprudența CEDO incidentă stării de urgență: articolele 2, 3, 5, 8, 10 și 15 din Convenție, în *Pandectele Române* [on line] 1/2020 [citată 2 feb. 2023] disponibil la https://wolterskluwer.ro/jurisprudenta-cedo-incidenta-in-starea-de-urgenta-pentru-prevenirea-raspandirii-COVID-19/#_ftn3

⁴⁸ DUMINICĂ, R. Derogarea de la Convenția (europeană) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în contextul pandemiei de coronavirus. În: *Revista Universul Juridic*, [on line] nr. 5, mai 2020, pp. 141-152 [citată 2 feb. 2023] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>

respectarea măsurilor de prevenție⁴⁹. Manu și Predescu analizează echilibrul care trebuie stabilit între menținerea libertății de exprimare, mai ales în cazul presei, și necesitatea de a lua măsuri pentru combaterea dezinformării. Pe de o parte, argumentează autorii, publicul are nevoie să știe că poate avea încredere într-o presă independentă ; pe de altă parte, același public trebuie protejat de efectele nocive ale știrilor și informațiilor false⁵⁰.

Bulgaru și Berna oferă o perspectivă etică asupra respectării drepturilor omului în context pandemic. Astfel, argumentează autorii, în România legea fundamentală recunoaște demnitatea umană ca o valoare supremă a statului, împreună cu drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic. Curtea Constituțională a României a interpretat demnitatea umană ca având o natură juridică hibridă, care include rolul de a fi temeiul drepturilor și libertăților fundamentale, o valoare supremă cu rol proclamativ și normativ, o limită pentru revizuirea Constituției și principiul că omul trebuie să fie scopul și subiectul acțiunilor statului, nu un mijloc sau obiect. Orice acțiuni sau inacțiuni care desconsideră existența umană, cum ar fi umilirea, stigmatizarea, persecutarea, ostracizarea, sunt incompatibile cu demnitatea umană. Pe plan european, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene identifică demnitatea umană ca fiind inviolabilă și necesitând respect și protecție, deși nu este proclamată direct ca un drept al omului⁵¹.

Popescu argumentează că măsurile derogatorii trebuie să aibă un singur scop, și anume rezolvarea situației de criză și revenirea la normalitate⁵². Crînguș-Echert analizează efectul pandemiei asupra dreptului de proprietate⁵³. Verteș evidențiază limitele

⁴⁹ ȘANDRU, D. M. Tipologia protecției datelor cu caracter personal în situații de criză medicală: coronavirus COVID-19 (The Typology of Personal Data Protection in Situations of Medical Crisis: Corona Virus COVID-19) (April 15, 2020). În: *Pandectele romane*, [on line] nr. 1/2020, p. 28-43 [citat 2 feb. 2023] disponibil la <https://ssrn.com/abstract=3598776>

⁵⁰ IOAN, Gh. Zădărnicierea combaterii bolilor. In: *Revista Universul Juridic*, [on line] nr. 3, martie 2020, pp. 7-27 [citat 12 iul. 2022] disponibil la <https://revista.universuljuridic.ro/>

⁵¹ MANU, Gh, Predescu, O. Libertatea de exprimare versus combaterea dezinformării în contextul stării de urgență. In: *Revista Universul Juridic* [on line] nr. 6, iunie 2020, pp. 9-18 [citat 12 iul. 2022] <https://revista.universuljuridic.ro/>

⁵² POPESCU, C. L. Drepturile omului vizate de măsurile derogatorii stabilite prin decretele de instituire / prelungire a stării de urgență. În : *Analele Universității din București – Drept, Forum Juridic*, 1/2020.

⁵³ CRINGUȘ-ECHERT, A. M. Unele consecințe ale pandemiei generate de virusul SARS-CoV-2 asupra dreptului de proprietate. În : *Dreptul*, nr. 3/2021.

constituționalismului în starea de excepție⁵⁴. Bulgaru și Berna discută chestiunea demnității umane în contextul măsurilor luate pentru combaterea pandemiei⁵⁵. Dima interoghează natura juridică a decretelor Președintelui României emise pentru instituirea și prelungirea stării de urgență⁵⁶. Șandru analizează efectele măsurilor luate pentru limitarea pandemiei de Covid asupra deținuților încarcerați în sistemul penitenciar⁵⁷. Mitroi evidențiază efectele devastatoare ale pandemiei asupra celor mai vulnerabile categorii sociale – migranți, refugiați, persoane aflate la limita subzistenței⁵⁸. Rusu și Catan investighează percepția, la nivelul mentalului colectiv, asupra modului în care drepturile fundamentale au fost afectate de măsurile pentru lupta împotriva pandemiei⁵⁹. Dascălu abordează dintr-o perspectivă pozitivă măsurile luate pentru combaterea COVID-19, evidențiind faptul că, prin acțiunea fermă a autorităților, a fost evitat un scenariu de răspândire necontrolată. Utilizarea rapidă a măsurilor de izolare, combinată cu diseminarea informațiilor prin toate canalele disponibile, a fost esențială pentru atingerea acestui rezultat⁶⁰.

În ciuda lucrărilor elaborate până în prezent, cercetările românești referitoare la impactul măsurilor anti-Covid asupra drepturilor omului sunt mult mai puține și cu rezultate mult mai reduse decât cele obținute în mediile academice occidentale.

Deoarece a trecut puțină vreme de la încheierea pandemiei, manifestarea și consecințele acesteia sunt încă insuficient cunoscute, iar efectele pe termen lung încă nu sunt cu totul clare. Din acest motiv, volumul lucrărilor științifice referitoare la pandemie va

⁵⁴ VERTEȘ, A. Despre limitele constituționalismului în starea de excepție. În : *Drepturile Omului*, [on line] 2/2020 [citată 12 iul. 2022] accesibil la <http://www.revistadrepturileomului.ro/>

⁵⁵ BULGARU, A., BERNA, M. Problematika respectării demnității umane în condiții d eciză din perspectiva implicațiilor etico-juridice generate de pandemia de COVID-19. În : *Drepturile Omului* [on line] 2/2020 [citată 12 iul. 2022] accesibil la <http://www.revistadrepturileomului.ro/>

⁵⁶ DIMA, B. Care este natura juridică a decretelor Președintelui României emise pentru instituirea și prelungirea stării de urgență?. În : *Analele Universității din București – Drept, Forum Juridic*, 1/2020.

⁵⁷ ȘANDRU, A. Măsura arestului preventiv în contextul unei pandemii globale. In: *Vector European*, 2021, nr. 1, pp. 50-52. ISSN 2345-1106.

⁵⁸ MITROI (MOGOS), O. E. Refugiați și epidemia. In: *Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene*, 11 decembrie 2020, Chișinău. Chisinau–Cazan–Galati: Tipografia „Adrilang“, 2020, pp. 100-105. ISBN 978-9975-3423-3-9

⁵⁹ RUSU, S., CATAN, A. Respectarea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19, Conferința "Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală", Chișinău, Moldova, 8-9 decembrie 2022, [on line] p. 370-378 [citată 12 iul. 2022] disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-370-378.pdf

⁶⁰ DASCĂLU, S. The Successes and Failures of the Initial COVID-19 Pandemic Response in Romania. În: *Front. Public Health*, [on line] 10 July 2020 [citată 12 iul. 2022] disponibil la <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2020.00344/full>

crește constant în următorii ani. În rândul acestora, drepturile omului vor continua să rămână un subiect important, deoarece fac parte din mecanismele cele mai importante de funcționare a societății de azi.

1.4. Concluzii la capitolul 1

Protecția drepturilor omului este unul dintre principiile fundamentale aflate la baza societăților democratice contemporane. Drepturile și libertățile fundamentale sunt reglementate în tratate și convenții semnate de numeroase state, și se bucură de adevărate sisteme concepute pentru a asigura respectarea lor. Aceste mecanisme au fost puse la încercare în timpul pandemiei de COVID-19, când necesitatea combaterii bolii a dus la adoptarea unor măsuri de urgență și derogări care au venit în contradicție cu respectarea drepturilor omului.

În majoritatea sistemelor legale, starea de urgență este un mecanism legal recunoscut care permite derogări temporare de la anumite drepturi ale omului. Totuși, uneori această situație oferă guvernelor oportunitatea de a-și întări autoritatea, de a submina democrația și de a reprima opoziția. Pandemia de COVID-19 a reprezentat o amenințare majoră pentru sănătatea publică, generând o varietate de reacții legale în statele Consiliului European, justificând astfel limitarea anumitor drepturi. Măsurile adoptate pentru a limita răspândirea virusului au fost similare în majoritatea țărilor membre. Cu toate acestea, s-au purtat numeroase discuții privind necesitatea aplicării clauzelor de derogare conform articolului 15 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale sau dacă legislația fiecărui stat era suficientă. În acest context, faptul că doar 10 din cele 47 de state membre ale CEDO au emis notificări de derogare ca răspuns la COVID-19 ar putea sugera o relaxare din partea statelor membre față de principiile Convenției. Alternativ, Consiliul European a considerat că orice restricție a drepturilor omului în contextul combaterii COVID-19 a fost justificată, date fiind limitările inerente ale anumitor drepturi și libertăți. Mulți experți consideră că utilizarea clauzelor de derogare poate duce la depășirea principiului proporționalității și, astfel, la abuz de putere. Cu toate acestea, în gestionarea pandemiei COVID-19, declararea formală a stării de urgență și

notificarea derogărilor conform tratatului privind drepturile omului au avut un efect benefic în ceea ce privește menținerea puterilor de urgență în limitele stabilite.

Convențiile internaționale referitoare la drepturile omului susțin că proclamarea oficială a unei stări de urgență reprezintă un instrument de protecție a drepturilor omului: acestea autorizează statul să ignore, temporar, anumite drepturi civile și principii ale statului de drept care, în mod obișnuit, ar fi restrictive. Totuși, prin stabilirea momentelor în care aceste măsuri sunt admisibile, acestea garantează și protejarea drepturilor omului în situații care nu constituie stări de urgență. Prin urmare, starea de urgență consolidează autoritatea statului în situații de criză, permițându-i să adopte măsuri pe care în mod normal nu le-ar putea implementa, deși în cadrul unor granițe bine definite.

Declararea oficială a unei derogări validează, în mod particular, susținerea statului că se confruntă cu o criză reală, crescând astfel probabilitatea de a primi sprijin de la actorii interni în timpul crizei. Prin derogarea oficială conform CEDO, statele membre au adus un plus de credibilitate pentru situația că amenințarea era autentică și serioasă, ceea ce a dus la o creștere a sprijinului intern și a acordului societății pentru limitarea temporară a drepturilor. Odată ce informațiile au fost transmise în mod corespunzător, grupurile de interes public au putut determina dacă guvernul a suspendat doar acele libertăți pentru care a emis notificare, dacă restricțiile au fost aplicate doar în regiunea specificată și dacă suspendarea drepturilor și libertăților a fost pentru o perioadă de timp limitată sau până la dispariția amenințării.

Complexitatea acestor situații au făcut ca drepturile omului în timpul pandemiei să reprezinte un subiect de cercetare frecvent abordat în mediile de specialitate, generând deja mii de lucrări științifice.

2. Surse juridice referitoare la chestiunea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19. Aspecte metodologice

Acest capitol își propune să abordeze aspecte metodologice legate de impactul măsurilor legislative luate pentru combaterea pandemiei de COVID-19 asupra drepturilor omului. Metodologia cercetării științifice juridice este definită ca un ansamblu de principii, etape, faze, metode, tehnici și instrumente utilizate pentru investigarea și cunoașterea științifică a fenomenelor juridice. Aceasta poate fi, de asemenea, considerată ca fiind sistemul celor mai generale principii de investigație, deduse din sistemul celor mai generale legi obiective⁶¹.

Pandemia de COVID-19 a fost un fenomen complex, cu multiple aspecte. Majoritatea măsurilor adoptate de state pentru limitarea infectării au afectat într-un fel sau altul drepturile și libertățile fundamentale. Atât la nivelul UE cât și la nivelul individual al statelor a fost emis un volum foarte mare de acte normative, decrete, hotărâri, rezoluții, recomandări etc.

Numărul și diversitatea acestora a avut și un impact negativ, pe lângă contribuția la combaterea pandemiei. Volumul actelor normative a făcut ca în numeroase state membre ale Uniunii Europene să se erodeze siguranța juridică, ducând la dezbateri complicate de către autorități, magistrați, avocați și public cu referire la interpretarea regulilor aplicabile în acea perioadă și momentul aplicării acestora. De multe ori, nu a existat o coerență clară în definirea autorității competente să adopte unele măsuri și a fundamentării legale a acestora. Această ambiguitate a subminat asumarea răspunderii și a împiedicat eforturile societății civile de a contesta anumite măsuri.

Prezentarea exhaustivă a acestor acte normative este mult peste anvergura unei singure lucrări. Din acest motiv, prezenta lucrare a reținut și analizat doar o selecție din aceste documente, alese dintre cele mai importante sau relevante emise în această perioadă. Aceste documente au fost apoi analizate în contextul pandemiei.

⁶¹ DONOS, V. Metodologia cercetării juridice a ”Responsabilității și răspunderii aleșilor poporului într-un stat de drept”. În: *Legea și viața*, [on line] Martie 2020 [citată 12 iunie 2021] disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/22-28_15.pdf

Investigarea surselor juridice emise la nivelul Uniunii Europene dar și la nivelul statelor implică următoarele dificultăți: impune examinarea și studiul unui volum mare de documente - reglementări, rezoluții, rapoarte, poziții etc.; literatura de specialitate care trebuie examinată pentru corecta plasare în context a acelor documente este extrem de vastă; actele normative trebuie evaluate dintr-o perspectivă comparativă, dar și sociologică, pentru a sublinia impactul real al măsurilor limitative asupra drepturilor omului.

Din punct de vedere metodologic, legislația referitoare la drepturile omului adoptată în Uniunea Europeană, România și Republica Moldova în timpul pandemiei de COVID-19 a fost abordată astfel: au fost identificate și prezentate cele mai importante categorii de documente; au fost selectate câteva documente (legi, instrucțiuni, ghiduri etc.) reprezentative; acestea au fost analizate din punctul de vedere al drepturilor omului. Aceste documente au fost accesate și consultate predominant online, pe site-uri dedicate precum : EUR-Lex – site-ul care conține întreaga legislație a Uniunii Europene⁶²; site-ul Știri Oficiale – construit special pentru a include toate actele normative emise în România pe perioada pandemiei adoptate în contextul măsurilor pentru combaterea acesteia⁶³; site-ul dedicat hotărârilor adoptate de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică a Republicii Moldova⁶⁴. La acestea s-au adăugat site-urile unor entități oficiale – Guvern, Parlament.

2.1. Acte normative cu referire la drepturile omului elaborate în context pandemic în Uniunea Europeană

În timpul pandemiei COVID-19, Uniunea Europeană (UE) a adoptat mai multe acte normative importante și a întreprins acțiuni pentru a face față crizei, asigurând în același timp protecția drepturilor omului. Unele dintre cele mai importante documente și sunt următoarele:

Orientările Comisiei Europene. Comisia Europeană a emis numeroase orientări privind protecția drepturilor fundamentale în contextul pandemiei de coronavirus. Aceste

⁶² <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html> [citată 12 iunie 2021]

⁶³ <https://Covid19.stirioficiale.ro/informatii> [citată 12 iunie 2021]

⁶⁴ https://alegeri.md/w/Hotararile_Comisiei_Nationale_Extraordinare_de_Sanătate_Publică [citată 12 iunie 2021]

orientări au avut ca scop asigurarea faptului că măsurile luate de statele membre pentru a combate pandemia sunt în conformitate cu Carta drepturilor fundamentale a UE. Orientările au abordat aspecte precum protecția datelor, nediscriminarea, libertatea de circulație, azilul și migrația, după cum urmează :

- Orientări privind gestionarea frontierelor. Comisia Europeană a emis orientări privind gestionarea frontierelor pentru a proteja sănătatea și a asigura disponibilitatea bunurilor și a serviciilor esențiale. Aceste orientări au avut ca scop facilitarea trecerii frontierei pentru lucrătorii esențiali, precum profesioniștii din domeniul sănătății, și pentru bunuri, asigurând în același timp că sunt puse în aplicare măsurile necesare de control sanitar. De asemenea, orientările au făcut apel la respectarea principiului nereturnării și a dreptului la azil în cazul migranților⁶⁵.
- Orientări privind protecția datelor. Comisia Europeană, împreună cu Comitetul european pentru protecția datelor, a emis orientări privind protecția datelor în contextul pandemiei COVID-19. Aceste orientări au urmărit să clarifice modul în care datele cu caracter personal puteau fi prelucrate în conformitate cu Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR) în timpul acțiunilor de răspuns la pandemie. De exemplu, orientările au abordat aspecte precum prelucrarea datelor privind sănătatea, utilizarea aplicațiilor mobile pentru urmărirea contactelor și schimbul de date cu autoritățile publice⁶⁶.
- Orientări privind protecția sănătății, repatrierea și aranjamentele de călătorie pentru navigatori, pasageri și alte persoane aflate la bordul navelor⁶⁷. Aceste orientări au avut ca scop asigurarea sănătății și siguranței navigatorilor, a pasagerilor și a altor persoane aflate la bordul navelor, facilitând în același timp continuitatea serviciilor de transport maritim și repatrierea navigatorilor și a pasagerilor. Liniile directoare

⁶⁵ COVID-19 Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services 2020/C 86 I/01 [citat 25 iunie 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0316%2803%29>

⁶⁶ Guidance on Apps supporting the fight against COVID 19 pandemic in relation to data protection, [citat 13 iunie 2021] disponibil la https://commission.europa.eu/document/5763ed20-7410-4100-837b4d4e293a37b6_en

⁶⁷ Communication from the Commission Guidelines on protection of health, repatriation and travel arrangements for seafarers, passengers and other persons on board ships 2020/C 119/01 [citat 12 iunie 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0414%2801%29>

au abordat aspecte precum examinarea medicală, carantina și procedurile de debarcare.

- Orientări privind strategiile de testare COVID-19 și aplicațiile pentru depistarea contactelor⁶⁸. Aceste orientări au urmărit să sprijine statele membre în elaborarea și punerea în aplicare a strategiilor de testare și a aplicațiilor de urmărire a contactelor. Liniile directoare au subliniat necesitatea de a asigura respectarea drepturilor fundamentale, precum confidențialitatea și protecția datelor, în timpul punerii în aplicare a instrumentelor digitale pentru depistarea contactelor.

Este important de remarcat faptul că aceste orientări nu au fost obligatorii și au servit drept recomandări pentru statele membre. Cu toate acestea, ele au jucat un rol important în coordonarea răspunsului la pandemie și în asigurarea faptului că măsurile luate la nivel național erau în concordanță cu legislația UE și respectau drepturile fundamentale.

Rezoluțiile Parlamentului European. Parlamentul European a adoptat mai multe rezoluții în timpul pandemiei, solicitând statelor membre să respecte drepturile și libertățile fundamentale în timpul punerii în aplicare a măsurilor de combatere a pandemiei. De exemplu, Parlamentul European a adoptat o rezoluție privind acțiunea coordonată a UE de combatere a pandemiei COVID-19 și a consecințelor acesteia, care a solicitat statelor membre să se asigure că măsurile de urgență sunt necesare, proporționale, temporare și în conformitate cu drepturile fundamentale. Printre cele mai importante rezoluții se află următoarele :

- Rezoluția privind acțiunea coordonată a UE pentru combaterea pandemiei COVID-19 și a consecințelor acesteia [2020/2616(RSP)]. Această rezoluție, adoptată în aprilie 2020, a solicitat statelor membre să se asigure că măsurile de urgență luate pentru combaterea pandemiei sunt necesare, proporționale, temporare și în conformitate cu drepturile fundamentale. Rezoluția a subliniat importanța solidarității, a coordonării și a cooperării între statele membre și a solicitat un plan european cuprinzător de redresare. Rezoluția a abordat, de asemenea, aspecte

⁶⁸ State of the rule of law in Europe. Reports from National Human Rights Institutions June 2021, European network of National Human Rights Institutions, 2021, p. 381.

specifice, precum protecția grupurilor vulnerabile, drepturile lucrătorilor și impactul asupra spațiului Schengen⁶⁹.

- Rezoluția privind situația drepturilor fundamentale în UE în 2019 (2020/2933(RSP)). Deși nu s-a axat exclusiv pe pandemia de COVID-19, această rezoluție, adoptată în ianuarie 2021, a abordat impactul pandemiei asupra unora dintre drepturile fundamentale în UE. Rezoluția și-a exprimat îngrijorarea cu privire la utilizarea de către unele state membre a unor măsuri de urgență care nu erau în conformitate cu statul de drept și cu drepturile fundamentale. Aceasta a solicitat respectarea principiilor necesității, proporționalității și nediscriminării în toate măsurile luate pentru combaterea pandemiei⁷⁰.
- Rezoluția referitoare la actul privind serviciile digitale: îmbunătățirea funcționării pieței unice (2020/2018(INL)). Această rezoluție, adoptată în octombrie 2020, a abordat impactul pandemiei asupra pieței unice digitale și a solicitat ca reglementarea serviciilor digitale să asigure protecția drepturilor fundamentale, cum ar fi protecția vieții private și a datelor, protecția consumatorilor și nediscriminarea⁷¹.

Aceste rezoluții au reprezentat un instrument important pentru Parlamentul European pentru a-și exprima poziția cu privire la aspecte cheie legate de pandemie și de impactul acesteia asupra drepturilor și libertăților fundamentale. De asemenea, acestea au servit ca un apel la acțiune pentru Comisia Europeană și statele membre pentru a lua măsurile necesare pentru a aborda provocările pe care le ridică pandemia, respectând în același timp drepturile fundamentale.

Hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE). CJUE a emis mai multe hotărâri în timpul pandemiei care au avut implicații pentru drepturile omului. De exemplu, CJUE s-a pronunțat în cauze legate de protecția datelor, azil, migrație și libertatea de

⁶⁹ COVID-19 contact tracing and warning apps [citată 12 iunie 2021] disponibil la https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic/contact-tracing-and-warning-apps-during-COVID-19_en

⁷⁰ Resolution on EU coordinated action to combat the COVID-19 pandemic and its consequences (2020/2616(RSP)) [citată 13 iunie 2021] disponibil la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0054_EN.html

⁷¹ Resolution on the situation of fundamental rights in the EU in 2019 (2020/2933(RSP)) [citată 12 iunie 2021] disponibil la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0328_EN.html

circulație. Aceste hotărâri au clarificat aplicarea legislației UE în contextul pandemiei și au contribuit la asigurarea protecției drepturilor fundamentale. De asemenea, CJUE a emis mai multe hotărâri care au avut implicații asupra libertății de circulație în UE. De exemplu, în cauza ”Coman și alții” (C-673/19)⁷², Curtea a hotărât că un stat membru poate restricționa dreptul de intrare și de ședere al unui resortisant al unei țări terțe, membru de familie al unui cetățean al UE, din motive de ordine publică, cu condiția ca decizia să fie proporțională și să se bazeze pe o amenințare reală, actuală și suficient de gravă care afectează unul dintre interesele fundamentale ale societății. Această hotărâre a avut implicații asupra restricțiilor de circulație impuse de statele membre în timpul pandemiei.

Hotărârile CJUE din timpul pandemiei au contribuit la clarificarea aplicării dreptului UE în contextul crizei și la asigurarea protecției drepturilor fundamentale. Deși Curtea nu a emis nicio hotărâre specifică care să abordeze în mod direct măsurile COVID-19 și impactul acestora asupra drepturilor fundamentale, hotărârile sale din această perioadă au avut implicații pentru drepturile omului în domenii precum protecția datelor, azilul, migrația și libertatea de circulație⁷³.

Orientările Comitetului european pentru protecția datelor (EDPB): EDPB a emis o serie de orientări privind prelucrarea datelor în contextul pandemiei COVID-19. Aceste orientări au urmărit să asigure că prelucrarea datelor cu caracter personal de către statele membre și entitățile private au fost în conformitate cu Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR) și nu încălca drepturile persoanelor. Unele dintre cele mai importante orientări sunt următoarele:

- Orientări privind prelucrarea datelor referitoare la sănătate în scopul cercetării științifice în contextul epidemiei COVID-19 (03/2020). Aceste orientări au oferit îndrumări privind prelucrarea datelor referitoare la sănătate în scopul cercetării științifice în contextul pandemiei COVID-19. Orientările au clarificat temeiul juridic pentru prelucrarea datelor privind sănătatea în scopuri de cercetare

⁷² Resolution on the digital services act: improving the functioning of the single market (2020/2018(INL)), [citat 25 iunie 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020IP0272>

⁷³ <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C.T.F&num=c-673/16>

științifică, cerințele privind consimțământul și garanțiile care ar trebui să fie instituite pentru a proteja datele⁷⁴.

- Orientări privind utilizarea datelor de localizare și a instrumentelor de urmărire a contactelor în contextul epidemiei COVID-19 (04/2020). Aceste orientări au oferit îndrumări privind utilizarea datelor de localizare și a instrumentelor de urmărire a contactelor în contextul pandemiei COVID-19. Orientările au clarificat temeiul juridic pentru prelucrarea datelor de localizare și cerințele pentru utilizarea aplicațiilor de urmărire a contactelor. Orientările au subliniat importanța reducerii la minimum a datelor, a limitării scopului și a transparenței, precum și necesitatea de a efectua o evaluare a impactului asupra protecției datelor⁷⁵.
- Orientări privind prelucrarea datelor cu caracter personal prin intermediul dispozitivelor video (03/2019). Deși nu au fost emise în mod specific ca răspuns la pandemia COVID-19, aceste orientări au devenit deosebit de relevante în timpul pandemiei din cauza utilizării sporite a instrumentelor de supraveghere video și de videoconferință. Orientările au oferit îndrumări privind prelucrarea datelor cu caracter personal prin intermediul dispozitivelor video, inclusiv temeiul juridic pentru prelucrare, cerințele privind furnizarea de informații și drepturile persoanelor vizate⁷⁶.
- Declarație privind prelucrarea datelor cu caracter personal în contextul epidemiei COVID-19. În această declarație, EDPB a subliniat faptul că GDPR nu împiedică măsurile luate în lupta împotriva pandemiei COVID-19. Cu toate acestea, a reamintit operatorilor de date că orice prelucrare a datelor cu caracter personal

⁷⁴ DOLTU, M. Cauze din jurisprudența CEDO referitoare la drepturile fundamentale în timpul pandemiei de COVID-19. În *Cadastru și drept*, vol. 55, [on line] 2022, pp. 602-607 [citată 5 mai 2023] disponibil la https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/147483

⁷⁵ Guidelines 03/2020 on the processing of data concerning health for the purpose of scientific research in the context of the COVID-19 outbreak [citată 2 iunie 2022] disponibil la https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_202003_healthdatascientificresearchCovid19_en.pdf

⁷⁶ Guidelines 04/2020 on the use of location data and contact tracing tools in the context of the COVID-19 outbreak, [citată 12 nov. 2022] disponibil la https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_20200420_contact_tracing_Covid_with_annex_en.pdf

trebuie să fie necesară și proporțională cu scopul urmărit și că autoritățile publice ar trebui să prelucreze datele în scopuri specificate și explicitate⁷⁷.

Aceste orientări nu au fost obligatorii, ci au servit drept recomandări pentru statele membre și entitățile private. Cu toate acestea, ele au jucat un rol important în clarificarea aplicării GDPR în contextul pandemiei și în asigurarea faptului că prelucrarea datelor cu caracter personal a fost în conformitate cu Regulamentul și nu a încălcat drepturile persoanelor fizice.

Acțiuni ale agențiilor UE. Diferite agenții ale UE, precum Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA), Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor (ECDC) și Biroul European de Sprijin pentru Azil (EASO), au întreprins acțiuni și au emis orientări în timpul pandemiei pentru a ajuta statele membre să abordeze criza, respectând în același timp drepturile omului, după cum urmează :

Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (FRA) a derulat acțiuni precum :

- Colectarea și analiza datelor. FRA a colectat și analizat date privind impactul pandemiei asupra drepturilor fundamentale, precum dreptul la sănătate, drepturile persoanelor în vârstă, drepturile persoanelor cu handicap și drepturile solicitanților de azil și ale migranților.
- Rapoarte și publicații. FRA a publicat rapoarte și note informative pe diverse subiecte legate de pandemie și de drepturile fundamentale, precum impactul pandemiei asupra romilor și a nomazilor, utilizarea inteligenței artificiale și a big data în contextul pandemiei și impactul pandemiei asupra drepturilor persoanelor în vârstă.
- Webinarii și evenimente online. FRA a organizat webinarii și evenimente online pe teme legate de pandemie și drepturile fundamentale, precum impactul pandemiei asupra persoanelor cu handicap, rolul societății civile în timpul pandemiei și impactul pandemiei asupra dreptului la educație⁷⁸.

⁷⁷ Guidelines on the processing of personal data through video devices (03/2019) [citat 12 nov. 2022] disponibil la https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_201903_video_devices.pdf

⁷⁸ Statement on the processing of personal data in the context of the COVID-19 outbreak, [citat 12 nov. 2022] disponibil la https://edpb.europa.eu/news/news/2020/statement-edpb-chair-processing-personal-data-context-COVID-19-outbreak_en

Centrul European pentru Prevenirea și Controlul Bolilor (ECDC) a derulat acțiuni precum:

- Evaluări și orientări privind riscurile. ECDC a efectuat evaluări ale riscurilor și a oferit îndrumări cu privire la diverse subiecte legate de pandemie, cum ar fi utilizarea măștilor de protecție, strategii de testare, depistarea contactelor și vaccinarea.
- Colectarea și analiza datelor. ECDC a colectat și analizat date privind situația epidemiologică a COVID-19 în UE/SEE și în Regatul Unit.
- Sprijin tehnic. ECDC a oferit sprijin tehnic statelor membre în elaborarea și punerea în aplicare a răspunsului lor la pandemie⁷⁹.

Biroul European de Sprijin pentru Azil (EASO):

- Sprijin operațional. EASO a oferit sprijin operațional statelor membre în ceea ce privește procesarea cererilor de azil și primirea solicitanților de azil, ținând cont în același timp de provocările pe care le ridică pandemia.
- Orientări și recomandări. EASO a emis îndrumări și recomandări cu privire la diverse subiecte legate de azil și de pandemie, precum procesarea cererilor de azil în contextul COVID-19, utilizarea interpretării la distanță în cadrul procedurilor de azil și furnizarea de informații solicitanților de azil cu privire la COVID-19.
- Colectarea și analiza datelor. EASO a colectat și analizat date privind impactul pandemiei asupra cererilor de azil și situația solicitanților de azil în UE⁸⁰.

Agenția Europeană pentru Medicamente (EMA):

- Evaluarea și autorizarea vaccinurilor și tratamentelor COVID-19: EMA a jucat un rol crucial în evaluarea și autorizarea vaccinurilor și tratamentelor COVID-19 în UE. EMA a efectuat o evaluare științifică riguroasă a siguranței, eficacității și calității vaccinurilor și tratamentelor COVID-19 înainte de a recomanda autorizarea utilizării acestora în UE.

⁷⁹ FRA - Promoting and protecting your fundamental rights across the EU, disponibil la <https://fra.europa.eu/en> [citat 11 nov. 2022]

⁸⁰ European Centre for Disease Prevention and Control [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.ecdc.europa.eu/en>

- Monitorizarea siguranței vaccinurilor și tratamentelor COVID-19: EMA a monitorizat siguranța vaccinurilor și tratamentelor COVID-19 după autorizarea acestora și a furnizat actualizări cu privire la orice posibile efecte secundare sau probleme de siguranță⁸¹.

Unul dintre primele acte normative emise de instituțiile Uniunii Europene în contextul pandemiei este Rezoluția Parlamentului European din 17 aprilie 2020 referitoare la acțiunea coordonată a UE de combatere a pandemiei COVID-19 și a consecințelor acesteia. Această rezoluție accentuează necesitatea de a se adera constant la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și la principiile statului de drept și, în circumstanțele măsurilor de urgență, instituțiile trebuie să garanteze că fiecare individ beneficiază de aceleași drepturi și protecții; subliniază că toate acțiunile întreprinse la nivel național și european trebuie să respecte principiile statului de drept, să fie riguros proporționale cu necesitățile situației, să fie direct legate de criza sanitară actuală, să fie temporare și supuse unei revizuirii periodice; solicită Comisiei Europene să evalueze dacă măsurile de urgență respectă tratatele referitoare la drepturile omului, iar în caz contrar să folosească toate uneltele și sancțiunile disponibile la nivelul UE pentru a sancționa eventualele încălcări grave și repetate ale drepturilor omului, incluzând măsuri bugetare, subliniind din nou necesitatea unui mecanism UE privind democrația, statul de drept și drepturile fundamentale; această rezoluție îndeamnă statele membre să implementeze doar acțiuni necesare, coordonate și proporționale atunci când impun restricții de călătorie sau introduc și extind controalele la frontierele interne, urmând o evaluare riguroasă a eficacității lor în abordarea problemelor de sănătate publică și bazându-se pe reglementările legale existente, în special Codul frontierei Schengen și Directiva privind libera circulație, respectând integral Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene; solicită respectarea integrală a Convenției de la Geneva și a legislației europene privind

⁸¹ European Union Agency for Asylum, disponibil la <https://euaa.europa.eu/> [citat 3 dec. 2022]

azilul; subliniază necesitatea de a se lua măsuri pentru a asigura că noii solicitanți de azil sunt primiți în condiții sanitare corespunzătoare și cu asistență medicală adecvată⁸².

Un document asemănător este Rezoluția Parlamentului European din 13 noiembrie 2020 referitoare la impactul măsurilor privind COVID-19 asupra democrației, statului de drept și drepturilor fundamentale. Documentul face referire la constrângerile asociate cu măsurile pentru combaterea pandemiei. Restricțiile impuse de statele membre au fost esențiale pentru a încetini răspândirea epidemiei și pentru a reduce presiunea asupra sistemelor de sănătate. Aceste restricții au fost fundamentate pe informațiile accesibile despre caracteristicile epidemiologice ale bolii și au fost adoptate ca strategie preventivă. Acestea au oferit timpul necesar pentru pregătirea sistemelor de îngrijire medicală ale statelor membre, achiziționând bunuri esențiale, precum echipamentele de protecție personală și echipamentele de laborator, inclusiv ventilatoare, la nivelul UE, și pentru a începe lucrările de dezvoltare a vaccinurilor și tratamentelor posibile. Consensul științific majoritar sugerează că aceste restricții au avut un efect predominant pozitiv, datele existente indicând faptul că o combinație de măsuri stricte de izolare a contribuit la scăderea ratelor de îmbolnăvire și mortalitate.

Rezoluția menționează faptul că multe state membre ale UE au declarat starea de urgență pe baza constituțiilor lor, ducând la probleme juridice în unele cazuri, în timp ce altele au folosit prerogative excepționale prevăzute de lege pentru a adopta măsuri restrictive pentru contracararea pandemiei de COVID-19. Impactul acestor măsuri este considerabil, afectând democrația, statul de drept și drepturile fundamentale, prin restricționarea exercitării drepturilor și libertăților individuale, precum libertatea de circulație, de întrunire și de asociere, libertatea de exprimare și de informare, libertatea religioasă, dreptul la viață de familie, dreptul la azil, principiul egalității și nediscriminării, dreptul la viață privată și la protecția datelor, dreptul la educație și dreptul la muncă. Impactul nu este limitat doar la drepturile individuale, ci afectează și economiile statelor implicate.

⁸² European Parliament resolution of 17 April 2020 on EU coordinated action to combat the COVID-19 pandemic and its consequences (2020/2616(RSP)), [citată 12 nov. 2022] disponibil la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0054_EN.html

Rezoluția reamintește că măsurile de urgență adoptate de guvernele care respectă statul de drept și drepturile fundamentale sunt esențiale pentru combaterea pandemiei COVID-19, dar necesită un control suplimentar pentru a preveni abuzurile de putere și schimbările pe termen lung în echilibrul puterilor. Este imperativ ca aceste măsuri să fie necesare, proporționale și temporare, iar pentru a limita riscul de abuzuri și permanentizare a puterilor executive post-urgență, este esențială o supraveghere adecvată atât la nivel intern, cât și la nivel extern, precum și măsuri de compensare.

În această rezoluție, Parlamentul European solicită statelor membre să asigure un control eficient, atât intern cât și extern, asupra declarării și posibilei prelungiri a stării de urgență și activării prerogativelor excepționale, garantând parlamentelor dreptul de a încheia starea de urgență. Îndeamnă statele membre să aplice măsurile COVID-19 respectând proporționalitatea și drepturile fundamentale ale UE, să permită restricții doar când sunt absolut necesare și proporționale, să asigure continuitatea educației, să respecte dreptul la viață privată și protecția datelor, să ofere informații transparente și să combată dezinformarea, să garanteze drepturile acuzaților și să respecte principiile procedurilor judiciare, să consulte experți independenți și părți interesate atunci când iau noi măsuri. Aceasta subliniază, de asemenea, importanța tratamentului egal al persoanelor, restricționarea libertății de circulație și de întrunire numai când este necesar și proporțional, protejarea dreptului la viața de familie și evitarea adoptării de măsuri controversate în timpul interdicției demonstrațiilor⁸³.

La nivel pan-european, unul dintre cele mai cunoscute documente emise de o organizație supranațională a fost setul de instrucțiuni elaborat și adoptat de Consiliul Europei la 8 aprilie 2020 și intitulat Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare COVID-19. Un set de instrumente pentru statele membre SG/Inf(2020)11⁸⁴.

⁸³ Rezoluția Parlamentului European din 13 noiembrie 2020 referitoare la impactul măsurilor privind COVID-19 asupra democrației, statului de drept și drepturilor fundamentale, disponibil la (2020/2790(RSP)) [citată 12 nov. 2022] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52020IP0307>

⁸⁴ Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis. A toolkit for member states SG/Inf(2020)11, [citată 3 nov. 2022] disponibil la <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40>

Prin acest document, Consiliul Europei își reafirmă angajamentul sprijinirii statelor membre, atât pe durata crizei pandemiei cât și după încheierea acesteia, în perioada remedierii efectelor și consecințelor. Consiliul pune la dispoziția statelor membre o gamă largă de instrumente juridice, expertiză tehnică și rețele bine structurate de experți naționali ; acestea sunt considerate resurse prețioase pentru guverne și cetățeni în căutarea celor mai optime și durabile soluții pentru protejarea sănătății publice, menținerea structurii democratice a societăților europene și atenuarea impactului social al crizei.

Documentul evidențiază faptul că societățile contemporane se confruntă cu o provocare fără precedent. Chiar și după depășirea etapei critice a crizei de sănătate publică, statele membre au rămas să identifice modalități de a remedia impactul social și economic al pandemiei și de a consolida încrederea în instituțiile democratice. În urma experiențelor din pandemie, Consiliul consideră imperativă inițierea unei discuții ample despre protejarea persoanelor și grupurilor vulnerabile din comunitățile statelor membre și despre garantarea drepturilor acestora într-un cadru de guvernare mai rezistent și solidar.

Toate structurile Consiliului Europei, inclusiv organele statutare, instituțiile și Secretariatul, au fost mobilizate, făcând tot posibilul pentru a utiliza resursele și instrumentele organizației în scopul schimbului de informații, bune practici și experiențe între toate părțile interesate, inclusiv autoritățile, societatea civilă și cetățenii, pentru a găsi răspunsuri colective la provocările actuale.

Acest document are ca obiectiv furnizarea unui set de instrumente guvernelor pentru gestionarea crizei sanitare, într-un mod care să onoreze valorile fundamentale ale democrației, statului de drept și drepturilor omului. Principala provocare pe plan social, politic și juridic cu care se confruntă statele membre va fi să răspundă eficient la această criză, asigurându-se simultan că măsurile adoptate nu subminează interesul esențial pe termen lung de a proteja valorile fundamentale ale Europei, adică democrația, statul de drept și drepturile omului.

În acest context, Consiliul Europei și-a asumat rolul de a furniza, prin intermediul organelor sale statutare și a tuturor entităților și mecanismelor sale competente, un cadru pentru a se asigura că măsurile adoptate sunt proporționale cu amenințarea reprezentată de propagarea virusului și sunt temporare. Documentul argumentează că virusul a distrus deja

multe vieți și multe alte aspecte importante ale vieții sociale, prin urmare trebuie împiedicat să distrugă și valorile fundamentale europene caracteristice unei societăți libere.

Documentul stabilește principiile care trebuie avute în vedere în elaborarea oricăror măsuri de natură să aducă atingere drepturilor și libertăților. Unul dintre cele mai importante este principiul legalității. Chiar și în situații de urgență, suprematia legii trebuie să fie dominantă. Un element esențial al suprematiei legii este că acțiunile guvernamentale trebuie să se conformeze acesteia. În acest cadru, legea implică nu doar actele emise de Parlament, ci și, spre exemplu, ordonanțele de urgență emise de executiv, atâta timp cât acestea se bazează pe fundamente constituționale. Constituțiile statelor europene stipulează un cadru legal special pentru extinderea prerogativelor puterii executive în situații de război, dezastre naturale majore sau alte catastrofe. Este posibil, de asemenea, ca organul legislativ să promulge legi de urgență, care depășesc cadrul legal preexistent, special create pentru a aborda o criză curentă. Orice astfel de legislație nou adoptată trebuie să adere la constituție și la normele internaționale și, dacă este necesar, să fie examinată de Curtea Constituțională. Dacă parlamentul intenționează să autorizeze guvernul să devieze de la legislația specială adoptată prin majoritate sau de la alte legi promulgate prin proceduri speciale, acest lucru trebuie făcut cu majoritatea necesară pentru promulgarea legii, sau în conformitate cu aceleași proceduri speciale.

În timpul stării de urgență, guvernele pot emite decrete, lucru care este acceptabil, cu condiția ca această situație să aibă o durată limitată. Principalul scop al regimului stării de urgență sau celui similar este acela de a limita extinderea crizei și revenirea, cât mai repede posibil, la normalitate. Prelungirea regimului stării de urgență trebuie supusă controlului de către parlament. O prelungire pe termen nelimitat a puterilor excepționale ale executivului este inadmisibilă. Orice reglementare adoptată în timpul stării de urgență trebuie, de asemenea, să includă limite temporale clare privind durata acestor măsuri excepționale⁸⁵.

⁸⁵ DOLTU, M. Derogation from the European Convention of Human Rights During the Coronavirus Pandemic in Romania. În: *International Relations 2021: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference* 2 nd – 3 rd December 2021, Publishing Ekonóm, [on line] 2021, p. 196-202. [citată 12 mai 2023] disponibil la https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2021/zborn%C3%ADk.pdf

Alt principiu important este acela al necesității. Principiul necesității stipulează că măsurile excepționale adoptate trebuie să fie suficient de eficace pentru a-și atinge obiectivele, afectând într-o manieră minimală normele și procedurile democratice uzuale de decizie. Astfel, prerogativa guvernului de a promulga decrete de urgență nu trebuie să echivaleze cu o acordare necondiționată de competențe executive. Dată fiind natura volatilă și imprevizibilă a crizei, este posibil ca atribuții legislative extinse să fie necesare; totuși, acestea trebuie să fie definite cât mai restrictiv posibil, pentru a preveni eventualitatea unor abuzuri. În mod general, pe perioada stării de urgență, reformele juridice fundamentale trebuie să fie amânate.

După cum se poate vedea, protecția drepturilor în timpul pandemiei de Covid în Uniunea Europeană a implicat numeroase organisme și agenții ale uniunii. Actele juridice emise în acest context au fost destinate să ofere ajutor statelor membre.

Pentru a lupta împotriva pandemiei de COVID-19 într-un mod cât mai prompt și eficace, marea majoritate a statelor membre au decretat starea de urgență pentru a putea face uz de mai multe pârgii de intervenție. Acestea reprezintă cadre speciale create pentru a aborda situații de criză excepționale, unde gravitatea, urgența și necesitatea acțiunilor care trebuie întreprinse solicită proceduri accelerate care se abat de la funcționarea obișnuită a unui stat democratic, fundamentat pe mecanisme de verificare și echilibrare și pe exercitarea completă a drepturilor și libertăților fundamentale. Inerent, astfel de cadre prezintă un pericol pentru drepturile și libertățile fundamentale, iar istoria europeană indică faptul că o stare de urgență poate transforma o democrație bazată pe statul de drept și pe drepturile fundamentale într-un regim totalitar, opresiv și agresiv.

Aceste tipuri de regimuri de urgență sunt deseori stabilite în Constituții sau în legi fundamentale sau speciale, de multe ori în paralel cu alte regimuri, precum starea de război, starea de asediu, legea marțială etc. Starea de urgență este adesea privită ca nivelul cel mai scăzut de urgență dintre diversele cadre juridice prevăzute. Unele state membre apelează la legi care se adresează în mod explicit urgențelor sanitare sau epidemice, cu o natură și efecte foarte similare. Examinând statele membre ale UE, se observă că zece dintre ele au decretat în 2020 stare de urgență : Italia (31 ianuarie), Lituania (25 februarie), Republica Cehă, Letonia (12 martie), Bulgaria (13 martie), Slovacia (15 martie), România și Finlanda (16 martie), Luxemburg și Portugalia (18 martie). Alte șase state membre au

declarat regimuri asemănătoare: Ungaria, Croația, Estonia, Spania (14 martie), Franța și Olanda (16 martie). Alte state membre nu au asemenea regimuri juridice și au utilizat legislația deja existentă sau au emis decrete pentru a impune măsuri restrictive.

Constituțiile și legile statelor membre, de obicei, includ garanții pentru a preveni abuzul, intenționat sau nu, al puterilor excepționale. De exemplu, acestea pot prevedea că parlamentele trebuie informate imediat despre decizia de a declara starea de urgență și principalele acte sau decrete adoptate în această perioadă; pot cere votul parlamentului pentru fiecare măsură adoptată de guvern; pot impune parlamentului să revizuiască măsurile de urgență ale guvernului și implementarea acestora; pot solicita aprobarea parlamentului pentru prelungirea stării de urgență etc. În plus, o garanție comună în multe constituții împotriva prelungirii nejustificate a stării de urgență este limitarea temporală a acesteia, adesea prin includerea unei clauze de expirare. O altă garanție importantă este capacitatea sistemului judiciar de a evalua necesitatea și proporționalitatea deciziei de a declara starea de urgență și a măsurilor asociate⁸⁶.

Uniunea Europeană nu a avut competențe specifice în ceea ce privește protecția libertăților în timpul pandemiei, fiind mai mult implicată în gestionarea impactului financiar al crizei economice cauzate de COVID-19. Atribuțiile UE sunt în mare parte legate de domeniul economic, ceea ce a făcut dificilă gestionarea crizei sanitare la nivelul Uniunii. Cu toate acestea, măsurile de izolare și închiderea frontierelor au afectat principiile fundamentale ale dreptului UE. Uniunea a avut de gestionat nu doar lupta împotriva pandemiei în interiorul granițelor proprii, ci și relațiile cu alte state sau entități supra naționale la nivel global. În contextul unei reglementări internaționale inadecvate și a unei crize a instituțiilor interstatale specializate precum Organizația Mondială a Sănătății, gestionarea crizei sanitare globale a căzut în mare parte pe umerii statelor. În multe situații, dreptul intern nu a fost complet adaptat pentru gestionarea unei astfel de crize. Unele țări, cum ar fi Spania, Italia și Franța, aveau deja reglementări legale privind starea de urgență sau excepția sanitară, dar acestea nu au fost suficiente pentru a aborda amploarea crizei COVID-19 și a reacțiilor administrative necesare. În schimb, măsurile rapide, cum ar fi legile specifice adoptate de Germania și Marea Britanie la începutul pandemiei, s-au

⁸⁶ OSCE REPORT. Human Dimension Commitments and State Responses to the COVID-19 Pandemic [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/462723.pdf>

dovedit a fi mai adecvate. Aceste măsuri excepționale au implicat o centralizare a reglementărilor, o accentuare a rolului executivului la nivel central și implicarea comitetelor de experți medicali și de sănătate publică, alături de juriști și politicieni, în gestionarea crizei⁸⁷.

2.2. Acte normative cu referire la drepturile omului elaborate în context pandemic în România și Republica Moldova

România

Gestionarea crizei provocate de pandemia de COVID-19 în România a revenit mai multor instituții : Președinția, Guvernul, Parlamentul, Inspectoratul General pentru Situații de Urgență etc.

La debutul pandemiei, cel mai important act normativ a fost Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, emitent Președintele României.

În contextul extinderii globale a virusului SARS-CoV-2, a declarării pandemiei de către Organizația Mondială a Sănătății, a măsurilor de restricționare luate de țările grav afectate, precum și a evoluției epidemiologice nefavorabile din România, documentul argumentează necesitatea instituirii stării de urgență în România pentru a preveni răspândirea comunitară a infecției și a diminua impactul negativ asupra economiei. Subliniază importanța unei abordări echilibrate, care să încadreze restrângerea drepturilor în scopuri legitime, proporționale și necesare într-o societate democratică. Menționează întreaga analiză prin care s-a stabilit necesitatea instituirii stării de urgență și planul de acțiune asociat, precum și baza legală, respectiv Constituția României și Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 pentru instituirea stării de urgență. Pentru gestionarea consecințelor și prevenirea răspândirii COVID-19, în timpul stării de urgență, este limitat exercițiul anumitor drepturi, precum fi libera circulație, dreptul la viață privată, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la învățământ, libertatea întrunirilor, dreptul de

⁸⁷ DUȚU, M. Cuvânt de deschidere a Sesiunii anuale de comunicări științifice a ICJ, [on line] 23-24 septembrie 2021 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.juridice.ro/essentials/4946/starea-exceptionala-si-alerta-ordinii-de-drept-implicatii-juridice-ale-criszei-sanitare-generata-de-pandemia-COVID-19>

proprietate privată, dreptul la grevă și libertatea economică. Documentul stabilește, de asemenea, măsurile de primă urgență cu aplicabilitate directă și imediată, precum și cele cu aplicabilitate graduală, care vor fi puse în aplicare de către Ministerul Afacerilor Interne sau de înlocuitorul său legal, cu acordul prim-ministrului, în funcție de evaluarea realizată de Comitetul Național pentru Situații de Urgență și pe baza unor criterii specifice, cum ar fi intensitatea transmiterii intracomunitare a COVID-19, capacitatea sistemului sanitar și a serviciilor sociale, măsurile adoptate de alte state și capacitatea de asigurare a măsurilor de carantină. Ministerul Afacerilor Interne va fi responsabil pentru aplicarea măsurilor stabilite prin ordonanțele militare sau prin ordinul prevăzut la art. 4 alin. (3)⁸⁸.

Sistemul de instituții abilitate să acționeze în timpul stării de asediu și de urgență în România se bazează pe necesitatea unui răspuns prompt la pericole majore. Președintele României are un rol esențial în instituirea, prelungirea sau încetarea acestor stări, datorită rolului său constituțional de reprezentant al statului și garant al independenței naționale. Decizia Președintelui de instituire a stării de urgență trebuie transmisă Parlamentului în decurs de cinci zile pentru aprobare. Dacă Parlamentul nu este în sesiune, se convoacă automat în 48 de ore. Mecanismul instituirii stării de urgență reflectă raportul dintre cele două autorități legitime ale statului, evidențiind modul în care răspunsul la pericole trebuie construit din perspectiva rolului constituțional și raporturilor dintre aceste autorități. Articolul 93 din Constituția României stipulează că Președintele României este autoritatea responsabilă pentru instituirea stării de asediu sau de urgență, conform legii. Acest regim face parte din domeniul legii organice. Între 1991 și 1999, România nu a avut un cadru legal pentru starea de urgență, până când Guvernul a adoptat o reglementare generală în 1999, care a fost aprobată de Parlament în 2004, prin Legea nr. 453/2004. De atunci, actul normativ a suferit modificări doar pentru a se alinia cu obligațiile României ca stat membru NATO, în special în ceea ce privește regimul stării de asediu. În exercitarea atribuțiilor sale conform art. 93 din Constituție, Președintele României a instituit starea de urgență conform cadrului legal existent, Ordonanța de urgență nr. 1/1999, care s-a dovedit insuficient pentru a răspunde prompt și eficient unei pandemii. Această criză a evidențiat un paradox în

⁸⁸ Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, emitent Președintele României, publicat în M. Of. nr. 212 din 16 martie 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>

România: deși există o inflație legislativă și peste 15.000 de acte cu putere de lege, cadrul legal cuprindea dispoziții în parte desuete și nu avea instrumentele necesare pentru a răspunde riscurilor actuale ale societății. În plus, la momentul izbucnirii crizei, Parlamentul se confrunta cu o funcționare atipică din cauza lipsei de proceduri și modalități de lucru pentru a-și asigura rolul constituțional prevăzut de art. 61 din Constituție. Era imperativă revizuirea cadrului legislativ actual, atât pentru starea de urgență, cât și pentru starea de asediu. Constituția face referire la instituirea stării de urgență „în condițiile legii”, ceea ce implică necesitatea unui cadru legislativ unic, cuprinzător și coerent, care să includă măsuri vitale pentru cetățeni și restricții ale drepturilor fundamentale, conform art. 53 din Constituție, pentru protejarea altor drepturi sau a statului. Astfel, executivul poate acționa rapid pentru a preveni sau diminua efectele unui pericol. Responsabilitatea Parlamentului de a crea un regim juridic coerent este accentuată de deciziile recente ale Curții Constituționale, care stabilesc că numai legile adoptate de Parlament pot include măsuri care restrâng drepturi sau libertăți fundamentale⁸⁹.

Pe durata pandemiei a fost emis un volum impresionant de acte normative de către instituțiile abilitate. Astfel, doar în primele luni de la declararea stării de urgență, Guvernul a adoptat nu mai puțin de 48 de ordonanțe și ordonanțe de urgență, 194 de hotărâri de Guvern, sute de ordine de ministru și alte acte subsecvente⁹⁰.

Printre actele normative esențiale pentru combaterea răspândirii bolilor se află deciziile Comitetului Național pentru Situații Speciale de Urgență (CNSSU) și ale Grupului de Suport Tehnico-Științific pentru Gestionarea Bolilor Înalt Contagioase în România (GTSSCBIC). Printre acestea, se remarcă în mod special: Decizia CNSSU nr. 2 din 24 februarie 2020, articolele 1 și 2, care au stabilit carantina și izolarea la domiciliu pentru persoanele venite din Lombardia și Veneto; articolul 4 din Decizia CNSSU nr. 4 din 4 martie 2020, care a autorizat GTSSCBIC să emită decizii tehnice fără aprobare

⁸⁹ Informare referitoare la evenimentele care au determinat instituirea și prelungirea măsurii excepționale, acțiunile întreprinse și măsurile necesare pentru prevenirea și întărirea capacității de răspuns a statului în caz de epidemie, București, iulie 2020, p. 55-59, disponibil la [citat 12 nov. 2022] disponibil la https://www.presidency.ro/files/userfiles/INFORMARE_Parlament.pdf

⁹⁰ Raport privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru limitarea răspândirii virusului SARS-CoV-2 și detalierea planului de măsuri avute în vedere pentru organizarea alegerilor locale și a deschiderii școlilor, 12 august 2020 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://gov.ro/ro/stiri/raport-privind-masurile-ce-urmeaza-a-fi-intreprinse-pentru-limitarea-raspandirii-virusului-sars-cov-2-i-detalierea-planului-de-masuri-avute-in-vedere-pentru-organizarea-alegerilor-locale-i-a-deschiderii-colilor>

prealabilă; articolele 6 și 8 din Decizia CNSSU nr. 6 din 9 martie 2020, care au impus reguli de igienă pentru unitățile de alimentație publică, inclusiv furnizarea de materiale de igienă personală în toalete; articolul 2 din Decizia CNSSU nr. 10 din 14 martie 2020, care a impus izolarea la domiciliu pentru persoanele asimptomatice care sosesc în România din țări cu cel puțin 500 de cazuri confirmate și carantina pentru persoanele venite din zonele identificate de GTSSCBIC; și punctul 4 din Decizia nr. 9 a GTSSCBIC din 10 martie 2020, care a restricționat activitățile culturale, științifice, artistice, religioase, sportive și de divertisment cu participarea a mai mult de 100 de persoane⁹¹.

În fața primei suspiciuni de răspândire a noului coronavirus în România, autoritățile au acționat gradual, analizând situația, stabilind instituțiile responsabile și elaborând o strategie integrată pentru a informa corect și transparent populația, a evita panica și a aplica măsuri de prevenire a infectării. În temeiul art. 34 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, cu modificările și completările ulterioare, a fost instituită starea de urgență pe întregul teritoriu al României prin Decretul nr. 195/2020 și prelungită prin Decretul nr. 240/2020.

Pe 24 martie 2020, guvernul român a adoptat Ordonanța de Urgență nr. 3/24.03.2020, declarând starea de urgență pentru a combate pandemia de COVID-19. Această ordonanță a instituit măsuri riguroase de distanțare socială, interzicând deplasările în afara locuinței, cu excepția celor necesare pentru satisfacerea nevoilor esențiale, precum alimentația, îngrijirea medicală, activitatea fizică și gestionarea activităților agricole locale, și numai pe baza unui formular completat și semnat care să justifice deplasarea; toate zborurile către Germania și Franța au fost suspendate, iar persoanele de peste 65 de ani au avut permisiunea de a se deplasa doar două ore pe zi, între 11:00 și 13:00. La 15 mai 2020, starea de alertă a fost declarată pentru prima dată, printr-o decizie a Comitetului Național pentru Situații de Urgență, pentru o durată de 30 de zile. Ulterior, la 18 mai 2020, a fost adoptată o nouă lege care reglementa în mod specific situația creată de pandemie, iar guvernul a reinstituit starea de alertă pentru încă 30 de zile, printr-o hotărâre de guvern ulterior aprobată, cu amendamente, de parlament. De atunci, starea de alertă a fost prelungită la fiecare 30 de zile prin hotărâre guvernamentală. Legislația prevede

⁹¹ IOAN, G. C. Zădărnicierea combaterii bolilor. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 3, [on line] martie 2020, pp. 7-27 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>

posibilitatea instituirii unei carantine locale sau zonale. Deciziile sunt luate de comitetele de urgență locale sau județene, fără publicarea centralizată a informațiilor de către autorități. Conform acestor reglementări, în timpul stării de alertă, frontierele României rămân închise pentru străini și apatrizi, cu anumite excepții, precum membrii de familie ai cetățenilor români sau ai cetățenilor altor state membre ale UE, Spațiului Economic European sau Confederației Elvețiene cu reședința în România, persoanele cu viză de lungă ședere sau permis de ședere, personalul diplomatic sau consular, personalul organizațiilor internaționale, personalul militar, persoanele aflate în tranzit sau repatriate, pasagerii care călătoresc din motive imperioase, persoanele care au nevoie de protecție internațională sau din alte motive umanitare, străinii și apatrizii care călătoresc în scopuri de studiu, străinii și apatrizii, lucrători cu înaltă calificare, lucrători transfrontalieri, lucrători sezonieri, maritimi și fluviali, membrii delegațiilor sportive internaționale, membri ai echipelor de filmare audio-vizuală, personal tehnic și artistic care participă la evenimente culturale⁹². În lipsa altor reglementări contrare la nivel național, aceste măsuri nu se mai aplică cetățenilor străini și apatrizilor originari din sau rezidenți în țări terțe unde, la nivel european, se stabilește ridicarea restricțiilor temporare la călătoriile neesențiale către Uniunea Europeană. Lista țărilor care se încadrează în fiecare categorie era actualizată săptămânal de Institutul Național de Sănătate Publică pe pagina sa de internet. În ceea ce privește circulația internă, au fost introduse restricții, cum ar fi interdicția circulației în cadrul localităților a unor grupuri mai mari de trei persoane care nu aparțin aceleiași familii și interzicerea organizării și desfășurării de mitinguri, demonstrații, procesiuni, concerte sau alte tipuri de întâlniri în spații deschise, inclusiv a celor de tip drive-in, precum și a întâlnirilor de natură culturală, științifică, artistică, sportivă sau de divertisment în spații închise, interdicția participării la evenimente private în spații închise, cu excepția celor care se desfășoară cu participarea a cel mult opt persoane și cu respectarea regulilor de distanțare socială⁹³.

⁹² Hotărârea Guvernului nr. 856 din 14.10.2020 privind prelungirea stării de alertă pe teritoriul României începând cu data de 15 octombrie 2020, precum și stabilirea măsurilor care se aplică pe durata acesteia pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/231208>

⁹³ Efecte ale stării de alertă în contextul COVID-19 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <http://mitelpartners.ro/wp-content/uploads/2020/06/Informatii-esentiale-privind-starea-de-alerta-update-20-mai.pdf>

Legea nr. 55 din 15 mai 2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, emisă de Parlamentul României, stabilește că, în lumina dinamicii evoluției situației epidemiologice, atât la nivel național cât și internațional, cauzată de răspândirea virusului SARS-CoV-2, este imperativă adoptarea de noi măsuri pentru a permite autorităților publice să gestioneze eficient criza. Aceasta include asigurarea unei protecții adecvate împotriva infectării cu SARS-CoV-2 și, în același timp, crearea unui cadru pentru revenirea etapizată la normalitate, inclusiv prin relaxarea măsurilor luate în timpul stării de urgență, instituite și prelungite de Președintele României. Experiența țărilor grav afectate și impactul pozitiv al măsurilor de prevenire și limitare a răspândirii virusului sunt luate în considerare, precum necesitatea instituirii de mecanisme legislative pentru protejarea drepturilor convenționale, unionale și constituționale la viață, integritate fizică și ocrotirea sănătății. În conformitate cu articolul 53 din Constituția României, exercițiul anumitor drepturi sau libertăți poate fi restrâns prin lege, dacă este necesar pentru apărarea ordinii, sănătății publice și a drepturilor și libertăților cetățenilor. Astfel, în contextul crizei generate de pandemia de COVID-19, este necesar ca Parlamentul României să adopte, prin lege, măsuri restrictive, temporare și, după caz, gradate, proporționale cu nivelul de gravitate prognozat sau manifestat al situației, necesare pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor iminente la adresa drepturilor convenționale, unionale și constituționale la viață, integritate fizică și sănătate, în mod nediscriminatoriu, fără a afecta alte drepturi sau libertăți fundamentale.

Legea în discuție vizează instituirea unor măsuri temporare și, după caz, graduale, pe perioada stării de alertă declarate legal, pentru a preveni și combate efectele pandemiei de COVID-19. Aceste măsuri au scopul de a proteja drepturile la viață, integritate fizică și ocrotirea sănătății, chiar dacă acest lucru implică restrângerea exercițiului altor drepturi și libertăți fundamentale. Este stipulat expres că măsurile restrictive de drepturi, precum și cele de renunțare sau de relaxare a acestora, trebuie dispuse respectând principiul egalității de tratament juridic pentru situații identice sau comparabile. Articolul 2 definește starea de alertă ca fiind răspunsul la o situație de urgență de amploare și intensitate deosebite, cauzată de unul sau mai multe tipuri de risc. Acesta constă într-un set de măsuri temporare, proporționale cu nivelul de gravitate manifestat sau prognozat al situației și necesare pentru

a preveni și elimina amenințările iminente la adresa vieții, sănătății persoanelor, mediului înconjurător, valorilor materiale și culturale importante sau a proprietății.

Starea de alertă poate fi declarată la nivel local, județean sau național, pentru o perioadă maximă de 30 de zile, atunci când analiza factorilor de risc indică necesitatea unui răspuns amplificat la o situație de urgență. Aceasta poate fi prelungită pentru perioade suplimentare de până la 30 de zile, ori de câte ori analiza factorilor de risc indică necesitatea menținerii răspunsului amplificat. Starea de alertă încetează înainte de termenul stabilit dacă analiza factorilor de risc indică că nu mai este necesar un răspuns amplificat. Analiza factorilor de risc trebuie să includă cumulativ: amploarea și intensitatea situației de urgență, insuficiența sau inadecvarea capacităților de răspuns, densitatea demografică în zona afectată și existența și gradul de dezvoltare a infrastructurii adecvate pentru gestionarea riscului. Starea de alertă este instituită prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Ministrului Afacerilor Interne, pentru o durată maximă de 30 de zile. Această perioadă poate fi prelungită, din motive temeinice, cu încă 30 de zile printr-o nouă hotărâre a Guvernului, tot la propunerea Ministrului Afacerilor Interne. Starea de alertă poate fi declarată pentru întreg teritoriul țării sau doar pentru anumite unități administrativ-teritoriale, în funcție de necesitate. Legea enumeră diverse măsuri care pot fi luate pentru a diminua impactul unui anumit tip de risc, printre acestea numărându-se: restricționarea sau interzicerea unor tipuri de întruniri în spații deschise sau închise, restricționarea sau interzicerea circulației persoanelor și vehiculelor în anumite locuri și intervale orare, interzicerea ieșirii din zonele stabilite sau instituirea carantinei asupra unor clădiri, localități sau zone geografice, restricționarea sau interzicerea transporturilor de către operatori pe anumite rute și intervale orare, închiderea temporară a punctelor de trecere a frontierei, și limitarea sau suspendarea temporară a activității unor instituții sau operatori economici⁹⁴.

Numeroase măsuri cu caracter restrictiv pentru drepturile omului au fost introduse prin Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației

⁹⁴ Legea nr. 55 din 15 mai 2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, emitent Parlamentul României, Publicat în M. Of. nr. 396 din 15 mai 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/225620>

epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, emisă de Comitetul Național pentru Situații de Urgență. Acest act normativ invocă măsurile propuse de Grupul de suport tehnico-științific pentru gestionarea bolilor înalt contagioase în România, pentru a controla răspândirea infecțiilor în contextul unui număr crescut de persoane infectate și a presiunii exercitate asupra capacității unităților administrativ-teritoriale și a sistemului sanitar. Documentul subliniază necesitatea echilibrării între relansarea economică și menținerea unui nivel adecvat de alertă la nivelul Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență. Prevederile documentului se bazează pe Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 11/2020, care împuternicește secretarul de stat, șef al Departamentului pentru Situații de Urgență, să dispună măsuri necesare în cazul unui risc iminent pentru sănătatea publică, și pe Hotărârea Guvernului nr. 557/2016 privind managementul tipurilor de risc. De asemenea, textul se bazează pe Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 15/2005, cu modificările și completările ulterioare.

Această hotărâre conține, în anexă, o serie de măsuri aplicabile pe durata stării de alertă, pentru prevenirea și controlul infecțiilor. Documentul stabilește că, începând cu 15.05.2020, se impune obligativitatea purtării măștii în spații comerciale, mijloace de transport în comun, la locul de muncă și în alte spații închise, pentru a acoperi nasul și gura. Instituțiile și autoritățile publice, operatorii economici publici și privați trebuie să organizeze activitatea astfel încât munca să fie efectuată de acasă, iar dacă natura activității nu permite acest lucru, să se asigure măsuri pentru triajul epidemiologic, dezinfectarea mâinilor, respectarea regulilor de lucru în spații comune și decalarea programului de lucru. Instituțiile publice și operatorii economici care desfășoară activități comerciale/de lucru cu publicul în interiorul clădirilor trebuie să organizeze activitatea pentru a asigura o suprafață minimă de 4 mp pentru fiecare client/persoană, o distanță minimă de 2 m între persoane, să nu permită accesul persoanelor cu temperatură corporală peste 37,3°C, să asigure dezinfectarea suprafețelor expuse și să evite aglomerația de persoane, în special în zonele caselor de marcat/ghișeelor.

Documentul mai prevede interdicția organizării și desfășurării de mitinguri, demonstrații, concerte sau alte întruniri în spații deschise, precum și activități culturale, științifice, artistice, sportive, de divertisment, jocuri de noroc, activități de fitness, activități

în piscine și de tratament balnear în spații închise, ca măsură de prevenire a răspândirii infecțiilor cu SARS-CoV-2. Sunt exceptate de la această interdicție anumite activități, cum ar fi cele organizate de slujitorii cultelor religioase, activitățile de îngrijire personală, pregătirea sportivilor de performanță, activitățile culturale în spații special destinate și activitățile recreativ-sportive în aer liber, cu condiția respectării măsurilor de prevenire și protecție. De exemplu, slujbele religioase în exteriorul lăcașurilor de cult nu sunt considerate adunări publice, practicile și ritualurile cu caracter privat în interiorul lăcașurilor de cult sunt permise cu participarea a maximum 16 persoane, iar activitățile recreativ-sportive în aer liber sunt permise cu participarea a cel mult trei persoane care nu locuiesc împreună. Activitatea de servire și consum a produselor în spațiile comune de servire a mesei din interiorul și exteriorul restaurantelor, hotelurilor, motelurilor, pensiunilor, cafenelelor sau altor localuri publice este suspendată temporar. Totuși, sunt exceptate activitățile de preparare și comercializare a produselor alimentare și băuturilor, care nu presupun rămânerea clienților în spații dedicate, cum ar fi serviciile de tip „drive-in“, „room-service“, livrare la client, „take-away“ etc. În plus, este suspendată temporar și activitatea de comercializare cu amănuntul a produselor și serviciilor în centrele comerciale cu o suprafață construită mai mare de 15.000 mp, în care operează mai mulți operatori economici.

Se instituie interdicția pentru cetățenii străini și pentru apatrizi de a intra pe teritoriul României prin punctele de trecere a frontierei de stat. Această măsură exclude anumite categorii de cetățeni străini, precum membrii de familie ai cetățenilor români, membrii de familie ai cetățenilor altor state membre ale U.E., Spațiului Economic European sau Confederației Elvețiene cu rezidență în România, persoanele care posedă o viză de lungă ședere, un permis de ședere sau un document echivalent, persoanele care se deplasează în interes profesional, personalul diplomatic sau consular, personalul organizațiilor internaționale, personalul militar, personalul care poate asigura ajutor umanitar, pasagerii în tranzit, inclusiv cei repatriați ca urmare a acordării protecției consulare, pasagerii care călătoresc din motive imperative și persoanele care au nevoie de protecție internațională sau din alte motive umanitare. Se implementează, începând cu 15.05.2020, măsura carantinării/izolării la domiciliu pentru toate persoanele care sosesc în România din străinătate, aceasta urmând a fi efectuată împreună cu familia sau

aparținătorii cu care locuiesc. Persoanele care nu pot îndeplini condițiile necesare pentru carantină/izolare la domiciliu sau care doresc să evite expunerea familiei pot opta pentru carantină instituționalizată, în spații special amenajate de autorități. Se menține măsura suspendării cursurilor în toate unitățile școlare până la finalul anului școlar⁹⁵.

Ministerul Afacerilor Interne a emis, la rândul său, numeroase ordonanțe militare care au dispus măsuri cu caracter restrictiv pentru drepturile și libertățile fundamentale. Menționăm, în acest sens, Ordonanța Militară nr. 2 din 21 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19. Această ordonanță se întemeiază pe următoarele acte normative : Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 1/1999, referitoare la regimul stării de asediu și stării de urgență, așa cum a fost aceasta publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 22 din 21 ianuarie 1999, și modificată și completată prin Legea nr. 453/2004 și alte acte normative ulterioare, evaluarea Comitetului Național pentru Situații Speciale de Urgență, aprobată prin Hotărârea nr. 13 din 21.03.2020, Decretul nr. 195/2020 privind instituirea stării de urgență la nivel național, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 212 din 16 martie 2020, Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999, cu modificările și completările ulterioare. Ordonanța prevede, printre altele, că circulația persoanelor în afara domiciliului sau gospodăriei se poate realiza doar respectând măsurile generale de prevenire a răspândirii COVID-19 și evitând formarea grupurilor de persoane. Se consideră grup formarea a mai mult de trei persoane care nu coabitează, iar această interdicție se aplică exclusiv circulației pietonale. Persoanele supuse izolării la domiciliu sau carantinării, ca măsură de prevenție împotriva răspândirii COVID-19, care părăsesc locul în care au fost plasate fără aprobarea autorităților competente, sunt considerate a avea risc crescut de contagiozitate. Astfel, acestea vor fi conduse de forțele de ordine publică și plasate în carantină instituționalizată, sub pază. În cazul în care persoanele carantinate părăsesc locația desemnată fără aprobare, vor fi supuse unei noi perioade de carantină de 14 zile. Măsurile enunțate anterior nu exonerează persoanele de răspunderea contravențională sau penală. Se permite oficierea slujbelor în lăcașurile de cult exclusiv de către slujitorii bisericești sau religioși, fără a permite accesul publicului. Totuși,

⁹⁵ Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, emitent Comitetul Național pentru Situații de Urgență, Publicat în M. Of. nr. 395 din 15 mai 2020, [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/225602>

aceste slujbe pot fi transmise prin intermediul mass-media sau online. De asemenea, se permit actele liturgice sau religioase de caracter privat, cum ar fi botezuri, cununii și înmormântări, cu condiția ca numărul participanților să nu depășească 8 persoane. Este, de asemenea, permisă împărtășirea credincioșilor bolnavi, fie în spitale sau la domiciliile acestora⁹⁶.

Ordonanța de urgență nr. 58 din 23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ, emisă de Guvernul României, a avut un impact major asupra dreptului la educație în timpul pandemiei. În contextul prelungirii stării de urgență în România, conform Decretului nr. 240/2020, și a situației extraordinare cauzate de pandemia de coronavirus SARS-CoV-2, s-au impus măsuri urgente pentru a asigura continuitatea și eficiența procesului educațional. Conform art. 78 și 79 din anexa nr. 1 a Decretului, unitățile de învățământ preuniversitar și universitar au fost îndemnate să organizeze activități didactice în format online, astfel încât să minimizeze impactul negativ al pandemiei asupra sistemului de învățământ. Ministerului Educației și Cercetării îi revenea responsabilitatea de a implementa măsuri necesare pentru a asigura securitatea raporturilor juridice în domeniul educației și pentru a minimiza impactul negativ al pandemiei asupra sistemului educațional. Luând în considerare principiile relevanței și eficienței, care guvernează sistemul de învățământ din România, și obligațiile legale ale Ministerului Educației și Cercetării, era esențial să se adopte măsuri care să permită desfășurarea continuă a procesului de învățământ preuniversitar și universitar, inclusiv mobilitatea personalului didactic. De asemenea, era necesară facilitarea unei perioade de tranziție cât mai scurte după încetarea stării de urgență, astfel încât să nu afecteze interesul superior al elevilor și studenților și să asigure posibilitatea cadrelor didactice de a beneficia de drepturile lor profesionale până la data de 1 septembrie 2020, în ciuda restricțiilor impuse de autorități. În lumina necesității de a limita efectele negative ale pandemiei și de a asigura încheierea anului școlar și universitar în condiții optime, ordonanța precizează că măsurile pe care le conține sunt imperativ necesare și nu pot fi amânate, având în vedere și impactul pe termen lung pe care îl pot avea asupra întregului sistem de învățământ și a

⁹⁶ Ordonanța Militară nr. 2 din 21 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, emitent Ministerul Afacerilor Interne, Publicat în M.Of. nr. 232 din 20 ianuarie 2021 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/224284>

beneficiarilor săi. În perioada stării de urgență și până la eliminarea restricțiilor legate de adunările publice de către autoritățile competente, toate activitățile de predare, învățare și evaluare aferente semestrului al II-lea al anului universitar 2019-2020, examenele de finalizare a studiilor de licență, masterat sau programele de studii postuniversitare, susținerea tezelor de doctorat și abilitare pentru anul universitar 2019-2020, au putut fi realizate online. În acest interval și până la începutul anului universitar 2020-2021, instituțiile de învățământ superior din sistemul național de învățământ, exercitându-și autonomia universitară și asumându-și responsabilitatea publică, au putut utiliza metode didactice alternative, inclusiv în modul online. Această măsură a fost necesară pentru a asigura continuitatea procesului educațional, respectând în același timp calitatea actului didactic și răspunderea publică a instituțiilor de învățământ superior⁹⁷.

Într-o perioadă fără precedent de timp de pace, România a experimentat o stare de urgență de o amploare nemaiîntâlnită, supunând cetățenii la restricții severe de drepturi și libertăți. Autoritățile au fost nepregătite pentru o criză de asemenea amploare, întrucât legislația referitoare la situațiile de urgență s-a dovedit a fi ambiguă și incompletă. Chiar dacă răspunsul autorităților a fost robust, acesta a fost departe de a fi ideal. Analog cu alte state, măsurile implementate de autorități au implicat riscuri semnificative pentru anumite drepturi fundamentale. Cu toate acestea, este de subliniat faptul că restricțiile au fost menite să apere alte drepturi și valori esențiale, cum ar fi sănătatea publică, dreptul la viață, integritatea fizică și dreptul individual la sănătate. Majoritatea limitărilor impuse drepturilor au fost conforme cu parametrii stabiliți de Constituție. Cu toate acestea, au existat și potențiale pericole pentru statul de drept, inclusiv restricționarea accesului la justiție, bazată pe decretul prezidențial; confuzia legată de starea de alertă și promulgarea unei noi legi ca ultim recurs, transformând astfel starea de alertă într-o stare de urgență care nu este prevăzută de Constituție.

⁹⁷ Ordonanța de urgență nr. 58 din 23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ, emisă de Guvernul României, Publicat în M. Of. nr. 347 din 29 aprilie 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/225320>

Republica Moldova

În Republica Moldova, adoptarea și implementarea măsurilor pentru combaterea pandemiei de COVID-19 au fost gestionate de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică. Cadrul legal național în materie de pregătire și răspuns la urgențe de sănătate publică reflectă normele stabilite de legislația UE, Organizația Mondială a Sănătății și alte organisme internaționale. Acesta include măsuri pentru prevenirea, pregătirea și gestionarea urgențelor de sănătate publică, evaluarea riscurilor de declanșare, declararea sau anularea stării de urgență de sănătate publică, atribuirea de competențe speciale legate de spații și bunuri, inclusiv măsuri de izolare și carantină, stabilirea normelor de acces și ieșire din zonele supuse izolării sau carantinei, informarea cetățenilor cu privire la urgențele de sănătate publică, precum și mecanismele de coordonare și mobilizare a fondurilor de urgență.

În fața declarării stării de Urgență de Sănătate Publică, la nivel internațional și național, datorită pandemiei de COVID-19, Guvernul Republicii Moldova a organizat și a asigurat comunicarea între diferite sectoare pentru implementarea măsurilor de sănătate publică necesare pentru controlul și prevenirea răspândirii COVID-19, prin intermediul Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică (CNESP) și Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE). Implementarea măsurilor de sănătate publică, inclusiv restricționarea deplasărilor și măsurile socio-economice, s-au realizat în funcție de nivelurile de transmitere a COVID-19 (zero cazuri, cazuri importate, focare/izbucniri, transmitere comunitară), situația epidemiologică actuală și capacitatea sistemului de sănătate de a oferi asistență medicală.

Măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei au fost determinate de încadrarea într-unul din cele patru niveluri de alertă, stabilite în funcție de numărul de îmbolnăviri și decese. Aceste niveluri sunt după cum urmează :

- Nivelul 1. Verde. Drepturile și libertățile pot fi exercitate în mod normal, cu anumite măsuri de precauție : deplasările exterioare, funcționarea instituțiilor educaționale, adunările publice, activitățile întreprinderilor și serviciile medicale sunt permise și funcționale, cu implementarea strictă a tuturor măsurilor de siguranță necesare, inclusiv distanțarea și dezinfectarea.

- Nivelul 2. Alertă cu cod galben : deplasările exterioare, funcționarea instituțiilor educaționale, adunările publice limitate la 50 de persoane, activitatea întreprinderilor sunt permise doar cu implementarea strictă a protocoalelor de sănătate, inclusiv distanțare și dezinfectare. Serviciile medicale sunt accesibile pe bază de programare.
- Nivelul 3. Alertă cu cod portocaliu : călătoriile neesențiale în afara casei sunt limitate ; școlile sunt deschise doar cu măsuri de siguranță ; numărul de persoane care poate participa la adunări este limitat ; serviciile de asistență medicale sunt restrânse (telemedicină, îngrijire esențială, îngrijire cronică).
- Nivelul 4. Alertă cu cod roșu : măsuri de restricție și izolare la domiciliu, închiderea școlilor și mutarea învățământului în online, interzicerea adunărilor, restrângerea serviciilor medicale doar la cele esențiale, limitarea vizitelor la unitățile de interes public⁹⁸.

Parlamentul Republicii Moldova a declarat stare de urgență pe întreg teritoriul țării pe perioada 17 martie – 15 mai 2020 iar responsabilitățile de gestionare a crizei COVID-19 au fost preluate de Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova (CSE). Hotărârea nr. 55 din 17.03.2020 privind declararea stării de urgență prevedea instaurarea stării de urgență pe întreg teritoriul Republicii Moldova pe perioada 17 martie – 15 mai 2020, în conformitate cu articolul 66, litera m) din Constituția Republicii Moldova și articolul 12 din Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, și luând în considerare declararea pandemiei de COVID-19 de către Organizația Mondială a Sănătății la data de 11 martie 2020, precum și instituirea codului roșu la nivel național de către Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică la 13 martie 2020, din cauza situației epidemiologice generate de infecția cu COVID-19. Hotărârea prevede că, în perioada stării de urgență, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova va emite dispoziții pentru implementarea măsurilor necesare, cum ar fi: regimuri speciale de intrare, ieșire și circulație în țară, carantină și măsuri sanitaro-antiepidemice

⁹⁸ Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobata prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibilă la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>

obligatorii, un regim special de funcționare pentru entități, interzicerea adunărilor publice și raționalizarea consumului de produse esențiale, după cum este necesar⁹⁹.

Starea de urgență privind sănătatea publică a fost prelungită de șase ori, până în 30 septembrie 2020. Măsurile adoptate în această perioadă prin hotărâri succesive ale Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică au în comun următoarele elemente :

- Procesul educațional s-a derulat la distanță în localitățile unde rata de incidență a COVID-19 a depășit 100 de cazuri la 100.000 de locuitori în interval de 14 zile, cu excepția instituțiilor de educație timpurie.
- A fost interzis accesul și prezența persoanelor în spații publice, precum păduri, terenuri de joacă, terenuri sportive și zone de agrement, situate în intravilanul localităților.
- A fost interzisă circulația persoanelor în afara locuinței sau gospodăriei între orele 23:00 și 5:00, cu anumite excepții prevăzute de lege, precum deplasarea în interes profesional, asistența medicală, deplasări în afara localităților pentru persoanele în tranzit sau efectuarea de călătorii care se suprapun cu intervalul interdicției, deplasarea din motive justificate, precum îngrijirea sau însoțirea copilului, asistența persoanelor vârstnice, bolnave sau cu dizabilități ori decesul unui membru de familie.
- Persoanele aflate în afara domiciliului, a reședinței sau altui loc de trai au fost obligate să dețină un act de identitate sau un alt înscris care confirmă identitatea persoanei.
- Entitățile publice și private, cu excepția celor din domeniile de producție și prestare a serviciilor, au solicitat prezența fizică a până la 30% din personal pentru activități de birou, iar restul angajaților a lucrat la distanță. În cazul în care activitatea la distanță nu a fost posibilă, programul de lucru a fost organizat pe grupe.
- Ședințele, întrunirile și reuniunile profesionale au fost organizate cu limitarea numărului de participanți la 4 m2 per persoană, cu durata maximă de 60 de minute.

⁹⁹ Hotărârea nr. 55 din 17.03.2020 privind declararea stării de urgență prevedea instaurarea stării de urgență pe întreg teritoriul Republicii Moldova pe perioada 17 martie – 15 mai 2020, publicată în Monitorul Oficial Nr. 86 art. 96 [citat 12 nov. 2022] disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro

- S-a suspendat organizarea ceremoniilor de celebrare a nașterilor și căsătoriilor jubiliare, iar încheierea căsătoriei putea avea loc exclusiv în incinta serviciului de stare civilă, în prezența exclusivă a mirilor.
- A fost interzisă organizarea adunărilor, întrunirilor, manifestațiilor publice, mitingurilor și a altor acțiuni de masă.
- A fost interzis accesul cetățenilor străini și apatrizilor din țările clasificate ca zonă roșie pe teritoriul Republicii Moldova, cu anumite excepții prevăzute de lege, precum membrii de familie ai cetățenilor Republicii Moldova, persoanele care dețin documente care conferă drept de ședere, persoanele care se deplasează în interes profesional, etc¹⁰⁰.

După cum se poate observa, gestionarea pandemiei de COVID-19 în ceea ce privește restricțiile și impactul asupra drepturilor și libertăților fundamentale s-a desfășurat în mod asemănător în România și Republica Moldova, diferențele fiind doar de nivel organizatoric și logistic.

2.3. Concluzii la capitolul 2

În timpul pandemiei de COVID-19, atât România, cât și Republica Moldova au adoptat măsuri legislative pentru a încerca să controleze răspândirea virusului și pentru a proteja populația. Aceste măsuri au inclus restricții privind circulația persoanelor, închiderea temporară a anumitor tipuri de afaceri și instituții, limitarea adunărilor publice și impunerea purtării măștilor în spații publice. În general, aceste măsuri au fost similare în ambele țări, deși au existat diferențe în detaliile și în modul în care acestea au fost implementate.

Se pot, așadar, identifica următoarele asemănări:

- Declararea stării de urgență: atât România, cât și Republica Moldova au declarat starea de urgență la începutul pandemiei, ceea ce a permis guvernelor să impună restricții și să ia măsuri excepționale pentru a controla răspândirea virusului.

¹⁰⁰ Gestionarea crizei COVID-19 în Republica Moldova [citată 12 nov. 2022] disponibil la https://alegeri.md/w/Gestionarea_crizei_COVID19_%C3%AEn_Republica_Moldova#Cronologie

- Instituirea unor restricții de circulație: ambele țări au impus restricții privind circulația persoanelor, permițând doar deplasările esențiale, precum mersul la muncă, la medic, sau pentru aprovizionare. În același timp, a fost limitat drastic accesul persoanelor din afara țării.
- Sistarea unor afaceri, închiderea unor instituții: atât în România, cât și în Republica Moldova, afacerile și instituțiile non-esențiale, precum restaurantele, barurile, teatrele și centrele comerciale au fost închise temporar, în funcție de rata de infectare.
- Limitarea adunărilor publice: ambele țări au impus restricții privind adunările publice, limitând numărul de persoane care au putut participa la evenimente, precum nunțile sau înmormântările.
- Suspendarea cursurilor în școli în formă fizică și transferarea învățământului în online.

Deosebirile dintre România și Republica Moldova în privința acestor măsuri au fost minore, ținând mai degrabă de detalii logistice decât de principii:

- Purtarea măștilor: deși ambele țări au impus purtarea măștilor în spații publice, România a fost mai strictă în ceea ce privește impunerea acestei reguli, cu amenzi mai mari pentru cei care nu s-au conformat.
- Carantinarea contactilor: în România, carantina a fost impusă pentru persoanele care au fost confirmate ca având COVID-19 sau care au intrat în contact cu persoane infectate, în timp ce în Republica Moldova, carantina a fost impusă în anumite zone cu rata mare de infectare.

Măsurile restrictive adoptate în această perioadă nu au fost specifice doar celor două țări, ci au fost comune și celorlalte state europene.

În ceea ce privește Uniunea Europeană, aceasta a oferit un set substanțial de îndrumări, ghiduri și rezoluții pentru a susține statele membre să ia cele mai potrivite decizii care să echilibreze necesitatea depășirii crizei de sănătate publică cu cea a respectării valorilor democratice europene. Una dintre cele mai importante chestiuni prezente în aceste documente a fost derogarea de la respectarea drepturilor omului în contextul unei stări de urgențe. S-a stabilit, astfel, că pentru a solicita legitim o derogare, statele trebuie să îndeplinească următoarele condiții generale: prezența unei situații

excepționale care constituie o amenințare gravă, reală și actuală sau iminentă pentru o națiune; natura temporară a stării de urgență și a derogării; respectarea anumitor cerințe procedurale de către stat, cum ar fi declararea și proclamarea publică conform legislației în vigoare, notificarea oficială a Consiliului Europei; transparența și accesibilitatea măsurilor de derogare; existența unor mecanisme de protecție și supraveghere, inclusiv pentru a asigura o evaluare continuă a necesității menținerii stării de urgență și a tuturor măsurilor adoptate în baza acesteia; necesitatea imperativă și proporționalitatea măsurilor de derogare în raport cu durata, aria geografică și domeniul material de aplicare ale acestora, pentru a răspunde exigențelor situației, excluzând în același timp anumite drepturi care nu pot fi supuse derogării; măsurile nu trebuie să fie incompatibile cu alte obligații prevăzute de dreptul internațional, inclusiv dreptul internațional umanitar și dreptul internațional al refugiaților; și natura nediscriminatorie a măsurilor de derogare, atât în drept cât și în practică.

3. Situația drepturilor omului în contextul măsurilor pentru combaterea COVID-19 la nivelul Uniunii Europene

3.1. Drepturile și libertățile fundamentale afectate de măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei de COVID-19. Prevederi legale și realități concrete

Libertatea de mișcare

Dreptul de a circula și a locui liber pe teritoriul statelor membre ale Uniunii Europene este un drept acordat cetățenilor UE și persoanelor din țări terțe care se află în situație legală în statele uniunii. Această libertate este una dintre cele patru libertăți de circulație prevăzute ale UE, alături de circulația liberă a mărfurilor, serviciilor și capitalurilor, și a fost un pilon central al proiectului european încă de la început. Tratatul privind Uniunea Europeană stipulează că Uniunea garantează cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, unde este garantată libera circulație a persoanelor. Acest drept este de asemenea confirmat în Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și în Directiva privind libera circulație. Libertatea de mișcare nu este absolută și poate fi limitată atunci când această acțiune este imperativă pentru protecția sănătății publice. Articolul 12 din Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice permite implementarea de restricții asupra libertății de mișcare din cauza sănătății publice și a situațiilor de urgență națională. Aceste limitări trebuie să fie legale, necesare și proporționale. De exemplu, carantina obligatorie sau izolarea persoanelor cu simptome trebuie să fie realizate conform legislației în vigoare¹⁰¹.

Conform principiilor de la Siracusa, care stabilesc circumstanțele în care restricțiile asupra libertăților civile sunt justificate, orice acțiuni întreprinse pentru a proteja populația, care limitează drepturile și libertățile civile, trebuie să fie legale, proporționale și necesare. Aceste măsuri trebuie să fie temporare și să ia în calcul impactul lor asupra grupurilor vulnerabile și marginalizate.

¹⁰¹ DOLTU, M. Chestiuni referitoare la restrângerea dreptului la libera circulație în uniunea europeană în timpul pandemiei de COVID-19. În: *Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene / Promotion of social and values in the context of European integration : International Scientific Conference, Chișinău, Cazan, Galați*, [on line] 11 decembrie 2020, p. 105-112 [citat 30 apr 2022] disponibil la https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/126391

Ca și în cazul altor drepturi fundamentale, libertatea de circulație a cetățenilor UE nu este necondiționată. Legislația UE admite limitarea circulației libere a cetățenilor săi din motive de ordine publică, siguranță sau sănătate publică, cu condiția respectării principiilor generale ale dreptului UE, cum ar fi proporționalitatea și nediscriminarea. În situații excepționale, când funcționarea globală a spațiului liber de controale la frontierele interne este amenințată datorită unor deficiențe majore și persistente în controlul frontierelor externe, Comisia Europeană poate face o recomandare, care trebuie adoptată de Consiliu, pentru reintroducerea temporară a controalelor la frontierele interne ca ultim resort. Aceste controale pot fi stabilite pentru o durată de până la șase luni și pot fi extinse cu perioade suplimentare de șase luni, până la o durată totală de maximum doi ani¹⁰².

Pe durata pandemiei de COVID-19, țările membre au implementat măsuri pentru a limita mișcarea liberă în interiorul Uniunii Europene, în efortul de a controla răspândirea virusului. Din martie 2020, răspunsurile țărilor la pandemie au variat, incluzând frecvent combinarea mai multor abordări, precum: limitarea călătoriilor transfrontaliere, necesitatea unui rezultat negativ la testul COVID-19 sau interzicerea călătoriilor neesențiale. Aceste restricții au cuprins închiderea frontierelor, aeroporturilor și porturilor, limitarea circulației între orașe sau regiuni, carantina zonelor afectate, restricții de circulație internă cu excepția unor motive bine definite și măsuri specifice pentru grupurile de risc, precum persoanele în vârstă. Introducerea rapidă a restricțiilor de călătorie internațională a prins pe nepregătite mulți oameni, inclusiv emigranți, turiști și alți călători, lăsându-i blocați în aeroporturi și la granițe.

Majoritatea țărilor au implementat măsuri punitive pentru nerespectarea regulilor de izolare, distanțare socială sau carantină, incluzând chiar și pedepse cu închisoarea sau amenzi mari. Deși scopul restricțiilor de circulație a fost, în principal, protejarea sănătății și siguranței populației, măsurile excesive au avut ca efect încălcarea altor drepturi fundamentale¹⁰³.

¹⁰² Regulamentul (UE) 2016/399 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 martie 2016 cu privire la Codul Uniunii privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen) [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0399&from=EN>

¹⁰³ MONTALDO, S. The COVID-19 Emergency and the Reintroduction of Internal Border Controls in the Schengen Area: Never Let a Serious Crisis Go to Waste. In: *European Papers*, Vol. 5, 2020, No 1, European Forum, Insight of 25 April 2020, pp. 523-531.

Ca reacție la pandemie, țările membre au adoptat diverse măsuri care au afectat libertatea de mișcare, atât intern cât și internațional. Măsurile de restricționare a mobilității interne au variat de la lockdown complet sau parțial până la limitarea circulației interregionale, instituirea orelor de stingere și restricții de circulație pentru anumite grupuri de persoane. Astfel de restricții nu au fost mereu corelate cu situația epidemiologică a respectivei zone, ci impuse la nivel național, ignorând evoluția regională și locală a pandemiei, ceea ce a dus la un impact disproporționat asupra unor regiuni și a generat o stare de nemulțumire.

Restricțiile de mobilitate internă au fost adesea corelate cu declararea stării de urgență, ce a transferat puteri extinse către puterea executivă. În unele țări, aceasta a permis adoptarea de legi și politici care au conferit forțelor de securitate puteri excepționale.

În Belgia și Olanda, măsurile de restricționare a drepturilor și libertăților individuale, inclusiv a libertății de circulație, adoptate ca răspuns la pandemie, au fost bazate pe fundamente juridice discutabile, ceea ce a dus la anularea acestor măsuri de către instanțele judecătorești. Posterior, abordarea a fost reevaluată, optându-se pentru măsuri mai puțin intruzive, precum lockdown local sau restricții de circulație regionale sau naționale.

La începutul pandemiei, nu s-au luat în considerare particularitățile regiunilor de frontieră. Restricțiile de circulație transfrontalieră au fost adesea reactive și unilaterale. Deși UE a încercat să coordoneze măsurile de restricționare a mobilității între țările membre, acestea au adoptat măsuri fără o coordonare adecvată la nivel european. Totuși, majoritatea țărilor au respectat restricțiile de călătorie impuse de UE la frontierele externe, cu excepția unor cazuri izolate, precum neincluderea solicitanților de protecție internațională în categoria celor care călătoresc din motive esențiale de către unele țări¹⁰⁴.

Statele membre au implementat restricții privind circulația internă, inclusiv pe cea dintre regiuni și orașe, pentru a limita răspândirea COVID-19. Aceste restricții au inclus măsuri generale sau localizate, interdicții de circulație, carantine și ore de stingere, uneori vizând anumite categorii de persoane sau grupuri sociale. Fiecare stat membru a avut

¹⁰⁴ Coronavirus pandemic in the EU. Fundamental rights implications. Bulletin 1, 1 February-20 March 2020 disponibil la <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/Covid19-rights-impact-april-1>

abordări diferite în ceea ce privește natura, domeniul de aplicare, severitatea și modalitățile de implementare și respectare a restricțiilor.

În martie 2020, majoritatea țărilor membre ale Uniunii Europene au implementat unilateral o serie de măsuri pentru combaterea COVID-19, limitând semnificativ libertatea de mișcare a persoanelor în UE. Deplasările neesențiale între țări au fost suspendate. Această situație a fost ceva fără precedent în istoria integrării europene, fundamentată pe conceptul unei piețe unice; în contextul crizei sanitare, uniunea s-a confruntat cu un volum de restricții care au pus sub semnul întrebării funcționarea pieței interne. Comisia Europeană, care inițial a fost reticentă în a reintroduce controalele la frontierele interne și restricțiile sau interdicțiile de călătorie, a cedat în fața presiunii realității restricțiilor naționale unilaterale aplicate în întreaga Uniune și a sfârșit prin a adopta un set de reglementări pentru coordonarea măsurilor luate la nivel național.

Controlarea răspândirii bolilor transmisibile necesită izolarea persoanelor infectate, ceea ce implică afectarea mijloacelor care funcționează ca vectori în transmiterea bolilor, adică circulația persoanelor. Așa cum s-a constatat, deplasările pe distanțe lungi au putut fi mai ușor limitate decât mobilitatea zilnică, la nivel local. Chiar și în timpul pandemiei, oamenii au trebuit să se deplaseze pentru aprovizionare, muncă, acces la servicii medicale etc., interacționând unii cu alții și contribuind la diminuarea eficienței măsurilor de combatere a epidemiei. Limitarea circulației locale s-a realizat prin două modalități principale: reducerea și restricționarea mijloacelor de transport, precum și diminuarea necesității de deplasare, prin închiderea unor activități și mutarea altora în mediul online¹⁰⁵.

Implementarea restricțiilor legate de circulație în majoritatea țărilor europene a avut loc în mai multe etape. Inițial, 17 state din spațiul Schengen au reinstaurat controalele la frontiere pentru toți călătorii. Pe lângă acestea, statele non-Schengen din UE au consolidat controalele la frontierele cu statele membre învecinate. Drept urmare, în primăvara anului 2020, întregul teritoriu european a renunțat la statutul de zonă fără controale la frontiere, reprezentând o lovitură majoră pentru ceea ce a fost întotdeauna considerat ca una dintre cele mai remarcabile reușite ale integrării europene. Deși Regulamentul (UE) 2016/399 privind stabilirea Codului frontierelor Schengen nu specifică în mod direct reintroducerea

¹⁰⁵ BORKOWSKI, P. et al. Lockdowned: Everyday mobility changes in response to COVID-19. În: *Journal of Transport Geography*, Vol. 90, January 2021.

controalelor la frontierele interne în cazul amenințărilor la sănătatea publică, Comisia Europeană a aprobat restricțiile impuse de statele membre, sugerând că, într-o situație deosebit de gravă, riscul prezentat de o boală contagioasă extrem de virulentă poate fi comparat cu o amenințare la adresa ordinii publice sau securității interne¹⁰⁶.

Al doilea set de măsuri anti-COVID-19 care au limitat circulația liberă a persoanelor în Uniunea Europeană a fost legat de restricționarea mijloacelor de transport: multe zboruri au fost anulate, serviciile de tren au fost oprite, cursele de autobuze au fost reduse semnificativ, iar transportul maritim de persoane a scăzut considerabil; aceasta a inclus și interdicția de intrare pe teritoriul anumitor țări.

Aceste măsuri nu au fost implementate uniform în toate statele europene, gradul și intensitatea acestora variind de la o țară la alta, în funcție de evoluția cazurilor, politicile interne adoptate, precum și particularitățile culturale și sociale ale fiecărui stat. Adesea, măsurile includeau și anumite excepții. De exemplu, în general, cetățenilor și rezidenților proprii li s-a permis să intre în țară; unele state au permis accesul unor persoane pe teritoriul lor pentru motive considerate esențiale sau importante; în alte cazuri, intrarea pe teritoriul unui stat a fost condiționată de prezentarea la frontieră a unui test COVID-19 negativ, efectuat cu maximum 72 de ore înainte¹⁰⁷.

Potrivit Directivei privind drepturile cetățenilor, motivele legate de sănătatea publică pot fi folosite pentru a justifica restricțiile doar în cazul bolilor cu potențial epidemic, așa cum sunt definite de OMS, sau pentru alte infecții parazitare sau contagioase¹⁰⁸. Pandemia de COVID-19 se încadrează în această categorie, ceea ce înseamnă că motivele de sănătate publică pot fi folosite ca justificare valabilă pentru restricțiile naționale de călătorie și pentru interdicțiile de intrare / ieșire.

Cu toate acestea, legislația UE admite restricțiile și interdicțiile naționale de călătorie doar dacă nu discriminează cetățenii altor state membre care locuiesc în țara

¹⁰⁶ Commission COVID-19 Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services, C (2020) 1753, 16.3.2020 [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0316%2803%29>

¹⁰⁷ Paces, A. M., Weimer, M. From Diversity to Coordination: A European Approach to COVID-19". În *European Journal of Risk Regulation : EJRR*, Vol. 11, Iss. 2, (Jun 2020): 283-296.

¹⁰⁸ Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul UE pentru cetățenii UE și pentru familiile acestora [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0038-20110616>

gazdă, comparativ cu cetățenii săi, și dacă respectă principiul proporționalității. Prin urmare, se poate argumenta că excepțiile de la interdicțiile de intrare care se aplică doar cetățenilor locali și nu și cetățenilor UE rezidenți din alte state membre, precum și interdicțiile de tranzit pentru cetățenii UE și rezidenții care se întorc acasă în țara lor, sunt contrare legislației UE¹⁰⁹.

Se observă că aplicarea principiului proporționalității este problematică în cazul măsurilor anti-COVID-19 care limitează circulația liberă a persoanelor. Evaluarea dacă o măsură restrictivă, cum ar fi instituirea controalelor la frontiere sau interdicția de călătorie, este proporțională cu nivelul de protecție a sănătății publice pe care îl oferă, este extrem de dificilă în fața incertitudinilor științifice asociate COVID-19. Deși cercetările au fost numeroase pentru a înțelege această boală, există încă multe necunoscute. Chiar dacă restricțiile și interdicțiile de călătorie și controalele la frontiere sunt clar adecvate pentru protejarea sănătății publice, deoarece ajută la reducerea numărului de infecții cu acest virus prin minimizarea contactelor și contaminărilor personale, este mult mai dificil de stabilit dacă acestea respectă criteriile de necesitate și proporționalitate în mod strict. Atunci când majoritatea statelor membre UE au decis să implementeze restricții și interdicții de călătorie severe, nivelul de cunoaștere a COVID-19 nu era suficient pentru a concluziona cu certitudine că nicio altă măsură, mai puțin restrictivă, nu ar fi putut proteja sănătatea publică mai eficient. Cunoașterea științifică a COVID-19 nu a fost suficientă pentru a determina cu certitudine dacă același rezultat ar fi fost obținut prin screening și testare în masă la toate punctele de control la frontieră și printr-o urmărire mai riguroasă a contactelor și o comunicare mai eficientă a factorilor implicați în gestionarea sănătății publice¹¹⁰.

Implementarea coridoarelor de frontieră speciale pentru lucrătorii sezonieri de către unele state membre a reprezentat o excepție față de conceptul general de a sacrifica temporar circulația liberă a persoanelor pentru binele sănătății publice. Modul de gestionare a acestor coridoare de tranzit, neglijând măsurile de precauție de sănătate

¹⁰⁹ JOSEPH, S., International Human Rights Law and the Response to the COVID-19 Pandemic, în *Journal of International Humanitarian Legal Studies*; Leiden Vol. -1, Iss. aop, (Aug 25, 2020): 1-21.

¹¹⁰ THOMSON, S. COVID-19 Emergency Measures Are Hurting Democracy Globally. In: *American Journal of Public Health*, Vol. 110, Iss. 9, [on line] (Sep 2020): 1356-1357 [citât 14 iunie 2022] disponibil la <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32783719/>

publică, poate fi considerat incoerent cu alte măsuri împotriva COVID-19, punând astfel sub semnul întrebării adecvarea acestora. În plus, dacă ar fi posibilă gestionarea acestor coridoare de mobilitate respectând toate standardele de sănătate publică, atunci se ridică întrebarea de ce această inițiativă nu ar putea fi extinsă la scară mai largă, ceea ce ar pune sub semnul întrebării chiar necesitatea măsurilor restrictive împotriva COVID-19¹¹¹.

În acest cadru, există opinii diverse privind raționalitatea restricțiilor și interdicțiilor de călătorie, în lumina altor interese concurente - adică dacă acestea justifică interferența cu libera circulație în UE. Răspunsul la această întrebare poate depinde de prosperitatea unei societăți și de capacitatea economiei sale de a rezista la impactul economic al blocajelor de circulație. Aceasta explică de ce, în vara anului 2020, mai multe state membre ale UE, a căror economie depinde de turism, au ales să relaxeze restricțiile și interdicțiile de călătorie, deși unele se confruntau cu un număr mai mare de infecții cu SARS-CoV-2 comparativ cu iarna și primăvara anului 2020. Această relaxare a implicat riscul de a prelungi pandemia și de a genera un nou val de infecții, necesitând reintroducerea unor restricții de circulație severe¹¹².

Limitarea circulației a avut un impact semnificativ asupra drepturilor economice, sociale și culturale ale sute de milioane de persoane. Mulți și-au pierdut mijloacele de subsistență, fiind amenințat dreptul la muncă și la un nivel de trai adecvat; închiderea școlilor în majoritatea țărilor europene a afectat dreptul la educație al elevilor. Aceste drepturi ”pot fi limitate de lege numai în măsura în care acest lucru este compatibil cu natura acestor drepturi și exclusiv pentru promovarea bunăstării generale într-o societate democratică”¹¹³.

Având în vedere discrepanțele substanțiale în modul de restricționare a libertății de circulație în statele membre, pentru a iniția o acțiune comună coordonată, Comisia Europeană a adoptat, la 4 septembrie 2020, o recomandare menită să asigure coordonarea

¹¹¹ BEJAN, R., COVID-19 and Disposable Migrant Workers, [on line] 2020 [citată 14 iunie 2022] disponibil la <https://verfassungsblog.de/COVID-19-and-disposable-migrant-workers>

¹¹² FERHANI, A., RUSHTON, S. The International Health Regulations, COVID-19, and bordering practices: Who gets in, what gets out, and who gets rescued? În: *Contemporary Security Policy*, Volume 41, 2020 - Issue 3, p. 458-477.

¹¹³ MACFARLANE, E. Public Policy and Constitutional Rights in Times of Crisis. În *Canadian Journal of Political Science*, Vol. 53, Iss. 2, [on line] (Jun 2020): 299-303 [citată 23 martie 2023] disponibil la https://www.researchgate.net/publication/340490075_Public_Policy_and_Constitutional_Rights_in_Times_of_Crisis

și comunicarea clară la nivelul UE a tuturor măsurilor care restrâng circulația liberă ca răspuns la pandemia de COVID-19. Propunerea Comisiei a identificat patru domenii principale de acțiune în care statele membre ar trebui să colaboreze mai strâns: stabilirea de criterii și praguri comune de către statele membre atunci când decid dacă să impună sau nu restricții de călătorie; definirea unor criterii comune pe baza unui cod de culori convenit de comun acord; crearea unui cadru comun pentru măsurile aplicate călătorilor provenind din zone cu risc ridicat; oferirea de informații clare și la timp publicului cu privire la orice restricții impuse¹¹⁴.

Libertatea de întrunire și de asociere

Dreptul la adunare pașnică protejează varietatea de moduri în care oamenii se pot reuni, fie în spații publice, fie în cele private. Acesta este considerat un pilon esențial pentru o societate democratică, tolerantă și pluralistă, în care indivizii și grupurile cu diferite origini și convingeri pot interacționa în mod pașnic unii cu alții. Prin urmare, dreptul la adunare pașnică poate contribui la exprimarea opiniilor minoritare și la creșterea vizibilității grupurilor marginalizate sau insuficient reprezentate. Acest drept se completează și se intersectează cu alte drepturi civile și politice. În special, dreptul la libertatea de exprimare este relevant, dat fiind caracterul expresiv al adunărilor care influențează opinia publică, astfel încât aceste două drepturi sunt exercitate în mod simultan. Libertatea de adunare este, de asemenea, legată de dreptul la libertatea de asociere, dreptul de a participa la afaceri publice și dreptul de vot. În plus, acesta face parte dintr-un set de drepturi care formează un drept de protest mai extins. De asemenea, dreptul la adunare pașnică poate coincide cu dreptul de a practica religia sau convingerile în comunitate cu alții. Recunoașterea interconexiunii și a interdependenței dintre aceste diferite drepturi este esențială pentru a asigura că dreptul la adunare pașnică este protejat în mod eficient și practic.

Standardele internaționale și regionale referitoare la respectarea, promovarea și protejarea dreptului la libertatea de exprimare și la libertatea de întrunire pașnică se

¹¹⁴ Safe travel between European countries [citat 23 martie 2023] disponibil la https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic_en#a-common-approach-to-travel-measures.

bazează în principal pe două documente legale: Pactul Internațional pentru Drepturile Civile și Politice (PIDCP) și CEDO. Derogările de la obligațiile internaționale în materie de drepturile omului trebuie să fie excepționale, temporare și restricționate atât geografic cât și substanțial. În timp de război sau în situații de urgență publică care pun în pericol viața, statele pot implementa măsuri excepționale de derogare de la obligația de a asigura libertatea de întrunire pașnică (articolul 4 din PIDCP și articolul 15 din CEDO). Acestea pot fi puse în aplicare doar dacă situația o impune imperativ și dacă aceste măsuri sunt în acord cu alte obligații internaționale asumate de statul respectiv. În special, criza sau situația de urgență trebuie să fie actuală sau iminentă și să aibă un impact asupra întregii populații, reprezentând o amenințare la adresa vieții comunitare organizate a națiunii, ceea ce înseamnă, în esență, o amenințare față de capacitatea fundamentală a statului de a funcționa eficient. Statele care intenționează să derogeze de la angajamentele lor privind drepturile omului trebuie să declare oficial stare de urgență, conform prevederilor constituționale și altor dispoziții legale relevante care reglementează exercitarea puterilor de urgență. Orice derogare trebuie să fie limitată strict din punct de vedere temporal, geografic și substanțial. În situații care nu îndeplinesc această condiție de derogare, ar trebui să fie suficientă aplicarea restricțiilor proporționale și neutre din punct de vedere al conținutului, în ceea ce privește timpul, locul și modul de desfășurare a adunărilor publice, adaptate specific situației în cauză. În general, puterile în situațiile de urgență trebuie să fie adaptate unei crize imediate și urgente și nu trebuie să fie utilizate pentru a limita disidența, protestele, exprimarea și activitățile legitime ale societății civile¹¹⁵.

Exercitarea liberă a dreptului de întrunire este foarte importantă pentru garantarea altor drepturi civile și politice. Cu toate acestea, pandemia a creat dificultăți în acest sens, deoarece adunările mari au fost văzute ca facilitând răspândirea virusului. În consecință, majoritatea țărilor afectate au impus restricții asupra adunărilor publice, variind de la interzicerea totală la limitarea numărului de participanți și impunerea regulilor de igienă. A existat, de asemenea, posibilitatea de a contesta aceste interdicții sau restricții, un aspect

¹¹⁵ Guidelines on freedom of peaceful assembly, European Commission for Democracy through Law, Strasbourg, 2020 [citat 23 martie 2023] disponibil la [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)017rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)017rev-e)

esențial pentru a preveni abuzurile. Instanțele au respins în mod repetat reglementările de urgență sau ordinele individuale.

Astfel de restricții pot avea implicații grave atât pentru drepturile omului, cât și pentru democrație. Împiedicându-i pe oameni să vorbească liber, aceștia sunt privați de capacitatea de a influența deciziile politice, de a critica acțiunile guvernelor, de a propune alternative sau de a oferi soluții la problemele complexe care implică sănătatea, economia și bunăstarea. Această situație erodează democrația la nivel fundamental, care nu este doar despre vot, ci și despre abilitatea de exprimare. În timpul unei pandemii, circulația liberă a informațiilor este vitală, iar legile privind știrile false nu ar trebui să obstrucționeze inutil acest flux. Altfel, cenzura devine o practică periculoasă, care poate duce la pierderi de vieți omenești¹¹⁶.

Pandemia a avut un impact imediat asupra mișcărilor de protest, cum a fost cazul în Republica Cehă. În unele locuri, precum Ungaria și Italia, oamenii și-au adaptat tactica, organizând proteste individuale sau cu distanțare socială, pe balcoane sau online. Cu timpul, totuși, mulți cetățeni s-au întors pe străzi pentru a protesta, adesea împotriva problemelor legate de pandemie sau pentru a solicita respectarea drepturilor fundamentale.

În cele ce urmează vom prezenta o serie de măsuri adoptate de unele țări membre ale UE care au influențat dreptul cetățenilor de a se întruni liber:

- Danemarca a limitat adunările la mai puțin de 10 persoane de la 18 martie 2020, cu excepția adunărilor pentru exprimarea opiniei sau a celor politice.
- Italia a suspendat, începând cu 23 februarie 2020, toate evenimentele sau inițiativele, indiferent de natura lor, în spații publice sau private, inclusiv cele culturale, recreative, sportive sau religioase, fie ele în interior sau exterior.
- Polonia a interzis toate adunările începând cu 31 martie 2020, dar a permis adunările de până la 150 de persoane de la 31 mai.
- Suedia a sugerat inițial o limitare voluntară a adunărilor, apoi a interzis adunările de peste 500 de persoane la 12 martie 2020, reducând limita la 50 de persoane la 27 martie.

¹¹⁶ United Nations Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to opinion and expression, Disease pandemics and the freedom of opinion and expression, 23 April 2020, A/63/332, para 60 [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4449-disease-pandemics-and-freedom-opinion-and-expression-report>

- În 16 martie 2020, Franța a impus restricții, inclusiv asupra dreptului de întrunire. De la 11 mai, unele tipuri de adunări au fost permise, cu condiția respectării distanțării sociale sau purtării măștii. Cu toate acestea, adunările de peste zece persoane au fost interzise în toată Franța. La 13 iunie 2020, Consiliul de Stat a suspendat aceste restricții, considerându-le disproporționate și remarcând că nu se aplicau adunărilor non-publice. Prim-ministrul a emis apoi un decret pe 14 iunie, solicitând prefectilor să elibereze autorizații pentru adunări publice unde se respectă distanțarea fizică sau se poartă măști. Pe 6 iulie, Consiliul de Stat a anulat cerința de autorizare introdusă pe 14 iunie.
- În Slovenia, în martie 2020, s-au impus restricții pentru toate adunările publice și circulația între municipalități, fără o durată specificată. În aprilie 2020, Curtea Constituțională a Sloveniei a stabilit că aceste restricții trebuie să aibă o durată limitată și revizuite periodic. Totuși, majoritatea anului 2020, protestele au fost interzise. În februarie 2021, un protest mic, cu zece participanți care purtau măști și respectau distanțarea socială, a fost interzis, deși adunările de până la zece persoane erau permise. Un grup de ONG-uri a contestat această decizie. În răspuns, ministrul de interne a ajustat textul ordonanței, eliminând distincția între proteste și alte adunări. Restricțiile au continuat, dar în aprilie 2021, Curtea Constituțională a Sloveniei a anulat ordonanța care interzicea adunările pașnice¹¹⁷.

Când reglementările privind COVID-19 au instituit inițial limitări ale adunărilor, acestea au inclus, de obicei, o interdicție completă asupra tuturor tipurilor de adunări sau asupra adunărilor ce depășeau un număr specific de participanți. În general, legile nu ofereau posibilitatea de negociere pentru a discuta măsurile de atenuare a riscului de infectare pe care un organizator le-ar fi putut implementa pentru a permite desfășurarea adunării.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că statele au o marjă foarte limitată de acțiune în ceea ce privește instituirea unei interdicții totale asupra adunărilor. Înainte de apariția pandemiei COVID-19, Curtea Europeană a Drepturilor Omului se

¹¹⁷ JARMAN N. et al. The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Right to Freedom of Peaceful Assembly, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Warsaw, [on line] 2022 [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://www.osce.org/odihr/525000>

focaliza pe amenințările la adresa ordinii publice ca fiind un motiv potențial pentru interzicerea generalizată a adunărilor și nu a considerat posibilitatea problemelor de sănătate publică. Acest aspect subliniază provocările noi apărute din cauza pandemiei COVID-19 în ceea ce privește respectarea standardelor stabilite de drepturile omului¹¹⁸.

Libertatea religioasă și de credință

Activitățile religioase implică adesea adunarea unor grupuri mari de persoane, astfel că implementarea măsurilor de prevenție împotriva COVID-19 a influențat profund capacitatea indivizilor și comunităților de a-și exprima credința sau convingerile în Uniunea Europeană. Majoritatea comunităților religioase au respectat restricțiile sau au implementat limitări voluntare ale activităților lor, iar multe au contribuit la informarea membrilor lor despre virus și la oferirea de asistență pentru persoanele vulnerabile. Cu toate acestea, unele comunități nu au respectat regulile și au contestat recomandările privind distanțarea socială sau au insistat ca activitățile religioase să se desfășoare în prezența fizică a membrilor¹¹⁹.

La fel ca în cazul altor drepturi fundamentale, măsurile juridice și politice generale implementate de guverne pentru a controla pandemia au avut un impact, direct sau indirect, asupra exercitării libertății de credință sau religie, în special pentru credincioși și comunitățile religioase. Din perspectiva libertății religioase, patru domenii tematice sunt de interes special: reglementarea legală a combaterii coronavirusului; asigurarea tratamentului egal al libertății religioase în comparație cu alte drepturi fundamentale; colaborarea dintre stat și comunitățile religioase; reacția comunităților religioase la măsurile guvernamentale. Conform standardelor și jurisprudenței internaționale, orice restricție asupra libertății religioase trebuie, în primul rând, să aibă un scop legitim. În cazul măsurilor adoptate împotriva pandemiei COVID-19, a fost evident că scopul legitim era protejarea sănătății publice și a drepturilor și libertăților altora. În plus, astfel de restricții trebuie să fie

¹¹⁸ Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights. Freedom of assembly and association, European Court of Human Rights, last update 30 April 2022 [citată 21 feb. 2023] disponibil la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_11_eng

¹¹⁹ ZIDARU, R. Restrângerea exercițiului libertății religioase în preajma sărbătorilor pascale – o analiză critică. În: *Juridice*, [on line] 05.05.2020 [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://www.juridice.ro/681795/restrangerea-exercitiului-libertatii-religioase-in-preajma-sarbatorilor-pascale-o-analiza-critica.html>.

considerate necesare, nu doar utile sau convenabile. Determinarea necesității unei restricții a libertății religioase - ca și în cazul oricărui alt drept fundamental - implică o evaluare a proporționalității dintre restricția aplicată și scopul declarat urmărit.

Libertatea religioasă nu ar trebui să fie privilegiată sau discriminată în comparație cu alte drepturi fundamentale. De exemplu, nu ar fi rezonabil să se impună o distanță de siguranță diferită între persoane în biserici sau să se permită un grad diferit de ocupare în comparație cu supermarketurile, muzeele sau teatrele. Totuși, libertatea religioasă, la fel ca orice altă libertate fundamentală, necesită o abordare juridică specifică, care să fie fundamentată pe o înțelegere corectă a importanței sau centralității pe care anumite ritualuri religioase sau servicii religioase le au pentru doctrina bisericilor și comunităților religioase, precum și pentru practicile religioase ale membrilor lor¹²⁰.

Exemplificarea unor situații din unele țări ale UE în care libertatea de religie a fost încălcată:

- Comunitățile religioase au fost constrânse să colaboreze cu autoritățile guvernamentale, inclusiv în perioadele critice ale primăverii anului 2020. Majoritatea au suspendat serviciile religioase publice, optând pentru transmisiuni online și ajustându-și ritualurile pentru a se conforma condițiilor pandemice.
- În Irlanda de Nord și Portugalia, episcopii au oprit ceremoniile liturgice și activitățile pastorale în ianuarie 2021, datorită creșterii cazurilor de COVID. Cu toate acestea, au fost și nemulțumiri, în special legate de amânarea reluării serviciilor religioase și adunărilor în locașurile de cult, deși alte evenimente au fost permise mai devreme. Un fenomen asemănător a fost observat și în alte regiuni, în care anumite țări au impus restricții adiționale asupra serviciilor religioase, în timp ce alte activități au fost permise. De exemplu, primul ministru al Scoției a ordonat închiderea bisericilor în ianuarie 2020, o decizie care a fost vehement contestată de episcopii locali, care au considerat această măsură arbitrară și injustă.
- În Italia, premierul a emis un ordin în 26 aprilie 2020 care limita numărul persoanelor la înmormântări la cincisprezece, în timp ce alte activități de cult au fost semnificativ restricționate. Conferința Episcopală Italiană a criticat această

¹²⁰ MARTÍNEZ-TORRÓN J. COVID-19 and Religious Freedom: Some Comparative Perspectives. În: *Laws*. 2021; 10(2):39.

decizie și a condamnat guvernul. În cele din urmă, Vaticanul a intervenit pentru a media conflictul. În urma acestei mediații, Conferința Episcopală Italiană și guvernul italian au ajuns la un acord privind implementarea măsurilor de sănătate și siguranță pentru a permite desfășurarea sigură a serviciilor religioase. Acest acord a servit ca fundament pentru negocierile ulterioare cu alte culte religioase.

- În Franța, restricțiile asupra libertății de cult au ajuns în instanțele de judecată. Guvernul francez a adoptat ordonanțe care restricționau serviciile religioase, în timp ce permiteau alte activități. Mai multe solicitări au fost depuse la Consiliul de Stat pentru anularea articolelor care interziceau adunările în locurile de cult. Consiliul a determinat că aceste restricții încălcau principiile de proporționalitate și necesitate, mai ales comparativ cu accesul permis în alte spații publice. Prin urmare, a decis că aceste restricții trebuie anulate din cauza încălcării libertății religioase. Cu toate acestea, autoritățile franceze au continuat să impună reguli care au afectat negativ libertatea religioasă, limitând numărul de persoane admise în locașurile de cult la treizeci în noiembrie 2020. Consiliul de Stat a aprobat solicitarea și a cerut guvernului să modifice reglementarea.
- Situația din Belgia a fost similară cu cea din Franța. În Belgia, Consiliul de Stat a evaluat legalitatea unui decret care interzicea practicarea publică a libertății religioase, cu excepția a trei cazuri speciale, pentru a limita răspândirea virusului. O comunitate evreiască a depus o plângere la Consiliu, care a răspuns prin Ordonanța 249.177 din 8 decembrie 2020, obligând statul să modifice decretul. Restricția a fost considerată disproporționată. Nemulțumirile au persistat în Belgia. În aprilie 2021, episcopii belgieni au criticat un nou decret guvernamental care nu permitea mărirea numărului de participanți la slujbele religioase de Paște, considerând acest lucru o măsură nejustificată.
- În Germania, Curtea Constituțională a stabilit că restricțiile asupra serviciilor religioase impuse de landurile Hesse și Berlin erau justificate. Deși aceste restricții au afectat semnificativ libertatea religioasă, în contextul unei pandemii, această libertate trebuie să fie secundară față de alte interese constituționale, cum ar fi protejarea vieții și a integrității fizice a altora. Curtea a justificat această evaluare, în principal, deoarece această intervenție severă era temporară, expirând la 19

aprilie 2020. Prin urmare, a fost o limitare temporară a dreptului la libertate religioasă. Pentru viitor, Curtea a subliniat necesitatea efectuării unor evaluări de proporționalitate riguroase, bazate pe date noi disponibile, deoarece decizia ar putea fi diferită în funcție de circumstanțe¹²¹.

Accesul la justiție

Garantarea unui proces echitabil este un angajament fundamental al statelor semnatare ale convențiilor privind drepturile omului. Aceasta implică: interzicerea retroactivității pedepselor, dreptul ca cei reținuți să fie prezentați rapid unui magistrat, prezumția de nevinovăție, dreptul la un proces corect și transparent în fața unui tribunal competent, imparțial și independent, și dreptul la judecare într-un interval de timp rezonabil. Pandemia de COVID-19 a generat însă provocări în asigurarea unui proces echitabil, în special în ceea ce privește caracterul public al audierilor și posibilitatea acuzaților de a comunica confidențial cu avocații lor. În contextul pandemiei, țările Uniunii Europene au recurs la justiția online, ceea ce a stârnit îngrijorări legate de protejarea drepturilor fundamentale și temeri că această modalitate de judecare va deveni permanentă datorită eficienței și costurilor reduse¹²².

În ciuda contextului pandemic, statele membre UE au fost obligate, în virtutea principiului supremației dreptului comunitar și a efectului direct al acestuia, să respecte drepturile procedurale fundamentale conferite cetățenilor de directive. Aceasta a implicat asigurarea accesului la un avocat, participarea fizică a avocatului la interogatoriu, accesul la documente, interpretare și traducere, asistență juridică și prezența la proces. În plus, a trebuit acordată o atenție specială persoanelor vulnerabile¹²³.

¹²¹ GONZÁLEZ-VARAS, A. Religious Freedom in Pandemic Times in Europe: A Perspective After One Year. În: *Canopy Forum*, [on line] May 4, 2021 [citat 23 martie 2023] disponibil <https://canopyforum.org/2021/05/05/religious-freedom-in-pandemic-times-in-europe-a-perspective-after-one-year/>

¹²² MAZILU-BABEL, M. Starea de urgență pentru prevenirea răspândirii COVID-19 și jurisprudența CEDO incidentă stării de urgență: articolele 2, 3, 5, 8, 10 și 15 din Convenție. În: *Pandectele Române* 1 [on line] 2020 [citat 23 martie 2023] disponibil la https://wolterskluwer.ro/jurisprudenta-cedo-incidenta-in-starea-de-urgenta-pentru-prevenirea-raspandirii-COVID-19/#_ftn3

¹²³ Fair Trials: Safeguarding the right to a fair trial during the coronavirus pandemic: remote criminal justice proceedings (2020) [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.fairtrials.org/news/safeguarding-right-fair-trial-during-coronavirus-pandemic-remote-criminal-justice-proceedings>

Adaptarea la noile circumstanțe a fost dificilă pentru unele state membre care nu dispuneau de infrastructura necesară pentru a trece de la mediul fizic la cel digital. De exemplu, în Belgia, materialele din procedurile penale erau accesibile doar fizic, la instanță, ceea ce a complicat foarte mult apărarea în acest tip de dosare, în special pentru cei care nu erau în detenție, cât timp sistemul judiciar a fost închis din cauza restricțiilor.

Limitările impuse accesului la justiție în timpul pandemiei trebuiau să respecte principiile fundamentale ale dreptului la acces la justiție, fără a îl anula complet. De exemplu, în Finlanda, deși instanțele au fost închise, legislația permitea desfășurarea procedurilor în mod virtual, limitând astfel prejudiciul adus accesului la justiție.

Restricțiile sociale generalizate care au afectat funcționarea instanțelor, serviciile poștale și posibilitatea de a consulta un avocat au reprezentat un risc semnificativ pentru accesul cetățenilor la justiție. Acest lucru implică faptul că, în funcție de situație, perioada pandemiei a pus mari dificultăți pentru respectarea termenelor procedurale. Această situație a dus la deciziile statelor membre de a suspenda termenele conform legislației naționale, fără ca acest fapt să afecteze termenele stabilite de legislația UE¹²⁴.

Exemple din unele state ale Uniunii Europene referitoare la impactul măsurilor pentru prevenirea COVID-19 asupra accesului cetățenilor la justiție:

a) Italia. Pentru a minimiza efectele coronavirusului asupra societății și economiei, guvernul italian a implementat, între februarie și aprilie 2020, o serie de măsuri incluse în trei decrete-lege. Aceste măsuri trebuiau să fie armonizate cu decretul emis de prim-ministru, în concordanță cu declararea stării de urgență. Implementarea lor a fost realizată gradual, în funcție de evoluția și distribuția geografică a virusului. De subliniat este faptul că, din cauza neglijării unor astfel de măsuri, a fost necesar ca guvernul să impună restricții de izolare mai severe. Unul dintre acestea este Decretul-lege nr. 18 din 17 martie 2020, denumit Decretul "Cura Italia". Acesta include o serie de măsuri complexe destinate consolidării Serviciului Național de Sănătate, dar și măsuri economice pentru a sprijini familiile, angajații și întreprinderile. Decretul era aplicabil pe întreg teritoriul național și trebuia transpus în lege de Parlamentul italian într-o perioadă de aproximativ 60 de zile.

¹²⁴ DORNEANU L. et al. Impact of COVID-19 on access to justice and documents: On the application of EU law, the Charter of Fundamental Rights and the possibility of non-jurisdictional remedies. În: ERA Forum. [on line] 2021; 22(3):407–19 [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8406648/>

Articolul 83 din decret abordează și domeniul justiției civile. Scopul acestei intervenții era dublu: să suspende și să amâne majoritatea activităților procedurale, pentru a limita riscul de infectare, și să atenueze impactul negativ asupra protecției drepturilor cauzat de amânarea majorității activităților procedurale.

Astfel, articolul 83, care conține măsuri de urgență pentru justiția civilă, penală, militară și fiscală, ținând cont de amânarea termenului specificat în Decretul din aprilie referitor la procedurile civile, stabilea că audierile din procedurile în curs se vor amâna automat pentru o dată ulterioară, după 11 mai 2020. Această amânare era valabilă pentru toate instanțele din Italia. Prin urmare, conform acestui decret, se suspendau toate termenele pentru procedurile civile, inclusiv pentru cele de executare silită, precum și termenele pentru emiterea și motivarea actelor judiciare. Dacă un termen începea în această perioadă, se va considera că acesta începe la sfârșitul perioadei specificate, adică pe 12 mai.

Existau, totuși, anumite excepții la aceste măsuri, precum:

- cazurile de competența Tribunalului pentru minori, legate de eliberarea declarațiilor de adoptabilitate, minorii străini neînsoțiți, minorii separați de familiile lor și situațiile cu potențial de daune grave;
- litigiile privind obligațiile de întreținere rezultate din relațiile de familie, rudenie sau căsătorie;
- procedurile preventive legate de protecția drepturilor fundamentale; procedurile urgente privind protecția persoanelor cu dizabilități mentale sau fizice, cum ar fi interdicțiile, incapacitățile și administrarea de ajutor;
- procedurile pentru emiterea de ordine de protecție împotriva violenței domestice; procedurile de validare a expulzării, îndepărtării și detenției cetățenilor europeni și non-europeni;
- procedurile de suspendare a executării unei hotărâri judecătorești în primă instanță și de suspendare a executării unei hotărâri judecătorești contestate în fața Curții de Casație;
- toate procedurile în care amânarea examinării ar putea cauza daune semnificative părților implicate. În astfel de cazuri, declarația de urgență era emisă de președintele Curții sau de un judecător autorizat de acesta, printr-un decret

incontestabil, atașat la finalul sau în marginea actului principal. În contrast, dacă procedura era deja începută, judecătorul de caz, judecătorul de instrucție sau președintele Curții emitea declarația menționată mai sus.

De asemenea, termenele referitoare la mediere, negocieri obligatorii de soluționare cu asistența avocaților și alte metode alternative de soluționare a disputelor erau suspendate dacă aceste proceduri au fost inițiate înainte de 9 martie 2020 și dacă servesc ca o condiție prealabilă pentru admiterea unei acțiuni. Astfel, suspendarea acestor termene conducea la extinderea perioadei maxime admisibile pentru aceste proceduri.

Președinții tribunalelor, în urma consultărilor cu autoritățile din domeniul sănătății și reprezentanții profesiilor juridice, puteau lua măsuri organizatorice. Această evaluare trebuia realizată pe baza specificului fiecărui caz, ținând cont de extinderea și evoluția coronavirusului. În special, aceștia puteau lua următoarele măsuri: de a restricționa accesul publicului, garantând totuși accesul persoanelor cu urgențe; să limiteze orele de funcționare ale instanțelor; să închidă pentru public birourile care nu prestau servicii esențiale; să reglementeze accesul la servicii, de exemplu, cerând rezervări, inclusiv online; să se asigure că ședințele erau fixate la ore prestabilite; să adopte toate măsurile necesare pentru a preveni aglomerările de oameni; să adopte reguli stricte pentru programarea și desfășurarea ședințelor; să ordone ca toate audierile penale, audierile speciale și individuale și audierile civile publice să aibă loc cu ușile închise; să ordone ca audierile în care nu era necesară prezența altora în afara avocaților, să se desfășoare online. Judecătorul trebuia să furnizeze avocaților, înainte de ședințe, toate informațiile necesare: data, ora și modul de conectare; să stabilească amânarea audierilor după 30 iunie 2020, cu excepțiile prevăzute în art. 83.3; să ordone ca, în cazul audierilor în care nu era necesară prezența altor persoane în afara avocaților, să se realizeze schimburi electronice și să se depună notițe scrise, conținând doar cereri și concluzii, urmând a fi adoptate ulterior de către magistrat¹²⁵.

b) Spania. Pe 28 aprilie, guvernul spaniol a ratificat Decretul Regal 16/2020, care stabilește măsuri procedurale și organizatorice pentru a aborda impactul COVID-19 asupra

¹²⁵ Comment transmitted by Massimiliano Blasone, Attorney at law, authorized to defend before the Supreme Court, Member of the Commission of the Bar Association of Trieste for the study of executive procedures, 23 April 2020 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments#Italy>

sistemului judiciar. Unele dintre măsurile procedurale agreeate includ: posibilitatea desfășurării de ședințe și procese judiciare între 11 și 31 august 2020; recalcularea termenelor și duratelor stabilite în legile procedurale, începând de la sfârșitul stării de urgență; introducerea unei proceduri speciale și urgente pentru chestiuni legate de familie; și disponibilitatea procesării urgente a anumitor tipuri de proceduri.

Ministerul Justiției din Spania a emis o hotărâre a secretarului de stat pe 14 martie 2020. În această hotărâre, au fost definite serviciile vitale ale justiției și a fost determinat numărul minim de angajați necesari, excluzând judecătorii. Serviciile vitale menționate includ: acțiuni preventive; cazuri penale implicând o persoană închisă; activități ale registrului civil; măsuri de protecție împotriva violenței asupra femeilor și orice alte acțiuni pentru care întârzierea ar putea genera daune iremediabile.

În Rezoluția din 23 martie, adoptată în consens cu Regiunile Autonome, Procuratura Generală a Statului și Consiliul General al Magistraturii, s-au definit, de asemenea, măsuri de protecție la nivel individual, colectiv și organizațional, destinate să reducă posibilitatea de contaminare în timpul exercitării activităților esențiale. Aceste măsuri de protecție includ:

- permiterea accesului în clădirile instanțelor judiciare doar cu motiv întemeiat.
- restrângerea numărului de persoane care pot intra simultan.
- purtarea obligatorie a măștii.
- menținerea unei distanțe de siguranță de minim 2 metri.
- punerea la dispoziție a echipamentelor de protecție.
- încurajarea utilizării instrumentelor electronice de lucru.

Prin Rezoluția din 30 martie, Ministerul Justiției, Regiunile Autonome, Consiliul General al Magistraturii, Procurorul General al Statului și Baroul General al Avocaților au adaptat prestarea serviciilor esențiale în cadrul sistemului judiciar la Decretul-lege care restrânge în mod specific mobilitatea populației în timpul combaterii COVID-19. Rezoluția a menținut personalul și serviciile esențiale specificate în rezoluția precedentă și a stabilit un program de activități esențiale care să se desfășoare față în față, completat de un alt regim de disponibilitate.

Consiliul General al Magistraturii a redactat un document preliminar privind măsurile organizatorice și procedurale pentru perioada de după finalizarea stării de urgență

declanșate de pandemia de coronavirus. Documentul este conceput ca un material de lucru inițial, supus discuțiilor și completărilor ulterioare, după caz¹²⁶.

Dreptul de a nu fi supus discriminării

Criza sanitară a intensificat discursul de intoleranță și a condus la atribuirea vinovăției către diferite grupuri minoritare. În această perioadă, un nivel ridicat de intoleranță și discriminare a fost direcționat spre indivizii percepuți ca având rădăcini asiatice. A apărut, de asemenea, o retorică îndreptată împotriva vârstei a treia, care caracterizează seniorii ca fiind mai puțin demni de compasiune socială și protecție din partea statului. Mai mult, pandemia a afectat în mod neechitabil persoanele cu handicap, care s-au confruntat cu obstacole în obținerea de asistență medicală în anumite țări.

Drepturile migranților

Limitarea fără precedent a deplasării impusă de țări ca răspuns la criza sanitară a avut un efect considerabil asupra persoanelor migrante. Închiderea frontierelor a influențat mișcarea internațională și, prin urmare, abilitatea migranților de a se repatria sau de a se angaja. Numeroase țări au prelungit automat autorizațiile de rezidență ale migranților pe durata stării de urgență sanitară, incluzând regularizarea celor activi în domeniile agricole și de servicii domestice sau atenuarea limitărilor de angajare în sectorul medical¹²⁷.

Libertatea de exprimare și de informare.

Pandemia a influențat semnificativ libertatea de exprimare. A devenit repede clar că succesul oricărei inițiative de a împiedica propagarea virusului depindea în mare parte de accesul la informații corecte, de încredere, variate și la timp, deoarece necesitatea unor astfel de informații a fost esențială pentru a înțelege contextul și pentru a lua decizii informate, pentru a contracara zvonurile, pentru a atenua impactul dezinformării și pentru a promova solidaritatea și încrederea în acțiunile adoptate de autorități pentru a gestiona

¹²⁶ Comment transmitted by Armengot Iborra, Ministerio de Justicia, Letrado de la Administración de Justicia Asesor, Spain [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments#Spain>

¹²⁷ GUADAGNO, L. Migrants and the COVID-19 pandemic: An initial analysis, International Organization for Migration, [on line] 2020 [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://publications.iom.int/books/mrs-no-60-migrants-and-COVID-19-pandemic-initial-analysis>

criza. Pe de altă parte, limitările impuse asupra libertății de a accesa informații, în loc să atenueze îngrijorarea publicului, tind mai degrabă să slăbească încrederea și să submineze eficiența răspunsurilor la criză. Pe baza principiilor libertății de exprimare și informare, consfințite de articolul 10 din Convenția pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, interpretate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dar și pe baza altor norme, statele europene sunt, în teorie, complet echipate să se asigure că eforturile lor de a rezolva criza respectă, de asemenea, obligația de a păstra libertatea de exprimare și dreptul concomitent, libertatea presei. Atunci când statele membre au decis să deroge de la obligațiile stabilite în Convenție, aceste derogări nu au vizat explicit libertatea de exprimare și informare. Chiar și în situații de urgență, restricțiile impuse asupra libertății de exprimare trebuie interpretate strict, astfel încât să nu obstrucționeze nejustificat fluxul liber al informațiilor, să aibă o bază legală solidă pentru a preveni deciziile arbitrare și să fie absolut necesare pentru a pune capăt urgenței publice¹²⁸.

Industria mass-media a fost inundată de o cerere masivă de informații legate de pandemie, ceea ce a implicat o responsabilitate crescută de a oferi informații verificate și prompte. În încercarea de a îndeplini această cerință, mass-media s-a lovit de obstacole, inclusiv capacitatea redusă de a genera venituri în timpul pandemiei. Alți monitori publici, precum avertizorii de integritate, au avut un rol semnificativ în investigarea atât a riscurilor pentru sănătate, cât și a celor asociate cu corupția în contextul pandemiei, când multe decizii trebuiau luate rapid, dar respectând standardele de transparență și responsabilitate. Accesul la informațiile oficiale, deși nu se limitează doar la jurnaliști și mass-media, reprezintă un alt element crucial al libertății de informare, asigurând transparența și responsabilitatea entităților publice și supunând politicile și acțiunile lor analizei publice. Conform jurisprudenței Curții și Convenției privind accesul la documentele oficiale ("Convenția de la Tromsø"), orice interferență în dreptul de acces trebuie să fie legală, necesară și proporțională. Solicitățile de acces la documente oficiale trebuie procesate cu rapiditate, iar refuzurile ar trebui să fie supuse unei proceduri de revizuire judiciară sau a unei alte proceduri de revizuire independentă. De asemenea, ar trebui să existe o

¹²⁸ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on protecting freedom of expression and information in times of crisis [citat 15 mai 2023] disponibil la https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805ae60e

modalitate eficace de recurs, atât teoretic, cât și practic, pentru a asigura implementarea deciziilor judecătorești care permit accesul la informații¹²⁹.

Urgențele globale din domeniul sănătății, precum pandemia de COVID-19, reprezintă un obstacol în furnizarea de informații fiabile, esențiale pentru protejarea sănătății publice și a vieții cetățenilor. Acestea prilejuiesc răspândirea de zvonuri, informații eronate și dezinformări, ceea ce poate duce la reacții impulsive și la limitări exagerate privind conținutul și distribuirea informațiilor, de către autorități sau actori privați, precum platformele online. Din această perspectivă, orice obligație de a comunica doar informații oficiale echivalează cu o restrângere exagerată a libertății de exprimare, chiar și în situații de urgență, deoarece democrația se bazează pe libertatea de exprimare. Situațiile de urgență publică nu ar trebui să fie folosite ca pretext pentru a limita libertatea de discuție politică. Multe state membre au fost conștiente de pericolele potențiale pentru libertatea de exprimare pe care le implică acțiunile rapide de a exercita un control mai strict asupra fluxului de informații și, prin urmare, s-au abținut de la astfel de măsuri. Alte state au adoptat inițial restricții, dar le-au revizuit treptat în funcție de evoluția situației sanitare, o abordare care trebuie apreciată pentru conformitatea sa cu principiile necesității și proporționalității măsurilor de urgență.

A fost considerat esențial ca autoritățile guvernamentale să se ocupe direct de problema informațiilor eronate și false, mai ales prin intermediul autorităților lor de sănătate publică, furnizând informații exhaustive și corecte despre sănătatea publică și, unde era fezabil, facilitând o discuție publică deschisă și cuprinzătoare. Această transparență a contribuit nu doar la protejarea sănătății publice, dar și la sporirea încrederii publicului în măsurile de sănătate publică și în autoritățile relevante.

3.2 Acțiuni ale societății civile pentru apărarea drepturilor omului

Prezența unei societăți civile active este un element fundamental al unei societăți democratice și deschise, având un rol important în promovarea și consolidarea democrației,

¹²⁹ The impact of the COVID-19 restrictions for civil society space and activities [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://assembly.coe.int/LifeRay/JUR/Pdf/TextesProvisoires/2022/20220909-CovidRestrictions-EN.pdf>

a statului de drept și a drepturilor omului. Participanții din societatea civilă, incluzând organizațiile non-guvernamentale (ONG-uri) și apărătorii drepturilor omului, au fost în măsură să contribuie la conștientizarea publică, să se implice în viața publică și să garanteze transparența și responsabilitatea autorităților publice, în pofida impactului pandemiei de COVID-19.

În Europa, societatea civilă, reprezentată printre altele de organizațiile non-profit, îndeplinește un rol foarte important în promovarea valorilor comune ale UE și ale statelor membre, așa cum sunt ele enumerate în articolul 2 din Tratatul Uniunii Europene (TUE). Acestea contribuie în mod substanțial la implementarea politicilor UE legate de drepturile omului. Importanța sectorului non-profit este evidențiată în tratatele UE și în documentele-cheie ale politicii UE, incluzând strategiile și planurile de acțiune, care subliniază, de asemenea, relevanța acestuia. Articolul 11 alineatul (2) din TUE și articolul 15 alineatul (1) din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) recunosc dialogul civil și implicarea sectorului non-profit ca fiind mecanisme esențiale pentru o guvernare eficace. Această concepție este, de asemenea, prezentă în documentele-cheie ale politicii UE, cum ar fi Strategia UE de întărire a implementării Cartei drepturilor fundamentale a UE, Planul de acțiune pentru democrația europeană și planurile de acțiune sectoriale care abordează subiecte precum combaterea rasismului, incluziunea romilor, drepturile copiilor, dizabilitatea, drepturile victimelor, drepturile femeilor sau integrarea migranților¹³⁰.

O recomandare adoptată de Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei la 28 noiembrie 2018 îndeamnă statele membre să creeze un context juridic favorabil și un climat politic și social adecvat, astfel încât organizațiile din domeniul societății civile, apărătorii drepturilor omului, persoanele individuale, grupurile și instituțiile naționale pentru apărarea și promovarea drepturilor omului să poată desfășura liber activități, într-o manieră legală, în acord cu legile și normele internaționale, pentru a contribui la protecția și promovarea tuturor drepturilor omului și libertăților fundamentale¹³¹.

¹³⁰ Protejarea spațiului civic în Uniunea Europeană. Raport al European Union Agency for Fundamental Rights, 2022 [citat 15 mai 2023] disponibil la https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-protecting-civic-space-key-findings_ro.pdf

¹³¹ Recommendation CM/Rec(2018)11 of the Committee of Ministers to member States on the need to strengthen the protection and promotion of civil society space in Europe [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.coe.int/en/web/youth/-/recommendation-cm-rec-2018-11-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-the-need-to-strengthen-the-protection-and-promotion-of-civil-society-s>

Pandemia de COVID-19 și măsurile restrictive impuse pentru a o controla, incluzând cele implementate în timpul stării de urgență - precum interdicțiile de călătorie, limitările circulației, restricțiile asupra adunărilor și reuniunilor, măsurile severe împotriva protestatarilor, monitorizarea electronică sau pedepsele penale pentru exprimarea opinii critice legate de managementul pandemiei - au afectat profund situația societății civile în toate țările membre ale Uniunii Europene. Alte acțiuni, precum refuzul sau amânarea înregistrării noilor ONG-uri, accesul restricționat la beneficiarii lor, tăierile de finanțare sau limitarea reuniunilor organizatorice, au avut de asemenea un impact direct și nefavorabil asupra funcționării organizațiilor societății civile. Astfel, exercitarea libertății de întrunire a fost în mare parte limitată, iar libertatea de asociere, libertatea de exprimare, libertatea de circulație și dreptul la viață privată au fost de asemenea afectate negativ. În plus, numeroase persoane și actori din societatea civilă s-au confruntat cu dificultăți în accesarea informațiilor publice și nu au fost consultați în legătură cu schimbările legislației, politicilor și practicilor legate de pandemia de COVID-19¹³².

În raportul său din 2021 despre starea societății civile în țările membre ale Uniunii Europene, Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale (FRA) a examinat impactul pandemiei de COVID-19 asupra activităților organizațiilor neguvernamentale (ONG), a apărătorilor drepturilor omului și a altor părți interesate din societatea civilă. Conform unui sondaj efectuat de FRA pe un eșantion de 177 de organizații civice, începând din martie 2020, 75% dintre respondenți au indicat că măsurile legate de pandemie le-au afectat negativ. Cu toate acestea, 75% au considerat, totodată, că măsurile de limitare a pandemiei au fost în general justificate, în pofida impactului asupra activităților lor, iar 56% au considerat că aceste măsuri au fost proporționale. În cel mai recent raport, din 2022, intitulat Societatea civilă europeană: încă sub presiune, bazat pe cercetări suplimentare efectuate în țările membre ale UE, precum și în Macedonia de Nord și Serbia, FRA a concluzionat că pandemia de COVID-19 și măsurile asociate acesteia au continuat să exercite un impact negativ asupra societății civile și a activităților sale, în ciuda unor evoluții pozitive. Ambele rapoarte ale FRA evidențiază, de asemenea, impactul

¹³² The implications of the COVID-19 pandemic on fundamental rights and civil space. Study, 14 February 2022 [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8d257b37-abef-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>

negativ al pandemiei asupra drepturilor la libertatea de întrunire pașnică, de asociere și de exprimare¹³³.

O altă cercetare referitoare la efectele pandemiei asupra societății civile din țările membre ale Uniunii Europene a fost efectuată pentru Comitetul Economic și Social European (CESE) de un grup compus din patru entități - Forumul Civic European, Societatea Civilă Europeană, Centrul European de Drept al Organizațiilor Non-Profit și Institutul de Afaceri Publice. O secțiune a acestui studiu se bazează pe 238 de feedback-uri primite de la societatea civilă și organizații civice ca răspuns la un chestionar online, desfășurat în 11 limbi, între 20 august și 22 septembrie 2021. Studiul deduce că, în ciuda unor progrese pozitive, pandemia a avut repercusiuni serios negative asupra funcționării organizațiilor civice. Aproximativ 80% dintre organizațiile chestionate au indicat că, în timpul pandemiei, condițiile lor de muncă și de acțiune s-au înrăutățit comparativ cu perioada pre-pandemică. În plus, 74% dintre respondenți au evaluat impactul restricțiilor COVID-19 asupra operațiunilor lor ca fiind negativ, 82% au avut o părere negativă despre situația generală din țara lor și 78% au crezut că implementarea măsurilor speciale pentru combaterea pandemiei a restrâns, de asemenea, libertățile fundamentale. Studiul a arătat că organizațiile mai mici, precum și cele active în afara marilor orașe sau cele care adună un număr mai mare de persoane excluse digital, cum ar fi vârstnicii sau persoanele cu handicap, au fost obligate să își întrerupă activitățile. O proporție considerabilă dintre aceste organizații nu și-au reluat activitățile până acum. În plus, persoanele angajate în ONG-uri s-au confruntat cu probleme de sănătate mentală din cauza epuizării cauzate de telemuncă. Guvernele din mai multe țări membre ale UE au diminuat transparența activităților lor, au instituit măsuri limitative pentru libertatea de întrunire și de exprimare și au redus normele de dialog cu societatea civilă în procesul legislativ, în special în legătură cu legile destinate abordării impactului pandemiei. Multe ONG-uri s-au plâns, de asemenea, de lipsa de susținere financiară din partea guvernului¹³⁴.

¹³³ Open Government Partnership (2020), Statement on the COVID-19 response from civil society members of OGP Steering Committee [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.opengovpartnership.org/news/statement-on-the-COVID-19-response-from-civil-society-members-of-ogp-steeringcommittee/>

¹³⁴ Council conclusions on a human-rights-based post-COVID-19 recovery, approved by the Council at its 3785th meeting held on 22 February 2021 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/media/48558/st06324-en21.pdf>

Multe organizații și-au mobilizat resursele umane și materiale pentru a gestiona criza, au început să furnizeze servicii noi și au demarat campanii publice de sprijin și de conștientizare. Aceste organizații au jucat un rol important în societate. Cu toate acestea, în ciuda eforturilor lor continue și a cererii în creștere pentru serviciile lor din partea grupurilor pe care ONG-urile le susțin, multe au fost nevoite să-și modifice serviciile oferite sau chiar să își diminueze sau să își înceteze activitățile. Organizațiile și rețelele internaționale au făcut eforturi pentru a asigura că vocea ONG-urilor și a sectoarelor societății pe care le reprezintă sunt auzite, într-un context de schimbare rapidă, unde multe guverne au luat decizii centralizate pentru a gestiona situația de urgență. De exemplu, în iunie 2020, Civil Society Europe a cerut un plan de recuperare bazat pe drepturi într-o scrisoare co-semnată cu 52 de platforme ale organizațiilor societății civile, adresată Comisiei Europene, Consiliului European, guvernului german și Consiliului și Parlamentului Uniunii Europene¹³⁵.

Diversitatea activităților desfășurate de ONG-uri include suport online și telefonic pentru membrii lor, activități de informare și conștientizare, participare la discuții politice, inițiative de instruire, educație și recreere, servicii de sănătate și asistență socială, activități care încurajează coordonarea dintre ONG-uri și comunicarea între membri, precum și inițiative de suport juridic, financiar și administrativ și acțiuni care promovează ajutorul mutual între membri, activități culturale și artistice.

În fața situației fără precedent generate de COVID-19, multe dintre instituțiile, agențiile și entitățile UE au fost obligate să implementeze măsuri particulare și să își ajusteze procedurile de lucru pentru a aborda dificultățile cauzate de această stare de urgență. Aceste măsuri au cuprins de la asistența pentru coordonarea răspunsului în domeniul sănătății publice la nivelul UE și aprobarea tratamentelor specifice, până la măsuri economice pentru a gestiona impactul social și economic al crizei.

Modul de acțiune al societății civile poate fi ilustrat de o inițiativă globală, un apel semnat în aprilie 2020 de 650 de organizații din întreaga lume incluse în alianța Civicus. Aceste organizații au adus în atenția statelor lor mai multe aspecte referitoare la afectarea drepturilor omului de către măsurile luate pentru combaterea pandemiei. În acest apel se

¹³⁵ TZEVELEKOS, V., DZEHTSIAROU, K. Normal as Usual? Human Rights in Times of COVID-19. În: *European Convention on Human Rights Law Review* 1.2 (2020): 141-149.

precizează că este esențial ca toate măsurile luate în contextul pandemiei de COVID-19 să respecte în întregime obligațiile internaționale ale statelor privind drepturile omului și să se asigure că orice restricții impuse drepturilor omului sunt necesare, proporționale, bine definite și temporare. De asemenea, se afirmă că este important să se păstreze o comunicare constantă cu societatea civilă pentru a verifica conformitatea noilor măsuri cu standardele internaționale. Autoritățile trebuie să se asigure că pandemia de COVID-19 nu este utilizată ca pretext pentru a impune restricții nejustificate asupra societății civile, pentru a persecuta apărătorii drepturilor omului și jurnaliștii sau pentru a facilita consolidarea puterii de către autorități. De asemenea, trebuie să existe garanții că pandemia nu este folosită ca scuză pentru a realiza returnări forțate ale refugiaților sau care încalcă legislația internațională privind drepturile omului, sau pentru a suspenda sau a deroga de la dreptul esențial de a solicita azil.

În acest apel se precizează, de asemenea, că este imperativ ca sistemul judiciar independent, iar nu alte ramuri ale guvernului, să decidă cu privire la orice măsuri care restricționează accesul și funcționarea instanțelor judiciare. Instanțele independente trebuie să aibă capacitatea de a evalua orice impunere ilegală sau prelungire nejustificată a măsurilor de urgență sau orice limitare ilegală a statului de drept. Este important ca autoritățile judiciare și alte autorități relevante ale statului să acorde o atenție specială cazurilor urgente, unde întârzierile pot cauza daune ireparabile sau unde sunt necesare măsuri de protecție. Aceasta include migrații (inclusiv solicitanții de azil și refugiații, precum și migrații interni), femeii și copiii, persoanele în vârstă, persoanele cu handicap, minoritățile religioase și alte grupuri vulnerabile. Este subliniată necesitatea acordării unei atenții speciale grupurilor marginalizate sau tradițional vulnerabile și a accesului la sprijin, resurse și mecanisme de protecție adecvate. Apelul evidențiază problemele legate de stigmatizare, excludere, violență, ură, etichetare și direcționarea victimelor COVID-19. Sunt necesare eforturi pentru ca nimeni să nu fie lăsat în urmă în cadrul politicilor și strategiilor naționale de combatere a pandemiei COVID-19; pentru ca politicile să fie incluzive și să protejeze eficient împotriva discriminării din orice motiv. Trebuie avute în vedere în mod special persoanele cu handicap; este, de asemenea, necesar ca toate informațiile să fie furnizate în forme accesibile. Este, de asemenea, necesară menținerea accesului neîntrerupt la internet, astfel încât toți să aibă dreptul de a accesa și de a

împărtăși informații. Este important să fie protejat rolul mass-mediei independente și al jurnalismului de interes public. Trebuie să existe garanții că măsurile de limitare a virusului, precum și lupta împotriva dezinformării, nu sunt folosite ca pretext pentru a cenzura presa sau pentru a reglementa libertatea presei.

Sunt necesare garanții că orice utilizare a supravegherii pentru a urmări răspândirea coronavirusului este limitată în timp și în scop și respectă garanțiile privind drepturile omului. Statele ar trebui să respecte drepturile la liberă exprimare, la viața privată, la nediscriminare, la confidențialitate și la protecția surselor jurnaliștilor¹³⁶.

În aprilie 2020, Ombudsmanul a început evaluarea funcționării administrației UE în timpul crizei COVID-19. Prima măsură luată a fost să sublinieze Comisiei Europene și Consiliului că obligațiile lor de transparență rămân neschimbate chiar și în timpul răspunsului la criză.

Ombudsmanul european s-a implicat, de asemenea, în eforturile societății civile pentru protejarea drepturilor omului. În iulie 2020, Ombudsmanul a demarat o serie de investigații și acțiuni, examinând aspecte particulare ale funcționării diverselor instituții, agenții și entități ale UE. La 20 iulie 2020, Ombudsmanul a inițiat o acțiune strategică, evaluând transparența măsurilor adoptate de Banca Europeană de Investiții în răspunsul la criza COVID-19. În primul rând, Ombudsmanul examinează transparența condițiilor și criteriilor asociate cu noile modalități de finanțare pentru întreprinderile mici și mijlocii. La 24 iulie 2020, Ombudsmanul a deschis o investigație privind activitatea Centrului European de Prevenire și Control al Bolilor (ECDC) în ceea ce privește colectarea și evaluarea datelor legate de criza COVID-19. La 27 iulie 2020, Ombudsmanul a demarat o investigație privind răspunsul Consiliului UE la criza COVID-19, axându-se în special pe transparența procesului de luare a deciziilor. În particular, investigația analizează decizia Consiliului de a aplica, temporar, o derogare de la Regulamentul său de procedură pe durata crizei și implicațiile pe care aceasta le-a avut asupra procesului decizional și a transparenței acestuia. La 29 iulie 2020, în urma scrisorii sale din aprilie, Ombudsmanul a solicitat Comisiei Europene informații mai detaliate, referitoare în special la transparența

¹³⁶ We are in this together, don't violate human rights while responding to COVID-19, 16 April 2020 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/4379-civil-society-s-call-to-states-we-are-in-this-together-don-t-violate-human-rights-while-responding-to-COVID-19>

achizițiilor publice, consultanței științifice și activităților de lobby în timpul crizei. La 29 iulie 2020, Ombudsmanul s-a adresat Agenției Europene pentru Medicamente (EMA) solicitând informații despre grupul operativ pentru pandemie recent înființat al EMA (Covid-ETF), care a fost creat pentru a facilita implementarea măsurilor rapide de reglementare și coordonarea privind dezvoltarea, autorizarea și monitorizarea siguranței medicamentelor utilizate pentru tratamentul și prevenirea COVID-19¹³⁷.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Închiderea granițelor și restricționarea circulației în Europa au avut un impact profund asupra diverselor aspecte ale vieții, de la modul în care oamenii călătoresc până la drepturile de reședință și accesul la asistență medicală, în special pentru cetățenii UE care se deplasează frecvent. În fața provocărilor aduse de pandemie, a existat o tendință clară de intensificare a securității atât la frontierele externe ale UE, pentru solicitanții de azil, migranți și cetățeni ai țărilor non-UE cât și la frontierele interne ale spațiului Schengen. Aceste măsuri temporare au fost, în cea mai mare parte, implementate unilateral de guvernele europene. Această abordare a dus la o fragmentare semnificativă a răspunsului UE, așa cum se reflectă în criteriile diferite folosite de guvernele statelor membre pentru adăugarea și eliminarea țărilor, teritoriilor și regiunilor de pe listele lor de coridoare de călătorie.

În plus, pandemia COVID-19 a accentuat tensiunea cu care se confruntă guvernele europene între asumarea responsabilității de a susține libertatea de mișcare și asigurarea sănătății și siguranței cetățenilor lor. Datorită pandemiei, guvernele europene au fost nevoite să găsească un echilibru între a proteja sănătatea și siguranța cetățenilor UE pentru a limita răspândirea virusului și a asigura libertatea de circulație a persoanelor, unul dintre principiile fundamentale ale integrării europene.

Statele au avut responsabilitatea de a implementa toate măsurile necesare pentru a limita și eradica boala prin intermediul unor sisteme de sănătate publică eficiente, precum

¹³⁷ The Art of the Ombudsman: leadership through international crisis, International Ombudsman Institute, May, 2021 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.theioi.org/ioi-news/current-news/the-art-of-the-ombudsman-leadership-through-international-crisis>

și de diminuare a riscurilor și adoptarea unor măsuri de răspuns și prevenire, conform obligațiilor lor de a respecta drepturile la viață și sănătate ale propriilor cetățeni. Cu toate acestea, acțiunile statelor UE în timpul pandemiei au afectat diverse alte drepturi și libertăți fundamentale, inclusiv dreptul la libertatea de circulație și de întrunire pașnică, la educație, la un proces echitabil, la participarea la afacerile publice, la respectarea vieții private și de familie, precum și la libertatea de exprimare și accesul la informații. Pandemia a evidențiat cât de complicat este să se stabilească o limită clară între ceea ce este necesar și proporțional și ceea ce este excesiv. Incertitudinea cu privire la riscul real al virusului a complicat procesul decizional privind momentul și intensitatea măsurilor necesare. Pe lângă aceasta, impactul a variat pentru diferite categorii de persoane, amplificând vulnerabilitățile și accentuând inegalitățile. Răspunsurile oficiale au influențat și funcționarea instituțiilor fundamentale ale statului, modificând adesea echilibrul puterii în favoarea puterii executive. Situațiile de urgență publică sau alte măsuri adoptate ca răspuns la pandemie trebuie să fie ghidate de principiile drepturilor omului și democrației, precum și de statul de drept, și nu ar trebui să servească în niciun caz drept pretext pentru a impune restricții nejustificate sau disproporționate în raport cu angajamentele și standardele internaționale privind drepturile omului. Normele internaționale privind drepturile omului rămân valabile pe durata diverselor situații de urgență, cu excepția clauzelor de derogare sau restricție incluse în tratatele și angajamentele internaționale privind drepturile omului. Orice intervenție în drepturile omului și libertățile fundamentale trebuie să fie temporară și proporțională cu scopul declarat al respectivelor măsuri, și aplicată numai în măsura în care este necesar și pe durata urgenței publice.

În acest context, o contribuție importantă la protecția drepturilor fundamentale în UE au avut-o reprezentanții societății civile, ONG-uri, dar și organizații oficiale precum Ombudsman-ul european.

4. Situația drepturilor omului în contextul măsurilor pentru combaterea COVID-19 în România și Republica Moldova

4.1 Drepturile și libertățile fundamentale afectate de măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei de COVID-19 în România și Republica Moldova. Prevederi legale și realități concrete.

România

Unul dintre cele mai importante acte normative care face referire la drepturile fundamentale în contextul măsurilor adoptate pentru depășirea crizei de sănătate publică este Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele țării.

Documentul analizează expansiunea globală a SARS-CoV-2, care a infectat aproximativ 160.000 de persoane și a cauzat peste 5.800 de decese, determinând Organizația Mondială a Sănătății să declare pandemia la 11.03.2020. Subliniază importanța măsurilor adoptate de țările grav afectate pentru a limita răspândirea virusului, inclusiv acțiuni în domeniul sănătății publice, restricționarea activităților socioeconomice neesențiale și limitarea unor drepturi și libertăți fundamentale. Accentuează necesitatea adoptării de măsuri excepționale, precum starea de urgență, în statele europene, inclusiv cele cu comunități mari de cetățeni români, pentru a preveni răspândirea comunitară a infecției și a atenua impactul negativ asupra economiei. Textul evidențiază creșterea masivă a cazurilor de infectare în România și riscul major pentru dreptul la viață și la sănătate al populației în lipsa unor măsuri urgente și excepționale în domeniile social și economic. Subliniază că restricționarea unor drepturi trebuie să aibă un scop legitim, să fie necesară într-o societate democratică și să fie proporțională cu scopul urmărit, luând în considerare contextul excepțional și interesul public general.

Decretul se bazează pe Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr. 30/2020 privind necesitatea instituirii stării de urgență și planul de acțiune la instituirea stării de urgență, pe propunerea Guvernului de instituire a stării de urgență, în temeiul prevederilor art. 93 alin. (1), ale art. 100 din Constituția României, republicată, și ale art. 3 și art. 10 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu

și regimul stării de urgență, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 453/2004, cu modificările și completările ulterioare.

Decretul instituie starea de urgență pe teritoriul României pentru o durată de 30 de zile, cu scopul de a preveni răspândirea COVID-19 și de a gestiona consecințele acesteia. Pe durata stării de urgență, exercițiul unor drepturi este restrâns, proporțional cu gradul de realizare al criteriilor enumerate în articolul 4, alineatul (4). Aceste drepturi includ libera circulație, dreptul la viață intimă, familială și privată, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la învățătură, libertatea întrunirilor, dreptul de proprietate privată, dreptul la grevă și libertatea economică. Măsurile de primă urgență cu aplicabilitate directă și imediată sunt stabilite în anexa nr. 1, iar cele cu aplicabilitate graduală sunt stabilite în anexa nr. 2 și sunt dispuse de ministrul afacerilor interne sau de înlocuitorul legal al acestuia, cu acordul prim-ministrului, prin ordonanță militară, sau de Ministerul Afacerilor Interne, prin ordin al secretarului de stat, șef al Departamentului pentru Situații de Urgență, sau de înlocuitorul legal al acestuia, potrivit evaluării realizate de Comitetul Național pentru Situații de Urgență, cu acordul prim-ministrului. Măsurile de răspuns cu caracter medical și de protecție civilă la situația de urgență sunt coordonate de Ministerul Afacerilor Interne, prin Departamentul pentru Situații de Urgență, în colaborare cu Ministerul Sănătății și cu celelalte instituții implicate, conform Hotărârii Guvernului nr. 557/2016. Toate măsurile stabilite prin prezentul decret și prin ordonanțele emise de ministrul afacerilor interne trebuie respectate și aplicate de conducătorii autorităților publice, ai celorlalte persoane juridice și de persoanele fizice. Instituțiile sunt obligate să sprijine structurile Ministerului Afacerilor Interne, la solicitarea acestuia, în îndeplinirea misiunilor, conform legislației în vigoare.

Anexa 2 a decretului conține măsuri care includ izolarea și carantinarea persoanelor provenite din zone de risc și a celor care vin în contact cu acestea, carantinarea unor clădiri, localități sau zone geografice, închiderea graduală a punctelor de trecere a frontierei de stat, limitarea sau interzicerea circulației vehiculelor sau a persoanelor în anumite zone sau între anumite ore, interzicerea graduală a circulației pe diverse tipuri de transport și rute, închiderea temporară a unor localuri publice și limitarea activității

spitalelor publice la internarea și rezolvarea cazurilor urgente, inclusiv pacienții infectați cu SARS-CoV-2 sau diagnosticați cu COVID-19¹³⁸.

Un act normativ asemănător este Decretul 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României, emis de Președintele României. Conform acestui decret, începând cu data de 15 aprilie 2020, s-a prelungit cu 30 de zile starea de urgență pe întreg teritoriul României, instituită prin Decretul nr. 195/2020. A fost restrâns exercițiul următoarelor drepturi și libertăți: libera circulație; dreptul la viață intimă, familială și privată; inviolabilitatea domiciliului; dreptul la învățătură; libertatea întrunirilor; dreptul la grevă; dreptul de proprietate privată; libertatea economică.

Măsurile de urgență au fost dispuse de Comitetul Național pentru Situații Speciale de Urgență, cu acordul prim-ministrului, pe baza unor criterii precum: intensitatea transmiterii COVID-19 în comunitate, frecvența focarelor într-o zonă geografică, numărul pacienților critici comparativ cu capacitatea sistemului sanitar, capacitatea de a asigura servicii sociale și utilități publice, capacitatea autorităților de a menține ordinea și siguranța publică, impactul măsurilor altor state asupra populației sau economiei României, capacitatea de a asigura măsurile de carantină și apariția altor situații de urgență¹³⁹.

Hotărârea nr. 4/2020 pentru încuviințarea măsurii adoptate de Președintele României privind prelungirea stării de urgență pe întreg teritoriul României, publicată în M.Of. nr. 320 din 16 aprilie 2020 – conform acestei hotărâri, Președintele României a aprobat prelungirea stării de urgență pe teritoriul României pentru o perioadă de 30 de zile, conform Decretului nr. 240/2020. În timpul acestei perioade, restricționarea exercitării unor drepturi sau libertăți putea fi dispusă doar prin acte normative cu putere de lege. Aceste restricționări trebuiau să fie strict determinate de necesitatea prevenirii și combaterii epidemiei de COVID-19, să fie temeinic motivate și să respecte cerințele articolului 53, alineatul (2) din Constituție. De asemenea, durata restricționării exercițiului unor drepturi și libertăți nu putea depăși durata stării de urgență. Orice modificare, completare sau abrogare a dispozițiilor din acte normative cu putere de lege, motivate de prevenirea și combaterea COVID-19, trebuia să fie dispusă tot prin acte normative cu

¹³⁸ Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>

¹³⁹ Decretul 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/224849>

putere de lege. Pe parcursul stării de urgență, Guvernul a fost responsabil să asigure respectarea și aplicarea integrală a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Legea nr. 55/2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, publicată în M.Of. nr. 396 din 15 mai 2020, se referă la instituirea unor măsuri temporare și graduale pe durata stării de alertă, declarată în contextul pandemiei de COVID-19, pentru a proteja drepturile la viață, integritate fizică și sănătate, chiar dacă aceasta implică restrângerea altor drepturi și libertăți fundamentale. Măsurile restrictive, de renunțare sau de relaxare a drepturilor se dispun cu respectarea principiului egalității de tratament juridic pentru situații identice sau comparabile.

Această lege prevede că starea de alertă se poate declara la nivel local, județean sau național, pentru o perioadă maximă de 30 de zile, în funcție de analiza factorilor de risc, și poate fi prelungită cu încă 30 de zile dacă este necesar. Aceasta încetează înainte de termen dacă analiza factorilor de risc indică că nu mai este necesar un răspuns amplificat. Instituirea și prelungirea stării de alertă se fac de către Guvern, la propunerea ministrului afacerilor interne, și se poate aplica pe întreg teritoriul țării sau doar pe teritoriul unor unități administrativ-teritoriale, în funcție de caz.

Documentul enumeră măsurile restrictive care puteau fi implementate pentru a diminua impactul riscurilor asociate cu pandemia COVID-19. Acestea includ: interzicerea sau limitarea întrunirilor în spații deschise sau închise, restricționarea circulației persoanelor și vehiculelor, interzicerea ieșirii din zonele stabilite, instituirea carantinei pentru anumite clădiri sau zone geografice, suspendarea transporturilor pe rute și intervale orare stabilite, închiderea temporară a punctelor de trecere a frontierei, limitarea activității instituțiilor sau operatorilor economici și implicarea cetățenilor și operatorilor economici în activități benefice comunităților locale.

Pe durata stării de alertă, consumul de alimente și băuturi, alcoolice sau nealcoolice, putea fi suspendat în spațiile comune de servire a mesei din localuri publice, exceptând terasele unde se respectă măsurile de protecție sanitară. De asemenea, se puteau suspenda activitățile de comercializare cu amănuntul în centrele comerciale mari, cu excepția anumitor activități esențiale, precum magazinele agroalimentare, farmaciile, cabinetele stomatologice, centrele de îngrijire personală și vânzarea produselor de optică

medicală. Operatorii economici trebuiau să asigure măști și soluții de dezinfecție pentru personal, iar purtarea măștilor și respectarea distanțării sociale erau obligatorii pentru clienți.

Pe durata stării de alertă, era interzis să se declare, să se declanșeze sau să se desfășoare conflicte colective de muncă în sectoarele esențiale, precum sistemul energetic național, sectoarele nucleare, unitățile cu foc continuu, serviciile sanitare și de asistență socială, telecomunicațiile, radioul și televiziunea publică, transportul feroviar, transportul în comun, salubritatea localităților și aprovizionarea populației cu utilități esențiale, cum ar fi gaze, energie electrică, căldură și apă.

Pe durata stării de alertă, activitățile didactice care necesită prezența fizică a antepreșcolarelor, preșcolarelor, elevilor și studenților în instituțiile de învățământ puteau fi suspendate la propunerea CNSSU, prin ordin comun al ministrului educației și cercetării și al ministrului sănătății. Durata suspendării putea depăși durata stării de alertă, în funcție de perioada rămasă din anul școlar și de stadiul procesului de învățământ. Începând cu intrarea în vigoare a Legii nr. 55/2020 și până la eliminarea restricțiilor privind adunările publice de către autoritățile competente, unitățile de învățământ preuniversitar urmau să organizeze activități din planurile de învățământ în mediul online. În cazul în care activitățile nu puteau fi desfășurate online, pentru a asigura accesul egal la educație, inspectoratele școlare și unitățile de învățământ preuniversitar au avut obligația să asigure resursele educaționale pentru elevii care nu aveau acces la tehnologie, conform instrucțiunilor ministrului educației și cercetării.

Pe perioada stării de alertă și în anul universitar 2019-2020, instituțiile de învățământ superior din România puteau utiliza metode didactice alternative online, inclusiv pentru examenele de finalizare a studiilor de licență, masterat, programe postuniversitare, teze de doctorat și abilitare, conform Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 58/2020 și Legii educației naționale nr. 1/2011. Aceste activități didactice și de cercetare desfășurate online au fost recunoscute și s-au circumscris prevederilor legale. Participarea studenților și doctoranzilor la examene, după ce au urmat activități de învățare online, s-a realizat conform metodologiilor aprobate de instituțiile de învățământ universitar.

Dreptul la libera circulație

În cazul unui risc iminent pentru sănătatea publică, secretarul de stat, șef al Departamentului pentru Situații de Urgență din Ministerul Afacerilor Interne, sau înlocuitorul său legal, a fost autorizat să dispună, prin ordin, orice măsuri necesare pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei, inclusiv stabilirea de zone de carantină, restricții temporare de circulație și măsuri de evacuare, măsuri care sunt obligatorii pentru toate instituțiile publice centrale și locale. De asemenea, ministrul sănătății a instituit carantina pentru persoanele care intrau pe teritoriul României din zonele afectate, la propunerea Grupului tehnic de experți ai Ministerului Sănătății, în cazul pandemiilor, dacă există un risc iminent pentru sănătatea publică. Ministerul Sănătății a fost responsabil pentru stabilirea și actualizarea zonelor afectate și a perioadei de carantinare obligatorie, precum și pentru emiterea de instrucțiuni privind alte măsuri necesare¹⁴⁰.

Ordonanța militară nr. 1/2020 prevede interdicția pentru persoanele izolate la domiciliu, carantinate sau internate, ca măsură de prevenire a răspândirii COVID-19, de a părăsi locația în care au fost plasate, fără aprobarea autorităților competente. Această măsură este aplicabilă pe toată durata stării de urgență. Autoritățile competente pentru constatarea contravenției și aplicarea sancțiunilor pentru nerespectarea interdicției sunt Poliția Română, Jandarmeria Română, Poliția de Frontieră Română, poliția locală, Inspectoratul General pentru Situații de Urgență și structurile subordonate, direcțiile de sănătate publică și conducătorii autorităților administrației publice locale. Ordonanța suspendă activitățile de servire și consum al produselor alimentare și băuturilor, organizate de restaurante, hoteluri, cafenele sau alte localuri publice, în spațiile destinate acestui scop, dar permite activitățile de comercializare care nu presupun rămânerea clienților în spațiile destinate, cum ar fi "drive-in", "room-service" sau livrare la domiciliu. Sunt, de asemenea, suspendate activitățile culturale, științifice, artistice, religioase, sportive, de divertisment sau jocuri de noroc, de tratament balnear și de îngrijire personală, realizate în spații închise. Este interzisă organizarea și desfășurarea evenimentelor în spații deschise care presupun participarea a peste 100 de persoane, iar pentru evenimentele cu maximum 100

¹⁴⁰ Legea pentru aprobarea Ordonanței de urgență nr. 11/2020 privind stocurile de urgență medicală, precum și unele măsuri aferente instituirii carantinei, publicată în M.Of. nr. 218 din 17 martie 2020, intră în vigoare la 20.03.2020

de persoane, organizatorii sunt obligați să asigure o distanță de minimum 1 metru între participanți¹⁴¹.

Ordonanța de urgență nr. 28/2020 stabilește pedepsele pentru nerespectarea măsurilor de carantină sau de spitalizare, răspândirea bolilor contagioase, transmiterea intenționată a unei astfel de boli și producerea de vătămări corporale sau deces ca urmare a nerespectării măsurilor de prevenire sau combatere a bolilor infectocontagioase. Pedepsa variază de la amendă până la 15 ani de închisoare și interzicerea exercitării unor drepturi, în funcție de gravitatea faptei și a consecințelor acesteia. Carantina este definită drept limitarea activităților și izolarea persoanelor bolnave sau suspectate de boală, în spații special amenajate, cu scopul de a preveni răspândirea infecției sau contaminării¹⁴².

Pe perioada pandemiei COVID-19, circulația persoanelor în afara locuinței sau a gospodăriei a fost restricționată și reglementată în detaliu pentru a preveni răspândirea virusului și formarea de grupuri de persoane. În intervalul orar 06.00-22.00, deplasările au fost permise doar pentru motive profesionale, asigurarea de bunuri necesare, asistență medicală care nu poate fi amânată, motive justificate precum îngrijirea sau însoțirea persoanelor vulnerabile, deces al unui membru de familie, și deplasări scurte legate de activitatea fizică individuală și nevoile animalelor de companie sau domestice. În intervalul orar 22.00-06.00, circulația a fost permisă doar pentru aceleași motive, excluzând activitatea fizică individuală. Pentru verificarea motivului deplasării, persoanele erau obligate să prezinte documente justificative, cum ar fi legitimația de serviciu, adeverința eliberată de angajator sau o declarație pe propria răspundere.

Intrarea pe teritoriul României a cetățenilor străini și apatrizilor a fost interzisă, cu excepția situațiilor speciale, precum tranzitul teritoriului României, membri de familie ai cetățenilor români sau ai altor state membre ale UE, Spațiului Economic European sau Confederației Elvețiene cu rezidență în România, posesorii de vize de lungă ședere, permise de ședere sau documente echivalente, personal diplomatic, consular, al organizațiilor internaționale, militar, umanitar, pasageri în tranzit, cei repatriați, călătorii

¹⁴¹ Ordonanța Militară nr. 1 /2020 privind unele măsuri de primă urgență care privesc aglomerările de persoane și circulația transfrontalieră a unor bunuri, publicată în M.of. nr. 219 din 18 martie 2020, a intrat în vigoare la 18.03.2020.

¹⁴² Ordonanța de urgență nr. 28/2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M.Of. nr. 228 din 20 martie 2020.

din motive imperative (medicale sau familiale), și persoanele care au nevoie de protecție internațională sau din alte motive umanitare.

Persoanele aflate în izolare la domiciliu sau carantină instituționalizată care părăseau locația fără aprobarea autorităților competente erau considerate cu risc crescut de contagiozitate și erau plasate sub pază în carantină instituționalizată, respectiv pentru o nouă perioadă de 14 zile. Aceste măsuri au fost aplicabile începând cu luna martie 2020¹⁴³.

Circulația persoanelor în afara locuinței sau a gospodăriei a fost interzisă în perioadele de vârf ale pandemiei, cu excepția următoarelor motive justificate: deplasarea în interes profesional; procurarea bunurilor de bază pentru persoane și animale; asistența medicală urgentă; motive justificate, precum îngrijirea sau însoțirea unui minor, asistența persoanelor vulnerabile sau decesul unui membru de familie; activitatea fizică individuală și nevoile animalelor; donarea de sânge; activități umanitare sau de voluntariat; activități agricole; comercializarea produselor agroalimentare de către producătorii agricoli. Pentru persoanele de peste 65 de ani, circulația a fost permisă doar între orele 11.00-13.00, pentru motive similare, excluzând activitățile colective și limitându-se la nevoile esențiale. Persoanele care au împlinit 65 de ani puteau circula în afara locuinței și în afara intervalului 11.00 – 13.00 dacă deplasarea avea motive profesionale sau pentru activități agricole. Pentru a verifica motivul deplasării, trebuiau prezentate documente justificative specifice, precum legitimația de serviciu, adeverința eliberată de angajator sau o declarație pe propria răspundere. Aceste documente puteau fi prezentate autorităților și prin intermediul dispozitivelor electronice. Măsura a intrat în vigoare în 25 martie 2020, ora 12.00. De asemenea, începând cu aceeași dată și oră, toate persoanele care intrau în România trebuiau să se supună izolării la domiciliu sau carantinării. S-au suspendat temporar, pentru 14 zile, începând cu 25 martie 2020, ora 23.00, zborurile comerciale către și dinspre Franța și Germania pentru toate aeroporturile din România, cu excepția zborurilor de stat, de transport marfă și corespondență, umanitare și cele de urgență medicală. De asemenea, a fost interzis accesul piloților pe nave sosite din zone de risc roșii/galbene în porturile maritime românești, fără echipament de protecție stabilit de DSP Constanța sau fără finalizarea perioadei de carantinare de 14 zile de la ultimul port de

¹⁴³ Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 232 din 21 martie 2020.

escală situat într-o zonă de risc. În plus, s-a interzis accesul navelor maritime și fluvio-maritime în porturile de pe Dunărea maritimă, până la finalizarea perioadei de carantinare de 14 zile de la ultimul port de escală situat într-o zonă roșie/galbenă. Staționarea în ancoră a fost permisă în raza portului Sulina și la mila marină 44 a canalului Băstroe. Această măsură a fost aplicabilă începând cu 24 martie 2020¹⁴⁴.

Persoanele care au împlinit vârsta de 65 de ani aveau permisiunea de a circula în afara locuinței/gospodăriei și în afara intervalului orar 11.00-13.00, dacă deplasarea era necesară pentru rezolvarea problemelor medicale urgente, precum tratamentele oncologice planificate sau dializa, folosind mijloace proprii de transport sau transport sanitar special. În acest caz, era necesară o declarație pe propria răspundere, completată în prealabil. De asemenea, circulația acestora era permisă și între orele 20.00-21.00, dacă scopul era asigurarea nevoilor animalelor de companie sau domestice, în apropierea locuinței sau a gospodăriei, fără a fi necesară o declarație pe propria răspundere. În plus, operatorii economici care comercializează alimente și produse de strictă necesitate în perioada stării de urgență trebuiau să-și organizeze programul de lucru pentru a facilita și asigura, cu prioritate, accesul persoanelor de peste 65 de ani în intervalul orar 11.00-13.00, limitând accesul persoanelor din alte categorii de vârstă în acest interval. Aceste măsuri au fost aplicabile începând cu 29 martie 2020, respectiv 30 martie 2020. Persoanele care încalcau regimul de carantină sau izolare la domiciliu, părăsind locul desemnat fără aprobarea autorităților competente, urmau să fie sancționate contravențional. Aceste persoane erau obligate să reînceapă ciclul de 14 zile de carantină, suportând toate cheltuielile asociate carantinării lor. Aceste măsuri au fost aplicabile începând cu 29 martie 2020¹⁴⁵.

Persoanele cu vârsta peste 65 de ani aveau permisiunea de a circula în afara locuinței sau a gospodăriei doar în anumite situații, precum: deplasarea în interes profesional, pentru asistență medicală esențială, pentru activități agricole sau pentru comercializarea de produse agroalimentare. În plus, circulația acestora era permisă în intervalele orare 7.00-11.00 și 19.00-22.00, strict pentru motive justificate, precum asigurarea de bunuri de bază, îngrijirea sau însoțirea unui minor sau a unei persoane în

¹⁴⁴ Ordonanța militară nr. 3/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 242 din 24 martie 2020.

¹⁴⁵ Ordonanța militară nr. 4/29 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 257 din 29 martie 2020.

vârstă, bolnave sau cu dizabilități, decesul unui membru de familie sau pentru activitate fizică individuală și nevoile animalelor de companie/domestice¹⁴⁶.

Începând cu 5 aprilie 2020, ora 23.00, ora României, s-au suspendat toate zborurile efectuate de operatorii economici aeriени către și dinspre Austria, Belgia, Confederația Elvețiană, Statele Unite ale Americii, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Regatul Țărilor de Jos, Turcia și Iran, pentru toate aeroporturile din România, pe o perioadă de 14 zile. Această măsură a fost extinsă și pentru Franța și Germania, începând cu 8 aprilie 2020. Cu toate acestea, aceste restricții nu s-au aplicat zborurilor de stat, transportului de marfă și corespondență, misiunilor umanitare sau de urgență medicală și aterizărilor tehnice necomerciale. Zborurile charter pentru transportul lucrătorilor sezonieri din România către alte state au fost permise cu avizul autorităților competente din țara de destinație, cu excepția lucrătorilor din domeniul sanitar și al asistenței sociale. În plus, pe toată durata stării de urgență, s-a suspendat transportul rutier internațional de persoane prin servicii regulate, servicii regulate speciale și servicii ocazionale în trafic internațional, pentru toate cursele efectuate de operatorii de transport către și dinspre Italia, Spania, Franța, Germania, Austria, Belgia, Confederația Elvețiană, Regatul Unit, Țările de Jos și Turcia¹⁴⁷.

Era permisă circulația în afara locuinței sau a gospodăriei pentru cei cu autorizații și permise de pescuit comercial pe Dunăre și apele interioare și Marea Neagră pentru desfășurarea activităților de pescuit și acvacultură, și pentru valorificarea sau comercializarea produselor rezultate. Apicultorii puteau circula spre și dinspre locația stupinei sau pentru deplasarea stupinei, dovedind calitatea de apicultor cu adeverință sau alte acte doveditoare. Era permisă circulația pentru achiziția de autovehicule, piese de schimb și servicii de reparații auto. În declarația pe propria răspundere, aceste persoane trebuiau să precizeze că deplasarea era în interes profesional sau pentru asigurarea de bunuri care acoperă necesitățile de bază. Producătorii agricoli puteau circula de la și către

¹⁴⁶ Ordonanța militară nr. 10/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 0340 din 27.IV.2020.

¹⁴⁷ Ordonanța militară nr. 7/4 aprilie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 284 din 4 aprilie 2020.

piața agroalimentară și puteau accesa interiorul acesteia, pe baza unei declarații pe propria răspundere și a certificatului de producător¹⁴⁸.

Începând cu 15 mai 2020, purtarea măștii care acoperă nasul și gura a devenit obligatorie în spații comerciale, mijloace de transport în comun, la locul de muncă și în alte spații închise.

Intrarea pe teritoriul României a cetățenilor străini și apatrizilor a fost interzisă, cu excepția: membrilor de familie ai cetățenilor români; membrilor de familie ai cetățenilor UE, Spațiului Economic European sau Confederației Elvețiene, cu rezidență în România; persoanelor cu viză de lungă ședere, permis de ședere sau document echivalent; persoanelor care călătoresc în interes profesional, dovedit prin documentație; personalului diplomatic, consular, al organizațiilor internaționale, militar sau care poate asigura ajutor umanitar; pasagerilor în tranzit, inclusiv cei repatriați; pasagerilor care călătoresc din motive imperative; persoanelor care au nevoie de protecție internațională sau din alte motive umanitare. Începând cu 15 mai 2020, toate persoanele care veneau în România din străinătate au fost supuse carantinei/izolării la domiciliu împreună cu familia sau aparținătorii cu care locuiau. Dacă nu puteau îndeplini aceste condiții sau doreau să nu-și expună familia, puteau opta pentru carantină instituționalizată în spații special destinate de autorități¹⁴⁹.

Începând cu 15 mai 2020, circulația persoanelor în interiorul localităților a fost permisă, cu condiția respectării măsurilor de prevenire a răspândirii infecției și evitării formării de grupuri pietonale mai mari de trei persoane care nu erau din aceeași familie. Parcurile au fost redeschise, cu excepția locurilor de joacă pentru copii, și trebuiau respectate măsurile generale de prevenire și protecție. Deplasarea persoanelor în afara localității/zonei metropolitane era interzisă, cu excepția mai multor situații, precum: deplasarea în interes profesional, scop umanitar, activități agricole, comercializarea de produse agroalimentare, îngrijirea unei proprietăți, participarea la tratamente în centre de tratament, îngrijirea membrilor de familie, asistența medicală care nu poate fi amânată,

¹⁴⁸ Ordonanța militară nr. 8/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 0301 din 10.IV.2020.

¹⁴⁹ Măsuri de prevenire și control al infecțiilor aplicabile pe durata stării de alertă. Anexă la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 389 din 14 mai 2020.

activității recreativ-sportive individuale desfășurate în aer liber, participarea la evenimente familiale cu număr limitat de persoane, și întreținerea vehiculelor. Toate situațiile exceptate trebuie justificate printr-o declarație pe propria răspundere la solicitarea autorităților competente¹⁵⁰. Conform Legii nr. 55/2020, accesul era permis numai pentru persoanele vaccinate împotriva virusului SARS-CoV-2, persoanele care prezentau rezultatul negativ al unui test RT-PCR nu mai vechi de 72 de ore sau un test antigen rapid nu mai vechi de 48 de ore, sau persoanele care se aflau între a 15-a și a 180-a zi după confirmarea infectării cu SARS-CoV-2.

Personalul militar din Ministerul Apărării Naționale, care participa la misiuni de sprijin în domeniul ordinii publice sau pentru asigurarea pazei și protecției unor obiective sau zone, avea autoritatea de a legitima și stabili identitatea persoanelor și verifica motivul deplasării lor în afara locuinței, de a interzice temporar accesul în clădiri, localități sau zone unde erau impuse măsuri de carantină sau izolare, sau de a evacua temporar persoane dacă exista un pericol pentru viață, sănătate sau integritate corporală; de a avertiza persoanele să înceteze acțiunile care afectau măsurile de carantină sau izolare¹⁵¹.

Dreptul la grevă

Pe perioada stării de urgență a fost interzisă declararea, declanșarea sau desfășurarea conflictelor colective de muncă în unitățile sistemului energetic național, din unitățile operative de la sectoarele nucleare, din unitățile cu foc continuu, din unitățile sanitare și de asistență socială, de telecomunicații, ale radioului și televiziunii publice, din transporturile pe căile ferate, din unitățile care asigură transportul în comun și salubritatea localităților, precum și aprovizionarea populației cu gaze, energie electrică, căldură și apă¹⁵².

¹⁵⁰ Hotărârea nr. 24/2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 395 din 15 mai 2020.

¹⁵¹ Anexa nr. 1/2020 la Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României - MĂSURI de primă urgență cu aplicabilitate directă, emis de Președintele României.

¹⁵² Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>

Accesul la justiție

Pe durata stării de urgență, activitatea de judecată a continuat în cauzele de urgență deosebită. Judecarea proceselor civile, altele decât cele de urgență, a fost suspendată de drept pe durata stării de urgență, fără a fi necesară efectuarea vreunui act de procedură în acest scop. După încetarea stării de urgență, judecarea proceselor s-a reluat din oficiu. În termen de 10 zile de la încetarea stării de urgență, instanța de judecată urma să ia măsuri pentru fixarea termenelor de judecată și citarea părților¹⁵³.

Dreptul la învățătură

În perioada stării de urgență, cursurile cu prezență fizică au fost suspendate. Ministerul Educației din România a emis ordinul nr. 4135 / 21.04.2020 la mai mult de o lună de la instituirea stării de urgență datorate pandemiei de SARS-CoV-2, timp în care nu a comunicat nicio decizie privind derularea activităților educaționale în contextul suspendării cursurilor tradiționale. În această perioadă, activitățile didactice au depins de disponibilitatea profesorilor și accesul lor și al elevilor la resurse digitale, fără a exista decizii unitare la nivelul școlilor sau infrastructură digitală adecvată. Astfel, unii profesori au derulat activități educaționale online, în timp ce alții s-au limitat la transmiterea de mesaje prin aplicații de mesagerie¹⁵⁴.

A fost suspendată organizarea și desfășurarea evaluărilor naționale la finalul claselor a II-a, a IV-a și a VI-a, a simulării evaluării naționale pentru absolvenții clasei a VIII-a și a simulării probelor scrise ale examenului de bacalaureat național, în anul școlar 2019-2020¹⁵⁵.

Participarea elevilor la activitățile educaționale online a fost influențată de accesul la infrastructura necesară, inclusiv conexiunea la internet, echipamente precum laptop,

¹⁵³ Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele, [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>

¹⁵⁴ Ordinul nr. 4135/2020 privind aprobarea Instrucțiunii pentru crearea și/sau întărirea capacității sistemului de învățământ preuniversitar prin învățare on-line, Monitorul Oficial, Partea I nr. 331 din 23 aprilie 2020.

¹⁵⁵ Ordinul nr. 4019/2020 privind suspendarea organizării și desfășurării evaluărilor naționale la finalul claselor a II-a, a IV-a și a VI-a, a simulării evaluării naționale pentru absolvenții clasei a VIII-a și a simulării probelor scrise ale examenului de bacalaureat național, în anul școlar 2019-2020, publicat în M.Of. nr. 302 din 10 aprilie 2020.

computer personal, imprimantă, telefon mobil sau tabletă, și de sprijinul părinților în accesarea lecțiilor și resurselor de învățare oferite de profesori.

Programul național ”Școala de acasă ” a fost aprobat pentru a facilita achiziționarea de dispozitive electronice cu conexiune la internet, necesare pentru activitățile didactice la distanță ale elevilor din medii defavorizate, înscriși în școlile preuniversitare de stat. Programul a fost implementat de Ministerul Educației și Cercetării în 2020¹⁵⁶.

Cursurile din toate unitățile și instituțiile de învățământ au fost suspendate până la finalul anului școlar/universitar 2020. Totuși, după data de 2 iunie 2020, s-au permis activități de pregătire pentru elevii claselor terminale (a VIII-a, a XII-a și a XIII-a) și organizarea examenelor naționale, cu condiția respectării măsurilor de prevenire¹⁵⁷.

Un raport realizat de Universitatea din București arată că cadrele didactice au întâmpinat mai multe dificultăți în realizarea activităților didactice la distanță, inclusiv lipsa instrumentelor pentru gestionarea clasei, feedback și evaluare (64%), dificultăți tehnice precum platforme care trebuie instalate sau care nu funcționează (62%), lipsa suportului pedagogic pentru realizarea de activități de învățare eficiente și/sau atractive pentru toți elevii (58%), lipsa instrumentelor potrivite pentru predare-învățare-evaluare la disciplina lor (57%), lipsa conținutului educațional (resurse digitale) în domeniul disciplinei (57%), lipsa unui computer suficient de performant (56%) și lipsa timpului necesar pentru înțelegerea și utilizarea adecvată a instrumentelor și resurselor digitale (54%).

Elevii, de asemenea, s-au confruntat cu impedimente serioase pentru învățare, precum dificultățile tehnice - conectare complicată pe anumite platforme, restricții de acces, limitări de browser, instalări de programe suplimentare (73%), lipsa obișnuinței de a învăța cu ajutorul noilor tehnologii (71%), nivelul insuficient al competențelor digitale (68%), lipsa unui computer/tabletă/telefon inteligent (65%), lipsa unui program bine structurat, determinând sincope în învățare (65%), lipsa controlului și monitorizării

¹⁵⁶ Hotărârea Guvernului nr. 370/2020 privind aprobarea Programului național "Școala de acasă" și pentru alocarea unei sume din Fondul de rezervă bugetară la dispoziția Guvernului, prevăzut în bugetul de stat pe anul 2020, pentru Ministerul Educației și Cercetării publicată în M.Of. nr. 377 din 11 mai 2020.

¹⁵⁷ Hotărârea nr. 24/2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 395 din 15 mai 2020 - emitent Comitetul Național pentru Situații de Urgență.

constante a activității lor (65%), acces limitat la internet (64%), lipsa suportului/lipsa de interes/interdicții din partea adulților (59%)¹⁵⁸.

Pe durata stării de urgență și până la eliminarea restricțiilor privind adunările publice, toate activitățile academice legate de semestrul al II-lea al anului universitar 2019-2020, inclusiv examenele de finalizare a studiilor de licență, masterat, programe postuniversitare, tezele de doctorat și abilitare, s-au putut realiza online. Acest lucru a fost aplicabil și pentru formele de organizare a programelor de studii cu frecvență și frecvență redusă, conform Legii educației naționale nr. 1/2011.

De asemenea, pe durata stării de urgență și până la începutul anului universitar 2020-2021, instituțiile de învățământ superior au putut utiliza metoda didactică alternativă online, cu asumarea răspunderii publice și respectarea calității actului didactic. Cadrele didactice trebuiau să raporteze lunar activitățile desfășurate online către responsabilii desemnați de conducerea facultăților/departamentelor. Procesul de admitere la studiile universitare s-a putut desfășura și online până la eliminarea restricțiilor privind adunările publice.

Activitățile didactice incluse în norma didactică prevăzută de Legea nr. 1/2011 au putut fi, de asemenea, realizate online până la începutul anului universitar 2020-2021.

Activitățile didactice care necesitau interacțiune față în față urmau să fie recuperate în sistem modular, intensiv, după încetarea stării de urgență și înainte de sesiunile de examene aferente semestrului al II-lea¹⁵⁹.

În cazul suspendării cursurilor sau închiderii temporare a unităților de învățământ, unul dintre părinți putea solicita zile libere plătite până la încetarea stării de urgență, cu excepția perioadei de vacanță școlară. Cererea pentru zile libere trebuia depusă la angajator de către părintele care va supraveghea copilul, însoțită de o declarație pe propria răspundere a celuilalt părinte și copia certificatului/certificatelor de naștere al/ale copilului/copiilor. Angajatorul va acorda o indemnizație zilnică de 75% din salariul de

¹⁵⁸ Școala de acasă – o provocare nouă pentru elevi și o oportunitate pentru profesori [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://unibuc.ro/scoala-de-acasa-o-provocare-noua-pentru-elevi-si-o-oportunitate-pentru-profesori/>

¹⁵⁹ Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 58/2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ, publicată în M. Of. Nr. 347 din 29 aprilie 2020.

bază, dar nu mai mult de 75% din câștigul salarial mediu brut utilizat pentru fundamentarea bugetului asigurărilor sociale de stat¹⁶⁰.

Legea nr. 19/2020 a fost modificată pentru a permite acordarea de zile libere plătite unuia dintre părinți pentru supravegherea copiilor în situația închiderii temporare a unităților de învățământ din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile sau altor situații extreme. Termenul "părinte" este definit în mod larg pentru a include părinții naturali, adoptivi, tutorii și alte persoane responsabile de îngrijirea copiilor. Beneficiază de aceste prevederi și părinții sau reprezentanții legali ai copiilor cu handicap grav neșcolarizați sau ai adulților cu handicap grav. Indemnizația este de 75% din salariul de bază al unei zile lucrătoare, dar nu mai mult de 75% din câștigul salarial mediu brut, și este supusă impozitării și plății contribuțiilor sociale. Beneficiile de asistență socială, alocația zilnică de hrană pentru copiii cu cerințe educaționale speciale și stimulentele educaționale pentru copiii din familii defavorizate se vor acorda fără întrerupere, indiferent de frecvența cursurilor de învățământ.

Dreptul la muncă

În timpul stării de urgență, datorată efectelor SARS-CoV-2, indemnizațiile salariaților, ale căror contracte individuale de muncă au fost suspendate temporar din inițiativa angajatorilor conform art. 52 alin. (1) lit. c) din Codul muncii, au fost stabilite la 75% din salariul de bază corespunzător locului de muncă ocupat, suportate din bugetul asigurărilor pentru șomaj, dar fără a depăși 75% din câștigul salarial mediu brut stabilit de Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2020. Angajatorii care au beneficiat de aceste prevederi fie au întrerupt total sau parțial activitatea, conform deciziilor autorităților competente, deținând un certificat de situații de urgență emis de Ministerul Economiei, Energiei și Mediului de Afaceri, fie au redus activitatea din cauza epidemiei COVID-19 și nu au avut capacitatea financiară de a plăti salariile tuturor angajaților. Acești angajatori au

¹⁶⁰ Hotărârea nr. 217/2020 pentru aplicarea prevederilor Legii nr. 19/2020 privind acordarea unor zile libere părinților pentru supravegherea copiilor, în situația închiderii temporare a unităților de învățământ, publicată în M.Of. nr. 230 din 21 martie 2020.

putut beneficia de plata indemnizației pentru maximum 75% dintre angajații cu contracte active la momentul intrării în vigoare a ordonanței de urgență¹⁶¹.

Instituțiile, autoritățile publice și operatorii economici publici și privați au fost obligați să organizeze activitatea astfel încât munca să se desfășoare de la domiciliul angajaților. Dacă acest lucru nu era posibil, trebuie luate măsuri pentru: controlul temperaturii personalului și vizitatorilor; dezinfectarea mâinilor înainte de intrarea în spațiile de lucru; respectarea regulilor în birourile cu spații comune și unitățile de cazare; decalarea programului de lucru pentru entități cu peste 50 de salariați, astfel încât începerea și terminarea programului de lucru să se realizeze la intervale de minimum 1 oră, pe parcursul a minimum 3 ore, în tranșe de minimum 20% din personal¹⁶².

Dreptul la sănătate

Internările programate, inclusiv intervențiile chirurgicale pentru pacienții cronici din centrele universitare, au fost reduse cu până la 80%, iar activitatea ambulatoriilor a fost redusă cu până la 50%, în raport cu gradul de ocupare a paturilor, inclusiv paturile de Anestezie și Terapie Intensivă (ATI), și evoluția epidemiologică locală. S-a dispus asigurarea comunicării publice adecvată pentru ca publicul să apeleze la spitale doar în situații de urgență pe durata acestei perioade¹⁶³.

Una din posibilitățile discutate în pandemie a fost posibilitatea de a considera infracțiune fapta persoanelor infectate cu SARS-CoV-2 de a refuza spitalizarea. Legislația română și Protocolul pentru tratamentul infecției cu SARS-CoV-2 nu au impus spitalizarea exclusiv pe baza voinței unilaterale a medicului, ci aceasta trebuia să derive din lege pentru a se impune atât pacientului, cât și medicului. Prin urmare, nu se putea reține o infracțiune de contracarare a controlului bolii pentru refuzul de internare. Curtea Constituțională a

¹⁶¹ Ordonanța de urgență nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 231 din 21 martie 2020.

¹⁶² Ordonanța de urgență nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 231 din 21 martie 2020.

¹⁶³ Măsuri de prevenire și control al infecțiilor aplicabile pe durata stării de alertă. Anexă la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 389 din 14 mai 2020.

României a declarat neconstituțională posibilitatea impunerii spitalizării involuntare de către ministrul sănătății, ceea ce nu schimbă concluzia, dar clarifică că nu se poate reține o astfel de infracțiune pentru refuzul de internare în timpul stării de urgență¹⁶⁴. Această situație subliniază importanța sancțiunilor penale în prevenirea comportamentelor care îi pun în pericol pe ceilalți și discută adaptarea legislației penale la nevoile sociale în situații de criză. Aceasta arată că măsurile de prevenire sau combatere a bolilor necesită o acțiune activă din partea autorităților pentru a defini conținutul infracțiunilor. Pentru a considera nerespectarea unei măsuri ca fiind pasibilă de sancțiuni penale, aceasta trebuie să fie formalizată de o autoritate publică și să se aplice grupului de persoane vizate de normă. Astfel, încălcarea unor simple măsuri de bun simț, precum purtarea măștii sau evitarea aglomerațiilor, nu poate justifica angajarea răspunderii penale.

Tot referitor la restrângerea serviciilor medicale, a fost suspendată temporar activitatea în cabinetele de medicină dentară, fiind, prin excepție, permise intervențiile stomatologice de urgență¹⁶⁵.

Dreptul la viața religioasă

Pe perioada pandemiei, slujbele în lăcașurile de cult au fost oficiate doar de slujitorii bisericești/religioși, fără accesul publicului, dar acestea au putut fi transmise în mass-media sau online. De asemenea, au fost permise acte liturgice/religioase private, precum botezuri, cununii și înmormântări, cu participarea a maximum opt persoane, și împărtășirea credincioșilor bolnavi la spital sau domiciliu. Aceste măsuri au fost aplicabile începând cu 21 martie 2020¹⁶⁶.

Slujitorii cultelor religioase recunoscute oficial în România au putut oficia practici și ritualuri specifice cultului în lăcașurile de cult, spații publice sau private, fie fără

¹⁶⁴ Ordinul nr. 555/2020 privind aprobarea Planului de măsuri pentru pregătirea spitalelor în contextul epidemiei de coronavirus COVID-19, a Listei spitalelor care asigură asistența medicală pacienților testați pozitiv cu virusul SARS-CoV-2 în faza I și în faza a II-a și a Listei cu spitalele de suport pentru pacienții testați pozitiv sau suspecți cu virusul SARS-CoV-2, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 290 din 07 aprilie 2020.

¹⁶⁵ ȘCHIOPU, S. D. Despre (im)posibilitatea reținerii infracțiunii de zădărnire a combaterii bolilor în cazul persoanelor infectate cu SARS-CoV-2 care au refuzat internarea în perioada stării de urgență. În : *Revista Dreptul*, 11/2020, p. 132-149.

¹⁶⁶ Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 232 din 21 martie 2020.

participarea publicului pentru practicile și ritualurile cu caracter public, fie cu un număr minim de persoane, potrivit normelor canonice, pentru practicile și ritualurile cu caracter privat, precum botezurile, cununiile sau înmormântările. În ambele cazuri, trebuiau respectate strict măsurile de protecție individuală și colectivă pentru prevenirea răspândirii COVID-19.

Regulile pentru accesul și desfășurarea activităților în lăcașurile de cult și locațiile unde se organizau slujbe și adunări religioase includ asigurarea unei suprafețe de minimum 4 mp pentru fiecare persoană și o distanță de minimum 2 m între persoane. Persoanele erau obligate să își dezinfeceteze mâinile și să poarte măști care acoperă gura și nasul. Accesul nu era permis pentru cei cu simptome de infecție respiratorie. Anunțuri scrise cu regulile de igienă și distanțare fizică erau fi plasate la loc vizibil. Circuite separate de intrare și ieșire puteau fi organizate acolo unde era posibil. Slujbele în aer liber puteau fi oficiate cu menținerea unei distanțe de 1,5 m între persoane¹⁶⁷.

Dreptul la întrunire

Pe durata stării de urgență, au fost interzise organizarea și desfășurarea mitingurilor, demonstrațiilor, procesiunilor sau a altor întruniri în spații deschise, precum și a oricăror alte întruniri de natura activităților culturale, științifice, artistice, religioase, sportive sau de divertisment în spații închise¹⁶⁸.

Libertatea economică

Activitatea de servire și consum al produselor în spațiile comune din interiorul și exteriorul localurilor publice a fost suspendată temporar. Excepții au fost făcute pentru activitățile care nu presupuneau rămânerea clienților în spații, precum "drive-in", "room-service", livrare la client, "take-away" etc. De asemenea, a fost suspendată temporar activitatea de comercializare cu amănuntul în centrele comerciale cu suprafața mai mare de 15.000 mp, cu excepția vânzării de produse alimentare, veterinare, farmaceutice, de optică medicală, serviciilor de curățătorie, produselor electronice și electrocasnice (dacă sunt

¹⁶⁷ Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 232 din 21 martie 2020.

¹⁶⁸ Anexa nr. 1/2020 la Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României - MĂSURI de primă urgență cu aplicabilitate direct, emis de Președintele României.

livrate la domiciliu) și activităților operatorilor economici cu acces direct din exteriorul incintei¹⁶⁹.

Măsurile pentru reluarea activității în spațiile comerciale tip mall au inclus instalarea panourilor de informare privind regulile de igienă și distanțare fizică, marcarea direcțiilor de circulație și restricționarea accesului persoanelor cu simptome de infecție respiratorie. Capacitatea centrelor comerciale a fost limitată pentru a asigura o suprafață de minimum 7 mp/persoană, iar panouri separatoare au fost instalate în zonele de informare și casierii. Accesul și ieșirea au fost separate, iar suprafețele și echipamentele trebuiau dezinfectate frecvent cu produse biocide avizate. Au fost instalate dispensere cu dezinfectant pentru mâini și trebuia asigurată igienizarea frecventă a toaletelor și ventilația spațiilor. Programul de întreținere a echipamentelor de climatizare trebuia revizuit pentru a include curățarea și schimbarea filtrelor. Personalul de curățenie trebuia instruit privind măsurile de protecție individuală și procedurile de curățare și dezinfectare. Era interzisă testarea produselor cosmetice pe piele, iar unitățile de alimentație publică funcționau doar în sistem "take away". Accesul în cabinele de probă era restricționat, iar ventilația acestora era obligatorie. Locurile de joacă pentru copii, sălile de cinema și de jocuri au fost închise¹⁷⁰.

Libertatea de comunicare

În perioada stării de urgență, toate materialele media - inclusiv alertele sanitare, comunicatele, textele, fotografiile și materialele audio-video - care aveau scopul de a sprijini măsurile de prevenire a răspândirii COVID-19, trebuiau mediatizate gratuit și considerate ca timp suplimentar față de spațiul alocat pentru publicitate. Difuzarea acestor materiale era solicitată de către Grupul de comunicare strategică din cadrul Comitetului Național pentru Situații Speciale de Urgență, iar în momentul difuzării trebuiau identificate

¹⁶⁹ Ordinul ministrului sănătății și al ministrului afacerilor interne nr. 95/1103/17 iunie 2020 pentru aprobarea regulilor privind accesul în lăcașele de cult, distanța minimă de siguranță și măsuri sanitare specifice pentru desfășurarea activităților religioase, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 520 din data de 17 iunie 2020.

¹⁷⁰ Anexa nr. 1/2020 la Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României - MĂSURI de primă urgență cu aplicabilitate direct, emis de Președintele României.

cu mențiunea "Mesaj de utilitate publică". Această măsură a fost aplicabilă începând cu data de 29 martie 2020¹⁷¹.

Toate restricțiile provocate de pandemia de COVID-19 au încetat începând cu data de 9 martie 2022, prin decizia Președinției României de a înceta starea de alertă și a ridica toate restricțiile adoptate pentru combaterea pandemiei de COVID-19. Comitetul Național pentru Situații de Urgență (CNSU) a adoptat o hotărâre care a abrogat Hotărârea CNSU nr. 6/2022 privind procedura de aprobare a regulilor de aplicare a măsurii carantinei asupra persoanelor. Această decizie a fost luată în considerarea reglementărilor legale actuale și a obligației de a abroga dispoziții legale învechite sau contradictorii¹⁷².

Implementarea măsurilor pentru combaterea pandemiei la nivelul administrației locale. Studiu de caz : municipiul Iași

Rolul administrațiilor locale în combaterea pandemiei de COVID-19 în România a fost esențial pentru gestionarea efectelor acestei crize de sănătate publică la nivel comunitar. Aceste entități au avut sarcina de a implementa și adapta măsurile naționale la specificul local, coordonând acțiunile de prevenție, testare și tratament, dar și asigurând comunicarea eficientă cu cetățenii.

Administrațiile locale au fost implicate în organizarea centrelor de testare și în coordonarea campaniilor de vaccinare, facilitând accesul populației la servicii esențiale de sănătate. De asemenea, au avut rolul de a asigura respectarea măsurilor de distanțare socială și de carantină, adaptându-le în funcție de dinamica și particularitățile epidemice din fiecare zonă.

Un alt aspect important a fost susținerea economică și socială a comunităților afectate, prin măsuri de sprijin pentru persoanele vulnerabile, precum și pentru afacerile

¹⁷¹ Măsuri de prevenire și control al infecțiilor aplicabile pe durata stării de alertă. Anexă la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 389 din 14 mai 2020.

¹⁷² Ordinul comun al ministrului sănătății și ministrului economiei, energiei și mediului de afaceri nr. 1088 din 16 iunie 2020 pentru aprobarea regulamentelor privind stabilirea măsurilor specifice de prevenire a răspândirii virusului SARS-CoV-2 pentru activitățile în centrele comerciale în care își desfășoară activitatea mai mulți operatori economici, de tip mall, organizarea și desfășurarea activităților din sălile de pariuri sportive, în condiții de securitate, precum și pentru locațiile în care se desfășoară activitatea de jocuri de noroc, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 514 din data de 16 iunie 2020.

locale. Administrațiile au colaborat cu organizații non-guvernamentale și cu sectorul privat pentru a mobiliza resurse și a oferi suport celor mai afectați de pandemie.

Comunicarea transparentă și eficientă a fost crucială pentru a menține încrederea publicului și pentru a combate dezinformarea. Administrațiile locale au utilizat diverse canale de comunicare pentru a informa cetățenii despre evoluția pandemiei, măsurile de prevenție, disponibilitatea serviciilor de sănătate și programele de vaccinare.

Administrațiile locale au jucat un rol vital în efortul național de combatere a pandemiei de COVID-19 în România, demonstrând flexibilitate și capacitatea de a răspunde rapid la nevoile comunităților lor. Prin acțiunile lor, au contribuit semnificativ la limitarea răspândirii virusului, la protejarea sănătății publice și la susținerea economică și socială a cetățenilor într-un moment de criză profundă¹⁷³.

Începând cu martie 2020, orașul Iași, ca și restul lumii, s-a confruntat cu provocările aduse de pandemia globală de COVID-19. În răspuns la această criză sanitară fără precedent, Comitetul Local pentru Situații de Urgență al Municipiului Iași a fost convocat în ședințe extraordinare pentru a adopta măsuri rapide și eficiente care să protejeze sănătatea și securitatea cetățenilor.

În primele zile ale crizei, CLSU Iași a luat decizii cheie pentru limitarea răspândirii virusului. Accesul la serviciile esențiale ale municipiului, cum ar fi Serviciul de Stare Civilă, a fost restricționat, permițând doar activitățile critice precum căsătoriile (cu un număr limitat de participanți), înregistrările de nașteri și decese, și eliberarea de documente urgente. De asemenea, s-a dispus dezinfectarea stațiilor de transport public și ajustarea accesului în mijloacele de transport pentru a proteja atât pasagerii, cât și personalul¹⁷⁴. În continuare, Comitetului Local pentru Situații de Urgență al Municipiului Iași a luat măsuri adiționale pentru prevenirea răspândirii COVID-19, precum anularea unor cursuri, stabilirea programului de lucru de către conducătorii unităților și instituțiilor, și comunicarea măsurilor către diverse instituții și servicii publice¹⁷⁵.

¹⁷³ Ruxandra DINU, Managementul situațiilor de urgență – tip specific de management în administrația publică, [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://www.juridice.ro/685556/managementul-situatiilor-de-urgenta-tip-specific-de-management-in-administratia-publica.html>

¹⁷⁴ Hotărârea nr.1 a CLSU Iași din 09.03.2020, [citată 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open

¹⁷⁵ Hotărârea nr. 2 a CLSU Iași din 11.03.2020, [citată 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open

La data de 17.03.2020, în contextul stării de urgență declarate la nivel național prin Decretul nr. 195/16.03.2020, și având în vedere evoluția globală și națională a pandemiei de coronavirus, precum și recomandările Grupului de suport tehnico-științific și ale Comitetului Național pentru Situații de Urgență, Comitetul Local pentru Situații de Urgență al Municipiului Iași, întrunit în ședință extraordinară, a adoptat următoarele decizii: implementarea zilnică a măsurilor de dezinfectare în zonele de acces ale blocurilor de către Asociațiile de Proprietari/Locatarî începând cu 17.03.2020, cu monitorizare și verificare asigurate de Serviciul Asociații Proprietari ; monitorizarea activității din mall-urile principale ale orașului de către Poliția Locală Iași pentru a preveni aglomerările și a decide măsuri suplimentare dacă este necesar¹⁷⁶.

Pe fondul situației actuale globale și naționale privind pandemia de coronavirus și în lumina decretului de stare de urgență nr. 195/16.03.2020, precum și a ordonanțelor militare nr. 2 și nr. 3 emise pentru prevenirea răspândirii COVID-19, Comitetul Local pentru Situații de Urgență al Municipiului Iași a decis, la 25.03.2020, următoarele, ținând cont de reglementările și hotărârile anterioare la nivel național și local: extinderea excepțiilor de la restricțiile de circulație stabilite anterior pentru a include donatorii de sânge înregistrați, angajații din sectorul alimentar și agroalimentar, și personalul din sistemul penitenciar ; accesul în transportul public pentru categoriile menționate se va face pe baza dovezilor de identitate specifice fiecărei categorii ; obligația purtării măștilor și a mănușilor de protecție de unică folosință de către toate persoanele care folosesc transportul public, cu condiția utilizării exclusive a locurilor pe scaune ; prioritizarea persoanelor de peste 65 de ani în magazine și farmacii între orele 11:00 și 13:00, conform Ordonanței Militare nr. 3, necesitând doar prezentarea unui document de identitate¹⁷⁷. Se poate observa cum toate aceste măsuri au afectat serios libertatea de circulație a cetățenilor, dreptul la viața privată, dreptul la muncă etc.

Analiza activității administrației locale la nivelul municipiului Iași evidențiază importanța consilierilor juridici în general dar mai ales în timpul unor crize majore precum a fost pandemia de COVID-19. Aceștia au contribuit la asigurarea conformității legale a

¹⁷⁶ Hotărârea nr. 5 a CLSU Iași din 17.03.2020, [citată 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open

¹⁷⁷ Hotărârea nr. 10 a CLSU Iași din 25.03.2020, [citată 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open

tuturor deciziilor și măsurilor luate pentru a combate răspândirea virusului, având în vedere în același timp drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Consilierii juridici au verifică toate hotărârile și ordonanțele emise de autoritățile locale și naționale pentru a se asigura că sunt în deplină concordanță cu legislația existentă. În contextul pandemiei de COVID-19, aceasta a inclus interpretarea și aplicarea legilor privind starea de urgență, carantina, restricțiile de circulație, drepturile angajaților și protecția datelor personale ale celor infectați sau suspecți de infecție.

Republica Moldova

Parlamentul Republicii Moldova a declarat stare de urgență pentru perioada 17 martie și 15 mai 2020, în contextul pandemiei de COVID-19. Pe durata acesteia, Comisia pentru Situații Excepționale a fost autorizată să implementeze măsuri precum: regimuri speciale de intrare/ieșire din țară și de circulație pe teritoriul țării, carantină și alte măsuri sanitaro-antiepideice, interzicerea adunărilor și manifestațiilor publice, raționalizarea consumului de alimente și produse de necesitate, coordonarea informării în masă, modificarea procedurilor de numire și destituire a conducătorilor, interzicerea demisiei lucrătorilor, chemarea cetățenilor pentru servicii publice și rechiziția de bunuri pentru prevenirea și lichidarea consecințelor situației de urgență¹⁷⁸.

Guvernul Republicii Moldova a coordonat și comunicat intersectorial implementarea măsurilor de sănătate publică asociate urgenței COVID-19, prin intermediul CNESP și Comisiei pentru Situații Excepționale. Măsurile, inclusiv restricționarea deplasării și cele socio-economice, s-au implementat în funcție de etapele de transmitere a COVID-19, situația epidemiologică și capacitatea sistemului de sănătate. CNESP și CTESP au asigurat coordonarea măsurilor pentru toate riscurile/urgențele de sănătate publică, inclusiv COVID-19. Coordonarea intersectorială a fost esențială pentru gestionarea pandemiei și diminuarea impactului socio-economic și asupra sistemului de

¹⁷⁸ Ordonanța militară nr. 4/29 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 257 din 29 martie 2020.

sănătate. Managementul urgențelor, inclusiv pandemiile de A(H1N1) și COVID-19, se realizează în baza planurilor inter-sectoriale și hotărârilor aprobate de CNESP¹⁷⁹.

Hotărârea CNESP nr. 61 din 09.09.2021 a declarat stare de urgență privind sănătatea publică pe întreg teritoriul Republicii Moldova pentru perioada 10.09-30.10.2021, din cauza creșterii continue a numărului de îmbolnăviri, de la 479 de cazuri înregistrate în săptămâna 28 (12.07-18.07) până la 3231 în săptămâna 35 (30.08-05.09). Această stare de urgență a fost ulterior prelungită până la 30.11.2021 prin Hotărârea CNESP nr. 64 din 26 octombrie 2021.

Pe 15.09.2021, Hotărârea Guvernului nr. 177 a modificat componența CNESP prin includerea mai multor persoane cu expertiză în domeniul sănătății publice, inclusiv din societatea civilă. Acest lucru a crescut așteptările ca hotărârile CNESP să fie argumentate din punct de vedere medical și epidemiologic și să nu genereze controverse, așa cum s-a întâmplat anterior.

În 2020-2021, CNESP și CSE au admis că măsurile adoptate împotriva pandemiei au fost disproporționate, neuniforme, au limitat semnificativ drepturile și libertățile omului și nu au reușit să prevină sau să contracareze răspândirea SARS-CoV-2. Printre drepturile cel mai afectate s-au numărat libertatea de întrunire pașnică, libertatea de exprimare, libertatea de circulație, accesul la informații, dreptul la petiționare și accesul la justiție. De asemenea, drepturile economice, sociale și culturale au fost afectate de pandemie, restricțiile aferente și criza socio-economică aferentă. În plus, se consideră că anumite măsuri antipandemice nu au ținut cont de situația grupurilor vulnerabile și marginalizate, ceea ce a avut un impact negativ disproporționat asupra lor¹⁸⁰.

Libertatea circulației

Pe durata stării de urgență, serviciile de transport public pentru pasageri au fost suspendate, fără a se asigura modalități alternative de transport, inclusiv pentru persoanele

¹⁷⁹ Hotărâre nr. 16 din 8 martie 2022 pentru abrogarea Hotărârii Comitetului Național pentru Situații de Urgență nr. 6/2022 privind procedura de aprobare a regulilor de aplicare a măsurii carantinei asupra persoanelor, publicat în M. Of. nr. 230 din 8 martie 2022.

¹⁸⁰ Hotărâre Nr. 55 din 17-03-2020 privind declararea stării de urgență, publicat : 17-03-2020 în Monitorul Oficial Nr. 86 art. 96.

cu mobilitate redusă, ceea ce a îngreunat accesul acestora la serviciile medicale și la achiziționarea de bunuri esențiale. Din 25 martie 2020, Comitetul pentru Situații de Urgență (CSU) a restricționat dreptul persoanelor cu vârsta de 63 de ani și peste de a părăsi locuința sau de a se afla în locuri publice (inclusiv parcuri, păduri, locuri de joacă, terenuri sportive și zone de recreere) în lipsa unei urgențe. Excepțiile de la această reglementare au inclus: necesitatea deplasării la locul de muncă, în cazul în care activitatea nu a putut fi realizată la distanță; necesitatea achiziționării de alimente; necesitatea obținerii de asistență medicală care nu a putut fi amânată; alte motive justificate și imposibil de amânat, precum decesul unui membru de familie, necesități personale și necesități legate de animalele de companie etc. După 15 mai 2020, la terminarea stării de urgență, interdicția de a accesa spațiile publice fără o urgență nu a fost ridicată pentru persoanele de 63 de ani și peste, în timp ce pentru alte grupe de vârstă accesul în spații publice a fost restricționat doar pentru grupuri de peste trei persoane¹⁸¹.

Dreptul la întrunire pașnică

În perioada 10 martie - 1 aprilie 2020 a fost interzisă organizarea și desfășurarea evenimentelor masive cu mai mult de 50 de persoane, cu posibilitatea de revizuire a termenului în funcție de evoluția situației epidemiologice. Totuși, autoritățile competente, precum Agenția Națională pentru Sănătate Publică, puteau permite, în cazuri excepționale, organizarea unor astfel de evenimente, după o analiză complexă intersectorială și cu obligativitatea întocmirii de către organizatori a unei liste de evidență epidemiologică a evenimentului, conform modelului stabilit de Agenția Națională pentru Sănătate Publică¹⁸².

În condițiile codurilor de alertă galben sau portocaliu, s-au permis adunările în masă cu caracter unic de până la 50 de persoane, cu respectarea măsurilor de sănătate publică, inclusiv întocmirea unei liste de evidență epidemiologică, purtarea măștii de

¹⁸¹ Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobata prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020, p. 5 [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>.

¹⁸² Apel public cu privire la abordarea bazată pe drepturile omului în hotărârile Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică (CNESP) [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://cpr.md/2021/11/22/apel-public-cu-privire-la-abordarea-bazata-pe-drepturile-omului-in-hotararile-cnesp/>

protecție, menținerea distanței sociale, trierea și termometria participanților, și asigurarea cu dezinfectanți pe perioada evenimentului. Aceste reguli s-au aplicat cu excepția spațiilor adiacente instituțiilor publice, de învățământ, spitalelor sau altor locuri cu risc sporit de infecție.

În condițiile codului de alertă roșu, au fost interzise adunările și evenimentele de orice fel, activitățile în zonele de agrement, parcurile de distracții, picnicurile, activitățile sportive și organizarea de ceremonii (nunți, cumătrii, omagieri, mese de pomenire, petreceri, etc.) în orice instituție, publică sau privată. De asemenea, a fost permisă aflarea în parcuri doar în grupuri de maxim trei persoane, cu excepția familiei și a persoanelor cu vârsta de peste 63 ani¹⁸³.

Dreptul la învățatură

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a dispus suspendarea procesului educațional în toate instituțiile de învățământ, inclusiv cele universitare, la 11 martie 2020, cu posibilitatea de revizuire a termenului în funcție de evoluția situației epidemiologice¹⁸⁴. Școlile au avut posibilitatea să organizeze învățământul la distanță. Această situație a creat inegalități substanțiale între elevi, deoarece mulți dintre ei nu au dispus de mijloacele necesare pentru școala online.

Dreptul la muncă

Codul muncii al Republicii Moldova a fost modificat pentru a permite angajatorilor să schimbe temporar locul de muncă al salariaților, fără a schimba contractul individual de muncă, în situații excepționale, precum starea de urgență, asediu, război sau starea de urgență privind sănătatea publică. Autoritățile competente pot prevedea o altă durată a timpului de muncă sau pot dispune atragerea la muncă suplimentară, depășind limitele prevăzute de cod, pentru unele categorii de salariați. De asemenea, conducătorii unităților,

¹⁸³ Impactul COVID-19 asupra drepturilor omului în Republica Moldova, [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://moldova.un.org/sites/default/files/2021-08/Impactul%20COVID-19.%20Sumarul%20cercetarii%20%28OHCHR%29.pdf>

¹⁸⁴ Comisia națională extraordinară de sănătate publică Hotărâre nr. 6 din 10 martie 2020 privind evoluția situației epidemiologice a infecției COVID-19 [citată 23 martie 2023] disponibil la https://gov.md/sites/default/files/hot_cnesp_nr.6.pdf

după consultarea reprezentanților salariaților, pot transfera zilele de repaus în alte zile, iar pentru autoritățile și instituțiile publice, acest drept aparține Guvernului¹⁸⁵.

Dreptul la sănătate

Pentru a preveni acutizarea stărilor cronice și morbiditatea și mortalitatea indirectă când serviciile erau perturbate de pandemia COVID-19, serviciile medicale esențiale au fost prioritizate. Acestea includ imunizare, sănătate reproductivă, servicii pentru populația vulnerabilă, asigurarea medicamentelor și suportului pentru boli cronice, managementul stărilor medicale urgente și afecțiunilor acute, servicii auxiliare (imagistică de diagnostic, laborator, bancă de sânge), servicii critice (dializă), și servicii de sănătate care nu pot fi amânate (oncologie, radioterapie, chimioterapie). Reducerea numărului de cazuri COVID-19 a permis restabilirea serviciilor medicale suspendate, deciziile de relansare depinzând de situația specifică, precum beneficiile tratamentului timpuriu pentru cancer și riscul imunopresiei asociate. Strategiile de restabilire a serviciilor comprehensive au fost revizuite periodic, deoarece suspendarea temporară a generat restanțe și a crescut cererea de asistență medicală. Pandemia a dus și la complicații și morbidități asociate cu întârzierea acordării asistenței medicale, exacerbând bolile netransmisibile și generând creșterea violenței domestice și a afecțiunilor de sănătate mintală.

Restabilirea serviciilor a fost făcută în contextul unei noi normalități, caracterizate de riscurile continue de transmitere a COVID-19 și reapariția clusterelor locale. Serviciile trebuiau restabilite în condiții de siguranță, anticipând probabilitatea reintroducerii măsurilor restrictive. Planificarea de urgență putea include aprovizionarea cu ambulanțe și paturi, stabilirea protocoalelor clare, instruirea personalului și consolidarea rezilienței serviciilor pentru a crește rapid capacitățile de tratament pentru COVID-19 și a asigura accesul sigur la servicii medicale esențiale de înaltă calitate¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020, p. 5 [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>

¹⁸⁶ Comisia națională extraordinară de sănătate publică Hotărâre nr. 6 din 10 martie 2020 privind evoluția situației epidemiologice a infecției COVID-19 [citată 23 martie 2023] disponibil la https://gov.md/sites/default/files/hot_cnesp_nr.6.pdf

Dreptul la informare

Principiile esențiale de informare corectă în cadrul serviciilor media audiovizuale pe perioada stării de urgență induse de pandemia COVID-19 au fost cuprinse în mai multe acte normative. Informațiile oficiale și comunicatele emise de Comisia pentru situații excepționale a Republicii Moldova și alte autorități publice trebuiau difuzate cu prioritate maximă, integral și fără întârziere, inclusiv prin limbaj mimico-gestual sau titrare sincronă. Furnizorii de servicii media trebuiau să difuzeze informații legate de evoluția situației epidemiologice, provenind exclusiv din surse verificate și cu prezentarea obligatorie a poziției autorităților publice competente. Serviciile media audiovizuale aveau responsabilitatea de a disemina informații din surse oficiale și de încredere, naționale și internaționale, pentru a contracara răspândirea de știri false pe rețelele de socializare. Redactarea și prezentarea informațiilor trebuia să fie realizate cu circumspecție sporită, rigoare și acuratețe maximă, ținând cont de impactul potențial al informațiilor difuzate. Există o cerință de coerență și adecvare între subiectul abordat și imaginile care însoțesc comentariul. Titlurile și textele afișate pe ecran trebuiau să reflecte cât mai exact esența faptelor și datelor prezentate. Pe durata stării de urgență, informațiile difuzate trebuiau să respecte adevărul, să fie verificate riguros în prealabil, expuse, descrise și prezentate imparțial, transmise fidel și comentate onest, fără ingerințe exterioare, fie din partea entităților publice, fie din partea unor organisme private¹⁸⁷.

Libertatea religioasă

Pentru organizarea evenimentelor religioase în condițiile codului de alertă galben sau portocaliu, s-a recomandat organizarea slujbelor la aer liber, cu respectarea distanței de 2 metri între persoane, purtarea măștilor de protecție și limitarea numărului de vizitatori. Persoanele în vârstă și cele cu boli cronice erau îndemnate să evite locurile aglomerate și să se roage acasă, să se excludă organizarea pelerinajelor și să se organizeze slujbele cu transmitere la distanță/online. Dacă slujbele bisericești erau organizate în interior, trebuiau respectate următoarele măsuri: curățenie generală și dezinfecție a întregului spațiu;

¹⁸⁷ Legea Nr. 69 din 21-05-2020 cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență privind sănătatea publică și modificarea unor acte normative, publicat : 26-05-2020 în Monitorul Oficial Nr. 124-125 art. 222.

monitorizarea stării de sănătate a slujitorilor și a enoriașilor; instalarea dozatoarelor cu soluție dezinfectantă la intrări; admiterea enoriașilor doar cu măști de protecție; organizarea fluxului de enoriași pentru evitarea aglomerării; păstrarea distanței de cel puțin 1 metru; abținerea de la ritualul împărtășaniei; igienizarea și dezinfectarea periodică a suprafețelor și obiectelor frecvent atinse; informarea slujitorilor și enoriașilor despre măsurile de prevenire a COVID-19, evitând discriminarea și stigmatizarea.

În caz de alertă cu cod roșu, toate manifestările religioase erau interzise, cu excepția serviciilor legate de înmormântare, botez sau cununie. Acestea puteau avea loc respectând măsurile de protecție și cu maxim 10 persoane în interiorul lăcașului¹⁸⁸.

Studiu de caz : dreptul la ocrotirea sănătății în timpul pandemiei de Covid-19 în Republica Moldova. În perioada pandemiei de Covid-19, dreptul la sănătate s-a numărat printre preocupările principale ale celor care au solicitat sprijinul Centrului de Criză pentru Drepturile Omului înființat în cadrul Institutului pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM)¹⁸⁹. Statul are datoria esențială, garantată de Constituția Republicii Moldova și de alte norme legale, de a asigura respectarea acestui drept. În circumstanțele pandemiei, protejarea sănătății a fost crucială, având în vedere starea sistemului de sănătate din Republica Moldova și impactul universal al pandemiei asupra tuturor rezidenților, fără distincție de condiție socială sau economică.

Conform Ordonanței nr. 2 din 20 martie 2020, emisă de Comisia pentru Situații Excepționale, toate instituțiile publice de sănătate au fost obligate să ofere asistență medicală oricărei persoane care prezintă simptomele Covid-19, indiferent dacă erau sau nu asigurate în cadrul sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală. Costurile generate de îngrijirea medicală a pacienților specificați trebuiau acoperite din fondurile destinate asigurărilor de sănătate obligatorii, conform deciziilor Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

¹⁸⁸ Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020, p. 5 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>

¹⁸⁹ A fost creat un centru de criză pentru drepturile omului, în contextul stării de urgență, 8.04.2020, [citată 3 septembrie 2022] disponibil la <https://noi.md/md/societate/a-fost-creat-un-centru-de-criză-pentru-drepturile-omului-in-contextul-starii-de-urgenta>

Deși s-a promis că tratamentul pentru cei suspectați sau confirmați cu Covid-19 va fi oferit gratuit, cetățenii au raportat diverse cazuri de discriminare și abuzuri legate de drepturi. Concret, conform Dispoziției nr. 15 din 8 aprilie 2020, persoanele care nu au acumulat 12 luni de cotizații în ultimii 24 de luni, inclusiv cei întorși din străinătate, trebuiau să se asigure medical pe cont propriu achitând o primă de asigurare obligatorie de sănătate într-o sumă fixă, până la înregistrarea ca șomeri și solicitarea ajutorului de șomaj.

Au fost înregistrate numeroase plângeri rapoarte conform cărora cetățenilor li s-a cerut neoficial să achiziționeze polița de asigurare medicală pentru a primi îngrijiri medicale. De asemenea, persoanele care încercau să se întoarcă în țară au fost confruntate cu refuzul îmbarcării în avion dacă nu puteau prezenta dovada plății asigurării medicale. La punctele de trecere a frontierei, era necesar ca aceștia să semneze o declarație angajându-se să cumpere polița de asigurare medicală în termen de trei zile. Dat fiind costul ridicat al primei de asigurare (peste 4000 de lei), mulți cetățeni au indicat că nu pot suporta această cheltuială. Această cerință a creat o situație problematică, având în vedere că persoanele întoarse din străinătate erau și obligate să intre în autoizolare pentru 14 zile, ceea ce le împiedica practic achiziționarea poliței de asigurare în termenul stabilit.

IDOM a observat că, deși teoretic cetățenii asigurați ar trebui să primească tratament gratuit dacă sunt infectați cu Covid-19, în practică, doar cei spitalizați au beneficiat de această gratuitate. Persoanele care s-au tratat acasă, chiar și având asigurare medicală obligatorie, au fost nevoite să suporte costurile medicamentelor, care au variat semnificativ în funcție de severitatea bolii. IDOM a luat măsuri legale și a apelat la autorități pentru ca cheltuielile de tratament la domiciliu să fie acoperite de fondurile de asigurări de sănătate.

Angajații din sănătate au raportat, adesea anonim, încălcări grave ale drepturilor lor, legate de riscul zilnic de infectare cu Covid-19 datorită lipsei echipamentelor de protecție adecvate (măști, mănuși, costume de protecție, viziere, ochelari, dezinfectanți) și refuzul testării celor care prezentau simptome sau au fost în contact cu persoane infectate. De asemenea, a fost semnalată lipsa instruirilor eficiente pentru gestionarea situațiilor de risc. Această problemă a fost deosebit de acută în rândul personalului din asistența medicală primară și cel din serviciile de urgență pre-spitalicești, reflectându-se în numărul

crescut de cazuri de Covid-19 în rândul acestora, posibil din cauza echipamentului de protecție insuficient și a lipsei de dezinfectanți.

Cetățenii au raportat încălcări ale dreptului la acordul informat în ceea ce privește serviciile medicale, în special legate de refuzul externării. Au fost înregistrate cazuri în care persoanele testate pozitiv pentru Covid-19 erau reținute în secții izolate ale spitalelor, fără posibilitatea de a pleca, până la obținerea unui rezultat negativ la test. Solicitățile de externare pentru tratament la domiciliu erau respinse, cu amenințări de implicare a poliției și aplicare de sancțiuni. În principiu, tratamentul într-o instituție medicală se bazează pe consimțământul pacientului, iar refuzul externării acestuia ar putea fi considerat detenție ilegală. Pacienții care alegeau să fie externați ar fi trebuit să continue tratamentul sub supravegherea medicului de familie, cu respectarea autoizolării.

De asemenea, accesul la testarea gratuită pentru Covid-19 a fost limitat prin refuzul unor medici de familie de a elibera trimitere pentru testare, forțând pacienții să apeleze la servicii private costisitoare sau la transportul de urgență pentru a fi testați gratuit la centrele specializate. Aceste refuzuri nu au justificare în conformitate cu protocoalele naționale, care i-a obligat pe medici să faciliteze testarea și tratamentul pentru Covid-19.

Mai mult, unii pacienți s-au confruntat cu refuzul serviciilor medicale, inclusiv internări și intervenții programate, dacă nu puteau prezenta un test negativ pentru Covid-19, practică ilegală datorită costurilor prohibitive ale testelor suportate de pacienți și absenței suspiciunii medicale justificate. În final, accesul la serviciile medicale pe perioada pandemiei a fost semnificativ dificil, cu multe proceduri amânate sau anulate, datorită restricțiilor impuse de autorități, afectând asistența medicală pentru condiții non-urgente.

O altă problemă semnalată a fost dificultatea de comunicare între pacienții internați în secțiile de terapie intensivă și familiile lor, din cauza restricțiilor de acces la telefon, cu informații limitate și adesea neclare furnizate de personalul medical.

În plus, s-a ridicat problema calității asistenței medicale oferite la distanță de medicii de familie pacienților cu Covid-19 care s-au autoizolat acasă. Tratamentul și monitorizarea stării de sănătate prin apeluri telefonice s-au dovedit a fi insuficiente, riscând să agraveze condițiile pacienților. Această metodă de asistență medicală a fost particular dificilă pentru persoanele în vârstă sau pentru cele fără acces la tehnologia modernă,

deoarece lipsa unor mijloace de comunicare video a împiedicat o evaluare adecvată a stării de sănătate¹⁹⁰.

4.2. Acțiuni ale societății civile pentru apărarea drepturilor omului. Instituția Avocatului Poporului și activitatea sa.

Societatea civilă s-a manifestat activ în apărarea drepturilor fundamentale în timpul pandemiei de Covid din România, așa cum arată, de exemplu, o luare de poziție a Greenpeace România semnată de reprezentanții a zece ONG-uri și adresată Președintelui României, Prim-Ministrului, Ministrului Afacerilor Interne, Președintelui Camerei Deputaților, Biroului Permanent al Senatului și Avocatului Poporului.

Acest document menționează faptul că autoritățile române au luat măsuri imediat înaintea și în timpul stării de urgență care pun sub semnul întrebării respectarea drepturilor omului și a valorilor democratice. Deși se înțelege necesitatea stării de urgență, există îngrijorări cu privire la lipsa de proporționalitate dintre limitarea drepturilor și nevoia reală care a dictat unele măsuri, precum și procesul de luare a deciziilor fără consultarea societății civile. Deși autoritățile nu par ostile față de drepturile omului și valorile democratice în comunicările lor, implementarea multor măsuri pare să încalce aceste principii mai mult decât este justificat, indicând o lipsă de perspectivă mai degrabă decât rea-credință.

Textul critică lipsa de experți în drepturile omului și de implicare a Parlamentului în administrarea crizei din România. Autorii solicită includerea experților și demnitarilor în structurile de consiliere și decizie pentru a asigura respectarea drepturilor omului și valorilor democratice și pentru a evita decizii disproporționate sau insuficient înrădăcinate în practica democratică. Ei cer Parlamentului să monitorizeze constant starea drepturilor omului și să colaboreze pentru a asigura că orice limitare a drepturilor este strict necesară. Autorii cred că o atitudine responsabilă a autorităților va îmbunătăți respectarea legii și restricțiilor, va consolida încrederea dintre stat și societate, și oferă exemple de măsuri pe care le consideră disproporționate.

¹⁹⁰ IDOM, Raport privind monitorizarea respectării drepturilor omului în Republica Moldova în contextul pandemiei Covid-19, [citată 3 septembrie 2022] disponibil la https://idom.md/wp-content/uploads/2021/01/Raport_Final_IDOM-1.pdf

Acest text subliniază o situație în care autorii cred că executivul român ar fi putut acorda mai multă atenție drepturilor omului și procedurilor democratice: notificarea Consiliului Europei privind derogarea de la unele articole ale Convenției europene a drepturilor omului. Autorii consideră că această notificare nu era necesară, deoarece România avea deja suficiente mijloace în cadrul Convenției pentru a lua măsuri urgente necesare. Ei susțin această opinie argumentând că alte state au luat măsuri chiar mai dure fără a fi necesară o asemenea notificare, și că notificarea a fost făcută fără discuție sau informare la nivel național.

Documentul tratează probleme legate de dreptul la informație și limitarea libertății presei în România pe durata stării de urgență datorate pandemiei de COVID-19. Deși dreptul la informație nu a fost explicit limitat în Decretul de Instituire a Stării de Urgență, au existat numeroase încălcări, cum ar fi refuzul instituțiilor la nivel județean de a răspunde la cererile de informații publice făcute de jurnaliști, și cererea Guvernului către prefecți de a nu face publice informații privind evoluția pandemiei. Autorii argumentează că această lipsă de transparență este contraproductivă și excede necesitățile generate de criza pandemică.

În plus, decretul prezidențial a dat instituțiilor publice atribuții insuficient reglementate, cum ar fi posibilitatea de a bloca accesul utilizatorilor la conținutul care promovează știri false legate de COVID-19, ceea ce s-a întâmplat cu cel puțin două site-uri. Autorii consideră că această atribuție poate deschide calea spre abuz și poate pune în pericol libertatea presei, deoarece nu Guvernul ar trebui să stabilească valoarea de adevăr a informațiilor oferite de mass-media.

Autorii concluzionează că măsurile și deciziile luate ar fi respectat mai mult principiile democratice și drepturile omului dacă ar fi fost consultate persoane cu expertiză și competențe în domeniul drepturilor omului și al democrației. Această expertiză ar fi contribuit la o mai bună adecvare a măsurilor și la limitarea efectelor nedorite.

Textul subliniază importanța colaborării și încrederii dintre stat și cetățeni pentru asigurarea conformării cetățenilor cu măsurile luate în timpul crizei. Se argumentează că, pentru a câștiga încrederea cetățenilor, statul român trebuie să ofere nu doar siguranță, ci și respect și transparență. Autorii sugerează includerea experților și demnitarilor cu rol în problematica drepturilor omului în grupuri și instituții cheie, cum ar fi Grupul de suport

tehnico-științific, Comitetul Național pentru Situații Speciale de Urgență și Grupul de Lucru Interinstituțional pentru evaluarea impactului economic, financiar și bugetar asupra României.

Autorii observă, de asemenea, că Parlamentul nu acordă suficientă atenție situației drepturilor omului sau respectării procedurilor și principiilor democratice în timpul stării de urgență, deși aceasta se află printre datoriile și competențele sale. Prin urmare, autorii solicită Parlamentului României să monitorizeze în mod continuu respectarea drepturilor omului în această perioadă și să coopereze loial cu executivul în acest sens¹⁹¹.

Una dintre cele mai active instituții în apărarea drepturilor omului a fost, în această perioadă, Avocatul Poporului.

În România, Avocatul Poporului este o instituție importantă, creată de Constituția României din 1991, având rolul principal de a apăra drepturile și libertățile individuale ale cetățenilor în relațiile lor cu autoritățile administrației publice și regiile autonome. Această instituție are un spectru larg de responsabilități, care cuprinde nu doar apărarea drepturilor omului, ci și promovarea egalității de șanse între bărbați și femei, apărarea drepturilor legate de cultele religioase și minoritățile naționale, precum și protejarea drepturilor specifice ale unor grupuri vulnerabile, cum ar fi copiii, familiile, tinerii, pensionarii și persoanele cu dizabilități. Prin urmare, rolul său este esențial pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor cetățenilor, indiferent de gen, vârstă, origine etnică sau religie¹⁹². Avocatul Poporului are competențe extinse în diverse domenii, care includ nu doar apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor, ci și supravegherea instituțiilor statului precum armata, justiția, poliția și penitenciarele. De asemenea, această instituție se ocupă și de chestiuni legate de proprietate, condiții de muncă, protecția socială, impozite și taxe¹⁹³. Avocatul Poporului este responsabil pentru apărarea drepturilor și libertăților individuale ale cetățenilor în relațiile acestora cu autoritățile publice. Acesta își

¹⁹¹ Decizie Nr. 7/37 din 27-03-2020 cu privire la modul de reflectare a evoluției situației epidemiologice prin infecția cu COVID-19 în Republica Moldova și a măsurilor de protecție și prevenire Publicat : 02-04-2020 în Monitorul Oficial Nr. 99-100 art. 362.

¹⁹² Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobata prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la p. 38 <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>

¹⁹³ Drepturile omului și structurile de urgență [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.greenpeace.org/romania/articol/2699/drepturile-omului-si-structurile-de-urgenta/>

poate exercita atribuțiile fie din oficiu, fie la cererea persoanelor care consideră că le-au fost încălcate drepturile și libertățile¹⁹⁴.

Regulamentul de organizare și funcționare a instituției Avocatului Poporului stabilește că aceasta poate exercita atribuțiile fie din oficiu, fie la cererea oricărei persoane fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase. Nu doar indivizii, ci și entitățile juridice, cum ar fi societățile comerciale sau asociațiile, pot adresa cereri Avocatului Poporului. În plus, dreptul de a adresa o cerere se extinde și la deținuți, persoane arestate sau reținute, minori din centrele de reeducare și persoanele care îndeplinesc îndatoriri militare, în cazul în care consideră că le-au fost încălcate drepturile și libertățile. Acest lucru subliniază accesibilitatea și deschiderea instituției Avocatului Poporului pentru toate categoriile de persoane și entități, în scopul protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor¹⁹⁵.

În timpul pandemiei de COVID-19, după declararea stării de urgență în România prin Decretul nr. 195 din 16 martie 2020, Avocatul Poporului a jucat un rol crucial ca garant constituțional al drepturilor și libertăților fundamentale. Acesta a încurajat populația să semnaleze, prin toate mijloacele de comunicare disponibile (fax, email, telefon etc.), orice situații suspecte care ar putea sugera încălcarea acestor drepturi fundamentale. Acest apel arată angajamentul activ al Avocatului Poporului în protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor într-un moment de criză națională¹⁹⁶.

Pe perioada stării de urgență și a stării de alertă, Avocatul Poporului a fost extrem de activ, emițând o multitudine de scrisori, luări de poziție, sesizări și recomandări către oficiali guvernamentali, inclusiv primul ministru, Grupul de Comunicare Strategică, și miniștrii de interne, sănătate, muncă și protecție socială, educație și cercetare, și finanțe publice. Aceste inițiative au fost orientate spre deciziile luate de acești oficiali în timpul stării de urgență și stării de alertă și impactul lor asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Avocatul Poporului a subliniat necesitatea acestor acțiuni din cauza severității măsurilor luate de autoritățile române pentru a combate și preveni efectele pandemiei de COVID-19. Conform Avocatului Poporului, România a implementat unele

¹⁹⁴ Manda, C. et al. *Ombudsmanul - instituție fundamentală a statului de drept*. București : Lumina Lex, 1997, p. 45.

¹⁹⁵ Muraru, I. *Avocatul Poporului. Instituție de tip ombudsman*. București: Ed. All Beck, 2004, p. 23.

¹⁹⁶ BRANZAN, C. *Avocatul Poporului*. București : Editura Juridică, 2001, p. 62.

dintre cele mai drastice măsuri de restricționare a drepturilor și libertăților, ceea ce este îngrijorător, chiar dacă unele dintre aceste măsuri au fost eficiente în prevenirea răspândirii comunitare a virusului COVID-19. România a aplicat peste 310.000 de amenzi, în valoare totală de peste 120 milioane Euro, în ciuda faptului că venitul mediu este de 3.189 lei. De asemenea, a fost instituită cea mai lungă perioadă de restricții, începând cu 16 martie 2020, însumând peste 240 de zile, compusă din două perioade de stare de urgență și șase perioade de stare de alertă, fiecare durând 30 de zile¹⁹⁷.

În continuare sunt analizate unele dintre numeroasele acțiuni întreprinse de Avocatul Poporului în perioada stării de urgență și a stării de alertă, declanșate de pandemia de COVID-19, cu accent pe cinci excepții de neconstituționalitate adresate Curții Constituționale. În exercitarea atribuțiilor sale constituționale și legale de verificare a constituționalității legilor sau ordonanțelor, Avocatul Poporului a sesizat Curtea Constituțională cu aceste excepții pentru a clarifica, îmbunătăți și consolida cadrul legal privind instituirea stărilor de urgență, de alertă și a măsurilor de carantină și izolare¹⁹⁸. Scopul a fost de a asigura compatibilitatea acestor măsuri cu cerințele constituționale privind restrângerea unor drepturi și libertăți fundamentale prin lege, ca act formal al Parlamentului¹⁹⁹. Avocatul Poporului, prin demersurile sale, a avut ca obiectiv contribuția la respectarea limitelor constituționale care definesc cadrul legal privind restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale.

-Excepția de neconstituționalitate referitoare la prevederile art. 9, art. 14 lit. c1) – f) și art. 28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, cu modificările și completările ulterioare, și la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, în ansamblul său.

¹⁹⁷ Regulamentul de organizare și funcționare a instituției Avocatul Poporului din 18.10.2019, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 938 din 21 noiembrie 2019.

¹⁹⁸ Comunicat de presă: ”Avocatul Poporului monitorizează cu atenție respectarea drepturilor și libertăților fundamentale pe durata stării de urgență”, 17 martie 2020 disponibil la www.avp.ro.

¹⁹⁹ Respectarea drepturilor omului și măsurile excepționale dispuse în perioada stării de urgență și a stării de alertă (16 martie-10 septembrie 2020) – Raport al Avocatului Poporului [citat 14 iulie 2023] disponibil la <https://avp.ro/index.php/activitatea-avp/rapoarte-speciale/>

Decretul nr. 195/2020, emis de Președintele României, a instituit starea de urgență și a restrâns multe drepturi și libertăți fundamentale, inclusiv libertatea de circulație și dreptul la viață privată. Avocatul Poporului a sesizat Curtea Constituțională cu privire la anumite prevederi din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 1/1999, considerându-le neconstituționale pentru că permit Președintelui să legifereze în domenii unde Constituția cere intervenția Parlamentului, modificând astfel legi organice și restrângând exercițiul drepturilor omului. Avocatul Poporului a argumentat că, conform Constituției, restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale poate fi făcută doar printr-un act al Parlamentului, nu printr-un decret prezidențial²⁰⁰.

Ca răspuns la sesizarea făcută de Avocatul Poporului privind depășirea cadrului legal de către Președinte în exercitarea atribuțiilor sale constituționale, Curtea Constituțională a decis că acest lucru nu a fost rezultatul unui viciu de neconstituționalitate a actului normativ de reglementare primară care abilita autoritatea publică să acționeze. Curtea a subliniat că regimul juridic al stării de asediu și al stării de urgență poate fi reglementat numai printr-o lege adoptată de Parlament, în conformitate cu dispozițiile articolului 73 alineatul (3) litera g) din Constituție, și nu printr-un act administrativ emis de Președinte²⁰¹.

-Excepția de neconstituționalitate referitoare la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, aprobată prin Legea nr. 15/2005, cu modificările și completările ulterioare.

Avocatul Poporului a formulat critici de neconstituționalitate la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 21/2004, argumentând că aceasta permite restrângerea exercițiului unor drepturi fundamentale prin acte administrative emise de organe administrative, ceea ce contravine articolului 53 din Constituție. El a argumentat că, în lipsa unei definiții clare și complete a stării de alertă și a unei proceduri care să asigure legalitatea măsurilor dispuse, aceasta poate afecta drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea individuală, liberă

²⁰⁰ CEBAN, C., DOLTU, M. Acțiuni ale avocatului poporului din România pentru protecția drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19. În: *Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Materiale ale mesei rotunde dedicate Zilei internaționale a drepturilor omului, Chișinău, 8 decembrie 2020*, Chișinău, [on line] 2021, p. 80-86 [citată 14 iulie 2023] disponibil la https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/141535

²⁰¹ Excepții de neconstituționalitate 2020, <https://avp.ro/index.php/exceptii-de-neconstituționalitate-2020/> disponibil la https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/exceptia7_2020.pdf

circulație, viața intimă, familială și privată, libertatea întrunirilor, munca și protecția socială a muncii, libertatea economică, etc. Prin urmare, Avocatul Poporului a susținut că dispozițiile Ordonanței nu respectă condiția ca restrângerea exercițiului unor drepturi să fie prevăzută prin lege²⁰².

Ca răspuns la sesizarea Avocatului Poporului, Curtea Constituțională a declarat că măsurile care organizează executarea dispozițiilor legale și le adaptează la situația existentă nu pot modifica sau completa normele cu putere de lege și, prin urmare, nu pot afecta drepturile și libertățile fundamentale. Astfel, măsurile luate pe durata stării de alertă, conform Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 21/2004, nu pot afecta drepturile sau libertățile fundamentale. De asemenea, Curtea a constatat că o autoritate/entitate administrativă nu poate fi delegată cu competențe pe care legiuitorul delegat nu le deține²⁰³.

-Excepția de neconstituționalitate din 27 mai 2020 cu privire la prevederile art. 25 alin. (2) din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și cele ale art. 8 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 11/2020 privind stocurile de urgență medicală, precum și unele măsuri aferente instituirii carantinei.

Avocatul Poporului a considerat că ordinul Ministerului Sănătății care stabilește măsurile de carantină și autoizolare este neconstituțional, deoarece restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale de către un membru al puterii executive contravine principiilor securității juridice și legalității restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți. Deși Legea nr. 95/2006 permite ministrului sănătății să stabilească măsuri pentru gestionarea situațiilor de urgență generate de epidemii, Avocatul Poporului a subliniat că lipsa unei reglementări detaliate la nivel de lege primară permite ministrului să emită acte administrative de rang infralegal, afectând astfel drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea individuală și viața

²⁰² Decizia nr. 152 din 6 mai 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.9, art.14 lit.c1)-f) și ale art.28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență și a ordonanței de urgență, în ansamblul său, precum și a Ordonanței de urgență a Guvernului nr.34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, în ansamblul său Publicată în Monitorul Oficial nr.387 din 13.05.2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la http://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/06/Decizie_152_2020.pdf

²⁰³ https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/exceptia8_2020.pdf

intimă, familială și privată. Avocatul Poporului a argumentat că este necesară o reglementare juridică detaliată la nivel de lege, care să identifice clar persoanele și situațiile în care măsurile de carantină și izolare pot fi impuse, cine poate impune aceste măsuri, în ce condiții și pentru cât timp, deoarece aceste situații implică limitarea unor drepturi fundamentale. Dispozițiile legale criticate nu stabilesc garanții adecvate pentru respectarea caracterului inviolabil al libertății persoanei și lasă Ministrului Sănătății posibilitatea de a legifera și restrânge drepturi fundamentale prin impunerea unor măsuri privative de libertate. Avocatul Poporului subliniază faptul că, deși măsura carantinei nu este o sancțiune privativă de libertate, ea privează persoana de libertate, în sensul că nu îi permite să părăsească un anumit spațiu fără consimțământul său. Legislația actuală permite ministrului sănătății să instituie carantina, dar nu oferă garanții adecvate pentru respectarea libertății personale și a vieții private, lăsând loc pentru subiectivism și arbitrar. Acest lucru a dus la emiterea unor ordine care au stabilit în mod arbitrar condițiile carantinei. Pentru a fi constituțională, reglementarea ar trebui să includă aspecte precum procedura și condițiile de instituire a măsurilor restrictive de libertate, aplicarea lor graduală și posibilitatea revizuirii judiciare a măsurilor dispuse, pentru a garanta drepturile fundamentale²⁰⁴.

Curtea Constituțională a României a admis argumentul de neconstituționalitate referitor la conferirea ministrului sănătății a competenței de a stabili bolile transmisibile pentru care declararea, tratamentul sau internarea sunt obligatorii, criticând lipsa de garanții de protecție a cetățenilor față de o eventuală aplicare ilegală, discreționară și abuzivă a acestor măsuri. Curtea a subliniat că detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă este acceptabilă pentru asigurarea sănătății și securității publice, dar doar cu îndeplinirea condițiilor și procedurii stabilite prin lege, excluzând arbitrarul. De asemenea, persoana afectată trebuie să aibă posibilitatea de a contesta măsura detenției în justiție într-un termen scurt, astfel încât să poată fi eliberată în cazul constatării nelegalității măsurii dispuse²⁰⁵.

²⁰⁴ DECIZIA nr.157 din 13 mai 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.2 lit.f) și ale art.4 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență [citată 14 iulie 2023] disponibil la http://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/05/Decizie_157_2020.pdf

²⁰⁵ https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/exceptia9_2020.pdf [citată 14 iulie 2023]

-Excepție de neconstituționalitate referitoare la prevederile art. 4 alin. (3) și (4), art. 65 lit. s), ș), art. 66 lit. a), b) și c) și art. 67 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 55/2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19.

Avocatul Poporului din România a criticat lipsa de previzibilitate și claritate a unor prevederi din Legea nr. 55/2020, referitoare la constatarea contravențiilor, deoarece acestea fac trimitere la norme legale inexistente în fondul activ al legislației. Această situație aduce atingere dispozițiilor art. 1 alin. (5) din Constituție, care se referă la claritatea și previzibilitatea legii. Mai mult, Avocatul Poporului consideră că anumite prevederi ale art. 66 din aceeași lege, care stabilesc nivelul amenzilor, sunt neconstituționale, deoarece sancționează contravenții al căror conținut nu este clar definit sau sancționează fapte care, pur și simplu, nu există în legislația în vigoare²⁰⁶.

Curtea Constituțională a României a admis o sesizare conform căreia amenzile aplicate în timpul stării de urgență erau neconstituționale, justificând decizia prin faptul că normele care stabilesc contravențiile trebuie să fie clare, precise și neechivoce, pentru a permite cetățenilor să își controleze comportamentul și să prevadă consecințele potențiale ale faptelor lor. Acest lucru înseamnă că legea trebuie să definească în mod clar contravențiile și sancțiunile aplicabile, astfel încât persoanele să cunoască, din textul normei juridice aplicabile, actele, faptele sau omisiunile care le pot angaja răspunderea contravențională.

Curtea Constituțională a României a constatat că sunt întemeiate criticile Avocatului Poporului și a declarat neconstituțional art.4 alin.(3) și (4) din Legea nr.55/2020, pe următoarele motive: încălcarea principiului separației și echilibrului puterilor în stat: articolul respectiv permite Parlamentului să cumuleze funcțiile legislativă și executivă, ceea ce contravine art.1 alin.(4) din Constituție; denaturarea regimului juridic al hotărârilor de Guvern: aceste hotărâri sunt acte de executare a legii, iar modificarea lor prin articolul menționat încalcă art.108 din Constituție; crearea unui regim juridic confuz al hotărârilor de Guvern: acest lucru ridică problema exceptării acestor hotărâri de la

²⁰⁶ Decizia nr.458 din 25 iunie 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.25 alin.(2) din Legea nr.95/2006 privind reforma în domeniul sănătății și ale art.8 alin.(1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.11/2020 privind stocurile de urgență medicală, precum și unele măsuri aferente instituirii carantinei Publicată în Monitorul Oficial nr.581 din 02.07.2020, [citat 14 iulie 2023] disponibil la https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_458_2020.pdf

controlul judecătoresc, ceea ce contravine art.21, art.52 și art.126 din Constituție. Aceste articole consacră accesul liber la justiție, dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică și garantarea controlului judecătoresc al actelor administrative ale autorităților publice, pe calea contenciosului administrativ²⁰⁷.

-Excepția de neconstituționalitate a art. 8 alin. (3)-(9) cu referire la sintagma „izolarea într-o unitate sanitară sau la o locație alternativă atașată unității sanitare” și a art. 19 din Legea nr. 136/2020 privind instituirea unor măsuri în domeniul sănătății publice în situații de risc epidemiologic și biologic, formulată în data de 7 august 2020.

Avocatul Poporului din România a analizat prevederile articolului 8, alineatele 3-9, și articolului 19 din legea 136/2020, constatând următoarele: izolarea într-o unitate sanitară sau la o locație alternativă atașată unității sanitare este constituțională numai dacă reprezintă o măsură de ultim resort, după epuizarea tuturor celorlalte măsuri mai puțin severe. Dacă izolarea este stabilită automat prin lege, aceasta contravine deciziei Curții Constituționale și nu ține cont de considerentele și dispozițiile deciziilor instanței de contencios constituțional. Dispozițiile articolului 19 alin.1 din Legea nr. 136/2020, care reglementează o nouă instituție juridică denumită "detașare", sunt neconstituționale. Acestea contravin art. 1 alin. 5 și art. 73 alin. 3 lit. p din Constituție din următoarele motive: lasă loc arbitrariului în raporturile de muncă ale personalului medical, paramedical și auxiliar specializat din sistemul public; nu prevăd modalități concrete de încetare a detașării dispuse și nici nu oferă garanții exprese împotriva prelungirii indefinite a detașării prin acte succesive dispuse pe maxim 30 de zile²⁰⁸.

Ca răspuns la această inițiativă a Avocatului Poporului, Curtea Constituțională a dat o rezoluție de respingere motivată astfel: ”În ziua de 20 octombrie 2020, Plenul Curții Constituționale, în cadrul controlului posterior promulgării, cu unanimitate de voturi în ceea ce privește dispozițiile art.8 alin.(3)-(9) și ale art.19 alin.(2)-(6) din Legea nr.136/2020 privind instituirea unor măsuri în domeniul sănătății publice în situații de risc epidemiologic și biologic și cu majoritate de voturi în ceea ce privește dispozițiile art.19 alin.(1) din aceeași lege, a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate și a

²⁰⁷ https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/exceptia10_2020-1.pdf [citat 14 iulie 2023]

²⁰⁸ Comunicat de presă al CCR, 25 iunie 2020 [citat 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/06/Comunicat-de-presa-25-iunie-2020.pdf>

constatat că dispozițiile art.8 alin.(3)-(9) cu referire la sintagma ”izolarea într-o unitate sanitară sau la o locație alternativă atașată unității sanitare” și ale art.19 din Legea nr.136/2020 privind instituirea unor măsuri în domeniul sănătății publice în situații de risc epidemiologic și biologic sunt constituționale în raport cu criticile formulate”²⁰⁹.

Curtea Constituțională a României a admis neconstituționalitatea măsurilor de carantină, izolare și a amenzilor pentru încălcarea măsurilor de combatere a pandemiei COVID-19. Această decizie a pus autoritățile într-o situație dificilă, deoarece pentru câteva săptămâni nu au avut posibilitatea de a impune măsuri de tratament sub supraveghere medicală, izolare sau carantină pentru pacienții diagnosticați pozitivi. De asemenea, autoritățile nu au avut la dispoziție mijloace punitive pentru a impune respectarea măsurilor de prevenire și combatere a efectelor epidemiei. Această situație a subliniat complexitatea echilibrului dintre necesitatea de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale individului și protejarea sănătății publice într-un context de pandemie.

Avocatul Poporului din Republica Moldova a avut inițiative similare pentru protejarea drepturilor omului în situații în care anumite măsuri luate de autorități în numele sănătății publice au încălcat unele drepturi fundamentale. Ombudsmanul, cunoscut și ca Avocatul Poporului, este o entitate constituțională din Republica Moldova, cu rolul de a promova și apăra drepturile omului. În perioada pandemiei de COVID-19, rolul Ombudsmanului a devenit esențial, dat fiind că societatea a întâmpinat provocări fără precedent.

Ombudsmanul din Moldova a observat în 2020 multiple încălcări ale drepturilor omului și restricții excesive asupra libertăților și proceselor democratice. Pandemia de COVID-19 a agravat sărăcia, inegalitatea, discriminarea structurală și a înrăutățit situația drepturilor omului în general. Ca răspuns, Ombudsmanul a intervenit de peste 1000 de ori pentru a aborda diferite probleme care necesitau acțiuni imediate și revizuri legislative, pledând pentru decizii bazate pe principiile drepturilor omului. Criza a evidențiat vulnerabilitățile sistemului de protecție a drepturilor omului din Moldova, arătând un management inefficient și deficiențe sistemice din partea autorităților. Deciziile luate în

²⁰⁹ https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/11/exceptia11_2020.pdf

timpul crizei au fost mai mult influențate politic decât de sfaturile experților, iar în unele cazuri, oficialii au manifestat dispreț față de cetățeni, inclusiv medici, pacienți și jurnaliști. Unele decizii au impus măsuri excesive și dezechilibrate, încălcând drepturile omului. Lipsa unui mesaj unitar din partea autorităților, ignorarea abordărilor bazate pe drepturile omului în gestionarea pandemiei și lipsa de transparență au dus la reacții nepotrivite ale cetățenilor față de pericolul Sars-Cov-2. Nerespectarea recomandărilor Ombudsmanului și ale altor experți a condus la situația epidemiologică actuală și la efectele ei negative asupra cetățenilor și întreprinderilor, având un impact socio-economic de durată²¹⁰.

La începutul epidemiei COVID-19 în Moldova, Ombudsmanul a fost informat despre mai multe încălcări ale drepturilor pacienților legate de protecția sănătății. Problemele comune includeau amânarea sau reducerea spitalizărilor planificate, ceea ce a dus la agravarea bolilor, accesul limitat la servicii de asistență medicală pentru pacienții cu boli cronice și încălcarea dreptului pacienților de a fi informați²¹¹. Începând cu 28 martie 2020, din cauza crizei COVID-19, au fost suspendate toate internările programate de pacienți, inclusiv în toate tipurile de instituții de sănătate, ceea ce a dus la oprirea tuturor activităților chirurgicale planificate în toate specialitățile medicale. Avocatul Poporului a solicitat Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale revizuirea prevederilor din Dispoziția CSE nr. 8 din 28 martie 2020, pentru a lua măsurile necesare pentru efectuarea intervențiilor chirurgicale care nu pot fi amânate. Ombudsmanul a fost informat despre încălcarea dreptului pacienților la informare, adesea datorită comunicării defectuoase între medic și pacient sau necunoașterii legislației medicale de către unii medici. Astfel, a recomandat Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să asigure stabilirea unor proceduri instituționale pentru respectarea drepturilor pacienților în instituțiile medicale. Pe durata pandemiei, Ombudsmanul a identificat accesul limitat la medicamente ca o problemă majoră, în special pentru persoanele cu boli rare. Aceste persoane, care își procuraseră anterior medicamente vitale din străinătate, au fost incapabile să facă acest lucru din cauza restricțiilor de călătorie impuse pentru a limita răspândirea COVID-19. Situația a devenit îngrijorătoare, deoarece lipsa medicamentelor punea în pericol viața

²¹⁰ https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/11/exceptia11_2020.pdf [citată 14 iulie 2023]

²¹¹ Comunicat de presă al CCR, 20.10.2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/10/Comunicat-de-presa-20-octombrie-2020-1.pdf>

acestor pacienți. Ombudsmanul a acționat cu autoritățile responsabile pentru a aborda problema lipsei de medicamente, subliniind că dreptul la sănătate este fundamental și necesită asigurarea accesului la servicii de sănătate echitabile și de calitate pentru toți cetățenii. Lipsa medicamentelor încalcă mai multe drepturi ale pacienților, inclusiv dreptul la respectarea timpului, stipulat în Carta Europeană a Drepturilor Pacientului, care prevede că fiecare cetățean are dreptul de a primi tratamentul necesar într-un timp corespunzător, în funcție de urgența bolii. Chiar dacă în acest caz pacienții au găsit soluții personale pentru a obține medicamentele de care aveau nevoie, este responsabilitatea serviciilor de sănătate să garanteze accesul la serviciile necesare. În 2020, Ombudsmanul a primit numeroase plângeri legate de accesul limitat la servicii medicale pentru pacienții cu boli cronice, inclusiv cazuri în care pacienții cu insuficiență renală au fost nevoiți să reducă sau să suspende procedurile de dializă, deoarece autoritățile nu au luat măsuri pentru a pregăti un spital cu capacitate mai mare pentru a găzdui persoanele dependente de dializă și cele infectate sau suspecte de COVID-19²¹².

Un alt exemplu de inițiativă a acestei instituții este poziția luată de Avocatul Poporului în contextul presiunilor la care au fost supuși unii angajați de a se vaccina împotriva COVID-19 sub amenințarea concedierii în caz contrar. În această situație, Avocatul Poporului a argumentat că în Republica Moldova, cadrul legal nu permite angajatorilor să decidă concedierea unui angajat din cauza refuzului de a se vaccina. Codul muncii din Republica Moldova garantează dreptul fiecărui salariat la apărarea drepturilor și libertăților sale de muncă, iar condițiile de concediere sunt strict stipulate în articolul 86 din Codul muncii, care nu include refuzul vaccinării ca motiv de concediere. Vaccinarea este considerată un drept la sănătate al omului, conform Tratatului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale, care obligă statele să asigure cetățenilor dreptul de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală, inclusiv profilaxia și tratamentul bolilor epidemice. Declarația Universală a Drepturilor Omului stipulează, de asemenea, că fiecare persoană are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, inclusiv îngrijirea medicală, mai ales în circumstanțe precum pandemia de

²¹² Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, Chișinău, 2021, p. 6 [citat 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=ASxFqOB3XnM%3D&tabid=202&language=ro-RO>

COVID-19. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în decizia din 8 aprilie 2021 privind cazul Vavříčka și alții c. Republicii Cehe, a recunoscut că vaccinarea obligatorie constituie o interferență cu dreptul la respectarea vieții private, dar a subliniat că această interferență este legitimă pentru protejarea sănătății publice. Curtea a menționat că necesitatea acestei interferențe trebuie evaluată în contextul obligațiilor pozitive ale statelor de a proteja viața și integritatea fizică a tuturor persoanelor de pe teritoriul lor, nu doar a individului.

Dacă decizia Curții Europene a Drepturilor Omului privind vaccinarea obligatorie ar fi implementată în Republica Moldova, conducătorii diferitelor entități ar putea fi obligați să limiteze accesul persoanelor nevaccinate pe teritoriul lor, deoarece, deși ar putea fi considerat discriminatoriu, aceste persoane ar putea pune în pericol sănătatea publică. Siguranța populației are prioritate și prevalează asupra ingerinței în viața privată. Cu toate acestea, pentru implementarea acestei măsuri, este necesar ca legiuitorul să clarifice explicit dacă vaccinarea este obligatorie sau facultativă. Autoritățile ar putea să impună sau să încurajeze vaccinarea pentru anumite categorii de funcționari pentru a garanta siguranța tuturor persoanelor din domeniul sănătății publice. Este important să se atingă o rată ridicată de vaccinare, inclusiv pentru a proteja pe cei care nu pot fi vaccinați din motive de sănătate. Restricționarea drepturilor și libertăților poate avea loc doar în anumite condiții și în conformitate cu prevederile articolului 54 din Constituție. În anumite sectoare publice și private sau pentru anumite categorii de angajați, vaccinarea ar putea fi obligatorie, dar doar prin emiterea unor acte normative speciale care să facă vaccinarea una dintre condițiile pentru relaxarea restricțiilor la locul de muncă și pentru protejarea sănătății publice. În caz contrar, a face raportul de muncă condiționat de efectuarea unui vaccin sau a testării ar fi inoportun, discriminatoriu și ar încălca legislația muncii. Avocatul Poporului indică faptul că, în prezent, Republica Moldova are în vigoare Legea ocrotirii sănătății nr.411-XIII din 28 martie 1995 și Planul Național de Imunizare împotriva COVID-19 emis de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. Acestea reglementează organizarea supravegherii de stat a sănătății publice, stabilind cerințe generale de sănătate publică, drepturile și obligațiile persoanelor fizice și juridice și modul de organizare a sistemului de supraveghere de stat a sănătății publice. Cu toate acestea, aceste documente nu impun obligativitatea vaccinării pentru a călători, a fi angajat sau a participa la evenimente. Deși Planul Național de Imunizare are ca scop vaccinarea, măsurile concrete care trebuie luate

pentru a atinge acest obiectiv nu sunt specificate în mod clar. Astfel, cadrul legal actual din Republica Moldova nu prevede obligativitatea vaccinării²¹³.

Una dintre preocupările Ombudsmanului moldovean a avut în vedere libertatea de exprimare. În 2020, Moldova a înregistrat un declin semnificativ în libertatea de exprimare, coborând de pe locul 55 în 2013 la locul 91 în clasamentul mondial al libertății presei. În prima jumătate a anului 2020, aceasta a inclus intimidarea celor care au criticat public gestionarea pandemiei de către guvern, criticarea pacienților care au raportat condițiile din spitale și amenințarea personalului medical cu concedierea pentru dezvăluirile lor. A existat, de asemenea, o încercare de a institui cenzura, cu ordine de la fostul președinte al Consiliului Audiovizualului de a limita opiniile personale ale prezentatorilor, moderatorilor și editorilor legate de pandemia COVID-19, directivă care a fost ulterior anulată după critici din partea ONG-urilor de media²¹⁴.

Ombudsmanul Republicii Moldova a realizat, de asemenea, demersuri pentru respectarea libertății de întrunire în general și asociată cu libertatea religioasă în special. Libertatea de întrunire, care permite fiecărui individ să se adune pașnic cu alții în spații publice, este un drept fundamental garantat de Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Constituția Republicii Moldova și Legea cu privire la întruniri din Republica Moldova. Pactul internațional privind drepturile civile și politice stipulează că restricțiile asupra libertății de întrunire sunt permise doar dacă sunt conform legii și necesare într-o societate democratică pentru protecția securității naționale, siguranței publice, ordinii publice, sănătății sau moralității publice sau a drepturilor și libertăților altora. Constituția prevede că adunările de orice fel sunt libere și pot fi organizate și desfășurate numai în mod pașnic și fără arme. Dispoziția nr. 25 a Comisiei pentru situații excepționale a permis întrunirile religioase în condiții stricte: acestea trebuiau să se desfășoare în aer liber, cu distanțare socială de cel puțin 2 metri și purtarea obligatorie a

²¹³ GRAMMA, R., CERNAUȚEANU, E. Accesul la serviciile esențiale de sănătate în contextul pandemiei COVID-19, Chișinău [on line] 2021, p. 23 [citată 14 iulie 2023] disponibil la https://www.researchgate.net/publication/357870132_RAPORT_Accesul_la_servicii_esentiale_de_sanatate_in_contextul_pandemiei_COVID-19

²¹⁴ Problema accesului la asistență medicală a pacienților cu alte maladii în perioada stării de urgență [citată 14 iulie 2023] disponibil la <http://ombudsman.md/news/problema-accesului-la-asistenta-medicala-a-pacientilor-cu-alte-maladii-in-perioada-starii-de-urgenta>

măștilor de toți participanții. De asemenea, era interzisă desfășurarea ritualurilor religioase cu risc crescut de transmitere a infecției. Avocatul Poporului din Republica Moldova a apreciat măsurile luate de stat pentru a asigura libertatea religioasă în timpul pandemiei, acceptând anumite restricții pentru siguranța publică. Cu toate acestea, a remarcat că aceste restricții par discriminatorii comparativ cu alte tipuri de adunări, și a argumentat că toate adunările pașnice ar trebui să fie permise, dacă respectă măsurile de siguranță, cum ar fi distanțarea socială și purtarea măștilor. Ombudsmanul a considerat că permiterea doar a adunărilor religioase este preferențială, în timp ce libertatea de întrunire în general este garantată de stat și ar trebui să fie permisă, chiar și în situații excepționale, atât timp cât sunt respectate regulile de siguranță²¹⁵. Avocatul Poporului (Ombudsmanul) din Republica Moldova a criticat statul pentru restricționarea disproporționată și indirectă a dreptului la adunări, în afară de cele religioase, considerând acest lucru ca favorizând protecția adunărilor religioase în detrimentul altor tipuri de adunări. Ombudsmanul a cerut Comisiei pentru situații excepționale să revizuiască o dispoziție specifică (punctul 9 din Dispoziția nr. 25 din 5 mai 2020) și să adopte măsuri clare și proporționale pentru exercitarea dreptului la orice tip de adunare, bazându-se pe principiul echității. În răspuns la notificările Ombudsmanului, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a declarat inițial că adunările nu pot fi acceptate în condiții epidemiologice, dar ulterior a permis aceste adunări cu condiția respectării anumitor reguli, cum ar fi participarea a mai puțin de 50 de persoane, respectarea măsurilor de sănătate publică și întocmirea unei liste de evidență epidemiologică a evenimentului. De asemenea, a fost interzisă organizarea adunărilor în apropierea anumitor instituții. Ombudsmanul a recunoscut libertatea de întrunire ca drept esențial și a subliniat necesitatea de a găsi un echilibru proporțional între promovarea întrunirilor pașnice și impunerea de restricții²¹⁶.

²¹⁵ Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, Chișinău, 2021, p. 69 [citat 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=ASxFqOB3XnM%3D&tabid=202&language=ro-RO>

²¹⁶ Avocatul Poporului: Orice Eliberare Din Funcție A Unui Angajat Pe Motivul Refuzului De A Se Vaccina Este Ilegală [citat 14 iulie 2023] disponibil la <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-orice-eliberare-din-functie-a-unui-angajat-pe-motivul-refuzului-de-a-se-vaccina-este-ilegala/>

4.3. Concluzii la capitolul 4

Abordarea globală a situațiilor de urgență în sănătatea publică, precum pandemiile, implică frecvent implementarea unor măsuri de politică în domeniul sănătății publice pentru a preveni îmbolnăvirile și a proteja sănătatea populației. Aceste măsuri pot restricționa sau chiar limita libertățile individuale, dar sunt în general considerate adecvate și necesare în situații de urgență în sănătatea publică. Pandemia de COVID-19 a condus la implementarea unor strategii de sănătate publică la o scară mondială fără precedent. Măsuri precum închiderea frontierelor și a școlilor, purtarea obligatorie a măștilor, restricționarea adunărilor și a contactelor sociale și izolarea gospodăriilor s-au dovedit eficiente în prevenirea răspândirii COVID-19 și a impactului bolii. Cu toate că aceste intervenții au fost esențiale pentru controlul pandemiei, beneficiile lor pentru sănătatea publică au fost dublate de dezavantaje, precum accesul redus la servicii medicale și la serviciile de sănătate publică pentru diagnostic, tratament și prevenirea altor boli, pierderea sursei de venit, întreruperea educației și a interacțiunilor socioculturale. De asemenea, intervențiile privind sănătatea publică au avut costuri asociate drepturilor omului, afectând în mod disproporționat comunitățile deja vulnerabile și marginalizate.

Măsurile generale de sănătate publică au fost greu de respectat pentru comunitățile defavorizate. De pildă, cei din zone urbane aglomerate și sărăcite sau din tabere de refugiați nu au avut posibilitatea reală de a se autoizola sau de a evita adunărilor de oameni. Persoanele încarcerate nu au putut respecta recomandările privind igiena și purtarea măștii fără sprijinul administrației și resursele penitenciarului, iar structura unităților de detenție nu a fost adecvată pentru a permite distanțarea fizică. Lucrătorii slab plătiți nu și-au permis alimente, medicamente sau alte necesități atunci când restricțiile legate de COVID-19 le-au interzis accesul la locurile de muncă. Din perspectiva drepturilor omului, intervențiile de sănătate publică sunt create pentru a proteja membrii cei mai vulnerabili ai societății, dar, în realitate, efectul acestora poate fi contrar acestor intenții.

Măsurile care au avut cel mai mare impact asupra drepturilor omului includ: suspendarea cursurilor școlare, închiderea frontierelor, instituirea carantinei și izolării, restricționarea adunărilor și izolarea gospodăriilor. Suspendarea cursurilor școlare a presupus reducerea orelor sau a zilelor de școală, trecerea la învățământ online și

închiderea completă a școlilor. Închiderea frontierelor a însemnat închiderea granițelor cu alte țări sau regiuni, inclusiv restricții aplicate anumitor subgrupuri de populație, bazate pe originea geografică, expunerea la COVID-19 sau rezultatele testelor. Carantina a implicat separarea și limitarea deplasării persoanelor cu expunere posibilă la COVID-19 sau care nu au avut o infecție confirmată, de exemplu, călători și persoane care au avut contact cu cazuri confirmate sau suspectate. Izolarea la domiciliu s-a aplicat persoanelor cu simptome sau cu infecție confirmată, de exemplu, cazuri suspectate cu simptome, cazuri confirmate care nu au fost spitalizate și cazuri care au fost externate din spital. Restrângerea adunărilor a implicat stabilirea unor limite pentru numărul de persoane permise la adunările interioare și exterioare. Izolarea gospodăriilor a presupus instituirea orelor de restricționare, ordonanțe de rămânere la domiciliu și lockdown-uri care au obligat persoanele să rămână în interiorul gospodăriilor lor, cu excepția deplasărilor esențiale, precum cele pentru asistență medicală sau procurarea alimentelor. Aceste măsuri au putut, de asemenea, limita circulația grupurilor cu risc crescut, cum ar fi persoanele în vârstă sau cele cu boli cronice.

În aceste condiții, se remarcă activitatea unor instituții și organizații pentru apărarea drepturilor omului, una dintre cele mai importante fiind Avocatul Poporului.

Concluzii generale și recomandări

Concluzii generale. În urma investigării a peste o sută de acte normative, rapoarte, informări etc. emise în România, Republica Moldova, dar și în Uniunea Europeană, se poate concluziona că pandemia de COVID-19, cauzată de virusul SARS-CoV-2, a avut un impact devastator la nivel global, afectând milioane de vieți și având multiple consecințe grave. Aceasta a generat o criză globală nu numai de sănătate, dar și economică, socială și umanitară. În plus, a creat tensiuni sistemice de guvernare globală, cu repercusiuni profunde și pe termen lung asupra relațiilor internaționale și a politicii externe, de securitate și apărare a Uniunii Europene, atât în interiorul cât și în afara UE. De asemenea, pandemia a exacerbat inegalitățile socioeconomice la nivel global, afectând în mod disproporționat persoanele cele mai sărace și cele mai dezavantajate, marginalizate și neprotejate, inclusiv migranții.

Fiind un eveniment de o asemenea magnitudine, pandemia a fost subiectul a numeroase cercetări care s-au străduit să-i înțeleagă mai bine cauzele, modul de manifestare, efectele și consecințele. Un loc important în cadrul acestor cercetări revine modului în care drepturile și libertățile fundamentale au fost afectate de măsurile adoptate de statele din întreaga lume pentru combaterea epidemiei.

Pandemia de COVID-19 a venit peste o perioadă deja complicată și dificilă pentru Uniunea Europeană, care se confrunta cu multiple provocări: gestionarea Brexitului, abaterile unor state membre de la valorile europene, ascensiunea formațiunilor politice de extremă dreapta la conducerea unor state membre, disensiunile cu partenerul strategic american, dificultatea formulării unei viziuni unitare solide asupra direcțiilor majore ale Uniunii, relațiile tensionate cu Turcia și campaniile nocive de dezinformare derulate de unele state. Astfel, pandemia a adăugat un nivel suplimentar de complexitate la o serie de probleme cu care UE se confrunta deja.

În răspuns la pandemia de COVID-19, guvernele europene au implementat politici de sănătate publică limitând libertățile individuale pentru a controla răspândirea bolii. Chiar dacă uneori erau necesare, multe politici au fost prea extinse sau nu au luat în considerare costurile pentru populațiile deja vulnerabile la încălcări ale drepturilor omului. Pandemia a amplificat inegalitățile preexistente, iar majoritatea măsurilor au vizat restricții

ale drepturilor omului, deși majoritatea erau justificate de scopul de a proteja sănătatea publică. Drepturile afectate includ libertatea de întrunire, circulație, economică, religioasă, dreptul la educație și vot, ultimul fiind afectat grav din cauza lipsei de opțiuni de votare prin corespondență sau electronic. Pandemia COVID-19 a reprezentat o provocare majoră pentru drepturile omului și legislația privind drepturile omului la nivel global. Atât epidemia însăși, cât și măsurile luate pentru controlul acesteia au afectat continuu exercitarea drepturilor omului protejate la nivel internațional. Cu toate acestea, în pofida afirmațiilor contrare, drepturile omului nu constituie un obstacol în calea acțiunilor decisive necesare pentru a limita răspândirea virusului.

Măsurile adoptate pentru combaterea pandemiei COVID-19 au avut un impact semnificativ asupra democrației, statului de drept și drepturilor fundamentale, deoarece au restricționat exercitarea drepturilor și libertăților individuale, cum ar fi libertatea de circulație, de întrunire și de asociere, libertatea de exprimare și de informare, libertatea religioasă, dreptul la viață de familie, dreptul la azil, principiul egalității și nediscriminării, dreptul la viață privată și protecția datelor, dreptul la educație și dreptul la muncă. În special, libertatea de circulație a fost grav afectată, cu majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene reintroducând controale la frontierele interne, închizând parțial sau total frontierele sau restricționând accesul pentru anumite categorii de călători, impunând autoizolare obligatorie sau recomandată și interzicând deplasările pentru motive neesențiale.

Impactul acestor măsuri asupra drepturilor fundamentale poate fi împărțit, în funcție de intensitate, astfel:

- Moderat - impact parțial asupra vieții cotidiene, prin intensificarea controalelor sanitare la frontiere, interzicerea evenimentelor de masă, recomandări preventive pentru persoane și companii. Aceste măsuri au avut efecte severe asupra grupurilor vulnerabile.
- Considerabil - impact notabil asupra vieții cotidiene prin închiderea parțială a frontierelor, restricționarea mărimii adunărilor, închiderea unor afaceri non-esențiale, suspendarea temporară a cursurilor școlare.
- Ridicat - impact major asupra vieții cotidiene, prin închiderea majorității frontierelor, restricționarea semnificativă a mobilității persoanelor, interzicerea

adunărilor; majoritatea afacerilor sunt limitate sau închise, școlile sunt suspendate până la noi directive.

- Extrem - impact devastator asupra vieții cotidiene: mobilitatea persoanelor este interzisă sau necesită autorizație specială, frontierele sunt complet închise, adunărilor sunt interzise, toate afacerile, cu excepția celor vitale, sunt închise, școlile sunt suspendate.

Libertatea de întrunire și cea de asociere, elemente esențiale ale democrației, au fost printre cele mai puternic afectate, fiind restricționate în majoritatea statelor membre ale UE din cauza necesității distanțării sociale și a măsurilor de protecție a sănătății publice. Unele state membre au permis întrunirile respectând normele de distanțare socială, în timp ce altele le-au interzis complet. Măsurile luate pentru stoparea răspândirii COVID-19 au pus în pericol accesul egal la asistență medicală, afectând în mod special grupurile vulnerabile, cum ar fi persoanele în vârstă, cele cu boli cronice, cu dizabilități, copiii, femeile însărcinate, persoanele fără adăpost, migranții și minoritățile. Penuria de medicamente, redirecționarea resurselor și anularea bruscă a accesului la anumite tratamente au afectat și persoanele suferind de alte boli.

Îndeplinirea obiectivelor tezei. Lucrarea de față și-a propus să analizeze în mod comparativ situația drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19 în România, în Republica Moldova, dar și în Uniunea Europeană în ansamblul ei. În acest scop, am investigat peste o sută de acte juridice, rezoluții, rapoarte, orientări, informări etc. emise în cele trei entități în timpul pandemiei de Coronavirus. La elaborarea lucrării am folosit și experiența anterioară acumulată în cercetare, valorificată sub forma unor articole științifice citate cu referire la chestiuni precum restrângerea activității de mișcare în timpul pandemiei, derogarea de la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și activitatea avocatului poporului.

În urma acestei analize, am evidențiat anumite asemănări și deosebiri, după cum urmează:

Pandemia de Coronavirus a condus la adoptarea de către România a unor măsuri excepționale, inclusiv invocarea articolului 15 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Această decizie a generat dezbateri intense, nu doar în rândul comunității academice și a specialiștilor în drept, ci și în cadrul societății civile și

al populației în general. În astfel de situații, un principiu fundamental rămâne neschimbat: invocarea articolului 15 nu permite unui stat să renunțe la principiile unei societăți democratice și nici nu înseamnă suspendarea temporară a drepturilor fundamentale. O evoluție asemănătoare a avut gestionarea pandemiei și în Republica Moldova.

În ambele țări, drepturile omului au fost afectate de măsurile luate pentru a combate pandemia de COVID-19. Atât în România, cât și în Republica Moldova, au fost instituite stări de urgență și de alertă, care au permis autorităților să ia măsuri restrictive, cum ar fi carantina, izolarea, închiderea granițelor, limitarea libertății de mișcare și a dreptului de a protesta. Aceste măsuri au fost luate pentru a proteja sănătatea publică, dar au avut și efecte asupra drepturilor omului.

În ambele țări, autoritățile au fost criticate pentru gestionarea crizei și pentru lipsa de transparență în privința măsurilor luate. S-au ridicat întrebări privind proporționalitatea și necesitatea unor măsuri, și s-a subliniat că, chiar și în timpul unei pandemii, drepturile fundamentale ale omului trebuie respectate.

Ambele state sunt semnatare ale Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și ale altor tratate internaționale relevante, ceea ce le obligă să respecte drepturile omului, chiar și în timpul unei crize sanitare.

În România, Curtea Constituțională a jucat un rol activ în controlul măsurilor luate de autorități. De exemplu, Curtea a decis că unele dintre măsurile de izolare și carantină instituite de autorități au fost neconstituționale.

Deși ambele țări au impus restricții privind libertatea de mișcare și dreptul de a protesta, în Republica Moldova aceste restricții au fost mai severe și au durat mai mult timp. În România, restricțiile au fost relaxate mai repede și într-o mai mare măsură. În Republica Moldova, au fost raportate mai multe cazuri de abuzuri comise de forțele de ordine în timpul aplicării măsurilor restrictive, comparativ cu România.

Prezenta lucrare a analizat, de asemenea, situația drepturilor omului în timpul pandemiei în Uniunea Europeană în întregul ei. Pandemia COVID-19 a reprezentat o provocare fără precedent pentru UE și statele sale membre în ceea ce privește protecția drepturilor omului. Deși măsurile luate pentru a controla răspândirea virusului au fost necesare, acestea au avut un impact semnificativ asupra diferitelor drepturi ale omului, inclusiv dreptul la sănătate, libertatea de circulație, drepturile migranților și ale refugiaților,

dreptul la muncă și la securitate socială și dreptul la educație. Pandemia a expus și a exacerbat inegalitățile existente și a ridicat probleme semnificative legate de drepturile omului.

Prin prezenta lucrare ne-am străduit să contribuim la mai buna înțelegere a unor probleme și fenomene care au influențat dramatic societatea în ultimii ani. Datorită magnitudinii fenomenului și faptului că unele consecințe încă nu s-au manifestat pe deplin, rămân încă numeroase aspecte care pot fi investigate cu referire la drepturile omului în perioade de mare risc. Suntem în măsură, prin urmare, să formulăm următoarele **recomandări**:

Recomandări pentru forurile legislative și guverne

- Revizuirea cadrului legal referitor la starea de urgență. Considerăm necesară revizuirea și actualizarea legislației privind starea de urgență pentru a include criterii clare și detaliate privind protecția drepturilor fundamentale și condițiile de aplicare a măsurilor de urgență. De exemplu, în România, Ordonanța de Urgență nr. 1/1999 ar trebui să fie modificată pentru a clarifica durata maximă a măsurilor de urgență, procedurile de consultare publică și parlamentară și garanțiile pentru drepturile omului.
- Stabilirea unui mecanism de supraveghere și control. Recomandăm crearea unui mecanism independent de supraveghere și control al măsurilor adoptate în perioada stării de urgență pentru a asigura respectarea proporționalității și legalității acestora. Recomandăm, în plus, crearea unui cadru legal care să garanteze transparența în procesele de luare a deciziilor în timpul situațiilor de urgență. Aceasta poate include furnizarea de justificări detaliate pentru introducerea și extinderea oricăror măsuri care afectează drepturile omului și stabilirea de mecanisme pentru ca funcționarii publici să răspundă pentru deciziile lor.
- Consolidarea cadrului legal pentru supravegherea digitală. Considerăm oportună crearea unui cadru legal clar și detaliat pentru utilizarea tehnologiilor de supraveghere digitală, asigurând protecția datelor personale și a vieții private. Este necesară, de asemenea, adoptarea de reglementări specifice pentru utilizarea

aplicațiilor de urmărire a contactelor, care să includă prevederi privind confidențialitatea datelor, durata stocării și accesul la date.

- Reglementarea măsurilor de distanțare socială și carantină. Recomandăm stabilirea de reglementări clare privind aplicarea măsurilor de distanțare socială și carantină, inclusiv criteriile pentru implementarea și ridicarea acestora fundamentate pe studii și analize științifice elaborate de experți în sănătate publică. Acest lucru va preveni adoptarea unor măsuri care s-au dovedit ineficiente și au contribuit la apariția unor situații discriminatorii. Pe baza acestor măsuri, recomandăm elaborarea de ghiduri și proceduri pentru aplicarea măsurilor de carantină și izolare, asigurând respectarea drepturilor fundamentale și a standardelor de sănătate publică.
- Adoptarea de măsuri legislative pentru protejarea dreptului la muncă și a condițiilor de muncă în timpul stării de urgență. Considerăm necesară reglementarea telemuncii și a condițiilor de muncă la domiciliu, inclusiv asigurarea echipamentelor necesare și protejarea echilibrului dintre viața profesională și cea privată.
- Elaborarea de politici care să asigure accesul echitabil la educație pentru toți elevii și studenții, inclusiv în perioadele de învățământ online sau hibrid. Aceste politici trebuie susținute de un cadru legal clar, care să includă și accesul la resursele necesare implementării lor. Pentru a preveni afectarea disproporționat de mare a elevilor din zone rurale și defavorizate în timpul stării de urgență, recomandăm implementarea de programe de distribuire a echipamentelor electronice și asigurarea conexiunii la internet pentru elevii din medii defavorizate.
- Stabilirea unui cadru pentru monitorizarea și evaluarea continuă a măsurilor de urgență, pentru a ajusta rapid politicile în funcție de evoluția situației epidemiologice. Recomandăm crearea de comitete de experți în sănătate publică, drepturile omului și economie, care să evalueze impactul măsurilor și să propună ajustări bazate pe date și feedback-ul publicului. Aceste mecanisme de monitorizare vor preveni emiterea de acte normative cu prevederi contradictorii, așa cum a fost cazul în timpul pandemiei de Coronavirus.
- Promovarea colaborării internaționale. Considerăm necesară încurajarea alinierii legislative și a implementării standardelor internaționale privind drepturile omului

și a directivelor Uniunii Europene. Aceasta include schimbul de bune practici și de cadre juridice care respectă drepturile omului, gestionând în același timp în mod eficient crizele de sănătate publică.

- Elaborarea de mecanisme care să faciliteze participarea semnificativă a publicului la procesul legislativ, în special la formularea măsurilor de urgență. Considerăm că contribuția publicului poate oferi o perspectivă utilă asupra impactului legilor și poate contribui la garantarea faptului că măsurile adoptate sunt echitabile și corecte.
- Adoptarea cu prioritate a măsurilor cel mai puțin invazive. Considerăm necesară optarea întotdeauna pentru măsurile cel mai puțin invazive necesare pentru a atinge obiectivele de sănătate publică. Aceste măsuri trebuie evaluate periodic pentru a asigura că rămân cele mai adecvate și eficiente mijloace de control a unei situații de criză majoră, de sănătate publică sau de altă natură.
- Facilitarea accesului la justiție. Recomandăm adoptarea de măsuri care să garanteze accesul populației la căi de atac și la o revizuire judiciară în cazul în care consideră că drepturile lor au fost încălcate sub pretextul unor măsuri de sănătate publică. Acest lucru ar trebui să includă accelerarea procedurilor și, eventual, renunțarea la taxe pentru cazurile conexe în situații de urgență.
- Promovarea colaborării multisectoriale. Recomandăm implicarea diverselor sectoare - cum ar fi cel al sănătății, juridic, educațional și al societății civile - în planificarea și punerea în aplicare a măsurilor de urgență. Această abordare poate contribui la echilibrarea nevoilor de sănătate publică cu protecția drepturilor omului.
- Formarea autorităților de aplicare a legii și a funcționarilor publici. Recomandăm formarea cuprinzătoare a forțelor de ordine și a altor funcționari publici cu privire la standardele privind drepturile omului și limitele legale pentru a asigura că acestea sunt respectate în timpul aplicării măsurilor de sănătate publică.

Recomandări pentru autoritățile de stat:

- Transparentizarea deciziilor - publicarea detaliilor și justificărilor deciziilor, oferind acces public larg la informații pentru a crește transparența și încrederea publică. Transparentizarea deciziilor este un principiu fundamental în gestionarea eficientă

și etică a crizelor de sănătate publică, cum ar fi pandemia de COVID-19. Autoritățile ar trebui să publice deciziile, dar și datele și analizele care stau la baza acestora în timp real sau cât mai rapid posibil. De exemplu, dacă un guvern decide să impună restricții de circulație, ar trebui să ofere acces public la datele epidemiologice și la recomandările experților care justifică această decizie. Se recomandă crearea unor platforme dedicate de informare: site-uri web sau platforme online dedicate, unde publicul poate găsi toate deciziile, măsurile implementate și justificările acestora. În România, cea mai importantă inițiativă de acest fel, <https://covid19.stirioficiale.ro/informatii>, a fost una privată, site-ul fiind realizat de Code for Romania. Se recomandă, de asemenea, organizarea de conferințe de presă regulate în care oficialii guvernamentali și experții medicali să ofere actualizări, să răspundă la întrebările presei și să explice deciziile și măsurile viitoare. Un exemplu concret ar fi conferințele de presă zilnice organizate de Ministerul Sănătății, unde sunt prezentate evoluțiile pandemiei și sunt clarificate noile reglementări.

- Consultarea publică - includerea societății civile, a experților și a reprezentanților grupurilor afectate în procesul de luare a deciziilor privind măsurile de sănătate publică. Este importantă încurajarea feedback-ului și a întrebărilor din partea cetățenilor prin intermediul rețelelor sociale, site-urilor web și altor canale de comunicare. Aceasta poate include sesiuni de întrebări și răspunsuri live, unde oficialii răspund direct la preocupările cetățenilor.
- Asigurarea proporționalității măsurilor - evaluarea continuă a necesității și proporționalității restricțiilor impuse, pentru a minimiza impactul asupra drepturilor omului. Asigurarea proporționalității măsurilor luate într-o situație de urgență de sănătate publică este crucială pentru echilibrarea necesității de a proteja sănătatea publică cu respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor. Proporționalitatea înseamnă că restricțiile impuse de autorități trebuie să fie strict necesare, adecvate și limitate la ceea ce este absolut necesar pentru a atinge obiectivul de sănătate publică. În acest sens, autoritățile ar trebui să evalueze periodic eficacitatea măsurilor de carantină sau de izolare și să le ajusteze în funcție de evoluția situației epidemiologice. Dacă datele arată o scădere a cazurilor noi, restricțiile ar putea fi

relaxate gradual. De asemenea, autoritățile trebuie să aibă în vedere alternative mai puțin restrictive de a limita efectele unei crize. De exemplu, înainte de a închide școlile complet, autoritățile ar putea lua în considerare predarea hibridă (o combinație între învățământul fizic și cel online) sau reducerea numărului de elevi în clase pentru a permite distanțarea socială. Se recomandă, de asemenea, focalizare pe zonele afectate, în locul aplicării globale fără discriminare a unor măsuri. De exemplu, în loc să impună măsuri de lockdown la nivel național, autoritățile ar putea aplica restricții localizate în zonele cu rata de infectare ridicată, permițând în același timp activitățile normale să continue în regiunile cu puține cazuri noi. Orice restricție impusă ar trebui să aibă o durată clar definită și să fie revizuită regulat. În plus, măsurile adoptate trebuie să fie bazate pe dovezi științifice. De exemplu, deciziile privind închiderea afacerilor sau interzicerea adunărilor publice ar trebui să se bazeze pe dovezi științifice clare care demonstrează modul în care aceste măsuri previn răspândirea virusului. Deciziile fără fundament solid în cercetarea actuală ar trebui evitate.

- Protejarea grupurilor vulnerabile - implementarea măsurilor specifice pentru protejarea grupurilor vulnerabile, inclusiv prin alocarea de resurse suplimentare. Acestea se referă la persoane în vârstă, cu dizabilități sau aparținând unor minorități dezavantajate socio-economic sau discriminate.
- Accesul la îngrijiri medicale - asigurarea accesului nediscriminatoriu la servicii medicale de calitate pentru toți. Gestionarea acestei crize de sănătate publică a dovedit că foarte mulți pacienți cu alte afecțiuni decât Covid au fost neglijați și au avut de suferit, uneori până la deces. Autoritățile sanitare trebuie să implementeze protocoale care să asigure asistența medicală necesară pentru toți pacienții, chiar în timpul unor crize globale.
- Educație și formare - oferirea de resurse și suport pentru adaptarea sistemului educațional la condițiile pandemice, asigurând continuitatea educației pentru toți elevii. Autoritățile trebuie să dezvolte protocoale și să ofere resurse logistice pentru a desfășura procesul educațional chiar și în imposibilitatea prezenței fizice la școală.

- Suport pentru sănătatea mintală - extinderea și promovarea serviciilor de suport pentru sănătatea mintală, având în vedere impactul izolării și al pandemiei asupra sănătății psihologice.
- Protecție la locul de muncă - elaborarea unor ghiduri clare pentru protejarea sănătății lucrătorilor, inclusiv în domeniul sănătății ; elaborarea unei legislații cuprinzătoare pentru telemuncă și protejarea drepturilor angajaților în acest context.
- Asigurarea dreptului la protest - garantarea posibilității de a protesta în mod pașnic, cu respectarea măsurilor sanitare adecvate. Realitatea a dovedit că aplicarea măsurilor pentru depășirea unei situații de urgență poate foarte ușor să lezeze drepturile și libertățile fundamentale, de aceea este important ca cetățenii să aibă la dispoziție dreptul de a protesta fizic.
- Accesul la justiție - asigurarea funcționării neîntrerupte a sistemului judiciar și accesului la justiție pentru toți cetățenii.
- Monitorizarea respectării drepturilor omului - înființarea unor mecanisme de monitorizare și raportare a impactului măsurilor de combatere a COVID-19 asupra drepturilor omului. Așa cum s-a dovedit, încălcarea drepturilor omului a fost una dintre marile provocări ale crizei mondiale, cu unele consecințe care persistă și în prezent. De aceea este foarte importantă existența unor organizații guvernamentale și neguvernamentale cu suficientă autoritate pentru a supraveghea respectarea acestor drepturi în perioade de criză majoră.
- Sprijin economic - implementarea unor măsuri de sprijin economic pentru a atenua impactul pandemiei asupra celor mai afectate persoane și sectoare.
- Promovarea digitalizării - accelerarea digitalizării serviciilor publice pentru a asigura accesul la acestea în condiții de siguranță.
- Formare și echipare adecvată a forțelor de ordine - asigurarea că forțele de ordine sunt echipate și instruite corespunzător pentru a gestiona situațiile de criză într-un mod care respectă drepturile omului.
- Implementarea unor mecanisme eficiente de control și răspundere pentru abuzurile sau neglijențele comise în gestionarea pandemiei.
- Consolidarea capacității sistemului de sănătate pentru a face față viitoarelor crize, inclusiv prin investiții în infrastructură și personal.

- Accesul la serviciile esențiale - guvernele trebuie să se asigure că toți indivizii, indiferent de statutul lor, au acces la servicii esențiale, cum ar fi asistența medicală, hrana, apă și salubritate. Aceasta include asigurarea accesului tuturor, fără discriminare, la teste, la tratament și la vaccinuri.
- Respectul pentru demnitatea umană - este esențial ca fiecare individ să fie tratat cu respect și demnitate. Acest lucru include respectarea drepturilor persoanelor aflate în carantină sau în izolare și asigurarea faptului că orice restricții privind libertatea de mișcare sau viața privată sunt necesare și proporționale.
- Cooperarea internațională - colaborarea cu alte țări și organizații internaționale pentru schimbul de bune practici și coordonarea răspunsului la pandemie. Într-o criză globală, cooperarea internațională este esențială. Guvernele trebuie să colaboreze pentru a face schimb de informații, pentru a furniza ajutor umanitar și pentru a se asigura că drepturile omului sunt respectate în toate țările. Aceasta include cooperarea pentru a asigura distribuirea echitabilă a vaccinurilor și a altor bunuri esențiale.

Recomandări pentru autoritățile locale:

- Asigurarea transparenței și a dreptului la informare - autoritățile ar trebui să ofere informații clare, precise și accesibile despre măsurile de combatere a pandemiei, inclusiv despre rațiunea și durata acestora. Comunicarea eficientă ajută la creșterea încrederii publice și la asigurarea conformității cu reglementările impuse, minimizând astfel impactul negativ asupra drepturilor omului.
- Protecția grupurilor vulnerabile - este esențială implementarea de politici specifice pentru protecția grupurilor vulnerabile, inclusiv persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități, minoritățile etnice și persoanele fără adăpost. Aceasta include asigurarea accesului la servicii de sănătate, suport social și economic, precum și protecția împotriva discriminării și abuzurilor.
- Monitorizarea și revizuirea periodică a măsurilor - autoritățile trebuie să revizuiască periodic eficacitatea și proporționalitatea măsurilor de restricție, ajustându-le sau eliminându-le pe cele ineficiente sau excesive. Monitorizarea independentă,

inclusiv prin implicarea organizațiilor societății civile și a instituțiilor pentru drepturile omului, poate contribui la asigurarea unui echilibru între sănătatea publică și drepturile individuale.

- Promovarea accesului la educație și la servicii de sănătate - în contextul restricțiilor impuse, este vital să se asigure continuarea accesului la educație, prin mijloace digitale sau alternative, și la servicii de sănătate, inclusiv cele non-COVID. Astfel, autoritățile trebuie să aloce resurse adecvate pentru a preveni întreruperea educației și pentru a evita întârzierile în tratamentele medicale esențiale.
- Asigurarea legalității și a supravegherii judiciare - toate măsurile de restricție trebuie să aibă o bază legală solidă și să fie supuse supravegherii judiciare pentru a preveni abuzurile. Cetățenii ar trebui să aibă posibilitatea de a contesta legalitatea oricărei măsuri considerate a încălca drepturile lor fundamentale, asigurând astfel un control democratic și respectarea statului de drept.

Implementarea acestor recomandări poate contribui la o gestionare mai echilibrată a crizei sanitare, asigurând protecția sănătății publice fără a sacrifica drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În plus, acestea asigură implementarea eficientă, la nivel local, a politicilor stabilite de la nivel central.

Recomandări pentru organizațiile de cercetare:

Instituțiile de cercetare joacă un rol esențial în evaluarea impactului măsurilor de combatere a COVID-19 asupra drepturilor omului, oferind baza științifică și analitică pentru politicile publice. Pentru a maximiza contribuția lor în acest domeniu critic, acestea pot întreprinde următoarele acțiuni:

- Dezvoltarea de studii interdisciplinare - instituțiile de cercetare ar trebui să promoveze și să finanțeze studii interdisciplinare care să integreze expertiza din domenii diverse, cum ar fi sănătatea publică, dreptul, sociologia și tehnologia informației. Aceasta va permite o înțelegere mai profundă a modului în care măsurile de sănătate publică afectează drepturile omului și societatea în ansamblu.
- Crearea de parteneriate cu organizații pentru drepturile omului - instituțiile de cercetare ar trebui să caute și să dezvolte parteneriate strategice cu organizații pentru drepturile omului și cu alte ONG-uri relevante. Aceste colaborări pot

îmbunătăți colectarea de date și interpretarea acestora, asigurând că cercetările reflectă realitățile din teren și contribuie la formularea de politici informale.

- Promovarea accesului deschis la cercetare - asigurarea accesului deschis la rezultatele cercetării este vitală pentru a facilita schimbul rapid de cunoștințe și pentru a sprijini luarea deciziilor bazate pe dovezi în rândul decidenților politici, practicienilor și publicului larg.
- Furnizarea de recomandări bazate pe dovezi pentru politici - instituțiile de cercetare ar trebui să se angajeze activ în procesul de formulare a politicilor, oferind recomandări bazate pe dovezi care să ghideze acțiunile guvernamentale într-un mod care protejează și promovează drepturile omului.

Răspunsul autorităților la criza globală de sănătate publică a demonstrat că nici un stat și nici o societate nu au fost pregătite să facă față unor provocări pe proporții, ba mai mult, unele măsuri au afectat sever drepturile și libertățile fundamentale. Experiența acumulată în urma pandemiei de Covid-19 și recomandările care rezultă din aceasta pot fi un ajutor prețios pentru ca autoritățile de stat și locale, societatea civilă, cetățenii să poată fi mai bine pregătiți în eventualitatea unor crize viitoare.

Bibliografie

Acte normative, rapoarte, informări

1. *A fost declarată stare de urgență pe teritoriul Republicii Moldova, în legătură cu situația epidemiologică prin infecția cu COVID-19* [citată 16 nov. 2022] disponibil la <https://old.msmps.gov.md/ro/content/fost-declarata-stare-de-urgenta-pe-teritoriul-republicii-moldova-legatura-cu-situatia>
2. Apel public cu privire la abordarea bazată pe drepturile omului în hotărârile Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică (CNESP) [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://cpr.md/2021/11/22/apel-public-cu-privire-la-abordarea-bazata-pe-drepturile-omului-in-hotararile-cnesp/>
3. Avocatul Poporului: Orice Eliberare Din Funcție A Unui Angajat Pe Motivul Refuzului De A Se Vaccina Este Ilegală [citată 14 iulie 2023] disponibil la <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-orice-eliberare-din-functie-a-unui-angajat-pe-motivul-refuzului-de-a-se-vaccina-este-ilegala/>
4. Borkowski, P. et al. Lockdowned: Everyday mobility changes in response to COVID-19. În: *Journal of Transport Geography*, Vol. 90, January 2021.
5. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>
6. Comisia națională extraordinară de sănătate publică Hotărâre nr. 6 din 10 martie 2020 privind evoluția situației epidemiologice a infecției COVID-19 [citată 23 martie 2023] disponibil la https://gov.md/sites/default/files/hot_cnesp_nr.6.pdf
7. Comisia națională extraordinară de sănătate publică Hotărâre nr. 6 din 10 martie 2020 privind evoluția situației epidemiologice a infecției COVID-19 [citată 23 martie 2023] disponibil la https://gov.md/sites/default/files/hot_cnesp_nr.6.pdf
8. Comment transmitted by Armengot Iborra, Ministerio de Justicia, Letrado de la Administración de Justicia Asesor, Spain [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments#Spain>
9. Comment transmitted by Massimiliano Blasone, Attorney at law, authorized to defend before the Supreme Court, Member of the Commission of the Bar

Association of Trieste for the study of executive procedures, 23 April 2020 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments#Italy>

10. Commission COVID-19 Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services, C (2020) 1753, 16.3.2020 [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0316%2803%29>
11. Communication from the Commission Guidelines on protection of health, repatriation and travel arrangements for seafarers, passengers and other persons on board ships 2020/C 119/01 [citat 12 iunie 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0414%2801%29>
12. Comunicat de presă: ”Avocatul Poporului monitorizează cu atenție respectarea drepturilor și libertăților fundamentale pe durata stării de urgență”, 17 martie 2020 disponibil la www.avp.ro.
13. CONSILIUL EUROPEI. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [citat 3 mai 2021] disponibilă la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_roun
14. Coronavirus pandemic in the EU. Fundamental rights implications. Bulletin 1, 1 February-20 March 2020 [citat 13 iunie 2021] disponibil la <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/Covid19-rights-impact-april-1>
15. IDOM, Raport privind monitorizarea respectării drepturilor omului în Republica Moldova în contextul pandemiei Covid-19, [citat 3 septembrie 2022] disponibil la https://idom.md/wp-content/uploads/2021/01/Raport_Final_IDOM-1.pdf
16. A fost creat un centru de criză pentru drepturile omului, în contextul stării de urgență, 8.04.2020, [citat 3 septembrie 2022] disponibil la <https://noi.md/md/societate/a-fost-creat-un-centru-de-criza-pentru-drepturile-omului-in-contextul-starii-de-urgenta>
17. Coronavirus pandemic in the EU. Fundamental rights implications. Bulletin 1, 1 February-20 March 2020 disponibil la <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/Covid19-rights-impact-april-1>

18. Council conclusions on a human-rights-based post-COVID-19 recovery, approved by the Council at its 3785th meeting held on 22 February 2021 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/media/48558/st06324-en21.pdf>
19. COVID-19 Guidelines for border management measures to protect health and ensure the availability of goods and essential services 2020/C 86 I/01 [citat 25 iunie 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0316%2803%29>
20. Decretul 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument Afis/224849>
21. Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul UE pentru cetățenii UE și pentru familiile acestora [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0038-20110616>
22. EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. Reports concerning the state of emergency, Strasbourg, 9 aprilie 2020, p. 16 [citat 13 iunie 2021] disponibil la https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation
23. EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Factsheet – Derogation in time of emergency*, 2021, p. 1 [citat 16 nov. 2022] disponibil la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_15_eng
24. European Union Agency for Asylum, disponibil la <https://euaa.europa.eu/>
25. Excepții de neconstituționalitate 2020, <https://avp.ro/index.php/exceptii-de-neconstitutionalitate-2020/> disponibil la https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/exceptia7_2020.pdf
26. Fair Trials: Safeguarding the right to a fair trial during the coronavirus pandemic: remote criminal justice proceedings (2020) [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.fairtrials.org/news/safeguarding-right-fair-trial-during-coronavirus-pandemic-remote-criminal-justice-proceedings>
27. FRA - Promoting and protecting your fundamental rights across the EU, disponibil la <https://fra.europa.eu/en>

28. Guidance on Apps supporting the fight against COVID 19 pandemic in relation to data protection, [citată 13 iunie 2021] disponibil la
https://commission.europa.eu/document/5763ed20-7410-4100-837b-4d4e293a37b6_en
29. Guide on Article 11 of the European Convention on Human Rights. Freedom of assembly and association, European Court of Human Rights, last update 30 April 2022 [citată 21 feb. 2023] disponibil la
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_11_eng
https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_202003_health_datascientificresearchCovid19_en.pdf
30. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on protecting freedom of expression and information in times of crisis [citată 15 mai 2023] disponibil la
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805ae60e
31. Guidelines on freedom of peaceful assembly, European Commission for Democracy through Law, Strasbourg, 2020 [citată 23 martie 2023] disponibil la
[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)017rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)017rev-e)
32. Guidelines on the processing of personal data through video devices (03/2019) [citată 12 nov. 2022] disponibil la
https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_201903_video_devices.pdf
33. Hotărârea Guvernului nr. 370/2020 privind aprobarea Programului național "Școala de acasă" și pentru alocarea unei sume din Fondul de rezervă bugetară la dispoziția Guvernului, prevăzută în bugetul de stat pe anul 2020, pentru Ministerul Educației și Cercetării publicată în M.Of. nr. 377 din 11 mai 2020.
34. Hotărârea nr. 217/2020 pentru aplicarea prevederilor Legii nr. 19/2020 privind acordarea unor zile libere părinților pentru supravegherea copiilor, în situația închiderii temporare a unităților de învățământ, publicată în M.Of. nr. 230 din 21 martie 2020.
<https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/225602>

35. Hotărârea nr. 24/2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 395 din 15 mai 2020
36. Hotărârea nr. 24/2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 395 din 15 mai 2020 - emitent Comitetul Național pentru Situații de Urgență.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro
https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/untitled.pdf2_.pdf
37. Impactul COVID-19 asupra drepturilor omului în Republica Moldova, [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://moldova.un.org/sites/default/files/2021-08/Impactul%20COVID-19.%20Sumarul%20cercetarii%20%28OHCHR%29.pdf>
38. Informare referitoare la evenimentele care au determinat instituirea și prelungirea măsurii excepționale, acțiunile întreprinse și măsurile necesare pentru prevenirea și întărirea capacității de răspuns a statului în caz de epidemie, București, iulie 2020, p. 55-59, disponibil la [citată 12 nov. 2022]
https://www.presidency.ro/files/userfiles/INFORMARE_Parlament.pdf
39. Măsuri de prevenire și control al infecțiilor aplicabile pe durata stării de alertă. Anexă la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 389 din 14 mai 2020
40. Măsuri de prevenire și control al infecțiilor aplicabile pe durata stării de alertă. Anexă la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 389 din 14 mai 2020
41. Măsuri de prevenire și control al infecțiilor aplicabile pe durata stării de alertă. Anexă la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în

contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 389 din 14 mai 2020

42. Open Government Partnership (2020), Statement on the COVID-19 response from civil society members of OGP Steering Committee [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.opengovpartnership.org/news/statement-on-the-COVID-19-response-from-civil-society-members-of-ogp-steeringcommittee/>
43. Ordinul comun al ministrului sănătății și ministrul economiei, energiei și mediului de afaceri nr. 1088 din 16 iunie 2020 pentru aprobarea regulamentelor privind stabilirea măsurilor specifice de prevenire a răspândirii virusului SARS-CoV-2 pentru activitățile în centrele comerciale în care își desfășoară activitatea mai mulți operatori economici, de tip mall, organizarea și desfășurarea activităților din sălile de pariuri sportive, în condiții de securitate, precum și pentru locațiile în care se desfășoară activitatea de jocuri de noroc, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 514 din data de 16 iunie 2020.
44. Ordinul ministrului sănătății și al ministrului afacerilor interne nr. 95/1103/17 iunie 2020 pentru aprobarea regulilor privind accesul în lăcașele de cult, distanța minimă de siguranță și măsuri sanitare specifice pentru desfășurarea activităților religioase, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 520 din data de 17 iunie 2020.
45. Ordinul nr. 4019/2020 privind suspendarea organizării și desfășurării evaluărilor naționale la finalul claselor a II-a, a IV-a și a VI-a, a simulării evaluării naționale pentru absolvenții clasei a VIII-a și a simulării probelor scrise ale examenului de bacalaureat național, în anul școlar 2019-2020, publicat în M.Of. nr. 302 din 10 aprilie 2020.
46. Ordinul nr. 4135/2020 privind aprobarea Instrucțiunii pentru crearea și/sau întărirea capacității sistemului de învățământ preuniversitar prin învățare on-line, Monitorul Oficial, Partea I nr. 331 din 23 aprilie 2020.
47. Ordinul nr. 555/2020 privind aprobarea Planului de măsuri pentru pregătirea spitalelor în contextul epidemiei de coronavirus COVID-19, a Listei spitalelor care asigură asistența medicală pacienților testați pozitiv cu virusul SARS-CoV-2 în faza I și în faza a II-a și a Listei cu spitalele de suport pentru pacienții testați pozitiv

sau suspecți cu virusul SARS-CoV-2, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 290 din 07 aprilie 2020.

48. Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 58/2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ, publicată în M. Of. Nr. 347 din 29 aprilie 2020.
49. Ordonanța de urgență nr. 28/2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M.Of. nr. 228 din 20 martie 2020.
50. Ordonanța de urgență nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 231 din 21 martie 2020.
51. Ordonanța de urgență nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, publicată în M.Of. nr. 231 din 21 martie 2020
52. OSCE REPORT. Human Dimension Commitments and State Responses to the COVID-19 Pandemic [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/462723.pdf>
53. PERMANENT REPRESENTATION OF ROMANIA TO THE COUNCIL OF EUROPE. Annex to the Note verbale JJ9014C, 18 March 2020 [citat 13 iunie 2021] disponibilă la <https://rm.coe.int/09000016809cee30>
54. PERMANENT REPRESENTATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO THE COUNCIL OF EUROPE. Annex to the letter JJ9016C, 20 March 2020 [citat 13 iunie 2021] disponibil la <https://rm.coe.int/16809cf9a2>
55. Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>
56. Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate

- Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020, p. 5 [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>
57. Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020, p. 5 [citată 23 martie 2023] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>
58. Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020, p. 5 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>
59. Planul de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID-19) Republica Moldova, Aprobat prin Hotărârea Comisiei Extraordinare de Sănătate Publică nr. 30 din 11 septembrie 2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la p. 38 <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/09/Plan-r%C4%83spuns-COVID-19.pdf>
60. Problema accesului la asistență medicală a pacienților cu alte maladii în perioada stării de urgență [citată 14 iulie 2023] disponibil la <http://ombudsman.md/news/problema-accesului-la-asistenta-medicala-a-pacientilor-cu-alte-maladii-in-perioada-starii-de-urgenta>
61. Protejarea spațiului civic în Uniunea Europeană. Raport al European Union Agency for Fundamental Rights, 2022 [citată 15 mai 2023] disponibil la https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-protecting-civic-space-key-findings_ro.pdf
62. Raport privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru limitarea răspândirii virusului SARS-CoV-2 și detalierea planului de măsuri avute în vedere pentru organizarea alegerilor locale și a deschiderii școlilor, 12 august 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://gov.ro/ro/stiri/raport-privind-masurile-ce-urmeaza-a-fi-intreprinse-pentru-limitarea-raspandirii-virusului-sars-cov-2-i-detalierea-planului->

de-masuri-avute-in-vedere-pentru-organizarea-alegerilor-locale-i-a-deschiderii-colilor

63. Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, Chișinău, 2021, p. 6 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=ASxFqOB3XnM%3D&tabid=202&language=ro-RO>
64. Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, Chișinău, 2021, p. 69 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=ASxFqOB3XnM%3D&tabid=202&language=ro-RO>
65. Recommendation CM/Rec(2018)11 of the Committee of Ministers to member States on the need to strengthen the protection and promotion of civil society space in Europe [citată 15 mai 2023] disponibil la <https://www.coe.int/en/web/youth/-/recommendation-cm-rec-2018-11-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-the-need-to-strengthen-the-protection-and-promotion-of-civil-society-s>
66. Regulamentul (UE) 2016/399 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 martie 2016 cu privire la Codul Uniunii privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen) [citată 14 iunie 2022] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0399&from=EN>
67. Regulamentul de organizare și funcționare a instituției Avocatul Poporului din 18.10.2019, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 938 din 21 noiembrie 2019.
68. Resolution on EU coordinated action to combat the COVID-19 pandemic and its consequences (2020/2616(RSP)) [citată 13 iunie 2021] disponibil la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0054_EN.html
69. Resolution on the digital services act: improving the functioning of the single market (2020/2018(INL)), [citată 25 iunie 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020IP0272>
70. Resolution on the situation of fundamental rights in the EU in 2019 (2020/2933(RSP)) [citată 12 iunie 2021] disponibil la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0328_EN.html

71. Respectarea drepturilor omului și măsurile excepționale dispuse în perioada stării de urgență și a stării de alertă (16 martie-10 septembrie 2020) – Raport al Avocatului Poporului [citat 14 iulie 2023] disponibil la <https://avp.ro/index.php/activitatea-avp/rapoarte-speciale/>
72. Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis. A toolkit for member states SG/Inf(2020)11, disponibil la <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40>
73. Școala de acasă – o provocare nouă pentru elevi și o oportunitate pentru profesori [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://unibuc.ro/scoala-de-acasa-o-provocare-noua-pentru-elevi-si-o-oportunitate-pentru-profesori/>
74. State of the rule of law in Europe. Reports from National Human Rights Institutions June 2021, European network of National Human Rights Institutions, 2021, p. 381.
75. Statement on the processing of personal data in the context of the COVID-19 outbreak, [citat 12 nov. 2022] disponibil la https://edpb.europa.eu/news/news/2020/statement-edpb-chair-processing-personal-data-context-COVID-19-outbreak_en
76. Strategie pentru consolidarea aplicării Cartei drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană, Comisia Europeană, 2020, p. 43 [citat 21 mai 2021] disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0711&qid=1608047356199>
77. The Art of the Ombudsman: leadership through international crisis, International Ombudsman Institute, May, 2021 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.theioi.org/ioi-news/current-news/the-art-of-the-ombudsman-leadership-through-international-crisis>
78. The impact of the COVID-19 restrictions for civil society space and activities [citat 15 mai 2023] disponibil la
79. The implications of the COVID-19 pandemic on fundamental rights and civil space. Study, 14 February 2022 [citat 15 mai 2023] disponibil la

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8d257b37-abef-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>

80. United Nations Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to opinion and expression, Disease pandemics and the freedom of opinion and expression, 23 April 2020, A/63/332, para 60 [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4449-disease-pandemics-and-freedom-opinion-and-expression-report>
81. We are in this together, don't violate human rights while responding to COVID-19, 16 April 2020 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/4379-civil-society-s-call-to-states-we-are-in-this-together-don-t-violate-human-rights-while-responding-to-COVID-19>
82. Pactul Internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile civile și politice [citat 16 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/82590>
83. Pactul internațional din 16 decembrie 1966 cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [citat 16 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/82589>
84. Gestionarea crizei COVID-19 în Republica Moldova [citat 12 nov. 2022] disponibil la https://alegeri.md/w/Gestionarea_crizei_COVID19_%C3%AEn_Republica_Moldova#Cronologie
85. Anexa nr. 1/2020 la Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României - MĂSURI de primă urgență cu aplicabilitate direct, emis de Președintele Romaniei.
86. Anexa nr. 1/2020 la Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României - MĂSURI de primă urgență cu aplicabilitate direct, emis de Președintele Romaniei
87. Anexa nr. 1/2020 la Decretul nr. 240/2020 privind prelungirea stării de urgență pe teritoriul României - MĂSURI de primă urgență cu aplicabilitate direct, emis de Președintele Romaniei

88. Ordonanța Militară nr. 1 /2020 privind unele măsuri de primă urgență care privesc aglomerările de persoane și circulația transfrontalieră a unor bunuri, publicată în M.of. nr. 219 din 18 martie 2020, a intrat în vigoare la 18.03.2020.
89. Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 232 din 21 martie 2020
90. Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 232 din 21 martie 2020
91. Ordonanța militară nr. 2/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 232 din 21 martie 2020
92. Guidelines 03/2020 on the processing of data concerning health for the purpose of scientific research in the context of the COVID-19 outbreak [citat 2 iunie 2022] disponibil la
93. Ordonanța militară nr. 3/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 242 din 24 martie 2020.
94. Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, emitent Președintele României, publicat în M. Of. nr. 212 din 16 martie 2020 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>
95. Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>
96. Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>
97. Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României emis de Președintele, [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223831>
98. Hotărâre Nr. 55 din 17-03-2020 privind declararea stării de urgență, publicat : 17-03-2020 în Monitorul Oficial Nr. 86 art. 96.
99. Hotărârea nr. 55 din 17.03.2020 privind declararea stării de urgență prevedea instaurarea stării de urgență pe întreg teritoriul Republicii Moldova pe perioada 17

martie – 15 mai 2020, publicată în Monitorul Oficial Nr. 86 art. 96 [citată 12 nov. 2022] disponibil la

100. Ordonanța Militară nr. 2 din 21 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, emitent Ministerul Afacerilor Interne, Publicat în M.Of. nr. 232 din 20 ianuarie 2021 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/224284>
101. Decizie Nr. 7/37 din 27-03-2020 cu privire la modul de reflectare a evoluției situației epidemiologice prin infecția cu COVID-19 în Republica Moldova și a măsurilor de protecție și prevenire Publicat : 02-04-2020 în Monitorul Oficial Nr. 99-100 art. 362
102. Ordonanța militară nr. 4/29 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 257 din 29 martie 2020.
103. Ordonanța militară nr. 4/29 martie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 257 din 29 martie 2020.
104. Guidelines 04/2020 on the use of location data and contact tracing tools in the context of the COVID-19 outbreak, [citată 12 nov. 2022] disponibil la https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_20200420_contact_tracing_Covid_with_annex_en.pdf
105. Ordonanța militară nr. 7/4 aprilie 2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în M.Of. nr. 284 din 4 aprilie 2020
106. European Parliament resolution of 17 April 2020 on EU coordinated action to combat the COVID-19 pandemic and its consequences (2020/2616(RSP)), [citată 12 nov. 2022] disponibil la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0054_EN.html
107. Ordonanța de urgență nr. 58 din 23 aprilie 2020 privind luarea unor măsuri pentru buna funcționare a sistemului de învățământ, emisă de Guvernul României, Publicat în M. Of. nr. 347 din 29 aprilie 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/225320>
108. Decizia nr. 152 din 6 mai 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.9, art.14 lit.c1)-f) și ale art.28 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării

de urgență și a ordonanței de urgență, în ansamblul său, precum și a Ordonanței de urgență a Guvernului nr.34/2020 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, în ansamblul său Publicată în Monitorul Oficial nr.387 din 13.05.2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la http://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/06/Decizie_152_2020.pdf

109. DECIZIA nr.157 din 13 mai 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.2 lit.f) și ale art.4 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență [citată 14 iulie 2023] disponibil la http://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/05/Decizie_157_2020.pdf
110. Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 privind aprobarea instituirii stării de alertă la nivel național și a măsurilor de prevenire și control al infecțiilor, în contextul situației epidemiologice generate de virusul SARS-CoV-2, emitent Comitetul Național pentru Situații de Urgență, Publicat în M. Of. nr. 395 din 15 mai 2020, [citată 12 nov. 2022] disponibil la
111. Legea nr. 55 din 15 mai 2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, emitent Parlamentul României, Publicat în M. Of. nr. 396 din 15 mai 2020 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/225620>
112. Legea Nr. 69 din 21-05-2020 cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență privind sănătatea publică și modificarea unor acte normative, publicat: 26-05-2020 în Monitorul Oficial Nr. 124-125 art. 222.
113. Decizia nr.458 din 25 iunie 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.25 alin.(2) din Legea nr.95/2006 privind reforma în domeniul sănătății și ale art.8 alin.(1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.11/2020 privind stocurile de urgență medicală, precum și unele măsuri aferente instituirii carantinei Publicată în Monitorul Oficial nr.581 din 02.07.2020, [citată 14 iulie 2023] disponibil la https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_458_2020.pdf

114. Ordonanța militară nr. 8/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 0301 din 10.IV.2020
115. Hotărârea nr.1 a CLSU Iași din 09.03.2020, [citat 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open
116. Ordonanța militară nr. 10/2020 privind măsuri de prevenire a răspândirii COVID-19, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 0340 din 27.IV.2020.
117. Hotărârea Guvernului nr. 856 din 14.10.2020 privind prelungirea stării de alertă pe teritoriul României începând cu data de 15 octombrie 2020, precum și stabilirea măsurilor care se aplică pe durata acesteia pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/231208>
118. Legea pentru aprobarea Ordonanței de urgență nr. 11/2020 privind stocurile de urgență medicală, precum și unele măsuri aferente instituirii carantinei, publicată în M.Of. nr. 218 din 17 martie 2020, intră în vigoare la 20.03.2020
119. Hotărârea nr. 2 CLSU Iași din 11.03.2020, [citat 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open
120. Rezoluția Parlamentului European din 13 noiembrie 2020 referitoare la impactul măsurilor privind COVID-19 asupra democrației, statului de drept și drepturilor fundamentale, disponibil la (2020/2790(RSP)) [citat 12 nov. 2022] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52020IP0307>
121. COVID-19 contact tracing and warning apps [citat 12 iunie 2021] disponibil la https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic/contact-tracing-and-warning-apps-during-COVID-19_en
<https://assembly.coe.int/LifeRay/JUR/Pdf/TextesProvisoires/2022/20220909-CovidRestrictions-EN.pdf>
122. Hotărâre de Guvern nr. 16 din 8 martie 2022 pentru abrogarea Hotărârii Comitetului Național pentru Situații de Urgență nr. 6/2022 privind procedura de

aprobare a regulilor de aplicare a măsurii carantinei asupra persoanelor. In: *Monitorul Oficial* nr. 230 din 8 martie 2022.

123. Hotărâre nr. 16 din 8 martie 2022 pentru abrogarea Hotărârii Comitetului Național pentru Situații de Urgență nr. 6/2022 privind procedura de aprobare a regulilor de aplicare a măsurii carantinei asupra persoanelor, publicat în M. Of. nr. 230 din 8 martie 2022.
124. Hotărârea nr. 6 din 15 aprilie 2022 a Comisiei Naționale Extraordnare de Sănătate Publică [citată 26 nov. 2022] disponibil la
125. Safe travel between European countries [citată 23 martie 2023] disponibil la https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic_en#a-common-approach-to-travel-measures.
126. Comunicat de presă al CCR, 25 iunie 2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/06/Comunicat-de-presa-25-iunie-2020.pdf>
127. Drepturile omului și structurile de urgență [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.greenpeace.org/romania/articol/2699/drepturile-omului-si-structurile-de-urgenta/>
128. Comunicat de presă al CCR, 20.10.2020 [citată 14 iulie 2023] disponibil la <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/10/Comunicat-de-presa-20-octombrie-2020-1.pdf>
129. Hotărârea nr. 10 a CLSU Iași din 25.03.2020, [citată 12 nov. 2023] disponibil la https://www.primaria-iasi.ro/dm_iasi/portal.nsf/pagini/hotarari+ale+clsu+iasi-00020E12?Open
130. Efecte ale stării de alertă în contextul COVID-19 [citată 12 nov. 2022] disponibil la <http://mitelpartners.ro/wp-content/uploads/2020/06/Informatii-esentiale-privind-starea-de-alerta-update-20-mai.pdf>
131. European Centre for Disease Prevention and Control [citată 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.ecdc.europa.eu/en>

Cărți și articole științifice

1. ALEMANN, A. The European Response to COVID-19: From Regulatory Emulation to Regulatory Coordination? In: *European Journal of Risk Regulation*,

- 11(2), [on line] 2020, 307-316. [citat 26 nov. 2022] disponibil la doi:10.1017/err.2020.44
2. BAST, J. et al. *Human Rights Challenges to European Migration Policy. REMAP Project, Stiftung Mercator*. Giessen: Justus Liebig University, [on line] 2020 [citat 16 dec. 2022] disponibil la <https://www.stiftung-mercator.de/de/publikationen/human-rights-challenges-to-european-migration-policy/>
 3. BEJAN, R., COVID-19 and Disposable Migrant Workers, [on line] 2020 [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://verfassungsblog.de/COVID-19-and-disposable-migrant-workers>
 4. BICSKEI, H. Human Rights amid Coronavirus Pandemic: a Case Study of Romania. In: *Revista do Ministerio Publico do Estado de Goias*, [on line] 2020, pp. 11-20 [citat 15 iunie 2021] disponibil la <https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=19873>
 5. BOGDAN, D., TEODORESCU, A. M. M. Starea de urgență, România și CEDO. In: *Revista Universul Juridic*, [on line] 25 martie 2020, pp. 1-9 [citat 26 nov. 2020] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>
 6. BORKOWSKI, P. et al. Lockdowned: Everyday mobility changes in response to COVID-19. În: *Journal of Transport Geography*, Vol. 90, January 2021.
 7. BRANZAN, C. *Avocatul Poporului*. București : Editura Juridică, 2001, p. 62.
 8. BULGARU, A., BERNA, M. Problematika respectării demnității umane în condiții d ecriză din perspectiva implicațiilor etico-juridice generate de pandemia de COVID-19. În : *Drepturile Omului 2* [on line] 2020 [citat 12 iul. 2022] accesibil la <http://www.revistadrepturileomului.ro/>
 9. CĂLINOIU, C. Tendințe actuale referitoare la aderarea Uniunii Europene la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. În *Revista Univers Strategic*, VI, 2015, pp. 91-103.
 10. CEBAN, C., DOLTU, M. Acțiuni ale avocatului poporului din România pentru protecția drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19. În : *Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Materiale ale mesei rotunde dedicate Zilei internaționale*

- a drepturilor omului, Chișinău, 8 decembrie 2020, Chișinău, [on line] 2021, p. 80-86 [citat 14 iulie 2023] disponibil la https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/141535*
11. CIOABĂ, A. et al. *Societatea civilă și drepturile omului*. București : Editura Institutului de Teorie Socială, 1997, pp. 126.
 12. CORMACAIN, R. Keeping COVID-19 emergency legislation socially distant from ordinary legislation: principles for the structure of emergency legislation. În: *The Theory and Practice of Legislation*, [on line] 2020, VOL. 8, NO. 3, 245–265 [citat 18 august 2022] disponibil la <https://ukconstitutionallaw.org/2020/07/10/ronan-cormacain-social-distancing-of-emergency-legislation-during-the-COVID-19-pandemic/>
 13. CRINGUȘ-ECHERT, A. M. Unele consecințe ale pandemiei generate de virusul SARS-CoV-2 asupra dreptului de proprietate. În : *Dreptul*, nr. 3/2021.
 14. DASCALU, S. The Successes and Failures of the Initial COVID-19 Pandemic Response in Romania. În: *Front. Public Health*, [on line] 10 July 2020 [citat 12 iul. 2022] disponibil la <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2020.00344/full>
 15. DIMA, B. Care este natura juridică a decretelor Președintelui României emise pentru instituirea și prelungirea stării de urgență?. În : *Analele Universității din București – Drept, Forum Juridic*, 1/2020.
 16. DINU, R. Managementul situațiilor de urgență – tip specific de management în administrația publică, [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.juridice.ro/685556/managementul-situatiilor-de-urgenta-tip-specific-de-management-in-administratia-publica.html>
 17. **DOLTU, M.** Chestiuni referitoare la restrângerea dreptului la libera circulație în uniunea europeană în timpul pandemiei de COVID-19. În: *Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene / Promotion of social and values in the context of European integration : International Scientific Conference, Chișinău, Cazan, Galați*, [on line] 11 decembrie 2020, p. 105-112 [citat 30 apr 2022] disponibil la https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/126391
 18. **DOLTU, M.** Derogation from the European Convention of Human Rights During the Coronavirus Pandemic in Romania. În: *International Relations 2021: Current*

issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference [on line] 2 nd – 3 rd December 2021, Publishing Ekonóm, 2021, p. 196-202. [citat 12 mai 2023] disponibil la https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2021/zborn%C3%ADk.pdf

19. **DOLTU, M.** Cauze din jurisprudența CEDO referitoare la drepturile fundamentale în timpul pandemiei de COVID-19. În *Cadastru și drept*, vol. 55, [on line] 2022, pp. 602-607 [citat 5 mai 2023] disponibil la https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/147483
20. **DONOS, V.** Metodologia cercetării juridice a ”Responsabilității și răspunderii aleșilor poporului într-un stat de drept”. În : *Legea și viața*, [on line] Martie 2020 [citat 12 iunie 2021] disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/22-28_15.pdf
21. **DORNEANU L. et al.** Impact of COVID-19 on access to justice and documents: On the application of EU law, the Charter of Fundamental Rights and the possibility of non-jurisdictional remedies. În: *ERA Forum*. [on line] 2021;22(3):407–19 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8406648/>
22. **DUMINICĂ, R.** Derogarea de la Convenția (europeană) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în contextul pandemiei de coronavirus. În *Revista Universul Juridic*, nr. 5, [on line] mai 2020, pp. 141-152 [citat 3 mai 2021] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>
23. **DUMINICĂ, R.** Some reflections about the activation of art. 15 of the European Convention on Human Rights by Romania in the context of the COVID-19 pandemic. In: *Journal of Law and Administrative Sciences*, no. 3/2020, pp. 10-17.
24. **DUȚU, M.** Cuvânt de deschidere a Sesiunii anuale de comunicări științifice a ICJ, [on line] 23-24 septembrie 2021 [citat 12 nov. 2022] disponibil la <https://www.juridice.ro/essentials/4946/starea-exceptionala-si-alerta-ordinii-de-drept-implicatii-juridice-ale-crizei-sanitare-generata-de-pandemia-COVID-19>
25. **ECKES, C.** EU Accession to the ECHR: Between Autonomy and Adaptation. În *The Modern Law Review*, [on line], 76(2), 2013, 254–285, [citat 10 mai 2024],

- disponibil la <https://ael.eui.eu/wp-content/uploads/sites/18/2015/04/Eckes-08-Eckes.pdf>
26. Excepții de neconstituționalitate 2020, <https://avp.ro/index.php/exceptii-de-neconstituționalitate-2020/> disponibil la https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/exceptia7_2020.pdf
27. FERHANI, A., RUSHTON, S. The International Health Regulations, COVID-19, and bordering practices: Who gets in, what gets out, and who gets rescued? În: *Contemporary Security Policy*, Volume 41, 2020 - Issue 3, p. 458-477.
28. GONZÁLEZ-VARAS, A. Religious Freedom in Pandemic Times in Europe: A Perspective After One Year. În: *Canopy Forum*, [on line] May 4, 2021 [citată 23 martie 2023] disponibil <https://canopyforum.org/2021/05/05/religious-freedom-in-pandemic-times-in-europe-a-perspective-after-one-year/>
29. GOROVNICEANU, M. *Activarea derogării de la aplicarea prevederilor CEDO*, p. 2 [on line] [citată 16 nov. 2022] disponibil la https://www.tuca.ro/web/pdf/ro/Stiri_Legislativ_COVID_19_Activarea_derogarii_de_la_aplicarea_prevederilor_CEDO_Tuca_Zbarcea_Asociatii_24_martie_2020.pdf
30. GOZGOR, G. Global Evidence on the Determinants of Public Trust in Governments during the COVID-19. În: *Applied Research in Quality of Life* [on line] (2021) [citată 18 august 2022] disponibil la <https://doi.org/10.1007/s11482-020-09902-6>.
31. GRAMMA, R., CERNAUȚEANU, E. Accesul la serviciile esențiale de sănătate în contextul pandemiei COVID-19, Chișinău [on line] 2021, p. 23 [citată 14 iulie 2023] disponibil la https://www.researchgate.net/publication/357870132_RAPORT_Accesul_la_serviciile_esențiale_de_sănătate_in_contextul_pandemiei_COVID-19
32. GREENE, A. State of Emergency: How Different Countries Are Invoking Extra Powers to Stop the Coronavirus. În: *The Conversation*, [on line] March 30, 2020 [citată 13 iunie 2021] disponibil la <https://theconversation.com/state-of-emergency-how-different-countries-are-invoking-extra-powers-to-stop-the-coronavirus134495>.

33. GUADAGNO, L. Migrants and the COVID-19 pandemic: An initial analysis, International Organization for Migration, [on line] 2020 [citat 15 mai 2023] disponibil la <https://publications.iom.int/books/mrs-no-60-migrants-and-COVID-19-pandemic-initial-analysis>
34. HODGE, J. G., BARRAZA, L.. Legal Pitfalls In Response to 2019 Novel Coronavirus (January 24, 2020). În: *Slate - Future Tense*, [on line] January 24, 2020 [citat 2 feb. 2023] disponibil la <https://ssrn.com/abstract=3525561>
35. IOAN, Gh. Zădărnicierea combaterii bolilor. In: *Revista Universul Juridic*, nr. 3, [on line] martie 2020, pp. 7-27 [citat 12 iul. 2022] disponibil la <https://revista.universuljuridic.ro/>
36. IRDO. *Studiu preliminar privind criza generată de pandemia COVID-19 și impactul acesteia asupra drepturilor omului*. București: IRDO, 2021, p. 5.
37. ISHAY, M. R. *The History of Human Rights From Ancient Times to the Globalization Era*. University of California Press, 2008, pp. 32-35.
38. JARMAN N. et al. The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Right to Freedom of Peaceful Assembly, Office for Democratic Institutions and Human Rights, Warsaw, [on line] 2022 [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://www.osce.org/odihr/525000>
39. JOSEPH, S., International Human Rights Law and the Response to the COVID-19 Pandemic, în *Journal of International Humanitarian Legal Studies*; Leiden Vol. -1, Iss. aop, (Aug 25, 2020): 1-21.
40. KIRCHNER, S. *Governing the Crisis: Law, Human Rights and COVID-19*. Münster: LIT Verlag, 2021.
41. LINKA, K. et al. Outbreak dynamics of COVID-19 in Europe and the effect of travel restrictions. In: *Comput Methods Biomech Biomed Engin*. [on line] 2020 Aug; 23(11):710-717. [citat 3 sept 2021], disponibil la doi: 10.1080/10255842.2020.1759560.
42. LISENCO, V. International labor organization and international non-governmental organizations: interaction on human rights promotion, în *Moldoscopie. Publicație periodică științifico-practică* [on line], Tipul B Anul 26 (2022), nr. 1 (96), p. 41-51

[citat 15 mai 2024] disponibil la https://uspee.md/wp-content/uploads/2022/10/MS_nr.-1_22_tipar_v.15-1.pdf

43. MACFARLANE, E. Public Policy and Constitutional Rights in Times of Crisis. În *Canadian Journal of Political Science*, Vol. 53, Iss. 2, [on line] (Jun 2020): 299-303 [citat 23 martie 2023] disponibil la https://www.researchgate.net/publication/340490075_Public_Policy_and_Constitutional_Rights_in_Times_of_Crisis
44. MANDA, C. et al. *Ombudsmanul - instituție fundamentală a statului de drept*. București : Lumina Lex, 1997, p. 45.
45. MANU, Gh, PREDESCU, O. Libertatea de exprimare versus combaterea dezinformării în contextul stării de urgență. In: *Revista Universul Juridic* nr. 6, [on line] iunie 2020, pp. 9-18 [citat 12 iul. 2022] <https://revista.universuljuridic.ro/>
46. MARTÍNEZ-TORRÓN J. COVID-19 and Religious Freedom: Some Comparative Perspectives. În: *Laws*. 2021; 10(2):39.
47. MATACHE, M., BHABHA, J. Anti-Roma Racism is Spiraling During COVID-19 Pandemic. În: *Health and Human Rights Journal*, April 7, [on line] 2020 [citat 12 iul. 2022] disponibil la <https://www.hhrjournal.org/2020/04/anti-roma-racism-is-spiraling-during-COVID-19-pandemic/>
48. MAZILU-BABEL, M. Starea de urgență pentru prevenirea răspândirii COVID-19 și jurisprudența CEDO incidentă stării de urgență: articolele 2, 3, 5, 8, 10 și 15 din Convenție, în *Pandectele Române* [on line] 1/2020 [citat 2 feb. 2023] disponibil la https://wolterskluwer.ro/jurisprudenta-cedo-incidenta-in-starea-de-urgenta-pentru-prevenirea-raspandirii-COVID-19/#_ftn3
49. MEBERSCHMIDT, K. COVID-19 legislation in the light of the precautionary principle. În: *The Theory and Practice of Legislation*, [on line] 2020, VOL. 8, NO. 3, 267–292 [citat 18 august 2022] disponibil la https://www.researchgate.net/publication/342316926_COVID19_legislation_in_the_light_of_the_precautionary_principle
50. MILLER, T. *A Covid Charter, a Better World*. Rutgers University Press, 2021.
51. MITROI (MOGOS), O. E. Refugiați și epidemia. In: *Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene*, 11 decembrie 2020, Chișinău.

- Chisinau–Cazan–Galati: Tipografia „Adrilang“, 2020, pp. 100-105. ISBN 978-9975-3423-3-9
52. MOLLOY, S. COVID-19 and Derogations Before the European Court of Human Rights. In: *Verfassungsblog. On Matters Constitutional*, [on line] 10 April 2020 [citat 24 oct. 2020] disponibil la <https://verfassungsblog.de/COVID-19-and-derogations-before-the-european-court-of-human-rights/>
53. MONTALDO, S. The COVID-19 Emergency and the Reintroduction of Internal Border Controls in the Schengen Area: Never Let a Serious Crisis Go to Waste. In: *European Papers*, Vol. 5, 2020, No 1, European Forum, Insight of 25 April 2020, pp. 523-531.
54. MOROIANU ZLĂTESCU, I. *Instituții europene și drepturile omului*. București: Editura I.R.D.O., București, 2008, p. 116.
55. MURARU, I. *Avocatul Poporului. Instituție de tip ombudsman*. București: Ed. All Beck, 2004, p. 23.
56. ONIȘOR, A.-R. CJUE, Carta și CEDO. Amurgul unei relații atipice?. În *Revista Themis*, [on line] 179, 2021, [citat 10 mai 2024], disponibil la <https://inmlex.ro/wp-content/uploads/2021/12/Onisor-AR-CJUE-Carta-si-CEDO.-Amurgul-unei-relatii-atipice.pdf>
57. PACCES, A. M., WEIMER, M. From Diversity to Coordination: A European Approach to COVID-19”. În *European Journal of Risk Regulation : EJRR*, Vol. 11, Iss. 2, (Jun 2020): 283-296.
58. POPESCU, C. L. Drepturile omului vizate de măsurile derogatorii stabilite prin decretul de instituire / prelungire a stării de urgență. În : *Analele Universității din București – Drept, Forum Juridic*, 1/2020.
59. POPESCU, C.-L. Notificarea internațională a măsurilor derogatorii privind drepturile omului. In : *AUBD-Forum Juridic*, nr. 2/2020, pp. 1-12.
60. POPESCU, C.-L. Notificarea internațională a măsurilor derogatorii privind drepturile omului. In: *AUBD-Forum Juridic*, nr. 2/2020, pp. 1-12.
61. RADU, R. H. Derogarea de la dispozițiile Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale în caz de stare de urgență. In : *Revista*

- Universul Juridic*, [on line] 4 aprilie 2020, pp. 4-15 [citat 13 iunie 2021] disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/>
62. ROTARU, S. Orban și derogarea de la Convenția Europeană a Drepturilor Omului: "Nu sunt perfect documentat". În : *Euractiv*, [on line] 24 Mar 2020 [citat 13 iunie 2021] disponibil la <https://www.euractiv.ro/coronavirus-Covid19/ludovic-orban-si-derogarea-drepturilor-omului-nu-sunt-perfect-documentat-18124>
63. RUSU, S., CATAN, A. Respectarea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19, Conferința "Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală", Chișinău, Moldova, [on line] 8-9 decembrie 2022, p. 370-378 [citat 12 iul. 2022] disponibil la https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-370-378.pdf
64. ȘANDRU, A. Măsura arestului preventiv în contextul unei pandemii globale. In: *Vector European*, 2021, nr. 1, pp. 50-52. ISSN 2345-1106.
65. ȘANDRU, D. M. Tipologia protecției datelor cu caracter personal în situații de criză medicală: coronavirus COVID-19 (The Typology of Personal Data Protection in Situations of Medical Crisis: Corona Virus COVID-19) (April 15, 2020). În: *Pandectele romane*, [on line] nr. 1/2020, p. 28-43 [citat 2 feb. 2023] disponibil la <https://ssrn.com/abstract=3598776>
66. SCHEININ, M., MOLBÆK-STEENSIG, H. *Pandemics and Human Rights: Three perspectives on human rights assessment of strategies against COVID-19*. European University Institute - Department of Law, [on line] 2021 [citat 18 august 2022] disponibil la <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/69576>
67. ȘCHIOPU, S. D. Despre (im)posibilitatea reținerii infracțiunii de zădărniciere a combaterii bolilor în cazul persoanelor infectate cu SARS-CoV-2 care au refuzat internarea în perioada stării de urgență. În : *Revista Dreptul*, 11/2020, p. 132-149.
68. SHEININ, M. COVID-19 Symposium: To Derogate or Not to Derogate? În: *Opinio Juris*, [on line] April 20, 2020 [citat 18 august 2022] disponibil la <https://opiniojuris.org/2020/04/06/COVID-19-symposium-to-derogate-or-notto-derogate/>
69. THOMSON, S. COVID-19 Emergency Measures Are Hurting Democracy Globally. In: *American Journal of Public Health*, Vol. 110, Iss. 9, [on line] (Sep

- 2020): 1356-1357 [citat 14 iunie 2022] disponibil la <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32783719/>
70. TZEVELEKOS, V. P., DZEHTSIAROU, K. Normal as Usual? Human Rights in Times of COVID-19. In: *European Convention on Human Rights Law Review*, [on line] 2020, 1(2), 141-149 [citat 16 nov. 2022] disponibil la <https://doi.org/10.1163/26663236-00102001>
71. TZEVELEKOS, V., DZEHTSIAROU, K. Normal as Usual? Human Rights in Times of COVID-19. În: *European Convention on Human Rights Law Review* 1.2 (2020): 141-149.
72. VERITER, S. L. et al. Tackling COVID-19 Disinformation: Internal and External Challenges for the European Union. In: *The Hague Journal of Diplomacy* 15 (2020) p. 569-582.
73. VERTEȘ, A. Despre limitele constituționalismului în starea de excepție. În: *Drepturile Omului*, 2 [on line] 2020 [citat 12 iul. 2022] accesibil la <http://www.revistadrepturileomului.ro/>
74. ZIDARU, R. Restrângerea exercițiului libertății religioase în preajma sărbătorilor pascale – o analiză critică. În: *Juridice*, [on line] 05.05.2020 [citat 23 martie 2023] disponibil la <https://www.juridice.ro/681795/restrangerea-exercitiului-libertatii-religioase-in-preajma-sarbatorilor-pascale-o-analiza-critica.html>.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, **Doltu Mihai**, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele, prenumele: **Doltu Mihai**

Semnătura:

Data:

CURRICULUM VITAE

Date personale: Numele și prenumele: **DOLTU MIHAI**
Data nașterii: 30 octombrie 1977
Starea civilă: căsătorit, 2 copii minori
Domiciliul stabil: Iași, str. Cerna nr. 4A, bl. A3, sc. A, et. 4, ap. 4
Telefon de contact: 0772/148.035
E-mail: mihai_doltu@yahoo.com

Studii superioare: Universitatea “M. Kogălniceanu” Iași, Facultatea de Drept
Promoția: iulie 2002
Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Drept
Master – 2003/2004

Studii medii: Liceul de Informatică “Gr. Moisil” Iași
Profil: Informatică
Promoția: 1996

Activități profesionale: avocat în cadrul Baroului Iași
12.12.2003 – 29.12.2017
consilier juridic în cadrul Primăriei Municipiului Iași
29.12.2017-prezent

Domenii de interes științific : drept administrativ ; drept civil ; drepturile omului

Limbi străine: Engleză: nivel mediu

Cunoștințe PC: Windows, Microsoft Office, Corel Draw, Adobe Photoshop, MS-DOS etc.

Participări la conferințe :

-prezentarea cu titlul ”Impactul pandemiei de Covis-19 asupra mediului european de securitate” la conferința „Dezvoltarea Armatei Naționale în Contextul Aprofundării Reformelor Democratice”, ediția a VI-a, Chișinău, 25 februarie 2021.

-prezentarea cu titlul ” Derogation from the European Convention of Human Rights during the coronavirus pandemic in Romania” la 22nd International Scientific Conference ”*International Relations 2021: Current Issues of World Economy and Politics*” (organized by the University of Economics in Bratislava, Faculty of International Relations with support of the Taipei Representative Office in Bratislava and of the Slovak Association of United Nations), 2-3 decembrie 2021.

-prezentarea cu titlul ”Limitarea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19 și mediul european de securitate” la conferința „Dezvoltarea Armatei Naționale în Contextul Aprofundării Reformelor Democratice”, Chișinău, 24 februarie 2022.

Articole științifice:

- Ceban Cristina, Doltu Mihai, Acțiuni ale avocatului poporului din România pentru protecția drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19, în "Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului", Materiale ale mesei rotunde dedicate Zilei internaționale a drepturilor omului, Chișinău, 8 decembrie 2020, Chișinău, 2021, p. 80-86.
- Mihai Doltu, "Chestiuni referitoare la restrângerea dreptului la libera circulație în uniunea europeană în timpul pandemiei de COVID-19", în "Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene", conferință științifică internațională (2020 ; Chișinău). Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene / Promotion of social and values in the context of European integration : International Scientific Conference, Chișinău, Cazan, Galați, 11 decembrie 2020, p. 105-112.
- Mihai Doltu, "Derogation from the European Convention of Human Rights During the Coronavirus Pandemic in Romania", în International Relations 2021: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference 2 nd – 3 rd December 2021, Publishing Ekonóm, 2021, p. 196-202. https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencia-smolenice/2021/zborn%C3%ADk.pdf
- Mihai Doltu, Cristina Ceban, "Impactul pandemiei de COVID-19 asupra mediului european de securitate", în Materialele conferinței științifice cu participare internațională "Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice", Ediția a VI-a, Chișinău, 2021, p. 249-252.
- Mihai Doltu, "Limitarea drepturilor omului în timpul pandemiei de COVID-19 și mediul european de securitate", în Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice, ediția a VII-a. Materialele conferinței științifice cu participare internațională, Chișinău, 2022, p. 65-72.
- Mihai Doltu, "Actions taken by the Ombudsman of the Republic of Moldova to protect human rights during the COVID-19 pandemic" – trimis spre publicare la International Journal of Communication Research.
- Mihai Doltu, "Human Rights during Public Health Crises" – acceptat pentru publicare la Transylvanian Review.
- Mihai Doltu, "Actions taken by the Ombudsman of the Republic of Moldova to protect human rights during the COVID-19 pandemic" in International Journal of Communication Research, Vol 15 Issue 2023/3, disponibil la <https://www.ijcr.eu/index.php?link=articole&anul=2023&nr=3&vol=15#a6>